

RÁKÓCZINÉ

IRTA
HOCK JÁNOS

9235.

E. 57. IV

RÁKÓCZI FERENCNÉ

TÖRTÉNETI ELBESZÉLÉS

IRTA

HOCK JÁNOS

SZÖLLŐSI SAMU

KÉPEKKEL

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT KIADÁSA

1907

RÁKÓCZI FERENCNE

TÖRTÉNETI KÖNYVTÁR

14375

1871

HOCK JÁNOS

1871.03.10

KÖNYV

BUDAPEST

AN ATINXAHUM IPODALMI IS NYOMDAI HÉSZVÉNYTÁRSULAT KIADÁSA

1907

GRÓF KREITH BÉLÁNAK,

AZ 1848—49-i ÉS KOSSUTH MÚZEUM ALAPÍTÓJÁNAK.

Kedves Barátom!

Az ifjuság lelkét önzellen és önfeláldozó hazaszeretetre a hősök és vértanuk életpéldái gyújtják. Nem szavak, tettek kellene a tömegnek. Vezérek, akik előljárnak a kötelességteljesítés útján és véres lábbal taposnak járatlan utakon ösvényt a tetteiken lelkesülő ifjuságnak.

Van-e nemzet a világon, amelynek olyan drágakövei ragyognának elő dicsőségének koronájából, mint aminőket a mi történelmünk nemzetünk homlokára tett? Históriaánk minden lapja szabadsághősöknek és vértanuknak martirologiumja, akik szeretetüket és hűségüket hazájuk iránt vériükkel pecsételték meg. A halálmegvetésnél még az önfeláldozás sem terjedhet túl, mert senkisémet szerethet jobban az ő életének áránál!

A Te tiszta ideális lelked átérezte ezt az igazságot, azért szentelted életedet vértanuink és szabadsághőseink kultuszának. Mint ahogy az őskeresztények összeszedték a mártirok ereklyéit és felitatták a vérpadokról még az utolsó csepp vért is, hogy kárba ne vesszen az önkénytes halállal megszentelt relikvia, — úgy gyűjtötted Te is össze a magyar szabadságharcok dicső emlékeit. Tanulságos gyűjteménnyé rendezted mindezt és minden egyes darabját még tisztábbra mostad a Te könnyeiddel! Drágább kincseket senkisémet hagyhat ezeknél nemzetére.

Élethivatásodnak eme főséges célját kívántad szolgálni most is, midőn az én Rákóczi-kötetem újabb kiadására buzdítottál. Hazaszereteted fanatizmusa hőseink jellemében és életpéldájában felcsillámlani látja azt a szent tüzet, amellyel lángra gyűjthetni véled ifjuságunk fogékony lelkét. Az én álmom is ez volt! Tüzet akartam hozni az eszmények oltáráról, hogy lángra lobbantsam vele a kihült sziveket.

Jószándékomat Te méltányoltad a leglelkesebben és munkatársammá lettél eszméim terjesztésében. Széthinteni akarod a magot, amely lelkem mélyében csirázott ki, hogy megtermékenyíthesd vele nemzetünknek hazaszeretétét. Adjon isten erőt és sikert becsületes munkádhoz, amelyhez szívesen nyújtottam segédkezet.

Budapest, 1907. április hó 14-ikén.

Szerető barátod

HOCK JÁNOS.

GRÖF KREITH BÉLÁNAK

AN 1872-1907-ÉS KÖSSZTÖM MŰKÖDÉS ALAPÍTÓJÁNAK

Kedves Bárdom!

Az ifjúság lelki önellen és önfelelőse házaszertés p hősök és
nőtlenség elpárbaji gyűjtők. Nem szabadok, hanem a társaságok.
Vessék, akik eljárnak a költészetekkel, minden és nérs többel fogos-
nak járallan utakon ösvény a lelkekkel lelkész ifjúságunk.

Van-e remény a világon, amelynek olyan ártókatól ragyogóan
elő díszeségnek koronájából, mint amintek a mi történelmünk nemzeti
homokára fell? Hisztörünk minden lépés szabadságharcunk és néplak-
nak martirologijainja, akik szeretik és hársággal hazánk iránt vértük-
kel pecsételték meg. A háldimrepedésnek még az önfelelőse sem lepedhet
lál, mert senkinek szeretik jobban az ő életnek öröme!

A Te tisztán ideális lelki díszes az az igazság, amit szerettek
életbeli vértanúink és szabadságharcunk kálváriáinak. Mint ahogy az
österizsének összeresztés a mártírok erkélyét és feltárhák a vértanúoktól
meg az utolsó csapp vért is, hogy kárba ne vesszen az önkényes halálal
megtanult feltárhák, — úgy gyűjtötted Te is össze a nagy szabadság-
harok díszes emlékeit. Tanulmányos gyűjtőmunkáid terjedtek mindent és
minden egyes darabját még tisztábbra mostad a Te könnyeidből. Drágább
kincséket senkinek págyol ezrek nemzete.

Életrajzaidnak eme fűszerezését kívánlak szolgálni most is,
minden az én Rákóczi-költésim újabb kiadására bízodólád. Házaszertésed
fancsiúnak hősök jellemében és elpárbajiában felszólalómai látni azt a
szent lelket, amellyel hársággal gyűjtötted ifjúságunk fődokony lelkét.
Az én álmom is ez volt! Tízrel akartam hozni az eszmények oltárára,
hogy hársággal jobbanzom vele a kínált ártókat.

Jászándokomat Te méltányolád a lelkesszében és munkatársaimat
lelki eszményim terjesztésében. Székhelyem akorod a magdol, amely lelkek
melyben esztől ki, hogy megismerkedjétek vele nemzetünknek hárs-
szeretével. Adjon isten erőt és sikert beszélés munkáidhoz, amelyhez sz-
vesen nyújtottam segítségem.

Budapest, 1907. április hó 14-ikén.

Szerető barátod

HOCK JÁNOS.

A bécsi estély.

A bécsi Burg vaspántos kapuja sarkig nyitva áll. Díszlovas fogatok robognak be sűrű sorban a császári udvarba, amelynek ablakai fényesen ki vannak világítva. A kapuhoz vezető utat kíváncsi tömeg állja el. Bécs mulat! Gyönyörködik a főrangú közönség felvonulásán.

Az udvar ma nagy estélyt ad. Császári hercegek, birodalmi grófok, külföldi hatalmaságok képviselői, miniszterek és főpapok fényes fogatai vonulnak fel egymásután a belső udvar márványos lépcsőházáig, ahol díszbe öltözött palotaőrök és katonák lebzselnek. A heroldok kürtszóval jelzik a méltóságok érkezését. Hogyne bámulná a bécsi nép a mesés pompát, az arannyal áttört selyem- és bíbor-szöveteket, kincseket érő ékszereket és a családi színekbe öltözött apródokat, lovas hirnököket és szolgálzemélyzetet?! Ilyen fényt és ragyogást csak az udvar estélye mutathat fel.

A kíváncsi tömegnek mindegyik fogatra van egy-egy megjegyzése. Dévaj, tréfálkodó hangon mustrálgatják a díszhintókban ülő vendégeket és egy-egy találó ötlet csak még vidámabbá teszi a hangulatot. A hű bécsi alattvalók szintén ki akarják részüket venni az udvari mulatságból. Szabadon tehetik, mert az övék ma itt minden, ami csak szemüknek és szájuknak gyönyörűséget okozhat.

Ha egy-egy ismerősebb méltóság alakja tűnik fel, a tömeg is megmozdul és rokonszenves morajjal kíséri a népszerű vendéget. Néha-néha még a lelkesedés is kitör, mikor egy ismertebb fogat begördül a kapuboltozat alá és a vastag boltívek tompán verik vissza a patkók csattogását és a kerekek dübörgését.

Az utca homályából egyszerre két fullajtár nyargal habos lovon elő, hogy utat nyisson Lobkowitz herceg fogatának. Spanyol divat szerint öltözött hatalmas alakok, kezükben kivont egyenes karddal. Már messziről integetnek a kard hegyével a tömegnek, hogy szabad utat nyissanak a császári ház nagynevű miniszterének.

Mikor a hintó a kapu elé ér, a sűrű sorokból hirtelen egy fekete ruhába öltözött szőke ifjú alakja válik ki, aki a kocsni nyitott ablakán egy összehajtott papírt dob be Lobkowitz lábai elé. A hatalmas miniszter egy pillanatra megdöbben; a meglepetés moraja pedig végigfut a tömegen. Az első pillanatban senki sem tudja, miről van szó. Merénylet-e, vagy egy elfojtott igazságnak valamely kétségbeesett kísérlete, hogy végre meghallgattassék?

A díszfogat eltűnik a boltozat alatt, a kapu őrei pedig reávetik magukat az ifjúra. A kíváncsi tömeg hirtelen csoporttá verődik és körülveszi őket. Találgatnak, okoskodnak. Ha nem is merénylet, de mindenesetre merész és elszánt lépés, amelynek veszélyes következményei lehetnek a rendezettségére.

Míg az örök az ifjút a kapu boltozatán keresztül az udvarba tuszkolják, egy pillanatra megakad a fogatok felvonulása, pedig Lobkowitz kocsija után Gremonwillének, a francia király követének hintója következett. A nagykövet a bakon ülő, csipkével feldíszített, hajporos inasához fordult, hogy megtudja, mi az oka a zavarnak. De mielőtt ez válaszolhatott volna, a fogat ajtaja felnyílt és a nagykövet kocsijából egy ifjú alak lépett ki. Piros-fekete arcú ifjú, tüzes szemekkel, merész sas-orral, vállán panyókára vetve nyuszt-kacagánya. Oldalán drágakövekkel kirakott magyar kard; kalpagján rubintos forgóban a fehér kócsagtoll.

— Mit akarsz, Bethlen? — szólt suttogva a nagykövet.

— Utána nézek, mi történik itt — szólt vissza megnyugtató kézmozdulattal Bethlen, s gyors lépésekkel az örök felé ment, akik durván magukkal vonszolták a merénylőt.

— Mi baj van?

Az egyik altiszt katonásan jelentette a főrangú vendégnek a letartóztatás okát. Bethlen kíváncsian tekintett az ifjú arcába, amelynek rokonszenves vonásából rögtön fel lehetett ismerni a magyart.

— Honfitársam vagy?

A fogoly meglepetve nézett a díszmagyarba öltözött udvaroncra.

— Vitnyédy István a nevem.

— Mit vétettél? Mit akarsz?

— Hét nap óta vagyok már Bécsben, hogy egy fontos üzenetet adjak át a miniszternek. Napról-napra halogatták a fogadtatást, még ki sem hallgattak; pedig Zrinyi Miklós uram követségében jövök. Oda-lenn lángokban áll az ország. Zerín várát ostrommal vette be a török. Halomra ölte a védőket. Rabláncra fűzte a vidéken az elhagyott nőket, árvákat és a végveszély utolsó jajkiáltásával jövök segítségért. De hiába zörgetem a hatalmasok ajtaját. Haldokló hazám halálhörgését elfojtja

... egy hosszú asztal mellett üldögélt az elfogott magyar követ.

az udvari estélyek muzsikája. Ma kártya-estély. Holnap solymászat, holnapután bál az udvarnál. Dózsöl az egész világ és nem akarja meghallani egy vérbefojtott országnak segélykiáltását. Nem volt más alkalmam uramnak izenetét közölni a miniszterrel. Reggel az éjszakák tobzódásait kell nekik kialudni. Délután pedig nincs ideje a császári ház tanácsosának a kihallgatásra. Ezt a módot választottam tehát, hogy életjelt adjak magamról. Kicsikartam, hogy észrevegyenek!

Bethlen arcát lángba borították a merész, szaggatott hangon előadott szavak, amelyek élesen süvítettek a levegőben, mint az acélpenge suhogása.

— Vezessék ezt az embert az őrszobába, beszélni akarok vele.

Ezután a kocsihoz lépett, melynek ablakán a nagykövet kíváncsian nézegette a vitatkozó tömeget.

— Egy szerencsétlen honfitársamat tartóztatták le, aki Zrinyi Miklós nevében jött az udvarhoz követségbe.

Gremonwille hanyagul dőlt vissza hintójába és midőn Bethlen melléje ült, jelt adott a kocsisnak az indulásra. Az udvarba érve, megálltak a dísz-márványlépcső előtt, de a nagykövet nem ment fel a palotaőrök sorai között, hanem Bethlenhez fordulva így szólt:

— Vezess ahhoz az emberhez!

Egy sötét mellékfolyosón keresztül menve, az őrszoba ajtójához értek. Midőn az ajtót benyitották, egy hosszú asztal mellett üldögélt az elfogott magyar követ. Két alabárdos állott mellette. Az asztalon olajos lámpa égett és sápadt fényét reá vetette a halványarcú ifjúra. Nyitott szemeivel mereven bámult a lobogó lángba és fejét könyökére hajtva közömbösen várta az eseményeket. Bethlen a nagykövethoz fordulva így szólt:

— Vitnyédy István a neve.

— Honnan jössz?

— Csáktornyaról.

— Kit keresel?

— Lobkowitzot vagy bárkit az udvari tanácsosok között, akivel Zrinyi Miklós üzenetét közölhetem.

— Hát olyan sürgős a dolog, hogy ilyen rendkívüli időben kellett jelentkezned?

Az ifjú felállt az asztal mellett, arcán szőke fűrtjei beárnyékolták magas homlokát, kék szemeinek nyílt tekintetét felemelte a nagy követre, vonásai fájdalmasan eltorzultak és szemeiből két könnycsepp pergett végig arcán. Széles melléből zihálva törtek elő a hangok, mint a véresre sebzett vadnak a hörgése.

— Bujdosóvá lett a magyar saját hazájában. Az égő falvak lángja világította be utamat. Mint menekülő farkas a téli éjszakákon, úgy bolyongtam én is letarolt mezőségeken, néptelen falvakon, míg Bécsbe értem. Nyomomban ott ólalkodott mindenütt a halál. De ezer halálnál is irtózatosabb volt nekem az a rémes pusztulás, amelyet láttam. Vértől gözölt hullák rémlátásai gyötörnek. Fülemben hangzik a legyilkolt ártatlan gyermekek halál-sikoltása. Vad erdőségek mocsarain keresztül vergődtem ideig. Éhségtől sápadt bujdosók menekültek előlem. Testük mezítelenségét alig takarta egy-két rongydarab. Hiába akartam megnyugtatni őket, futottak előlem vissza a sötét rengetegbe. Óh! mennyi könnynek és nyomornak emléke fűződik az én siralmas utamhoz! — és végre ide jöttem, Bécsbe, hogy hazám felséges királyának udvarában lefessek elnyomott nemzetünknek keserves sorsát. Cifruhás, röhögő udvaroncok utasítottak ki a miniszter előszobájából. Ma zeneestély lesz a császári palotában, a mulatozó udvar nem ér rá meghallgatni a letiport nemzet sóhajait. Minek ott beszélni könnyről és vérről, ahol az

emberek csak élvezni akarnak?! A gyönyörök karjaiban nem szívesen fogadjuk szívünkbe másoknak szomorúságát.

E szavakra az az erős ember sírva borult az asztalra és a zokogástól egész teste megremegett, A nagykövet szánalommal nézett rá, míg Bethlen egy csillogó könnyet morzsolt szét szemében.

Gremonwille az örökhöz fordult és így szólt :

— Ezt az embert őrizték, míg én Lobkowitz ő Excellenciájával beszélek. Remélem, hogy sikerül a kihallgatást még ma este kieszközölni.

Ezután kezét nyujtva Vitnyédynak, így szólt :

— Míg a magyar nemzetben van akarat és hit, nem pusztul el. Magyarország hőskországa : az Isten sem hagyhatja el. Légy nyugodt, vitéz, lesz még nemzetednek feltámadása ! Én mondom ezt neked, a franciák nagy nemzetének nevében, akik részvétellel és rokonszenvvel kísérik a te elhagyatott hazádnak nehéz küzdelmeit.

Mikor Gremonwille az udvari bál ragyogó termébe visszatért, már akkor a meghívott vendégek mind egybegyültek. A rózsamárvánnyal kirakott falak tündökölve verték vissza az aranykarú tartókban égő viaszgyertyák fényét. Fényben úszott az egész terem. A császári udvar méltóságai, a meghívott vendégek mind egybegyülve várták a nagy szárnyasajtó felnyílását, amelyen keresztül a császár fog benső udvarával belépni. Az ajtónálló a kulcslyukon keresztül leste a császári környezet közeledését. Végre az ajtó két szárnyát szétdobták és a szertartásmester szalagos hosszú botjának kopogtatásával jelezte az udvar közeledését.

Szolgák és udvari méltóságok nyitották meg a sort, utánuk a palotahölgyek és a benső környezet. Azután a főhercegek és végül maga Lipót császár lépett a terembe. Jobbján elődjének, IV. Ferdinándnak özvegye, Eleonóra császárné, a büszke Gonzaga-leány. Balján pedig neje, Margit Terézia császárné kísérték őt.

A meghívott vendégek mélyen meghajolva várták az udvar felvonulását.

A császár alacsony termetével, feszes tartásával, barátságos mosolygással ment végig a tömör sorok között a trónlépcsőig. Haja gesztenyebarna, kicsiny szemének szúrós tekintete pedig révedező. A szabályos arcon csak a rendkívüli nagy száj volt szembetűnő, amelynek alsó, lecsüngő ajaka nagyon kellemetlen benyomást keltett. Arcszíne elég üde, modora barátságos, de fenség nélküli. Látszott minden mozdulatán az erőltetett komolyság.

Mellette az ifjú császárné gyenge, törékeny alakjával szemlesütve állott, kezeit összekulcsolva, mintha folyton imádkoznék.

Lipót egy kézmozdulattal a damasztelyemszövésű, aranyrojtos mennyezet alatt álló trónszékekre mutatott és jobbján mostoha anyja, az özvegy császárné, balján pedig az ifjú császárné foglalt helyet.

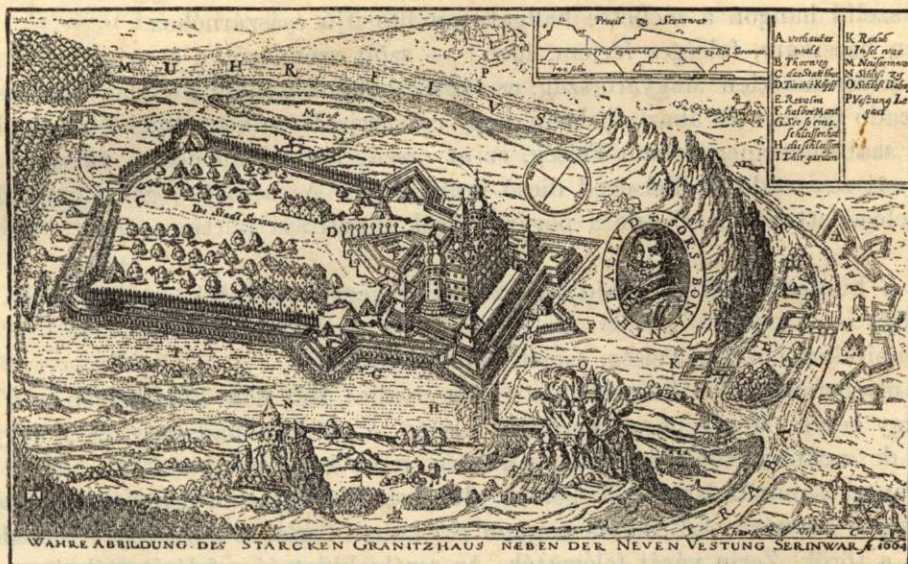
Néma csend uralkodott a trónteremben.

A császár kémlelve nézett végig az összegyűlt vendégeken, akiknek ragyogó öltözetük és fényes díszruhájuk éles ellentétben állott Lipót egyszerű külsejével. Spanyol divatú öltözéke elhanyagolt és kopottas volt. Veres harisnyája és cipője keresetlen egyszerűségről tett tanuságot. Bizalmasan hajolt mostoha anyjához és a tiszteletnek szembetűnő gyengédségeivel halmozta el.

A büszke Gonzaga-sarj teljesen átérezte császári méltóságát. Fejének egy könnyed mozdulatával adta meg beleegyezését a császárnak, midőn ez hozzá suttogó hangon kérdéseit intézte. Lipót ekkor az előtte hajlongó főszertartásmesterre nézett és ez felemelt botjával megadta a jelt az udvari zenekarnak.

Ez az estély az újjászervezett zenekar bemutatására volt szánva. Hónapok óta fáradozott a császár, hogy összeválogassa a leghírvevesebb európai muzsikusokat. Mindenki tudta, hogy a szeszélyes uralkodónak a legnagyobb gyengéje az ő zenekara, amelynek fenntartására többet fordított, mint a magyarországi végvárak segélyezésére.

Az előkelő közönség visszafojtott lélekzettel hallgatta a hatalmas nyitányt. Valóban szép és gyönyörű előadás volt. A császár pedig fejét vállai közé húzva, önmagába mélyedt és teljesen átengedte magát a zene gyönyöreinek. Csak az utolsó ütem elhangzásakor emelkedett fel ismét trónusán és fejének kegyes bólintásával jelezte megelégedését. A főszertartásmester ekkor eléje lépett és féltérdre ereszkedve várta a császár rendelkezését. Lipót fürkésző tekintete végig siklott vendégein és mikor a sorokban Gremonville francia nagykövetet megpillantotta, arca mosolyra derült. A francia érdekek szolgálatára jobb

Zrinyi-Ujvár.

képviselőt aligha küldhettek volna a bécsi udvarhoz. Gremonville ügyes emberismerő és szellemes udvaronc volt egyszemélyben. Megnyerő szép külsejével, lovagias bánásmódjával, kicsiszolt ízlésének finomságával csakhamar meghódította az udvart. Lipótnak kedvenc játszótársa volt a kártyaasztalnál és vidám ötleteivel mindig meg tudta nevetetni a komolykodó császárt.

Most is meleg rokonszenv sugárzott ki a császár szeméből, midőn tekintetét a francia nagykövetre vetette. Kezének egy kegyes mozdulatával a trón elé intette.

Gremonville, a síma udvaronc meghajlásával, de bizonyos átértzett méltósággal lépett a trón elé. A császár leereszkedő bizalmassággal szólította meg:

— Önt sajnosan nélkülöztük a tegnapi solymászatnál!

— Felség, az én veszteségem a legnagyobb.

— Igen, igen, de be akarom mutatni önnek azt a négy új sólymot, amellyel felséges unokatestvérem: az ön uralkodója volt szíves meglepni.

— Nagy örömet fog okozni felséges uramnak, hogy kegyes figyelme ilyen előzékeny fogadtatásra talált — beszélt a diplomata mély meghajlással.

— Remélem, holnap pótolni fogja az elmulasztottakat. Intézkedtem már a reggeli vadászatról.

— Hálás szívvel fogadom e kitüntetést, Felség, bár nagyon fontos megbízásokat kellene elvégeznem.

— Önök mindig fontoskodnak! Nem is tudom, hogyan tudják az ember örömeit léptenyomon elrontani. Nincs egy nyugodt pillanatom, amelyben zavartalanul engedhetném magamat át az élet nemesebb örömeinek. Pedig van-e felségesebb élvezet, mint a zenének, a vadászatnak és a vidám együttlétnek gyönyörűsége. De minden percemet ezek az országos bajok zavarják meg. A nap legnagyobb részét csak aláírásokkal töltöm. Mindenütt panasz, mindenütt nyomorúság; mindenki tőlem várja a szabadulását, pedig ok nélkül Isten nem bocsát ránk keresztet. Megírt sorsát mindenki megérdemli. Az a csapás, amely sújt bennünket, mindig Isten akaratja és üdvösségünkre válik, úgy-e, Felséges asszony, ez a te nézeted is? — fordult szelíd hangon a mellette hallgatagon ülő ifjú császárnéhoz.

— Igen bácsikám, felséges férjem, igen! — szólt szemlesütve a császárné.

— Ez a szerencsétlen Magyarország, ez okozza nekünk mindig a legnagyobb keserűséget. Makacs, lázadó faj és nem akarja belátni, hogy császára Isten kegyelméből uralkodik felette.

— Ha szabad megjegyezmem Felség, ez az ország csakugyan nehéz, válságos időket él. Nem élvezheti zavartalanul Felséged dicső uralkodását. A császári jogar alatt élő részeken hithű, meglegedett nép lakik, de a pogány török pusztítása kiirtja a népet és letarolja az országot.

— Ez a büntetés rajtuk. Majd leveszi Isten kegyelme róluk a jármot, ha bűneiket kiengesztelik.

— Rémhíreket hoznak Felség, ismét Magyarországból.

— Ne üljön fel minden kószahírnek, Gremonwille! Hát nem küldtem én oda birodalmi seregem nagy részét Montecuccoli vezérlete alatt? A császári hadsereg féken fogja tartani a törököt, de nekünk több bajunk van még most is a magyarokkal, mint a pogány törökkel. Tanácsosaimnak ismét sok gondot okoz a megbízhatatlan Zrinyieknek mozgolódása.

— Felséges császár! A Zrinyiek nagyon el vannak foglalva most saját veszedelmükkel. Nyakukban a török. Zerín várát felégették. Az eszéki hidat újra felépítették és a nagyvezér egész erejével a Muraközre akarja magát vetni.

— Honnan tudja ezt, Gremonwille?

— Ma este találkoztam épen az udvar kapuja előtt a Zrinyiek egyik futárával, aki rémhíreket hoz a sanyargatott magyar vidékről.

A császár egy pillanatra összevonta a szemöldökét és komor tekintetével végignézett a francia nagyköveten.

— Látja, egyebekben olyan kellemes ember ön és ezt az isteni élvezetet ma mégis megrontja. Különben mit tartozik hozzám Magyarország veszedelme?! Felséges házunk ezen birtokunkat mindig csak semleges területnek tekintette, amelyen örökös tartományainkat megvédhetjük a törökök berohanásaitól. Ez a föld kiválóan alkalmas a hadviselésre, a védekezésre és nemcsak földjének termékenységénél, hanem lakosainak eretnekségre hajló, lázadó természeténél fogva is legméltóbb arra, hogy a háború borzalmait viselje. Különben kedves Gremonwille, legjobb lesz megbeszélni ezt a dolgot Lobkowitz-cal.

A császár ekkor intett a főudvarmesternek, hogy szólítsa elő Lobkowitz minisztert.

— Nézze, kedves Lobkowitz, a francia nagykövet úrnak érdekes hírei vannak Magyarországból, amelyeket szíves lesz közölni önnel. Végezze csak el vele. Jól tudják önök, hogy nekem elvem, hogy minden uralkodói kötelességemben minisztereim tanácsát követem.

Legyen övök mindenért a felelősség; mert én lelkem üdvösségét esetleges hibás intézkedésekért kockára tenni nem akarom.

Ekkor trónusáról felkelve, kegyes kézmozdulattal bocsátotta el a két államférfit és a főszertartásmester megadja a jelt a zenekar második darabjához.

A császár pedig mosolyogva hajolt szeretett mostoha anyjához, akinek drágakövekkel kirakott legyezőjével faragott márványhoz hasonló, büszke és hideg arcát gyengéden és figyelmesen hűsítgetni kezdte.

A miniszter szobájában.

Lobkowitz még diplomata símaságával sem tudta palástolni bosszúságát, hogy az ő udvari multságát ismét komoly államügyekkel zavarják. De a császári parancsnak engedelmeskednie kellett.

Vontatott lépésekkel lejtett végig a kifényezett parketten és jobbra-balra, mosolyogva üdvözölte a hajlongó udvaroncokat.

Gremonwille gondolatokba mélyedve követte a császári ház miniszterét. Észre sem látszott venni, hogy Bethlen Miklós a teremben melléje csatlakozott. Néhány lépést szótlanul tettek meg egymás mellett és a nagykövet csak akkor tért észre, mikor ifjú vendége udvariasan kérdezé:

— Talán szolgálatára állhatnék excellenciádnak?

— Mindenesetre beszélni akarok veled Miklós. De előbb Lobkowitz-cal akarok végezni.

— Megvárjalak?

— Menj addig honfitársadhoz az őrszobába és vezesd fel őt a miniszterhez. Gondom lesz rá, hogy még ma fogadja!

E suttogva váltott szavak után a nagykövet meleg kézszorítással vált el magyar vendégtől, akihez, úgylátszik, az igazi barátságának belső kötelékei fűzték.

A teremből kiérve, Lobkowitz a francia nagykövet karjaiba fűződött és bizalmaskodó nyájassággal kezdte meg a társalgást.

— Fontos okai lehetnek excellenciádnak, hogy felséges uramnak szórakozását megzavarja?

— Igyekezem meggyőzni a miniszter urat, hogy e sürgetésnek nagyon komoly mentése van.

Az előszobán a két államférfi némán haladt keresztül a hajlongó udvari személyzet sorai között. Gyors lépésekkel mentek végig a folyosón, hogy a szárnyépületben álló miniszteri lakosztályba érjenek. A rézpántos tömör tölgyfaajtó az első csengetésre megnyílt. Lobkowitz vendégét udvariasan előre bocsátva lépett a lakásba. Az ajtónálló szolga karos gyertyatartókkal világította meg előttük az utat; az utolsó szoba ajtaján pedig Lobkowitz maga nyomott meg egy titkos rúgót, amelynek érintésére az ajtó szétnyílt és a miniszternek kivilágított dolgozószobájába léptek.

Az aranyozott falakat értékes gobelinek díszítették. Csillogó velencei kristálytükrök, remek festmények, süppedő színes keleti szőnyegek, hímzett szövésű puha kerevetek, fekete ébenbútorok, értékes bronzművek és csiszolt csillároknak mesés gazdagsága tárult a szemek elé. De a sötét ében-asztalnál is feketébb volt az a császárvörös, könnyű selyemruhába öltözött néger szolga, aki a karosszékekben ülve félig nyitott szemekkel szunyókált a teremben. Sem az ajtó nyílása, sem a közeledő lépések zaja, nem tudták nyugalomban zavarni.

Lobkowitz melléje lépett és kezével gyengéden érintette a szolga vállát. Zavartan állott fel helyéről és meglepetve nézett urára. Azután tenyerével szívét és homlokát érintve, mélyen meghajolt és sietett meggyújtani az íróasztalon és az ezüst tartókban álló gyertyákat.

— Foglaljon helyet excellenciád és kegyeskedjék velem közölni értesüléseit.

Gremonville kérdő tekintetet vetett a miniszterre és az asztal előtt mozdulatlanul álló élő bronz-alakra nézett.

— Talán az én Alim nyugtalanítja excellenciádat? Titkárom és szolgám egyszemélyben. Izmos mint a medve, bátor mint az oroszlan és hűséges mint a kutya. Életével védelmezi személyemet és titkaimat.

— De talán mégsem bízza excellenciád minden titkait arra a négerre?

A miniszter székén hátradőlve mosolyog:

— Megbízhatóbb titoktartó, mint az íróasztalom rejtett fiókja. Ezért nem léphet távollétemben e terembe kívül senki. Ő az én testőröm, titkárom, aki mindent láthat, mert sem nem hall, sem nem beszél.

— Ah! úgy! tehát siket-néma?

— Úgy van, — válaszolt Lobkowitz. — Elhunyt császáromnak, III. Ferdinándnak volt kedvence és tőle maradt rám örökségül. Kényelmes bútordarab, amely híven szolgál és sohasem okoz kellemetlenséget.

— Térjünk tehát a dologra! De mindenekelőtt szabadjon megkérdezni excellenciádtól, olvasta-e azt a levelet, amelyet Zrinyi Miklós gróf követe ma este hintójába dobott?

A miniszter meglepetve kapta fel fejét.

— Úgy látom, excellenciád mindig nagyon jól van értesülve, — szólott vontatott hangsúlyozással Lobkowitz.

— A jelen esetben igazán semmi érdemem sincs benne. Elöttem sem lehetnek titkok azok az események, amelyeket az utca nyilvánossága is ellenőriz.

— Valóban úgy van, a Burg kapuja előtt történt a dolog. Ma délután minisztertársammal, Portia herceggel voltunk az érsek úrnál egy játszma dominóra. Mikor onnan a Burgba hajtottam, egy ismeretlen alak vált ki a tömegeből és hintóm nyitott ablakán egy iratot hajított be, amelyben kihallgatást kér. Pár sor az egész. Átfutottam. Azt írja, hogy Zrinyi követe.

A miniszter pár percnyi szünet után folytatta:

— Méltóztatik érteni? »Zrinyi követe«! Ez már mégis csak kihívó szemérmelenség! A bán úr máris a koronát érzi a fején. Mióta küldözgetnek a felséges császárhoz követeket az alattvalók?! Ez csak egyenrangú felségek kiváltsága. Ha kérni valójuk van a Zrinyieknek, jöjjenek alázatos könyörgéseikkel személyesen az udvarhoz.

— De hiszen pár hónap előtt heteket töltött Bécsben gróf Zrinyi Miklós, mikor eljött emlékiratát átnyújtani! És ha jól emlékszem, személyesen terjesztette kérését a felséges császár elé! Sőt megfordult excellenciádnál is, de ha értesülésem nem csal, beterjesztett ügyét máig sem intézték el. Pedig ez az ügy az ő zseniális haditerve, amelyben a török járom megtörését és Magyarország felszabadítását fejti ki. Szóra sem méltatták mindedig. Csak Bécs városa ünnepelte a pogány-verő horvát bánt, a csaták oroszlanját. A legnagyobb keresztény hőst, akiről egész Európa csodákat regél. Eszék kapuját betörte, de a miniszteri ajtókon hasztalanul kopogtatott. Az udvar fagyát személyes megjelenésével sem tudta felengesztelni.

— Excellenciádnak meleg érdeklődéséért nagy hálával tartozhatik a bán, — szólott gúnyos hangon Lobkowitz. — Sajnálom azonban, hogy jóindulata a magyar ügyek iránt egy kissé ellentétben áll a császári ház politikájával. Sőt, ha nem csalódom, a francia érdek is inkább

megkövetelné a barátságos viszony ápolását országaink között, mint Ausztria és meghódított tartománya, Magyarország között.

— Biztosíthatom excellenciádat, engem Magyarország sorsa csak európai vonatkozásaiban érdekel. De ez az ország még ma a keresztény Európának védőbástyája. Az ozmán birodalom világhatalmának egyetlen hullámtörője. Nem lehet tehát közömbös még idegen államok előtt sem, hogy a török hódoltság határait lassanként Bécsig tolja ki és állandóan fenyegeti a többi államok biztonságát. Ne méltóztassék feledni azt sem, hogy Érsekújvár könnyelmű feladásával minő közel szomszédságba jutottunk már is a török területtel. A porta csapatait csak négy napi járőföld választja el Bécs kapuitól. Ezért nyugtalankodnak a nyugati államok és a bajor udvar már is elküldte tiltakozását. Jól tudjuk, ha Bécs elesik, Nyugat-Európa kulcsa fekszik a szultán lábai előtt. Bizonyára ezt excellenciád is belátja!

— Feltétlenül!

— Ezért sürgöttük mi már mult évben a keresztény államok szövetségét, amelyet Várad bukása elkerülhetetlenné tett. Franciaország szintén tagja a rajnai szövetségnek és az én felséges uram királyom a szentszék buzdítására jelentékeny pénzzel és haderővel járult a fenyegető ozmán veszedelem megtöréséhez. Közel nyolcezer francia honfitársam küzd Coligny gróf vezérlete alatt Magyarországon. Beláthatja tehát, hogy nem lehet ránk nézve közömbös, hogy a császári ház magas politikája csupán azért akarja darabokra tépetni Magyarországot, hogy annak egyik jelentékeny részén zavartalanul uralkodhassék.

E határozott és érelyes kijelentésre Lobkowitz is meghökkent. Rögtön szelídebb húrokat kezdett pengetni.

— Mi is elismerjük a rajnai szövetség előnyeit, sőt hálásak is vagyunk támogatásáért. Tudjuk, hogy a császári haderő egyharmada a birodalmi segédsapatokból áll. Ezek nélkül olyan rövid idő alatt nem mutathattuk volna fel meglepő harci sikereinket. De viszont nem szabad elfeledni, hogy Ausztriának öncélja is van és senki sem követelheti tőlünk, hogy a császári birodalom érdekeit áldozatul dobjuk oda Magyarországot felszabadításáért. Felséges urunk meg van győződve, hogy Magyarországot semmiféle támogatással lábra állítani nem lehet. Amely pillanatban egységessé tennék és felszabadítanánk a török járom alól, félelmesebb ellenséggel állnánk szemben, mint jelenleg. Higyje meg excellenciád, ez a nemzet nem akar beleolvadni a birodalmi közösségbe. Folyton függetlenségéről, alkotmányáról, önállóságáról álmodozik. Sőt, ha erőre kap, követel. A császári jóakaratot pedig képtelen méltányolni. Dermedt kígyót melengetnének keblünkön, amely rögtön megmarna, mihelyt életerejét visszadnók. Ezért nyíltan megvallom, hogy mi a magyar területet csak harctérnek tekintjük, amelynek termékenysége kiválóan alkalmas hadseregünk eltartására és az osztrák birodalom védelmére.

— Így mondta ezt csak az imént ő Felsége is. De ez a politika bele fogja kergetni Magyarországot a török hatalom karjaiba. Jól tudom, hogy a magyar nemzet minő féltékeny ősi alkotmányára és önállóságára. Élni akar, mert nemzetnek érzi magát, akinek történelmi multja és nemzeti hagyományai vannak. De viszont azt is tudom, hogy ha az elkeseredett magyarokat fenyegetett államéletük veszélyeztetésével a török szövetségbe kényszerítjük, az ozmán erő, a magyar vitézséggel egyesülve, csakhamar török hódoltsággá fogja tenni az örökös tartományokat is. Ezért hibás az önök politikája. Megbénítják az egyetlen baráti kezét, amely érdekközösség alapján mindig az önök védelmére kész.

— Mindenesetre fontos szempont ez, excellenciád, de még mindig kétséges, hogy melyik nyújt reánk nézve biztosabb előnyöket, az ő szövetségük-e, vagy az ő kielégíthetetlen követelődésük?

— Az én hitem szerint később is lesz alkalma Ausztriának eme szempontokat mérlegelni. Egyelőre azonban a veszély fenyegető, mert értesülesem szerint a porta rövid idő múlva Bécs kapuja elé vezeti seregét. Nagy mérkőzés esélyei előtt állunk. Tanácsos lenne tehát az első rohamot a szervezett magyar ellenállással felfogni. Arra pedig különösen a Zrinyiek alkalmasak. Azért fontosnak tartom, hogy a bán követét mielőbb méltóztassék meghallgatni. Ki tudja, hogy lángelméje és hadvezéri zsenije minő szolgálatot tehet ismét a fenyegetett keresztény államoknak.

— Excellenciád túlbecsüli a bán értékét. De hogy a császári ház jóakarataról meggyőződ-jék, kész vagyok azt az embert fogadni.

— Köszönöm, — szólt Gremonwille — mert intézkedtem is már, hogy a késő éjjeli órák dacára, rendelkezésére álljon excellenciádnak. Bethlen Miklóst kértem fel, hogy vezesse ide.

— Tehát itt volna már a lakosztályomban?

— Azt hiszem!

A miniszter intett az ő négerének, aki az előszobából behívta az ajtónállót. A miniszter parancsára pár perc múlva Bethlen és Vitnyédy léptek a szobába. Lobkowitz fürkésző tekintetet vetett a sápadt arcú ifjúra, aki meghajolva várta a császári ház tanácsosának kérdését.

— A bántól hoz ön üzenetet?

— Igen, kegyelmes uram! Zrinyi Miklós gróf parancsára jöttem, hogy közöljem azt a veszedelmet, amelyben nemcsak Magyarország jövője és élete forog kockán, hanem az örökös tartományok biztonsága is. A török ismét készülődik és összevonja a várakból csapatait. Ismerjük szándékát is. Mindenekelőtt Muraközt akarja elpusztítani, hogy a Zrinyiek lefegyverzésével megtörje Magyarországon az utolsó ellenállást. Ha Csáktornya elesik, feltartózatlanul jön az ozmán csorda Bécs kapujáig, hogy vérbe, könnybe, gyászba borítsa ezt az országot is, mint aminő pusztasággá tette már az én szegény hazámat.

— Önök rémeket látnak. Ez a veszély már többé nem fenyeget. A szent-gotthardi csatában megmutattuk a császári sereg ellenállóképességét; a megvert töröknek nem igen lesz kedve velünk újra kikezdeni.

— Kétségtelenül jelentékeny győzelem volt ez, de tévedés volna hinni, hogy az ozmán erő máris megtörött. A tigris csak meglapult, izmait szedi rendbe, hogy annál nagyobb ugorhassék! Hiszen a szerencsétlen vasvári béke — amelyet a király koronázási esküje ellenére, magyar tanácsosok meghallgatása nélkül kötött — a kicsavart fegyvert újra a kezükbe adta és a mult évben elfoglalt várak és területek birtokában hagyta őket. Mennyi magyar vér öntözte patakokban a szent-gotthardi mezőket, azon reményben, hogy ki fog sarjadzani belőle a nemzet feltámadása? De a megérett gyümölcsöt nem mi szedtük le. Csak dicsőséget arattunk, hasznunk ellenben nincs belőle.

— Önök az okai, hogy a vasvári béke nem lesz az országra nézve áldásossá. Mi tartós békét akarunk. Alapot a nyugalmas fejlődésre. A portának sincs kedve ok nélkül verekedni. De a bán nyugtalanzkodása és folytonos támadása, elmérgesíthetik a helyzetet. Mondja meg urának, hogy a császári ház teljesen őt teszi felelőssé, hogy folytonos portyázásával kényszeríti a szultánt az újabb és újabb támadásra.

Vitnyédy tágra nyitott szemekkel bámult egy pillanatra Lobkowitz szemtelen arcába. Arcán kicsattant a pír, homlokán feldagadtak az erek az elfojtott belső indulattól. Pár pillanattig így küzdött magával, ajkait véresre harapván, de aztán kitört belőle a keserűség:

— A szent-gotthardi győzelmet nem a császári sereg számlájára kell írni! Ezt a győzelmet Zrinyi Miklós téli hadjárata és más vitézi tettei készítették elő. Pár hónap alatt érzékenyebb

károkat okozott a töröknek, mint amennyit fél évszázad alatt a birodalmi sereg mért reá. Muraközt és a Dráva mentét teljesen megtisztította. Alig pár hét alatt bevette Babocsát, kiostromolta Barcsot, megvívta Turbékot, körülvette Pécsét és Eszéket. Felégette az eszéki hidat, amely a török berohanásainak biztos kapuja volt. A híd védelmére épült dárdai erődöt szétszórtuk; Baranya várát porrá égettük és megtisztítottuk a Dráva mentét a kóborló ellenségtől. Míg mi vérünk hullásával, vitézeink hősi önfeláldozásával vívtuk nehéz harcainkat, addig a császári sereg dőzsöléssel, fosztogatással, részegeskedéssel lopta az időt és a védtelen magyar falvakat rabolta ki. Montecuccolinak csak egyesülni kellett volna velünk, hogy megmenthessük Zerinvárát és viasszaszorítsuk a Dráván túl a törököket. Ha akkor melegeben megtámadjuk a gyenge és hiányosan felfegyverzett török csapatokat, ujjongva hirdethetnénk ma már fényes diadalainkat az egész világnak. De a császári hadvezér mindig csak ürügyeket keresett, hogy a csatákat halogassa. Nyíltan kimondta, hogy nem akarja az osztrák tartományok védelmére szervezett hadsereget hazánk megmentése érdekében kockáztatni. Ha reá éresztettek volna bennünket a törökre, olyan többségben voltunk, hogy körmeinkkel szétszedhettük volna őket darabokra. De harcok helyett csak tanácskozásokat tartottak és emellett hagyták a sebével összeroskadni nemzetet elvérezni.

Lobkowitz az indulatok rohamos kitörésére haragosan vonta össze a szemöldökét:

— Kérni jött ön az udvarhoz vagy leckéztetni?

— Bocsásson meg, kegyelmes uram, hogy a hazafiúi keserűség merész szavakat vált ki belőlem, de én azért jöttem, uram megbízásából, hogy elmondjam az igazságot. Zrinyi Miklós gróf alattvalói hűséggel és hódolattal kéri a felséges császárt, hogy azt a szomorú vasvári békeszerződést tépje rongyokká, mert a török már megszegte és a jövő évben előzölni készül újra Magyarországot. Ha Montecuccoli csapatai egyesülnének a nádor nemesi felkelésével és a bán haderejével, halálos csapást mérhetnénk a tétovázó nagyvezérré.

— Bízsa csak reánk ezt a dolgot a bán! Felsőleges Urunknak szintén a szíven fekszik országainak jóléte. De maga fogja megválogatni hozzá a kellő időt és eszközöket. A Zrinyiek pedig nagyon okosan tennék, ha a császári vezérlethez csatlakoznának és kalandos vállalkozások helyett egységes erővel léphetnének fel. Montecuccoli kipróbált óvatossága fékezhetné a bán tüzesvérét. Nem döntené legalább könnyelmű kísérletezéseivel se magát, se a reá bízott hadi népet veszélybe és nem nehezítené meg a császári ház békepolitikáját.

— Zrinyi Miklós rendelje alá magát Montecuccolinak? Zrinyi? Az én vitéz, nemes-szívű uram! Akit áldanak és csodálnak hazájában, mert minden csepp vére magyar és együtt érez, együtt szenved sanyargatott nemzetével, ő rendelje magát alá egy idegen zsoldos hadsereg vezérének?! Egy olyan katonának, aki nyelvünket nem érti, javainkat elpredálja és még ha győzne is a magyar kardok segítségével, ez a diadal nem a mi felszabadulásunkra, hanem csak újabb leigázásunkra vezetne?! Csak azért emelne ki a török igából, hogy nyakunkat a német járomba törje. Ezt támogassa Zrinyi Miklós? A törökverő oroszán? A sasröptű költő? A lángeszű hadvezér?!

— Lássá, Excellenciád! — szólt Lobkowitz Gremonwillehez fordulva — ez a magyar hála! A szent-gotthardi győzelemért így fizetnek Montecuccolinak.

— Hát mi haszna volt országunknak ebből a győzelemből? Amely vidéken ki nem pusztult a magyar, ott csakhamar kiirtották a felszabadítására bejött idegen hadak. Amely földön Montecuccoli vitézei megszálltak, ott el is pusztítottak mindent, mint a sáskacsapás! Még a maradékot is felgyújtották, hogy a török ki ne használja. Jobban rettegünk a segítségünkre beküldött német, olasz, vallon és Isten a megmondhatója micsoda nemzetségekből összeverődött csapatoktól, mint az ellenséges török hadinéptől. Mind csak mi rajtunk él, mind

csak a miénket fogyasztja! S mit nyerünk érte? Hiába csatlakoznak a magyar vitézek tömegesen az idegen lobogó alá, ezt a harera kész, lelkes hadsereget az idegen vezérek vezetik városról-városra, csak a törökre nem. Mintha egeres táncot járnának! Kerülgetik, kitérnek előle, miközben elpusztul lassanként mindenki. Az ország, a sereg, csak a vezéreknek nincsen semmi baja, mert azok óvatosak és eszélyesen körültekintgetők.

— Most már elég! — szakította félbe szigorú hangon Lobkowitz az elkeseredett hírnököt. — Nem tűrhetem, hogy császári hadseregünket és hős vezérét előttem rágalmazzák. Mondja meg a bánnak, hogy vagy alkalmazkodik Montecuccoli rendelkezéseihez, vagy el kell hinnem róla, — amiről különben nagyon megbízható értesüléseim is vannak, — hogy a saját érdekében akarja megzavarni a békét. Beszélik, hogy fegyverét nem a felséges császár szolgálatára, hanem a magyar korona megszerzésére akarja kivonni.

— Ez hazugság! — kiáltott fel Bethlen Miklós, kardjára ütven. — Adja a nevét Excellenciád ennek a sötétben áskálódó vakondnak, hogy aljas rágalmát kardommal fojtsam a torkára.

— Miklós! Nyugodt vér! — inté szelíden Gremonville az izgatottságtól reszkető magyar ifjút.

— Fölötte csodálkozom, — szólt vontatott hangon a miniszter — hogy a császári ház kegyes jóindulatát a nagykövet úr ifjú barátja ilyen gyorsan feledi.

— Hűséges alattvalója vagyok az én uramnak, királyomnak. De magyar is vagyok. Minden csepp vérem fellázad, mikor látom, hogyan vájják hazug rágalmakkal mindig szélesebbre az örvényt, amely a király szívét nemzetem legjobbjaitól elválasztja. Ha Zrinyi Miklós a korona után akarná szentségtörő kezét kinyújtani, csak a török védnöksége alá kellene helyezkednie, hogy célját biztosan elérje. De ő vagyónát, életét, mindennapi imádságát áldozza fel hazánk felszabadulásáért.

— Minő bizonyítékokkal erősítheti meg ezt az állítását? — kérde Lobkowitz a kipirult arcú Bethlent.

— A bizonyítékot én hoztam! — vágott közbe csengő hangon Vitnyédy. — Hogy a sanda gyanunak végre fejére tapossunk, a Zrinyi-család elhatározta, hogy legdrágább kincsének, a család szemefényének jövőjét és boldogságát teszi le kezességül a császári udvar kezébe. Megállapodtak, hogy az udvar óhajlásának engedve, Zrinyi Ilona kezét nyújtja a császári ház bizalmasának és egyik főtanácsosának, *Rottal János* grófnak.

— Ah! — tört ki a meglepetés felkiáltása Lobkowitz ajkán. — Lássá, ez már kellemes újság! Kedvenc eszméje a császárnak. Ily módon már könnyebben megérthetjük egymást és előre is biztosíthatom a bán családját a felséges úr kegyeiről. Ilyen elhatározással *Zrinyi Miklós* gróf is szívesen látott vendége lesz az udvarnak.

— Excellenciád bocsánatát kell kérnem, hogy a hazafias hév egy kissé engem is elragadt — szólt mélyen meghajolva Bethlen.

— No! Lássá ifjú barátom, mi is tudjuk ám érdeme szerint megbecsülni az engedelmes hűséget. Egy közeledő lépésre kettőt teszünk. De érzelmeinknek nem rendelhetjük alá a birodalomnak és a legmagasabb uralkodóháznak érdekeit. Önt még Bethlen a szíve viszi. Nem baj! Ifjú vér, tüzes vér. Majd az én koromban ön is hűvösebben gondolkozik. Most pedig én kérek egy pillanatnyi türelmet önöktől. Ezt a kellemes meglepetést azonnal közölni akarom a császárral. Ön pedig — szólt Vitnyédyhez fordulva — ne vegye rossz néven tőlem a hosszú várakoztatást. Ha tudomásom lett volna jelentkezéseiről, a bán hírnökét bizonyára nem hagytam volna napokig kilincselni.

E szavakra Lobkowitz sietve távozott és az ajtónál mosolyogva fordult vissza:

— Ha addig is bármire szükségük volna, Ali a szolgálataukra áll.

— Ez a süketnéma néger! No, mi ezuttal nehezen fogjuk egymást megérteni, — válaszolt nevetve Gremonwille.

— Csak méltóztassék egy kézmozdulattal jelezni kívánságaikat. Ali a szemekből olvas. A viszontlátásig!

Alighogy az ajtó szárnyai bezárultak, Gremonwille a néger szolga elé lépett.

— Nos? Mi az újság!

Ali a két idegenre vetette bizalmatlan tekintetét.

— Beszélj! Ezek barátaim!

— Csak röviden szólhatok, kegyelmes uram, — suttogta alig érthető hangon Ali.

— A miniszter már hat nap óta tudja, hogy a bán követe Bécsben van. Tegnap tanácskoztak Portia herceggel. Róttal gróf házasságát is emlegették. Tervük, hogy mihelyt Zrinyi Ilona nejevé lesz a grófnak, császári parancssal fogják beültetni a csáktornyai várba. Ha a család ellenszegül, módját ejtik a Zrinyi-vagyon elkobzásának. A bánt pedig, mihelyt csak lehetséges, elteszik láb alól. Az első kísérlet az, hogy mielőbb Bécsbe hívják. Ha jön, itt pusztul el. Ha nem, otthon. Óvakodjék tehát környezetétől. Az orgyilkost már felbérelték, de a nevét nem értettem jól.

— Irtózatos! — tört ki Vitnyédyből a borzalom felkiáltása.

Bethlen összeszorított öklökkel megkövülve állott helyén, mintha lábai gyökeret vertek volna. Akadozva hebegte:

— Nem — nem! — Ilyen gázság! Ez — lehetetlen. Ezután megrázkódott és borzadva fődte el tenyerével arcát.

A néger pedig nyugodtan folytatá:

— Minden áron békét akarnak. Félnék a portától. Készek inkább kiszolgáltatni Zrinyit. Az elfoglalt területeket török kézben hagyják és belementek már is az évi adózásba, de a külföldre való tekintettel ezt nem adó, hanem csak ajándék címén akarják adni a portának. A francia segédszereget pedig inkább visszautasítják, hogysen Turenne vezérségét elfogadják.

— Ez a legújabb?

— Nincs több mondanivalóm!

— Köszönöm! Pénzedet holnap átveheted.

— Inkább szeretnék visszamenni már Párisba. Hiszen itt mindennap a halállal játszom. Rettegek, hogy egy önkéntelen mozdulattal elárulom magamat. Excellenciás uram! kérem, könyörgöm, szabadítson meg végre ebből a pokolból.

— Jól van, fiú! Te itt tettél királyunknak és hazánknek hősiess szolgálatot. Mihelyt egy alkalmas egyénnel felválthatlak, visszavonulhatsz megérdemelt nyugalmadba!

Gremonwille ekkor odalépett a felindulástól még mindig reszkető arcú magyarokhoz.

— Ne feledjétek el soha ezt a pillanatot. Bizalmamnak és barátságomnak már nagyobb jelét nem nyújthatom. Vigyétek haza szívetekben, hogy egy igaz barátotok mindig lesz az udvarnál. Ez Franciaország! Nemzetem és királyom rokonszenve kíséri élet-halálküzdelméteket s ha van erő bennetek, merjétek kezdeni. Reánk biztosan számíthatok.

Bethlen könnyezve borult Gremonwille nyakába, míg Vitnyédy a nagykövet kezét ragadta meg és mielőtt védekezhetett volna, hálásan megcsókolta.

— Te pedig mondd meg Zrinyinek, ne higgyen az udvarnak és legyen óvatos. Védelmet a bán életét, mert az a ti hazátoké és a magyar szabadságé.

— Esküszöm, hogy megvédjük! — kiáltottak fel Bethlen és Vitnyédy.

— Te is Miklós?!

— Igen! én is megyek haza Vitnyédyvel. Bocsássa meg nekem az Isten, amit e környezetben élve önkéntelenül vétkeztem hazám ellen.

— Pszt! — suttogta a néger újját ajkára illesztvén, miközben az ajtóra nézett.

Alig néhány perc múlva csakugyan szétnyílt az ajtó és Lobkowitz meglepedéstől sugárzó arccal lépett a terembe.

— Minden rendben. Köszöni a császár Excellenciádnak szíves figyelmét és közvetítését. Holnap biztosan számít a sólymáztatnál a találkozásra. Kegyelmesen meghívja egyúttal az ön ifjú barátját is.

— Akkor te holnap még nem utazhatsz, Miklós?

— Mit, ön utazni akar? — kérde Lobkowitz meglepetve.

— Föltétlenül!

— De csak nem holnap?

— Nem! kegyelmes uram; még ma!

— Olyan élet-halál kérdés lett ez önre nézve egyszerre?!

— Több annál! Magyarország új feltámadása.

A miniszter vállat vont és Vitnyédyhez fordult:

— Ön pedig vitéz, nyugodtan távozhatik! Derék munkát végzett. A császár kegyes parancsából megjutalmazom önt. Fogadja egyelőre ezt az erszényt. Nehéz fáradságának megérdemelt díját.

Vitnyédy a kezébe csusztatott erszényt a néger szolga lába elé vetette:

— Az ilyen jutalom szolgálak díja! Remélem, nem neheztel Excellenciád, hogy illő helyére juttattam?!

— Oh semmi esetre sem! — hebegte a miniszter. — Ellenkezőleg! mindig megcsodáltam az önök nemes büszkeségét. Valóban méltó hírnöke ön is Zrinyinek, akit a császár ismét kegyes hajlamaiba fogad. Mondja meg a bánnak, előzékenységét méltányoljuk. De a házasság rendezése megkívánja, hogy minél előbb személyesen mutassa be hódolatát az udvarnál.

— Ezt a kegyelmes fogadtatást pedig mindenesetre Excellenciád fogja rendezni — jegyezte meg Gremonwille.

— Óh a császár nem olyan, mint az önök királya, ki mindent lát és mindent maga végez. A császár minálunk egy díszszobor, akit odaállítunk, ahová nekünk tetszik. Ő Istenbe vetett bizalommal minden felelősséget ránk hárít. Csak azt követeli meg, hogy kedvteléseiben és napi szórakozásaiban ne zavarjuk. Minden áron nyugalmat akar. No de Isten önökkel uraim! Az öröm nagyon is közlékennyé teszi a szíveket.

Búcsuképen a miniszter melegen megrázta Gremonwille kezét, azután jobbát Vitnyédy felé nyújtá. Ez szerényen hátralepett és meghajolt.

— Excellenciás Uram! Ez a váratlan kitüntetés...

— No, ne szerénykedjék ifjú barátom. Én nem tekintem önt szolgálának többé, hanem...

A miniszter ajkán elhalt a szó, mert Vitnyédy a feléje nyújtott jobbot ismét szerényen elutasította és az ajtó felé hátrálva, összeszorított ajakkal suttogá:

— Nem... nem vagyok... ilyen kitüntetésre... elég... elég méltó... gazember.

Lobkowitz egy pillanatig meghökkenve nézett utána, de amint az ajtóból visszalépett, a félreértés mosolya vont a lassanként derübe arcát.

A családi tanácskozás.

Az őszi nap sugarai megaranyozták a csáktornyai várkastély színes cserepeit.

Ez a vár a Zrinyi-család fészke és a Muraköz leghatalmasabb oltalma volt. Három oldalát a Mura és Dráva mérföldes kiöntései fogták körül, a háttérben pedig a magas stájer hegyek védelmi vonalára támaszkodott.

A vidéknek nádas ingoványai, süppedékes posványai az ellenfél részére a csáktornyai várat majdnem megközelíthetlenné tették. Ameddig a szem ellát, mindenütt csillogó víztükör. Halálos veszedelme az embernek; ős birodalma a gémeknek, kócsagoknak és más egyéb vízi madaraknak. A fodros víz színét csak néhol-néhol váltja fel egy-egy rikitó zöld folt. A kiemelkedő területek erdős részletei.

Maga a vár is hatalmas bástyafalakkal van megerősítve. Téglából épített zeg-zugos bástyáinak tetejét faragott terméskövek, szögleteit pedig erős bástyatornyok védelmezték. A külső várfalakat széles és mély vizesárok övezte körül. Az udvar közepén magas torony emelkedett, amelynek ormán büszkén lengette a szellő a Zrinyi-család színeiben a kettős sasszárnyú lobogót.

Amilyen rideg és zordon volt a téglaveres várfal kívülről, ép olyan üde és barátságos volt a várudvar belülről. Virágos kertek, rózsafalugasok, hárs- és gesztenyefasorok vették körül a Zrinyiek belső kastélyát. Az emeletes épület körül szintén egy kisebb vizesárok futott, amelynek felvonóhidján keresztül boltíves kapu alá jutunk. Innét vezet fel az őrszoba mellett a lépcső az úgynevezett »palotába«, amely kizárólag a család használatára van fenntartva. A tágas folyosó közepén két alabárdos állott a díszes faragású tanácssteremnek ajtaja előtt. Már két nap óta folyik ott benn a tanácskozás. A Zrinyi-család van együtt, hogy a visszaérkezett Vitnyédyvel és önkéntes útítársával, Bethlennel, megbeszéljék a bécsi út eredményeit.

A terembe lépve, festői kép tárul szemünk elé. Izléses pompa és előkelő fényűzés mindenben. A mély ablakfülkéknek ólomkeretes üvegszemrei színekre bontják a nap sugarait. A freskók színei lágyan olvadnak összhangba a kárpitos falakkal, az ajtószárnyakról leomló függönyök aranyos bársonyszövetével és a nehéz himzésű drága török szőnyegekkel, amelyekkel meg van rakva a hosszú teremnek padozata és dagadó kerevetei. A faliszekrényeknek ezüstsávok fedelén mindenütt a Zrinyi-család címere van kifestve.

Ezüstsávok gyöngyházzal kirakott ládák ékesítik a termet. Fényezett szekrények, nagy aranyos gombokkal. Elefántcsontos berakású fegyverszekrények, pohárszékek és asztalok; magas, jávorfából kifaragott karosszékek, amelyek veresrojtos puha bőrrel vannak bevonva.

Az asztal körül ül a család. Az asztalfőn Zrinyi Miklós gróf, a bán, mellette öccse, Péter és jobbján sógorasszonya, Frangepán Katalin. Vitnyédy és Bethlen Zrinyi Péter mellett ülnek. Vitnyédy viszi a szót:

— Higyjék meg, nagyságos uraimék, nincs nekünk nagyobb veszedelmünk a németnél. Mindig utánunk agyarkodik. Csak azt lesi, mikor botlunk meg, hogy reánk törhessen és megmarhasson. Százszor inkább a török, mert még az a pogány is jobban tart hitet. Erőszakos, de nyílt ellenség. Többet ér, mint a hamis jóbarát, aki törbe csal és ha csak lehet, gáncsot vet.

— Igaza van, Vitnyédy! — pattant föl indulatosan Frangepán Katalin, akinek határozott, dacos arcán ott ült a férfias erőnek és elszántságnak energiája. — Mindig mondtam én kegyelmeteknek, hogy ne bízzanak a császári ígéretekben. Odafönn csak a csúszó-mászó hízelgőknek, a görbehátú tányérnyalóknak van becsületök. Az önérzetes ember lázadó, mert nem elég alázatatos szolgának.

— Kata, szívem! — csitította Zrinyi Péter feleségének indulatait — nem a császár itt a hibás, hanem az a sok rossz tanácsadó.

— Kegyelmed mindig talál mentséget. Pedig nyilvánvaló, hogy köszörülük már a kést is, amit a Zrinyiek torkára szántak. Nem hallották az imént, hogy ma már Miklós sógor életére is törnek? Mit várunk még? Menjünk a vágóhídra, mint a kezes bárány, amely nem nyitja föl száját még a mézáros előtt sem! Tudom Istenem, ha én volnék a férfi, megmutatnám a fogam fehéret. Míg kard van az oldalamon, nem görnyedeznék idegen bálványok előtt. Mi csak addig számítunk, míg félnek tőlünk. Ha meghunyászkodunk, felrúgnak, vagy keresztülgázolnak rajtunk.

— Nem rossz szívű a császár, — hidd el nekem édes párom, — csakhogy félrevezetik. Föl kell világosítani és majd csak rendbe hozzuk a dolgot. Többre megyünk szép szóval, mint töréssel. A Zrinyiek hagyománya a királyhűség. Csak nem szövetkezhetünk a pogánnyal igazhitű királyunk ellen?

— Van is nekünk királyunk! — szolt keserű lemondással Bethlen.

— Hát mit nyertek kegyelmetek eddig is az évszázados hűségükkel? — mondá Zrinyiné. — Ha lelkünket kitesszük, akkor is gyanakodva néznek ránk, mint a megbélyegzett kutyára. Hűségünkért álnoksággal fizetnek. Pedig a Subics—Zrinyiek és Frangepánok vérükkel írták be hűségüket a történelembe. Nemcsak a hatalomban osztoztak a királyi felséggel, hanem kitartottak mellette a nyomoruságban, a veszedelemben is.

— Így már jól van, édes szívem. Te is beláthatod, hogy családi multunk kötelez...

— Kötelez, hogy védjük a hazát, de nem kötelez, hogy áskálódó udvaroncok kedvéért házunkat kipusztíttatni engedjük. A hazátlanul bujdosó királynak a Frangepánok adtak hajlékot. Megosztották vele kenyerüket és megvédelmezték, mikor már mindenki elhagyta. Korvin Jánoshoz ki maradt hű Magyarországon? A Zrinyiek voltak egyetlen támaszai. Mikor pedig a mohácsi vész után hűséget fogadtunk a Habsburgoknak, ezt vérünkkel meg is pecsételtük. Ki tartóztatta fel a pogány csordát Szigetvárnál? A Zrinyi-vér! Miklós bátyánk szent vértanusága váltotta meg akkor Bécset az elpusztulástól. Az a császári trónus csak azért nem törött darabokra, mert a mi vérünkkel van összeragasztva.

— Bizony, jól mondja, nagy jó asszonyom! — bölintgatott Vitnyédy meglegedéstől sugárzó arccal — s mi a hála érte? A trónmentő Zrinyiek földjeire ráeresztették a német gránicsárokat, s mikor férje ura kiverte onnan a pusztító zsebrákokat, felségsértés miatt akarták pörbe fogni.

— Ne tüzelje Vitnyédy öcsém az asszonyt, úgyis hamar lángot fog. Én is belátom, hogy sokszor bánnak velünk méltatlanul, de miénk az igazság. Az igaz ügyet pedig elébb-utóbb az Isten is győzelemre vezet.

— Az Isten is csak úgy segít, ha magunk is segítünk hozzá, — férjemuram!

— Hát nem megsegített, mikor felségsértés miatt a minapában is az udvarhoz hívtak? Megrágalmaztak, befeketítettek, de a legelső csatában török vérrel mostam tisztára ismét a nevemet. A császár is árulónak tartott. Erre a vádra azzal feleltünk, hogy szétvertük Légrádnál a pogányt. A győzelem után pedig úgy-e milyen szépen rendbe jött magától minden?

— Nagyon szépen rendezte kigyelmed, mondhatom, nagyon szépen rendezte a dolgát. A légrádi győzelem után ölébe hullott a németnek a béke. Kikaparta kigyelmed neki tűzből a gesztenyéjét. De mikor a birtokainkat pusztító törököt újra kiverte Muraközből, nem a gráci tanács elé hívták megint igazolásra? Számot kellett adnia férjemuramnak, hogy merte kikergetni birtokaiból a kontyos pogányt. Az elismerés pedig az lett érte, hogy mint békebontót újra megfosztották kigyelmedet minden méltóságától.

— Egy év mulva ismét csak megjött az eszük és amit elvettek, szépen vissza is adták.

— Vissza ám, mikor nyakukba szakadt a háború és szétverte kigyelmed azt a török tábort, amely a futva menekülő németet szorongatta.

— Ez már igaz! — toldotta meg jóízű nevetéssel Vitnyédy. — Úrasszonyunk mindig csak fején találja a szeget.

— Többre is mentünk volna már, ha rám hallgatnának. Bécsben bennünket lenéznek, megvetnek. Üldöznek, ha félreállunk, gyanúsítanak, ha velük harcolunk. Ha vesztesek vagyunk, akkor az országot a török dúlja föl. Ha győzelemre segítjük a parókás németet, az pusztít ki bennünket. Mi csak olyanok vagyunk, mint a favágó-tuskó. Minden ütés minket ér. Hát meddig akarják még ezt túrni?! Eb ura fakó! Ha nem kellünk a császárnak, miért nem keressük meg a helyünket, ahol megbecsülnek bennünket?!

Az a néma csend, mely Zrinyi Péterné kitörését követte, bizonyította, hogy az elevenbe talált.

A bán az asztal-főre könyökölve hallgatta az élénk párbeszédet. Széles, boltozatos homlokát elfödte tenyerével és csillogó szemeinek nyílt, okos tekintetét sógorasszonyán pihenteté. Egész

alakjából az erő, a jellem és a lángész önérzete sugárzott ki. Csengő, nyugodt hangon kezdett beszélni, amelyet áhitatos figyelemmel hallgattak. Az izgatottság rögtön lecsillapult, mint a háborgó tenger, mikor az olaj szétömlik rajta. Érezték a szavak tekintélyét.

— Sok igazságot mondott Katalin sógorasszonyom keserűségének kitörésében. De szerintem mégis csak könnyebb viselni a méltatlanságot, mint megcselekedni a gonosztságot. Ne feledjük, hogy a mi életünk az országé. Ezt kell megváltanunk a nyomoruságtól és a végső veszedelemből. Ez az a szent cél, amelyért túrnunk kell rágalmat, meggyaláztatást, üldöztetést és ha kell, vértanuságot. Az udvari cselszövők ármányai sohasem érhetnek föl a tiszta lélek nyugalmáig, ha tetteinket nem az egyéni önzés, nem a családi érdek irányítja, hanem a haza szent ügye. Mint a napnak az égi csillagok között, úgy kell ennek is minden egyéb szempont felett állania. Katalin sógorasszony beszédjében azonban erősebb hangja volt az aggódó anyaszívnek, mint az önfeláldozó honleánynak. Ő csak családjának és gyermekeinek a jövőjét látja.

— Mit használ nekem az ország, ha gyermekeimmel együtt kipusztítanak belőle?!

— Ha Miklós bátyánk is így gondolkozott volna Szigetvárott, hol állana most az ország? Én magam is érzem, milyen szerencsétlenség, mikor ellenséges érületű tanácsosok idegenítik el az országtól a Felség szívét. Az a király is ember, akit gonosz befolyásokkal, szolgálkú meghunyászkodással félrevezethetnek és azok ellen ingerelhetnek, akikre veszély idejében a trón egyedül támaszkodhatik. Sokszor elborult már mi fölöttünk az ég; de a legelső napfény újra csak kitisztította. Ha most a császár neheztel is, nem szabad azért az első érzékenységre

A csáktornyai vár.

mindjárt szakítani, hanem meg kell győznünk igaz hűségünkről. A titkos törvényekre pedig nem adok semmit. Csak azért is föl fogok menni Bécsbe. Szemtől-szembe akarok állni ezekkel az urakkal. Istenemre mondom, hogy egy mozdulattal széttépem a hálót, amelyet titokban a mi megrontásunkra szőnek.

Fejének egy büszke mozdulatával vetette hátra csigákban leomló fürtjeit, amelyet kezével nyugodtan végigsimított.

— Jól tudom én, hogy nemzetem pusztulását nem is annyira a mohácsi vész okozta, mint az a csapás, hogy idegen uralkodókat ültetett trónusára. Olyan királyokat, akik hatalmas birodalmuk gondja mellett Magyarországgal nem sokat törődtek. Minden idejüket, munkájukat egyéb országaik fejlesztésére fordították. Ez a kizsarolt, kipusztított ország csak fogadott gyermek volt, akit kegyelemből tartogatnak. Pedig nekünk egész királyra lett volna szükségünk . . . Az ő nyelvére, szívére, karjára, szóval, az egész emberre ; mert a sínylődő, beteg gyermeket is gondosabban kell ápolnia a szülőnek, mint az egészségeset !

— Sajnos, hogy így van ez édes bátyám ; — mondá Péter szomoruan.

— Idegen udvarból, idegen király kormányozta ezt az országot, idegen tanácsosok gyűlöködésétől sugalmazva. Csoda-e, hogy nem értettük meg egymást ? Hiszen ami nekünk használ, az nekik árt. Ami nekünk dicsőség, az nekik gyalázat. A mi imádságunkat átokra fordítják és sem ennek a nemzetnek nyelvét, érzéseit meg nem értik ; sem jellemét, őszinteségét meg nem becsülik.

— Minden szolgálélek természeténél fogva gyűlöli azokat, akik tekintélyüket, hírüket, nevüket önmaguknak köszönhetik, — jegyezte meg szerényen Bethlen.

— Jól mondád uramöcsém ! Minden porbancsúszó állat gyűlöli a madarakat, mert szárnyuk van és emelkedni tudnak. Ezek az idegen, semmiemberek, akik csak az udvar fényében ragyognak, mert önfényük nincs, ezek a mi százados ellenségeink. Ezek és nem a császár, aki meg van győződve, hogy akkor tesz legjobban hazánkkal, ha ezeknek a tanácsait követi. Ezek idézik elő hazánk romlását, mert végkép szeretnék elnyomni. Feladják egymásután a végvárakat, hogy a védtelen területet a török könnyű szerrel elfoglalhassa és a darabokra tört ország egy-egy részét ők is beolvaszthassák a birodalomba.

— Minket is ezek akarnak kipusztítani, mert érzik, hogy útjukban csak a Zrinyiek az akadályok, — szólt közbe Frangepán Katalin.

— Kétségtelen, hogy ádáz ellenségei minden magyarnak, aki hazájáért önzetlenül küzdeni akar és cinkosukká nem lesz adományokért vagy hataloméért. Így pusztulunk és veszünk ! Nincs nagyobb fájdalom, mint mikor az ember hazájának biztos romlását látja, anélkül, hogy rajta segíthetne. Mindennap egy darab török le talpaink alól a földből, amelyet minden oldalról bőséggel hullámok mosnak. Mi pedig nézzük sírva, tehetetlenül, mikor szakad le lábaink alatt az utolsó talpalatnyi föld is, hogy eltemessen az a szennyes örvény, amelyből nemzetünknek nincs többé feltámadása.

A néma csendet egy-egy fájdalmas sóhajtás törte meg, mely a lélek megindulásának mélységeiből szakadt fel.

— Nincs . . . nincs az egész nagy világon szerencsétlenebb Isten teremtése a magyarnál, — folytatá a bán. — Tapasztalásaim győztek meg, hogy a bécsi udvar Magyarországot a török iga alól felszabadítani nem is akarja, s mégis kénytelenek vagyunk a némethez húzódni, nemcsak esküdt hűségünknel fogva, hanem hazánk jövő felszabadulásának reménységében is.

— Hát nem előbb érhetnénk mi célt, ha a törökkel egymást megértenők ? — vetette föl a kérdést Vitnyédy. — Lám, Erdély a porta védnöksége alatt fenntartja önállóságát és senki sem zavarja nyelvét, törvényeit és vallását.

— No, már ezzel a kutyafajú pogánnyal magam se békülök — kiáltott fel Zrinyi Péter haragosan. — Őseimet meg nem csúfolom! Sírjukban fordulnának meg, ha látnák ezt a gyalázatot.

— Hát inkább tűri kegyelmed a saját gyerekeinek pusztulását? — pattant föl az asszony helyéből felugorva.

— No, no, Kató szívem, csitulj egy kissé. Nem úgy értem egészen...

— Ne mentegesd magadat öcsém, mert neked van igazad. Évszázados harcban állunk szemben a törökkel. Ami csapás, gyász, szomorúság szakadt reánk, tőlük eredt. A török gyűlöletet szívtam már az anyatejjel magamba. Nevével rémítgetett már a bölcsőmben a dajkám. Atyám sírjánál, az Isten oltáránál mindig csak azért imádkoztam, hogy adjon értelmembe világosságot, karjaimba erőt, hogy nevemet ne csak pennával, hanem éles szablyámmal is beírhasam a halhatatlanságba.

— Már is be van az oda írva mindörökre — suttogá Bethlen.

— Ne csodáljátok tehát, hogy Péter öcsém velem együtt fölhorokan a török szövetkezésnek még a gondolatára is. Vérünkbe van ez oltva, mint a kopóba a vadöszön.

— No, ez már csakugyan igaz — hagyta helyben Péter.

— De míg ez az öcsémnél csak érzelmi politika, addig nálam meggyőződés, hogy Magyarország csak úgy nyerheti vissza valaha szabadságát, ha ellenáll a török kísértésnek.

— Csak azután el ne pusztuljunk a várakozásba, sógor!

— Mi elveszhetünk, de ez a nemzet feltámad egykor, mert célja van vele az Istennek. S én, ki lábaimmal a mulandóság rögeit taposom, de lelki szememmel belepillantok néha a jövő homályába, látom világosan, hogyan tördeli le ez a nemzet darabonként testéről a bilincseket. Budavár ormairól leverjük a félholdas lófarkat és Miasszonyunk terjeszti szét hazánk fölött áldó kezeit diadalmas zászlóinkon. Látom letiport török csordákon keresztül száguldani győztes vitézeinket. A ma még hatalmas török birodalom ragyogni fog egykor eresztékeiben és mindig összébbzsugorodik, hogy végre szertehulljon silány darabjaira. Csak eszköz volt az Isten kezében a mi sanyargatásunkra és romlottságunknak büntetésére. Mihelyt célját betöltötte, szétmállik zajtalanul, mint a buborék, amelyet a rohanó patak örvénye sodor. Krisztus fog győzedelmeskedni! Az ozmán pedig visszaszorul egykor Ázsia homoksivatagjaira, mert a világosság mindig erősebb a sötétségnél. Ha mi egyesülnénk vele, sorsunkat is hozzákötnénk. Együtt pusztulnánk el. Nem látjátok-e, hogyan hanyatlik már is a harcokban és gyönyörökben kimerült ozmán birodalom az ébredező keresztény hatalmasságok mellett?! Rövid idő kérdése csak, hogy rothadt gyümölcsként hulljon le fájáról a pogány. Nem akarok együtt elrothadni vele; mert a győzelmes kereszténység akkor Magyarországot nem felszabadítani, hanem meghódítani fogja. Leigázott tartományává lennénk a németnek. Míg most hozzája csatlakozva, jövendő önállóságunknak reménységével tűrhetjük megaláztatásunkat, megköpdöstetésünket és sanyargatásainkat. Majd ha azután eljön a leszámolás órája, osztályos atyafiak leszünk a török hagyatékában; mert mi is hozzájárultunk minden erőnkkel nemzetünk felszabadításához. Nem vethetik szemünkre, hogy ők keltettek új életre a sírból és nekik köszönhetjük feltámadásunkat. Értitek-e már most, mért kell türelmesen viselnünk a megostoroztatást is? Mért kell megcsókolnunk a kezét, amely naponként végigkorbácsol bennünket? Nekünk most kell szenvednünk, hogy megválthassuk egykor gyermekeinknek a jövőt.

— Úgy legyen! — suttogta megindulással Bethlen és áhitattal hajtották meg fejüket az asztal mellett ülők.

— Magyarországot csak a magyarok erejével lehet feltámasztani. Ha nincs a nemzetben benső energia és nem sikerül felébreszteni törzsökünkben az életérőt, akkor hiába süt ránk

a napsugár, hiába üdít fel a gyenge harmat, elhervadunk a saját élehetetlenségünk miatt. Azért kell mindenáron legelőször is önmagunkban újjá születnünk. Ezt a gyógyító munkát kezdje minden ember önmagán. Mert ha kiirtjuk lelkünkől a hitvány önzések salakját, egy tiszta

Zrinyi Miklós, a költő és hadvezér.

lélekkel gazdagabbá tettük az egész nemzetet is. De nálunk az a baj, hogy minden ember próféta akar lenni. Mindenki csak másokat akar meggyógyítani, senki sem kezdi a munkát önmagán. Azért kell minenkünk, a nemzet eleinek, elől járnunk a jó példában. A tömegnek mindig vezérre van szüksége, aki az élőpélda erejével hat reá. Csakis így menthetjük meg

hazánkat a végső veszedelemtől. Ezt akarom én Isten segítségével elérni, mert nem szeretném, ha utódaink sírjainkban is átkoznának és bennünket, az ország nagyjait tennének felelőssé egykor hazájuk pusztulásáért. Ki kell tehát tartanunk a német mellett, ha tetszik, ha nem, mert ez egyetlen módja szabadulásunknak.

— Szívemből beszélél, édes bátyám — szólt Péter, bátyja kezét melegen megrázva.

— Mindnyájunk szívéből! — kiáltott lelkesen Vitnyédy.

— Igen, igen, — vette át a szót Zrinyi Péterné — magam is belátom az igazságot. De nem értem, hogy mért lennénk mi teljesen a németre utalva? Hiszen magad mondtad Miklós sógor, hogy csak a török egyesülés volna ránk nézve veszedelmes. Nem lehetne tehát nekünk a keresztény államok szövetségéhez csatlakoznunk? A bécsi udvaron kívül van még egyéb hatalmasság is!

— Miféle hatalmasság? — kérde csodálkozva a bán.

— No hát ott van például Velence vagy a szentszék, a francia király, Svédország, Lengyelország; no meg a többi — mondá vontatott hangon Katalin.

— Kalandos vállalkozások, melyben több az ábránd, mint a valóság — szólt szelid lemondással Zrinyi Miklós.

— Pedig mondhatom, a francia király nem idegenkedne országunk gyámolításától. Sőt Velence is hajlandó volna a bécsi udvarral szemben támogatni Magyarországot.

— Honnan tudod mindezt, sógorasszony, olyan bizonyosan?

Frangepán Katalin mélyen elpirulva hajtotta le fejét és zavartan tépdeste a selyemterítő rojtos szegélyét. A bán éles tekintete keresztül látott az asszony lelkén. Szigorú, kémlelő pillantással nézett végig rajta. Szavait éles hangsúlyozással ejtette ki. Röviden, szaggatottan és határozottan beszélt:

— Most kezdem csak érteni a te velencei utazásaidat! De már itt azután világosan akarok ám látni. Beszélj! mit cselekedtél?!

Zrinyi Péterné kérdőleg tekintett urára, aki kelleetlenül tördelte a szavakat:

— Nekem is beszélt már Kató a francia védelemről. Azt mondja, hogy a velencei francia követ, Bonzy püspök, kész volna nagyon melegen pártolni ügyünket.

— Határozottan meg is ígérte Lajos király támogatását — vágott közbe élénken Frangepán Katalin.

— És ki hatalmazott fel téged ilyen tárgyalásokra? — kérde szemrehányó hangon a bán.

— Nem én kezdtem a dolgot. Velencében a kapucinus atyáknál találkoztam a püspök úrral, ő hozta szóba a mi nyomoruságunkat. Én csak megemlítettem, hogy milyen magunkra vagyunk hagyva. Biztatott, hogy Lajos király jóindulattal nézi a magyar ügyet. Ennyi volt az egész!

— Azt én is mondhatom, — mondá Vitnyédy — hogy a francia királynál tárt karokra találánánk. Úgy-e Bethlen, Gremonville is biztatott bennünket.

— Szerencsétlen álmodozók; de könnyen beleestek a kelepcébe — szólt kezeit összecsapva a bán. — Mi csak addig kellünk a franciáknak, míg hasznunkat veszik; azután kifacsarnak és félredobnak bennünket. Láttam én ezt Bécsben, mikor a szentgotthardi csata után olyan tüntetőleg ünnepeltek a francia tiszték. Csakhogy engem a pillanatnyi lelkesedés sem tud megtéveszteni. Lajos királynak most szüksége van Magyarországra, hogy lekösse velünk a császár erejét és önmaga azalatt szabadon rabolhasson Spanyolországban és Németalföldön. De a mi vérünkre minden pillanatban kiegyezni is kész. Szívesen közénk dobja a felkelés szikráját, mihelyt azonban az ország tüzet fog, ő lesz, aki először nyújt segítő kezet a bécsi udvarnak, hogy azt el is tiporhassa. Csak ő lesz a nyertes, ez az ország pedig az áldozat. Megtiltom

tehát nektek, hogy az én tudtomon és beleegyezésemén kívül ilyen veszedelmes vállalatokba bocsátkozzatok!

— Amint te akarod édes sógor, úgy leszen — válaszolt megnyugtató szelidséggel Fran-
gepán Katalin.

— Ennek a hazának a jövőjét még szép reményésekért sem szabad kockáztatni. Egy
balsikerű vállalkozás kiirtaná a nemzetnek utolsó ellenálló erejét. Jogcímet adnánk ellensé-

Zrinyi Péter.

van: alkalmazkodjunk a felséges úr akaratához. Ilonát Rottal János grófhhoz feleségül kell adnunk. A magyar ügyek nagy pártfogót nyernének a császárnak eme befolyásos tanácsnokában.

— Az én leányomat?!

— Nem, hanem Zrinyi Ilona grófnőt. Ha a Zrinyi családban a férfiak vérüket tudták áldozni a hazáért, reá kerülhet a sor már egyszer az asszonyokra is!

— Hát nem hallották kegyelmetek, hogy ezzel a házassággal akarnak kiszorítani Csák-
tornyából és a családi fészket idegen kezekbe kell adnunk?

geinknek a véres megtor-
lásra. Úgy bánnának el
velünk, mint lázadókkal
és pártütőkkel. Ne feled-
jétek, hogy »Jaj a legyő-
zötteknek!« Látom be-
özönlenni a hitvány zsoldo-
sokat a császári vérbosz-
szúnak jelszavával. Fel-
dőlják várainkat, vér-
padra hurcolják az ország
nagyjait; kifosztják és
koldussá teszik a magyart,
mert botor fejvel magunk
adtunk ürügyet a pusztí-
tásra. Gyermekeid átka
kísérne sírodba Katalin és
a kifosztott árvák jajkiál-
tása vezetne az örületbe.
Isten óvja meg hazánkat
e szerencsétlenségtől.

— Én is mondtam az
asszonynak, hogy ne avat-
kozzék a mi dolgainkba.
Te vagy a család feje, te
intézkedjél, Miklós!

— Élni fogok jogom-
mal és intézkedem is. Nem
szabad ujjat húznunk az
udvarral; sőt minden áron
meg kell győznünk, hogy
számíthat hűségünkre. En-
nek pedig csak egy módja

— Csáktornya csak egy darab föld Magyarországból. Ez elveszhet, de a haza nem.

— Én pedig ebbe a házasságba nem fogok beleegyezni — pattant föl Zrinyiné. — A lány az én vérem, ami benne Frangepán, azzal a Zrinyiek sem rendelkezhetnek!

— Ilona Rottal grófné lesz! Annál is inkább, mert a lány őszintén megvallotta, hogy hajlammal viseltetik iránta. Ez az ifjú jó szívű, nemes lélek; egyetlen jóbarátunk az udvarnál és ami a fő, szereti a magyarokat. Megtanulta nyelvünket, résztvett csatáinkban és a szent-gotthardi ütközetben hősnak mutatkozott. Méltó párja lehet egy Zrinyi leánynak.

— Ilona rokonszenvezne Rottal gróffal?! Ezt én ma először hallom. Az én lányom nekem erről még nem beszélt!

— Mert fél téled. Ismeri szándékoadat. Tudja, hogy te mindig a Rákóczi-frigréről álmodozol. Oda akarod adni Báthori Zsófia fiának, mert nagyravágyó lelked nem a lányod boldogságát keresi, hanem saját hiúságnak a kielégítését. Pedig Rákóczi Ferenc habozó, erélytelen jelleme Ilonát sohasem boldogíthatná. Az a fény és gazdagság, amelyet neki férjének dús vagyona nyújthat, csak külső előnyököt adhatna számára, de a lelkét nem elégítené ki. Már pedig a szív akkor lesz terhes, mikor üres, mert akkor unalommal telik meg. Jegyezd meg Katalin, hogy a boldogság sohasem a külső viszonyokból fakad, ennek saját szívünk belsejéből kell erednie.

Zrinyi Péterné izgatottan kelt fel a helyéről:

— Beszélni akarok azzal a lánnyal.

— Menj és add tudtára, hogy a családi tanács beleegyezett a házasságába. Ha a lányod szívét megőrizni akartad volna, akkor nem lett volna szabad a szent-gotthardi csatában megsebesült Rottalt a csáktornyai várban ápolgatni!

— No, ez már igaz! — suttogta elfojtott nevetéssel Zrinyi Péter.

— Hát még kegyelmed is ellenem? — csattant fel Katalin.

— Isten mentsen, édes szívem, én csak az igazat mondom.

— Egyetlen szava sincs hát kegyelmednek minderre?

— Azt mondom, hogy nagyon jó lesz ez így, mert Miklós bátyánk is akarja, no meg hát a lány is kívánja.

— Mit csináljak? Mit csináljak? — tördelte a kezét Katalin.

— Menj, sógorasszony, a lányosházba, beszélj szelíden Ilona szívéhez, jól fog esni neki, ha anyja előtt egyszer bizalmasan feltárhatja a titkait. Ha pedig megegyeztetek, add reá áldásodat.

Ezzel Zrinyi Miklós felkelt az asztaltól és az urakhoz fordult:

— Mi pedig, uraim, kezdjük meg a vadászatot! Menjünk a kursaneci erdőbe, nagyon szép hajtás ígérkezik. Majd ha visszatérünk, folytathatjuk a tanácskozást.

A kursaneci vadászat.

Míg a Zrinyiek vendégeikkel visszavonultak, hogy a vadászathoz átöltözzenek, addig a vár udvarán színes képbe verődött össze a vadászszemélyzet. A falkamester zöld ruhába öltöztetett pecéerekkel vezettette a kopófalkát. A madarászmester kiadta az apródoknak a parancsot, hogy betanított sólymaikkal készen álljanak. Vastag szarvasbőr-kesztyűjén ott tartogatta a mozdulatlan királlysólymot, amely komoly méltósággal gubbaszkodott. Szárnya se lebbent. Puskások, vadászok, pecéerek, szóval az egész személyzet csak a jelet várta az indulásra. A nyöszörgő kopók vadösztönét alig tudták csillapítani. Az apródok pedig előhozták sólymaikat, amelyek vijjogva akarták lerázni fejükről a piros sapkát, amelyet csak abban a pilla-

natban szoktak levenni róluk, amikor a vizsla állta szárnyas felrepült. Rövid kantárszárra fogott vadászlovak kaparták nyerítve a begyepesedett várudvart. A vadászgyönyör izgalmá lassanként reá ragadt az állatokról az emberekre is.

E pillanatban Paka István lépett a vár udvarára, a Zrinyiek kursaneci vadásza. Sötét tekintetű, bizalmatlan arcú alak. Fejét vállai közé húzva, vontatott lépésekkel ment a vadászmeisterhez, hogy bejelentse a hajtók felállítását. Éles hiuz szemével először is széttekintgetett, mintha keresne valakit. Azután pedig visszahúzódott a pecérek közé, akik kutyáikról beszélgettek.

Hirtelen feltárul a felsőpalota kapuja és az ajtónálló tiszt alabárdjával tiszteleg. A palotaőrök sorai között kilép a kapun a Zrinyi-család Vitnyédyvel és Bethlennel. Testőrség veszi őket körül, akiket »palotásoknak« neveztek. Elöl a kürtös, hátul a fegyverhordozó zárja be a menetet.

Valami nyomott hangulat nehezedik a főúri társaságra; csak a bán arca derült és mosolygó.

Már a lóra is felültek, mikor az ajtón Zrinyi Ilona, Péter gróf leánya futott ki. Hófehér arcának hamvas ragyogása, leeresztett hajának aranyos selyme és nyílt, okos szemeknek tündöklése bűbájos szépséggé tették. Olyan piros és üde volt, mint a tavaszi rózsa, amely most nyitja szét harmatos szirmait. Csupa szín és illat, leányos bájának sejtelmes érettségével. Hangjának zenéje, mint a tiszta ezüst csengő lopódzott a szívekbe, midőn Miklós bátyjához futott és lovának nyakát megsimogatva átölelte a bán térdeit.

— Édes Miklós bátyám! — szólt esdő hangon, karjait könnyörögve emelve feléje, — nagyon-nagyon szépen kérem, ne menjen ma vadászatra!

— Miért, édes kis leányom?

— Én nem tudom, de olyan nehéz a szívem, mintha megszakadna. Valamit érzek, ami nem jó és higgye meg nekem, hogy az én érzéseim még sohasem csaltak meg!

— Ne félj, te kis galamb! Nem pusztulunk el mi oly könnyen. Különb is életünk mindig az Isten kezében van.

— De ha én kérem, édes bácsikám, csak ma ne!

A bán mosolyogva fordult Péterhez:

— Ügylátszik a kis leány megérezte, hogy az anyjával egy kis számadása leszen. Eriggy csak nyugodtan hugom az édes anyádhoz, én mondom neked, hogy valamivel nagyon meg fog örvendeztetni!

— Azután ne félj ám Ilona! — szólt atyja. — Csak keményen, amint egy Zrinyihez illik. Nézz szembe anyáddal, ahogy én szoktam.

— Nem értem, hogy mit akar, édes bátyám!

— No, hát majd megérted nemsokára.

— Hát csak nem fogadják meg kegyelmetek az én szavamat? — kérdé szomoruan Ilona, miközben szeméből egy csillogó könnyesepp hullott alá.

A bán lováról lehajolva, felcsókolta a leány könnyét.

— Ne félt te engem, édes kis leányom! Mikor hónapokon keresztül verekedtem a kontyos törökkel, emlékszel-e, te tűzted a forgót a kalpagomba. Te biztattál, hogy hozzam el neked a nagyvezért. Most pedig egy egyszerű vadászat rémlátással tölt el? Nincs rá okod, édes hugom! A vidék tiszta a török portyázóktól. A vadászatot pedig csak a szomszéd kursaneci erdőben tartjuk meg és egy-két hajtás után úgyis visszajövünk.

— Az Isten oltalmazza meg kegyelmeteket — szólt a lány, lassú lépésekkel indulva vissza a palotába. A bán jóságos arccal fordult Péterhez:

... nagyon-nagyon szépen kérem, ne menjen ma vadászatra!

— Öcsém! Maradj hát itthon te. Ennek a kis lánynak — úgy látom — meg van egy kiséje a lelke zavarodva. Támogasd; talán előre sejtí anyjának a számvetését.

Péter készségesen adta át a kantárt a lovásznak és lányát átkarolva kísérté föl a palotába. A bán pedig sarkantyúba kapta tüzesvérű pejlovát, amely fejét felütve meghorkant és egész elejével egyszerre kivágott.

— Pompásvérű állat, úgy-e Bethlen? Vitnyédy szerzeménye.

— Bejártam érte az egész felvidéket. De meg is vagyok ám vele elégedve.

E pillanatban felhangzott a kürtszó és a vadásztársaság a csaholó kopófalkával kivonult a kapun. Csak Paka István maradt egy pillanatra hátra, hogy összesűgjön az egyik pecérrel, aki csak pár hét óta állott a család szolgálatában.

Szemeik összevillantak és egy erős kézszorítással csak ennyit mondott Pakának :

— Ma!

— Ha lehet.

— Keresd az alkalmat!

— Nem én tőlem függ, Vencel.

Azután ők is kiléptek az ajtón és a kürtszó hangja mindig halkabb lett; míg végre a távolba elhalt.

Péter gróf pedig lányával visszament a palotába. Egyenesen a várasszonynak szobájába nyitottak, de ez a büszke, erélyes asszony nem a várt indulatnak kitörésével fogadta gyermekét, hanem ott térdelt bársonyos imazsámolyának feszülete előtt. Férje megindulva lépett melléje és erőes kezével szelíden simogatta arcát :

— No, no, édes Katóm, csillapulj! Lesz még ez másképp is! . . .

Az asszony könnyes szemét férjére emelte :

— Belenyugodtam! Legyen meg Isten akarata; de előre megmondom, engem ne okoljatok. És teneked, édes lányom, csak olyan mostoha szíved volt az anyádhoz, — folytatá szelíd szemrehányással — hogy el tudtad hallgatni előttem érzésedet?

— Édes jó anyám, micsoda érzésemet?

— Úgy-e, Miklós bátyádnak be tudtad vallani vonzalmadat gróf Rottal János iránt.

Ilona leányos üdeséggel kacagott fel.

— De hiszen ez még nem olyan komoly dolog! Higyje meg, édes szülém, nem éri meg azt a szomorúságot, mit vele édes jó anyámnak okoztak. Nem tagadom, hogy nekem a gróf tetszett. Figyelmes, előzékeny volt hozzám mindenben. Csak az én kedvemet leste és láttam, milyen csodálattal csüng rajtam mindenkor. De én nem tettem ám neki semmi ígéretet és ennek a vonzalomnak a gyökerei az én szívemig még nem értek le. Hogy ha úgy akarja édes anyám, kitépem én az utolsó szálát is, anélkül, hogy csak egy csöpp könny is serkedne a nyomába.

— Nem, édes lányom! Miklós bátyád óhajta és a Zrinyi-család érdeke kívánja, hogy te csakugyan Rottal János felesége légy! Áldásommal mész hozzá. Én is jobb szerettem volna, ha tősgyökeres magyar főúr úrasszonya lész, mint egy beszármazott indigenának a felesége. Az én álmom más volt! Erre a magas, tiszta homlokra én nemcsak mirtuszkoszorút akartam tenni, hanem más egyebet is! Téged az Isten is királynénak teremtett! A Zrinyi-család törzsébe a Rákóczi-hajtást szerettem volna beoltani. Ilyen virágja, tudom, hogy nem termett még Magyarországnak! De hát az Isten másképp akarta és én a te boldogságodat nem áldozom fel saját reménységeimért. Bűn volna tőlem! Belátom, hogy a gyermeknek is joga van élni önmagáért, azután hazájáért. A mieink csak addig vagytok, míg fel nem nőttek. Kicsiny korotok gyámoltalanságában vagytok összenőve az anyaszívvel; mihelyt felserdültök, szétváltok tőle, nem gondolván meg, hogy utánatok szakad egy-egy darab a mi szívünk-ből is!

— Mondasz valamit, asszony! — szólt Péter elérzékenyülve törölgetvén szemeit. — Bizony én is jobban szerettem volna, ha leányomból Rákócziné úrasszony lesz.

— Bocsássanak meg, édes szüleim, de ha már választani kell, mégis csak Miklós bátyám óhajta teljesítem. Ismerem Rákóczi Ferenc ökgyelmét is. Szép férfi, figyelmes, művelt; boldog lehet, akit magához emel, de az én szívem mégsem tud iránta felmelegedni. Nem találom meg benne a férfierőt és határozottságot. Mindig úgy érzem, hogy nekem kellene őt gyámolítanom. Azután egy kissé az anyjától is tartok. Mikor Báthori Zsófia úrasszony éles szemeivel először tekintett reám, úgy éreztem, mintha kígyócsipés ért volna. Ennek az asszony-

nak nincs a szívében szeretet, csak gőg és kegyetlenség. Pillantásának tüzéből valami mély-séges rajongásnak lángja csapott felém. Irtózáttal gondolok vissza arra a találkozásra.

— Jól van, édes lányom, nem erőltetek. De tudd meg, hogy a te lépésed családunk politikai jövője felett is határozott, Rottal gróf kezében te vagy a kapocs, amely a Zrinyieket a császári házzal még jobban összeforrasztja. Rákóczi Ferencné csak szemben állhatna a bécsi udvarral és oldalánál a Zrinyiek és Frangepánok kardja írná az egekre a német gyűlöletet. De most menjünk testvéreidhez! Te vagy közöttük a leggyengébb leány és a legerősebb lélek. János öcséd szívét szeretném kicserélni a tiédde.

E szavak után Frangepán Katalin méltóságteljes lépésekkel ment ki a teremből és néma csendben követte őt férje és leánya.

A büntény.

Hagyjuk el egy pillanatra a csáktornyai várat és kövessük a kursaneci vadásztársaságot.

A vadászkiáltások harsogása fölverte a partmenti nádasok szárnyasait. Megelevenült a mocsár. Hápogó vadrucák, sikoltozó kócsagok, vörös és szürke gémekek menekültek ijedten a zizegő nádas sűrűjébe. A bán pedig ezalatt sólymait mutatta be vendégeinek. Remekül időmített vadászmadarai nyílsebesen üzték a szárnyast, hogy levágják a zsákmányt.

De legbüszkébb volt szürkés-kék sólymára, mely csontos karmaival olyan szilárdan megállt a szarvasbőrkesztyűs öklön, mintha ráöntötték volna.

— Nézzétek ezt a remek állatot, micsoda főséges mozdulatlansággal ül helyén. Fehér hasa milyen szabályos foltokkal pettyezett. Sárga, evezett lába pedig mintha viaszhártával volna bevonva. Hátha még üzni látnátok!

Már az erdei út utolsó kanyarulatánál fordultak be, mikor az egyik vizsla egy pompás selyemgémert vert fel nádi fészkeről. Apró tollai valóban megcsillogtak a napfényben, mint a fényes selyem és hosszú nyakát előre nyújtva kanyargott át az út másik felének nádasába.

Zrinyi intett a vadászmesternek, mire ez sietve kapta le a piros karmazsin-sapkát a sólyom fejéről és öklével a magasba lökte. Egy szárnycsapással a gem fölé került és onnan csapott le villámsebességgel rá. A megriadt madár védelmezni kezdte életét. Hosszu nyakát hátra-hátra dobálva, szárnyaival igyekezett elhárítani a tépő-ütéseket. Eközben lassan-lassan mindinkább ereszkedett a mocsár nádasába. De egy fürge mozdulattal a sólyom is alája csapott és nyakán halálos sebet ejtett. A kibuggyanó vér pirosra festette selymesfehér mellét és fejét bágyadtan eresztette le. A zöldes-sárga acélkarmok belemarkoltak a tehetetlen testbe és csak egy-két kitépott péhely szállongott a levegőben.

— Bravó király! — kiáltott fel a bán lelkesülten a sikerült támadásra.

De e percben az erdő hatalmas tölgykoronája mögül egy kőszáli sas bukkanik elő és reáveti magát hirtelen a zsákmányra. Horgos csőrének egyetlen ütésével bezúzza a sólyom fejét. A büszke győző élettelenül hull a porba és a sas eltűnik zsákmányával az erdő homályában. A társaság megdöbbenve néz össze, a bán arcát pedig sápadtság önti el.

— Fiúk, rossz jel! A sas levágja a sólymot! Hátha mégis annak a lánynak volna igaza?

— Bizony, kegyelmes uram, sokszor nem sejtí meg a lángész, amit meg tud érezni a szív! — felelt Vitnyédy elgondolkozva.

— Forduljunk vissza, még mindig nem késő — toldotta meg aggódva Bethlen.

De a bán sarkantyúba kapta lovát és beugratott az erdőbe.

— Sors bona, nihil aliud! Szerencse és semmi más! — ez az én jelszavam, amely még eddig sohasem hagyott cserben.

Az erdőben leszállottak lovaikról és mialatt a kiélesztett vadászkéseket fölcsatolták, a bán néhány tréfás megjegyzéssel akarta földeríteni a nyomott hangulatot. Fölporozott fegyverét kezébe vette és vidám hangon mondá:

— Míg ezt a kezemben érzem, minden sassal megbirkózom, még ha két feje van is!

Csakhamar megkezdődött a hajtás. A vendégek mögött két vadász és egy-egy fegyvertartó állott, hogy a kilőtt fegyvereket minél gyorsabban tölthessék. De ma még a vadászat se akart sikerülni. Alig egy-két apróvad jött lövésre. Címeres, nagyobb állat nem akadt terítékre.

A negyedik hajtás után kedvetlenül és fáradtan tért vissza a társaság az erdőszélhez. Alkonyodni készült. A bán már a kengyelbe hágott, hogy jelt adjon az induláshoz.

— Mégis csak igaza volt annak a lánynak, fiúk! Szerencsétlenebb vadásznapi még nem emlékezem.

— Ez legyen a legnagyobb bajunk — szólta Vitnyédy lelkének viszanyert derűjével.

Az áttetsző-zöld mogyoróbokrok sűrűjéből ekkor lépett elő Paka István, a kursaneci vadász. A bánhoz fordult:

— Kegyelmes bán úr, úgy látom, mintha a tisztás mellett egy koca turkálna.

— Hol?! Messze?!

— Csak itt a tőszomszédságban.

A vadászszenvedély szikrát fogott és lángra gyúlt a bánban.

— Add ide azt a puskát — kiáltott fegyverhordozójára.

— Viszem már, kegyelmes uram!

— Maradjatok csak, mert még elriasztjuk ezt is. Jól föl van porozva?!

— Igenis, kegyelmes bán!

— Menjünk, Paka. Ti pedig öcséim várjatok egy pillanatig, rögtön visszajövök.

Bethlen és Vitnyédy fáradtan heverték le a pázsitra, míg a bán csendesen követte vadászát, aki a sűrű bokrokat óvatosan nyitotta szét ura előtt.

— Biztosan tudod, hogy csak egy koca? — kérdezé fojtott suttogással a bán.

— Biztos vagyok benne.

Néhány lépés múlva Paka megállt:

— Ott láttam a bozót sűrűjében.

A bán lövésre emelt fegyverével széttolta a bokrot és előrelépett. Egy kisebb tisztás mögött sűrű tölgyes kezdődött és a mohos fatörzs aljában egy pár koca habzsolta a frissen hullott makkot. Malacaihoz közel feküdt az anyadisznó.

A bán arcához emelte kovás fegyverét. A lövés talált. A vaddisznó vért hörögve vergődött a földön, míg a kocák anyjuk körül röffentek össze.

— Megvan, — szólta a bán és kilépett a sűrűből a tisztásra.

De hirtelen visszahökkent, mert az erdőből vadul rőfögve rohant elő görbe agyaraival a családi fészében megtámadott vadkan. Egyenesen a bánra rohant. Paka István egy alacsonyabb faágra kapaszkodott, amelynek törzséhez húzódott a bán is, aki kihúzta vadászését és félig letérdelve, testéhez támasztott könyökkel várta be a vadkant.

A csillogó kés előtt a vad egy pillanatra megtorpadt. A legalkalmasabb perc a lövésre:

— István! Lődd le!

A vadkan fejét lesunyva, dőésre szegezett agyarakkal rohant vakon a késbe és átgázolt a bánon anélkül, hogy megsebezte volna. Paka István azonban fegyverének megvasalt tusával lesújtott a bán fejére, aki az ütéstől elkábulva a vadkan mellé hempergett. A vergődő állat

agyarával még kétszer vágott a fejébe ; de csak kisebb sebeket ejtett rajta. Az a puskaagy törte be a boltozatos remek koponyát és nem a haldokló vadállat, hanem az orgyilkos fenevad ütötte rajta a halálos sebet.

A vadász kiáltozására előrohant a kíséret.

A rémes látvány vérüket fagyasztotta meg. Vitnyédy odaroskadt a bán mellé és összetört fejét ölébe emelte :

— Uram ! Édes jó uram ! Térj magadhoz ! — könnyögött siránkozó hangon.

Bethlen Miklós pedig zokogva törölgette le a meleg vért a halálra sápadt arcról.

A tágra nyitott szemek tükrét kezdte bevonni az a végső homály, amelynek mélységében ott rezeget az ember utolsó vergődése. A jegesedő arcról az élet színét kezdte letörölni a halál. A mellkasnak kínos zihálása rémes titkot suttogott a haldoklás nehéz küzdelméről.

Az életerő utolsó erőfeszítésére nyakát egy kissé felemelte és szederjes ajakkal suttogá :

— Rútul bánék velem ez a vadkan . . .

Teste hirtelen összeesett. A halál árnyéka suhant el mellette és szárnyaival megérinté őt.

Az elárvult nemzetnek fejről porba hullott a legdrágább koronája.

Egy hősünkkel kevesebb a földön, egy vértanúnkkal több az égben !

Nemcsak pennájával,

Eles szablyájával :

Martiomságának

Vére hullásával

Irta be a nevét

A magyar szívekbe.

Vértanu és gyilkos

Nem lesz ott feledve !

Hült testének zöldelő galyakból vetettek ágyat. A csaták szilajvérű oroszlánját hős bajtársak vették vállaikra és megindult a gyászos menet, hogy férfiszívek zokogásával verje föl az erdők csöndjét. A piros rekettyebokron fekete szárnyait rendezgette a ligetek dalnoka, a füttyös rigó és apró gyöngyszemeivel kíváncsian nézegette a költő-király ravatalát :

— Hova viszitek ti szomorú emberek a mi édes testvérünket ?

— Visszük haza . . . a magyar szívekbe . . . a halhatatlanságba . . .

Az erdők zúgó mélysége pedig tovább súgta a nagy titkot, hogyan kell elpusztulni évszázadok óta az igaz magyarnak !

* * *

A csáktornyai palota termében viaszgyertyák sárga fénye festi még sápadtabbra az arcokat.

A zöldgallyas ravatal mellett zokog a Zrinyi-család. Szemeikben kiapadt a könny ; szívükben megkérgesült a fájdalom.

Frangepán Katalin megtörve hajtja fejét férje kebelére, míg gyermekei — mint a fészekből kizavart madarak — félve bújnak össze a halott lábainál. Csak Ilona, a legidősebb gyermek karolja át a testet és odahajtja fejét a kihült mellre. Ott hallgatja, mit beszél az élőnek a halott ?

A szívettépő fájdalomnak kínjaiban az a gyenge szűz hőssé érett. Talán az elköltözött lélek öntötte lelkébe a férfi-erőnek minden energiáját ?

Letörölte szemét és sápadt arcával hidegen tekintett szét maga körül. Hangja nem csuklott, nem reszketett többé, hanem nyugodt fenséggel kérdezé :

— Úgy-e, édes anyám, Rákóczi Ferenc a gyűlölet, a megtorlás, a bosszú?

Azután feleletet se várva feltakarta a hideg arcról a lepedőt és két ujját az aludt vértől belepett seb nyílásába eresztette, mintha a szent evangéliumos könyvre tenné. Elkezdette az esküt:

— Isten engem úgy segítjen; ő szent fia úgy áldjon meg; boldogságos szűz anyám úgy oltalmazzon, hogy kitépem szívemből a multnak minden emlékét és eljegyzem magamat é koporsónál Rákóczi Ferenchez, hogy megtaláljam benne igaz mátkámat: a magyar szabadságot! Ha Isten is úgy akarja, nevelek egy jövőt, hogy az végezze majd be azt a munkát, amelynek te drága halott vértanuja lettél! Isten engem úgy segítjen és annak minden szentjei...

— Ámen! — suttogták a szobában mindnyájan.

Zrinyi Iona fényben égő arcával ott állt a ravatal mellett, mint egy megdicsőült szent az ő fényes aureolájával. Testvérei félve néztek reá, míg anyjának szemében ott ragyogott az anyaszív büszkeségének minden boldogsága. Bethlen összekulcsolt kezekkel nézte-nézte és kereste a szavakat, hogyan imádkozzék hozzá.

Vitnyédy pedig leroskadt a földre és térden csúszott a szűzhöz, hogy felesékolja lába nyomának porát. Látnoki hangon rebegte áhitatteljesen átszellemülve:

— Üdvözlégyl elárvult hazánknak reménycsillaga! Üdvözlégyl hősök nevelője! Üdvözlégyl jövőndő reménységünknek: a dicsőséges Rákóczi-sarjnak, a mi urunknak és királyunknak szülő anyja! Üdvözlégyl Magyarország fejedelem-asszonya!

A nagykövet palotájában.

Sötét decemberi est borul Bécs városára. Havazik! A metsző északi szél végigsüvít a szűk utcákon, amelyek néptelenek, kihaltak, mint a mesék elátkozott városa. Mintha az élet itt is hirtelen megmerevült volna!

A sikátoros utcán két árnyék suhan végig zajtalanul. Nehéz téli ruhába vannak burkolódzva, amelynek szőrméje befödi fejüket, arcukat. A hó belepí a prémet. Csak óvatosan tudnak a falak mellett tapogatva haladni...

— Közel vagyunk már, kegyelmes asszony! — suttogta egy ismerős magyar hang Vitnyédy Istváné.

Az a ház, amelynek kapuján a kicifrázott vasfogantyúval bekopogtattak, a francia nagykövetség. Rögtön kinyílt az ajtó és egy egyenruhás szolga vezette be a vendégeket. A szőnyeges lépcsőn felhaladva, a váróterembe nyitottak. A szolga rögtön távozott, hogy bejelentse az idegeneket. A szomszéd szobának ajtaja csakhamar feltárult és belépett rajta a francia nagykövet, Gremonwille. Katonás férfialak, a máltai lovagrend festői ruházatában. Előzékeny udvariassággal segítette le az alacsonyabb termetű női vendégről a téli felöltőt. Egy mély gyászba öltözött asszony bontakozott ki a meleg ruhából. Kicsiny termet, királynői fenséggel. Finom, gyengéd arcát pirosra csípte a hideg; puha és színes bőre olyan volt, mint az almavirág; de szeméinek tükréből okosság és határozottság tündöklött elő. A nő Zrinyi Péternek felesége, Frangepán Katalin volt.

— Nagy áldozat, kegyelmes asszony, e fárasztó téli út! Kemény próbára teszi még a férfierőt is.

— Hozzá vagyok szokva, — szölt mosolyogva Frangepán Katalin, miközben hajékekességét egy kristálytisza velencei tükörben igazította meg.

A nagykövet pedig Vitnyédy Istvánnal kezét fogva, karját ajánlotta fel a nagyaszonynak.

— Éppen jókor méltóztattak idefáradni! A primás úr is türelmetlenül várja már a bejelentett látogatást.

Fényesen világított termeken keresztül a nagykövet fogadószobájába értek. Francia ízléssel bebútorozott remek lakosztályba, amelynek stílszerű választékossága nagyon elütött a szokásos bécsi bútorzattól. Az illatos olajlámpa színes üvege derengő félmályt terjesztett maga körül. A hatalmas kandalló láncos rézajtaja sarkig nyitva állt és a lobogó tűz meleg fénysávot sugárzott ki. Kellemes, jóleső hőmérséklet, amely felmelengette a dermedt tagokat.

A nyitott kandalló mellett egy szőnyeges támlásszéken Lippay György esztergomi primás ült. Őszbeborult tekintélyes alak, hermelinnel szegélyezett érseki palástban és piros főpapi ruhában. Hatalmas mellkasán remekművű láncon drágakövekkel kirakott aranykereszt. Beszédes nagy szemei és arcának határozottsága az első pillanatban elárulták a tetterős férfit. Szelíd, jóságos hangon kezdé a beszédjét:

— Bocsánatot kell kérnem kegyelmedtől, — szolt a belépő Zrinyinéhez — hogy fogadására nem siethetek. De az én nehéz, köszvényes lábam felmondja már a szolgálatot. Sajnos, sóhajtott fel a primás, hogy az ifjúság előnyei együtt hanyatlanak a méltósággal.

Zrinyiné szelíd mosollyal ment az ősz főpap elé és térdét félig meghajtva, kezét áhitattal emelte ajkához, hogy főpásztori gyűrűjét megcsókolja.

Lippay áldásra emelte kezét és megindulástól elfojtott hangon suttagá:

— Szegény hugomasszony! Nagy csapással látogatta meg az Isten a mi hazánkat. Mi is veletek gyászolunk, mert letörött a mi fejünk koronája is. Ti csak a jószívű rokonsiratjátok, de mi reménységünket temetjük vele a földbe. A bölcsét, a hőst, a hazafit, a legnagyobb magyart, amilyent az Isten csak jókedvében adhat egy nemzetnek.

Zrinyiné hangosan felzokogott és arcát tenyerébe rejtette. Vitnyédy fájdalomosan harapta össze ajakát. De még a nagykövet se tudta visszafojtani megindulását.

Az agg főpap pedig panaszos szemeit az égre emelve folytatá:

— Soha fájdalom ilyen mélyen még le nem sújtott. Mikor a borzasztó csapást legelőször hallottam, nem akartam hinni a füleimnek. Mintha egy hideg kéz markolt volna a szívembe. Visszavonultam a kápolnámba, ahol könnyeim összefolytak az imádsággal. Ez volt az első balsam. Alázattal hajtottam meg fejemet az isteni bölcsesség szent akarata előtt. Te adtad, te vetted el; áldott legyen érette a te szent neved!

— Zrinyi Miklós gróf nemcsak a magyarok halottja — törte meg a csendet Gremonwille. — A kereszténység legnagyobb hőst gyászolja benne egész Európa. Engedje meg tehát a grófné, hogy őszinte fájdalommal vegyünk részt mi is az önök gyászában. Felsőleges királyom megbízásából fejezem ki a francia nemzet nevében igaz részvétünket.

— Köszönöm — szolt fojtott zokogással Zrinyiné. — Nagy bánatunkban szükségünk is van a vigasztalásra.

— Nehéz ott vigasztalni, ahol mi is rá vagyunk szorulva. De bár könnyeink jogosultak, keresztény hitünkhöz mégis méltóbb Isten akaratában való megnyugvással viselni a mi fájdalmainkat, — folytatá a primás szavait, miközben ősz feje mellére csuklott.

Rövid szünet állt be. Csak az elfojtott fájdalom mély sóhajai törtek elő a szívekből.

Lippay fejét hirtelen fölemelve kérdezé:

— És csakugyan Bécs keze játszanék a bűnténybe?

— Nem tudjuk, — felelte Frangepán Katalin. — Csak gyanuokaink vannak reá.

— Hogyan? — kérdezé érdeklődve Gremonwille. — Erről nekem nincs tudomásom!

— A baleset első zavarában ki gondolt volna merényletre? — felelte Zrinyiné. — Hiszen olyan természetesnek látszott minden. Szegény bátyám együtt feküdt a földön a vadkannal. Vérük is összefolyt. Talán ő maga sem tudta, honnan jött reá a halálos csapás. Haldoklásának önkívületében egyetlen és utolsó szavával még ő is a vadkant okozta. Csak a temetés után, midőn a fájdalom heves kitörései csillapultak és mi eszmélni kezdtünk, akkor vettük észre, hogy Paka István vadászunk hirtelen eltűnt. Ez a sötétlelkű ember nekem sohasem tetszett. Miklós bátyámnak tettem is reá célzásokat. De az ő jó szíve képtelen volt bárkinek is igazságtalanul fájdalmat okozni. Kerestük, nyomoztuk, de sehol nem találjuk. Vele egyidejűleg nyomaveszett valami Vencel nevű cseh pecérünknek is, akit Miklós pár héttel azelőtt fogadott föl szolgának a falkához. Ezzel az új emberrel Paka feltűnő sokat bizalmaskodott. E gyanu alapján kezdtünk kutatni s megtaláltuk a megszökött Paka István fegyverét a kursaneci vadászlakban. A fegyver megvasalt tusán vérfoltokat fedeztem föl és meg mernék esküdni az élő Istenre, hogy az az odatapadt néhány hajszál Miklós bátyám fürtjeiből való. Olyan gesztenyeszínű, puha selymes haj nincs is talán több az egész világon!

— Ez már csakugyan borzasztó, — tört ki a primás egész testében összeborzongva. Gremonwille a kandalló mellett álló karosszéket egy kissé távolabb vonta a lobogó lángoktól, amelyekből kipattogtak az áttüzésedett cserhasáb szikrái.

— Méltóztassék helyet foglalni kegyelmes asszony. Dermedt tagokkal nem tanácsos a tűz mellé ülni. Hiába! minden mohó élvezetnek meg kell adni az árát, — mondá mosolyogva Gremonwille.

— Köszönöm, — szólt méltóságteljes fejbólintással Zrinyiné, miközben gyászszelyemruháját megigazítva helyet foglalt a támlásszékekben.

Gremonwille pedig, hogy a figyelmet másra terelje, Vitnyédyt vezette a primás elé.

— Kegyelmes herceg, van szerencsém bemutatni a mi jobbkezünket. A magyar szabadság lánglelkű apostolát, Vitnyédy Istvánt, akinek rajongó hazafiságát már magam is sokszor megbámultam.

— Hát maga az az imponzor Vitnyédy? — kérdé Lippay enyelgő hangon. — Mondhatom, hogy nagy országháborító kegyelmed.

— Én volnék, kegyelmes primás. De csak annyiban vagyok apostol, hogy én is pogányok között hirdetem a nemzeti megváltás evangéliumát.

— No no, — folytatá a primás, csontos ujjáival tréfásan megfenyegetve Vitnyédyt. Csakhogy a szent apostolok között volt ugyan egy áruló, de azért luteránus eretnek nem volt!

— Én is ezért korholom mindig Vitnyédyt — vette át a szót Zrinyiné. — Sokszor zsörtölődöm vele, hogy ilyen talpig becsületes, igaz lelkű magyar ember hogyan tartozhatik a törökkel cimboráskodó eretnekek közé.

— Ez a mi legnagyobb veszedelmünk, hogy folyton vallási kérdések fölött civakodunk, ahelyett, hogy alkotmányunk védelmében egyesülnénk, — felelt szomorú lemondással Vitnyédy. — Testvérharcban pusztítjuk egymást és a mi pártoskodásunknak, meghasonlásunknak csak az ország vallja kárát. Magyar pusztítja a magyart; mert az egyik más templomban imádkozik, mint a másik. Még a pogány török is jobb szívvel van irántunk, mint az egyik keresztény az ő más vallású keresztény testvéreje iránt.

— Ezért volt égbekiáltó nagy bűn részekre tördelni az ősi hitet és meggyengíteni vele ezt a magára hagyatott nemzetet, — mondá mély meggyőződéssel Lippay.

— Nem a hitet tördeltük mi szét, hanem a szabadságot akartuk fölszabadítani a lelkekben. Keresse üdvösségét ki-kí a maga meggyőződése szerint. Mit ér az olyan vallás, kegyelmes primás úr, amely kényszerrel töri igába az Isten képmására teremtett emberi lelket. Nem

külső formaságok kellene az Istennek, hanem a mi szívünket kéri tőlünk teljesen. Krisztus vallásának nem lehet más célja, mint hogy igazságot gyakoroljunk a szeretetben és ezáltal tökélyesedjünk.

— Hm! — bölintgatott a primás — micsoda igehirdetők vesznek el ezekben az emberekben?! Milyen erővel tudnák maguk védeni az igazságot, ha már a tévelynek is ilyen erős szószólói?! Csakhogy azt az igazságot és szeretetet, amelyet az ajkukon hordoznak, nem igen van alkalmunk tapasztalni. Sok méltatlanságot, gyűlölködést szenvedünk mi protestáns atyánkfiaitól!

— Ez a nagy baj, főtisztelendő atyánk, hogy egymást pusztítjuk és csak a mi legádázabb ellenségeinknek: a töröknek és németnek teszünk vele szolgálatot, — jegyezte meg Zrinyiné.

— Sajnos, hogy így van, — szólt közbe Vitnyédy. — Hónapok óta járom a magyar vidékeket. Fölkerestem országunk nagyjait, megfordultam minden főúri házban, hogy felébresszem a szívekben a honszerelem tüzet, amely immár kialvófélben csak alig-alig pislog. És mit tapasztaltam? Mindenütt csak huzavonát, gyűlölködést. Kálvinista vidéken a luteránust csak »szecsakahitűnek« gúnyolják. Viszont a luteránusok

a kálvinistát »tolvajvallásúnak« csúfolják. A katolikus előtt pedig mind a két hit megvetésre méltó eretnokség s azt hiszik, hogy azzal tesznek szolgálatot az Istennek, ha ezeket tüzzel vassal kiirthatják. Viszont amazok is pusztítják katolikus testvéreiket és anyaszentegyházukat csak »babilóni ringyónak« hívják.

— Én is figyelemmel kísérem a magyar dolgokat, — jegyezte meg Gremonville — és mondhatom, sok szomorúságot okoz ez a folytonos civakodásuk. Sokszor elfog a bizalmatlanság, vajjon hogyan tudják országaink egymást megérteni, mikor a magyarok saját magukat sem értik?

Lippay György, esztergomi primás.

— Csak a vallási meghasonlás az oka mindennek, — mondá Lippay keserűen.

— Az igazi vallás, kegyelmes primás, — szóló Vitnyédy — fölemel és megnesemít. Megtanít általános emberszeretetre. Krisztus urunk is azt mondta: Egy parancsot adok nektek, hogy egymást szeressétek, mert arról ismer meg a világ, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymást szeretitek. Azért minden nemesen vallásos lélek, aki az Istent nem külső formásokban, ájtatos szemforgatásokban, hanem lélekben és igazságban imádja, szeretettel öleli embertársát szívéhez. Szeretni fogja a gyengét, az elhagyottat; megosztja kenyerét az éhezővel, befödi ruhájával a mezitelt és nem kérdezi az útfélen sebeiben haldoklót, hogy minő vallásban imádkozik, hanem a szeretet borát, az irgalmasság olaját önti sebeire. Megemlékezik az Úr Krisztus szaváról: Ez is a te felebarátod! Amit pedig egynek a legkisebbek közül cselekesztek, azt velem cselekszitek!

— Hát mi nem ezt tanítjuk már az apostoli idők óta? — kérdé szemeit bosszúsán összevonva a primás.

— Széles Magyarországon minden templomban ezt hirdetik, kegyelmes primás, legyen az katolikus vagy eretnek-templom. De azért sehohsem gyakorolják. Cselekvő, élő hit nincs a szívekben, csak felekezeti féltékenykedés, amely következetesen a gyűlölethez vezet. Azért a vallás minálunk csak takaró a kapzsiság, az önzés és a legpiszkosabb állati szenvedélyek palástolására. A vallás hátterében ott lappang az uralomvágy gondolata, amely céljainak elérésére csak kihasználja azt. Krisztus nevében mennek gyűjtogatni, harácsolni, ölni azok, akiket az üdvözítő tüzes lángból font ostorával verne ma is ki az ő anyaszentegyházából. Ezért nyomja el mindenütt az erősebb a gyengét. Templomait kifosztja vagy elveszi. Papjait elüzi vagy láncra veri. Híveit halomra öli vagy vérig sanyargatja. Mindezt az ocsmányságot pedig kölcsönösen a vallás nevében cselekszik, Krisztusnak, a szeretet Istenének dicsőségére.

— Csakugyan igaz, — mondá Gremonwille — hogy az a folytonos úzérkedés és csereberélés a vallással, utálatossá teszi a magyar közállapotokat. Minden hazugság a szolgálattelkek kiváltsága. De hát van-e nagyobb hazugság, mint mikor az Istennek is mást mutatunk külsőleg, mint amit belül érzünk? Úgy látom, igaza van Vitnyédynek, hogy az Isten neve Magyarországon csak cégér. Azért gyűlölködnek, hogy a vallások egymást fosztogathassák.

A primás megdöbbenve hallgatta az átszellemült arcú magyart és valami keserű szomorúság ömlött el vonásán. Székének támlájára dőlve, mereven nézett a lobogó lángokba:

— Ki tanította magát öcsém ezekre a rettenetes szavakra, amelyek megzavarnak, mert nem érzem biztosan, hogy mennyi benne az igazság és mennyi az árlás?

— Az én jó Uram, Zrinyi Miklós, — szóló Vitnyédy — aki áldott legyen halóporaiban is! Tőle tanultam, hogy összes bajunk és nyomoruságunk, elárvult hazánk minden szenvedése a vallási torzsalkodásból ered. Ki volt nála Isten félelmében bölcsőbb, vallásában buzgóbb? De megbecsülte testvér-felebarátjának lelki nyugodalmát is. A magáét nem hagyta; másét nem kívánta. Minden magyar szívet egy szent gondolatban akart összeforrasztani: Erős Magyarország! Ezért mondá még annak a protestáns küldöttségnek is, aki az ő oltalmát kérte: »Én más valláson vagyok, de a kegyetek szabadsága az én szabadságom; a kegyeteken ejtett sérelem, rajtam ejtett sérelem«. Volna bár százezer pápista mellett százezer luteránus, százezer kálvinista vitéze a fejedelemnek, ők megmentenék együtt a hazát. Ő szállt síkra siralmas panaszában protestáns véreinek jogaiért s hogy ma nem állunk törvényen kívül, mint a veszett eb, amelyet lebunkózni üdvösséges dolog, egyedül csak neki köszönhetjük.

— Nagy lélek volt! Istenes életű, buzgó hitű katolikus — mondá a primás. — Míg élt, nem is féltettem az ország sorsát. Hősiessége megvédte; bölcsessége megőrizte szabadságunkat. De mi lesz velünk most, mikor az az izmos kar nem tud többé egy pókhálót ketté-

vágni? Mikor az a lángoló szív kialudt és csakhamar egy marok porrá válik. Én már idős, tehetetlen ember vagyok. Rövid időn belül oda fekszem én is melléje pihenni.

— Isten őrizze meg hazánkat ettől a csapástól! — mondá Zrinyiné aggodalmasan.

— Ne aggódjék grófné, — szólt Gremonwille — a primás ő kegyelmessége nem ad rá okot. Egy férfi mindig olyan idős, amilyennek magát érzi. A primás úr még mindig tett-erőtől duzzad...

— Igen! duzzad ám a köszvénytől — szakította félbe tréfás hangon Lippay. — De igaz van Excellenciádnak: olyan idős a férfi, amilyennek magát érzi. Nohát én nagyon közel érzem már magamat a sírhoz. Nem baj! Jöttem, mikor küldtek. Megyek, ha hívnak. Nyugodt vagyok! Csak egyetlen féreg marja a szívemet. Nem látom tisztának hazám jövőjét. Kinek a kezébe tehetjük le bizalommal Zrinyi Miklós vezéri botját? Ezen töprengem s ha az alkalmas embert megtalálnánk, én is felsőhajtanék az agg Szineonnal: Most bocsásd el uram a te szolgálodat, mert látták szemeim az üdvözítőt!

— Ezért voltam bátor Bécsbe hívni Eminenciádat, bár aggódó szívvel tettem ki a téli út fáradalmainak. De hálából kedvező híreket közölhetek. Felső királyom felhatalmazott, hogy fejezzem ki Franciaország rokonszenvét igazságos ügyük iránt. Hajlandó anyagi támogatással és fegyveres erővel is segíteni. De óva inti egyúttal az ország nagyjait, hogy semmiféle elhamarkodott lépéssel ügyüket ne veszélyeztessék. Lassan, de biztosan kell haladnunk. Főleg pedig egyesíteni kell az ország nagyjait és vezetőit, mert csak az esetben lehetne a magyar szövetség mireánk is becses, ha nem szétforgácsolt töredékekkel, hanem a nemzeti erőnek legalább is túlnyomó képviselőjével szövetkezhetnénk.

— Ettől félek én, hogy itt lesz a nehézség! — mondá Lippay.

— Ezért bízunk meg Vitnyédyt, hogy az utat egyengesse — szólt közbe Frangepán Katalin — és ő becsülettel teljesítette is megbízását. Fölkereste Széchy Mária nagynénémet Murányban, aki férjére, Wesselényire döntő befolyást gyakorol.

— Ez már egy kissé nyugtató dolog — szólt Lippay. — Zrinyi Miklós elvesztését csak egy ember tudja némi tekintetben pótolni. Ez Wesselényi Ferenc: a nádor. Megbízható, komoly jellemű ember, aki nem a magáét keresi, hanem az ország javáért él.

— S hiszi ön, Vitnyédy, hogy Wesselényire biztosan számíthatunk? — kérdé Gremonwille.

— Testestől-lelkestől a mienk, excellenciás uram. Széchy-leány volt a Zrinyiek anyja is. E rokonság révén kerestem föl a kegyelmes grófné levelével Wesselényiné-Széchy Máriát. Mindenben megigérte pártfogását. Lefestettem előtte hazánknak nyomorát; Miklós bán orvul esett meggyilkolását; a családot fenyegető veszedelmet és a bécsi udvar szándékát, amellyel ezt a kizsárolt országot szabadságainak utolsó maradványaitól is megfosztani szándékozik. Bizalmas közlékenységgel tárta föl előttem ő is a szívét. Elmondotta, hogy férje ura, a nádor is mennyire el van keseredve a vasvári békekötés miatt. Magyar vér árán szerzett győzelmünket gyalázatos békével fosztották meg gyümölcsetől Bécsben.

— Igaz! — mondá a primás fejével integetve. — A császár nem édes, hanem mostoha atyaként bánt vérüket ontó magyarjaival. Odadobta zsákmányul országunkat a töröknek. Pozsonytól Szendrőig nincs többé végvár. Jóságaim nagy része török kézben van. Ami megmaradt, azt a német zsoldosok dúlják, fosztogatják. Jobbágymat kirabolják, legyilkolják. Aki menekül a fegyvertől, éhen pusztul a nyomortól. Nem művelheti a földet. Nincs kenyér. Más arat, más szüretel. Az udvarhoz pedig hasztalan fordulok kérelemmel, könyörgéssel. Süket fülekre találok. Sőt ha panaszkodom, reám neheztel a császár. Ha velem, az ország herceg-primásával ilyen égbekiáltó igazságtalanságot cselekesznek, minő sorsa lehet egyéb honfi-

társaimnak, akiknek sem erejük, sem elég tekintélyük nincsen? Magam is vérig el vagyok keseredve és már komolyan gondolkoztam, hogy itt hagyom ezt a megátkozott országot és öreg napjaimban elmegyek Rómába, hogy haldoklási ágyamon legalább nyugodtan zárhaszam le szemeimet.

— Amint látom, — szólta Gremonwille — az udvar nem is akar győzni. Ezért nem engedte meg, hogy a francia vérrel is kivívott szent-gotthardi győzedelmet a magyarok kihasználhassák. Visszatartotta az egyesült keresztény hadsereget, hogy a Rábán átkeljen és a nagyvezér felbomlott hadát üldözhesse. Maga mentette meg a török sereget, mert szívesebben odaadják Bécsset, hogysem visszavegyék Budát és felszabadítsák Magyarországot. Az egész háborút csak azért húzták éveken át, hogy föléljék az ország utolsó életerejét és a kiszipolyozott nemzet tehetetlenül hulljon az egységes birodalom ölébe.

— Belátta ezt a nádorné is — mondá Vitnyédy. — De férjeura is tudja, hogy a bécsi pók utolsó csepp vérével készül kiszívni a behálózott országnak, ha csak ezt a hálót idejében szét nem szakítjuk. Ez a viruló ország csak rongya a réginek. Nincs nyelv, amely lefösthethetné a mi égbekiáltó évszázados szenvedéseinket. Hitet tett rá a nádorné, hogy férjét élére állítja a nemzeti felszabadulás megváltó munkájának.

— De lesz-e ehhez elég erős befolyása a nádorra? — kérde kíváncsian Gremonwille.

— No már erről jól állok — vágott közbe Zrinyiné. — Jól ismerem Mária néném erélyét és határozottságát. Amit ígér, meg is tartja. Már pedig hozzám írt levelében biztosít, hogy rendbe hozza a dolgot. Tréfásan írja, hogy Murányban a Vénusz még mindig erősebb a Marsnál.

— Volt gondom rá, — szólta Vitnyédy — hogy megnyerjem ügyünknek a nádor legbizalmasabb embereit. Bory Mihály táblai bíró és korponai főkapitány nemcsak a Wesselényi javak kormányzója, de a nádornak föltétlen bizalmasa is. Mindenben vakon követi tanácsát. Viszont a nádornénak Leszenyei Nagy Ferenc nádori ítélőmester a legmeghittebb tanácsadója. Ezt a két embert ügyünknek teljesen megnyertem. A felszított lángot nem engedik többé Murányban kialudni.

— Vigyázzon, öcsém — szólta óvatos hangon a primás. — Boryt nem ismerem, de Nagy Ferenchez nincs sok bizodalom. Haszonleső, hízogató lélek. A hízogás pedig alacsony jellemek rozsdája. A tiszta lelkiismeret nem görnyedezik. Nyíltan mer szembe nézni mindenkivel, mivel nincs titkos célja és rejtegetett érdeke. Utálom a hízogató lelkeket, mert ma csak azért hazudik nekem, hogy holnap megcsalhasson.

— Én is óva intem, Vitnyédy, válogassa meg az embereit és ne bizalmaskodjék — figyelmezteté őt Gremonwille. — Önök nem is sejtik, hogy körül vannak hálózva hitvány árulóktól.

— Minden elnyomatásnak az az átka, hogy megöli az emberekben az önértetet és alacsony lelkeket nevel — egészíté ki a nagykövet szavait Frangepán Katalin. — Szegény Miklós bátyánk szokta ezt mondogatni és igaza volt. A szolgálélek mindig gyáva és látja, hogy a kipusztított nemzet gyenge, mert nincs ereje büntetni, nincs módja jutalmazni. Ezért könnyen meg is alkuszik a hatalommal és az elnyomók szolgálatába áll. Nemzete ügyének lesz árulójává. Osztokodni akar a zsákmányon, amely kifosztott nemzetének utolsó falatja, az ő árulásának pedig silány vérdíja.

— Jól mondád, hugom — mondá szelíden Lippay. — Nagy kerítő a nyomoruság. Ez neveli a bűnöket. A te éles eszedre volna szüksége a mi hazánknak. Férjed vitézi karja nagy oltalmunk; de ne vedd rossz néven őszinteségemet: Zrinyi Péterben csak addig bízom, míg Frangepán Katalin áll az oldala mellett. Péterben nincs meg Miklós szilárdsága, bölcsessége. Nem rossz az ő jelleme, csak gyenge és ingadozó. Ha jó úton vezetted, megbecsülhetetlen erő. De ha az ő kezébe adod a gyeplőt, hamar feldönti a kocsit.

Gróf Wesselényi Ferenc. (1605—1667.)

— Főtisztelendő atyám, — mondá Zrínyi Péterné — tudom én azt jól, hogy mi ketten érünk csak egyet. Azért akarom minél jobban megerősíteni férjemuram tekintélyét. Isten látja lelkemet, nem magamért beszélek, hanem országunk javát viselem

szívemen. Péter csak akkor lesz egész ember, ha beléphet Miklós örökségébe, a báni méltóságba.

— Ennek már elkészítettem az útját — mondá mosolyogva Gremonwille. — Biztosra veszem a császári kinevezést.

— Lehetséges volna ez? — kérdé csodálkozva Zrinyiné. — Hiszen Lobkowitz, Portia, Auersperg hercegek, szóval az egész udvari tanács esküdt ellensége férjemnek!

— Látott-e már grófnő bábszínházat? — kérdé mosolyogva a nagykövet.

Zrinyiné meglepetve tekintett a kérdezőre.

— No, igen — folytatá Gremonwille. — Ezek a tehetetlenül mozgó Marionettek isteni élvezetet nyújtanak a tömegnek, amely a színpadot csak kívülről nézi és nem látja a padláson mozgó erőt. De ha belepillanthatnának a színpad mögé és látnák, hogyan ráncigálja egy ügyesebb kéz viasszal megragasztott cérnával a fabábokat, rögtön vége volna az illúzióknak. No, ilyen nagy bábszínház az udvar is, bámulva nézi kívülről a gyermekszívű tömeg, tapsol, mulat vagy felháborodik az előadás természete szerint. A zsinórt csak a rendező látja és az olympusi magaslatról lenézi az egész játékot. No hát, kegyelmes asszony, a bécsi udvar színpadán a zsinór az én kezemben van!

— Derék! — szóló kezeit dörzsölgetve a primás.

— A nagy császár a miniszter kezében csak eszköz, de a miniszterek meg az én táncoló figuráim. Portia herceg nem sokat törődik a kormányzat gondjaival. Neki csak a méltóság kell. A többit rábizza a két irányadó miniszterre, Lobkowitzra és Auersperg püspökre. A püspök úrnak kilátásba helyeztem a bíbornoki süveget. Nagyon aggályoskodott, hogy illik-e az ő jó urát és jámbor császáriját hátamegett elárulni? De sikerült megnyugtatnom. Mondhatom, nem került fáradságomba! Lobkowitzot pedig könnyű szerrel fogtam — a francia érdekek szekerébe.

— Hogyan? — kérdé kíváncsian az öreg primás.

— Kegyelmes primás! Egy csöpp mézzel több legyet fog az ember, mint egy akó ecettel. Ez a szentelen Lobkowitz pedig nagyon szereti a nyalánkságot, az édességet, a hízelgést! Minden hízelgő szónak felül. El kell hitetni vele, hogy ő Európának a legtekintélyesebb államférfia és a legkiválóbb eszű diplomatája. Nem is képzelet az ember, milyen elbizakodott! A szédítő tömjénfüsttel azután könnyen be lehet adni neki a maszlagot. Egy-egy szunnyadó eszmét kell csak lusta lelkében életre kelteni, hogy az másnap reggel kivirágozzék. Amit ma elejtetek előtte, holnap azt már nekem is saját eszméjeként hirdeti.

— Péter báni kineveztetését nagyon nehéz lesz neki beadni Excellenciás uram! — mondá Zrinyiné kételkedve.

— Már ráragadt a lépre. Ma már meggyőződéseken hirdeti a császárnak, hogy a katolikus érdekek megkövetelik a hatalmas családi összeköttetésekkel bíró Zrinyiek bánóságát. Sőt biztosra veszi, hogy ezen az áron Rottal János gróf házassága is megköthető Zrinyi Ilonával.

— Abból ugyan semmi sem lesz! — mondá határozottan Zrinyiné.

— Akkor az én értesüléseim is tévesek — szóló meglepetve Gremonwille és kérdőleg tekintett Vitnyédyre.

— Mikor Lobkowitz szobájában együtt voltunk, Excellenciás uram, akkor még komoly elhatározása volt a családnak e frigykötés. Én csak megbiztatást teljesítettem.

— Megváltozott volna tehát azóta a család szándéka? — kérdé Gremonwille.

— Határozottan! — mondá Frangepán Katalin. — Éppen azért, hogy minél szélesebb köröket vonhassunk bele a francia szövetségésbe, amellyel országunk megszabadítására törekszünk, elhatároztuk, hogy Ilona lányomat Rákóczi Ferencsel jegyezzük el.

— Pompás! — kiáltott fel örömmel a nagykövet — ennél meggyőzőbb bizonyítékot nem nyújthatnának önök csatlakozásuk komolyságáról.

— Úgy van — mondá a primás. — A Rákóczival kötött házasság az utolsó fonal elszakítása Bécestől és a leghatalmasabb magyar főúri csoportnak összekapcsolása a mi céljainkkal.

— Csak arra figyelmeztetem kegyelmes grófnő, — mondá Gremonwille — hogy ezt a házasságot tartsák titokban mindaddig, amíg Zrinyi Péter grófot báni méltóságába nem iktatjuk. Mondhatom, napok kérdése csak!

— Az eljegyzésről még senki sem tud, a családokat és a nádort kivéve, sőt Rákóczi Ferenc anyja még most sem tekinti bevezetett dolognak a házasságot — mondá Zrinyiné.

— Ilyen alakulások mellett az én bizalmam is erősödik — szólt a primás. — Lassanként mind egy táborban lesznek az ország sorsának intézői.

— Nagy Ferenc uram Murányban kilátásba helyezte azt is, hogy Nádasdy Ferenc országbíró ökegyelmét csatlakozásra fogja bírni — szólt Vitnyédy. — Bethlen pedig Apaffynál dolgozik!

— No már ebben éppen nem bízom! — szólt határozottsággal Lippay — én ismerem Nádasdyt, aki az ország leggazdagabb és legeszesebb embere, de ravasz, mint a róka és ragadozó természetű, mint az ordas.

— Én is óva intem, — szólt Gremonwille — hogy ügyeljen Nádasdyra! Mert ismerem rókatermesztét és ha önző érdeke kívánja, képes mindent elárulni az udvarnál.

— Azért akarjuk saját becsvágyának és érdekének reménységével őt hozzánk kötni — mondá Vitnyédy. — Tudom én, hogy óvatosan kell az országbíró úrral bánni, mert színét mindig változtatja. Senki sem ismeri jobban nálam az ő csalfaságait; belátok én veséjének mélységébe. De mikor az ország ügyéről van szó, elfojtom magamban az indulatot és ellenszenvet, mert Nádasdy amilyen sokat használhat támogatásával nekünk, ép annyit árthat, ha ellenünk dolgozik. Megbeszéltem Nagy Ferencel jól a dolgot. Ő is közel lakik Csejtéhez, Nádasdy várához és sokszor érintkezik az országbíróval. Nádasdy még fiatal és számít valaha a nádori méltóságra, ha vele van az ország szíve és bizodalmat tud felkelteni maga iránt. Jól tudja ökegyelme, hogy a tartós elnyomatás talpra fogja állítani a nemzetet és csak ettől a mozgalomtól várhatja nádori méltóságát. Ha pedig már egyszer ügyünk szolgálatába szegődött, lesz rá gondom, hogy árulóvá ne lehessen. Nekem nem lesz elég az esküje! Irott bizonyítékok kellene tőle, amelyekkel, ha kell, nyakát tekerhetjük.

— Én is megmondtam Péternek, — szólt Zrinyiné — hogy óvatosan bánjanak ezzel az emberrel, mint a tűzzel, mert ha nem vigyáznak, könnyen lángba boríthatja az országot.

— Nagy örömmel hallom a meglepő híreket — mondá Gremonwille — és Felső Uramnak kedvező jelentést küldhetek a magyar állapotokról. Ha nincs is még itt a tettek ideje, eljön önökre nézve a leszámolás órája. Most csak arra kérem mindnyájukat, hogy színleljenek hűséget az udvar iránt és nyugtassák meg ellenségeiket! De szítsák otthon az elégtelenséget és tartsák készen fegyvereiket.

— Ezzel az alattomoskodó képmutatással nehéz nekem megbarátkozni — mondá Lippay fejcsóválva.

— Ha az udvarnál az az elv uralkodik, — szólt a nagykövet — hogy a cél érdekében a felség élhet csalárdsággal olyan emberrel szemben, aki őt rossz célból megcsalja, akkor egy nemzetnek is van joga meglapulni, míg az izmait rendbe szedi. Legyenek nyugodtak önök, fel fog szabadulni nemzetük. Bízbanak a francia nemzetnek és a mi nagy királyunknak nemeslelkűségében. Jobb barátja nincs most Magyarországnak.

— Isten után csak a franciáknak köszönhetjük, hogy már eddig is el nem pusztultunk — mondá Vitnyédy. — Reméljük is, hogy ezentúl sem fogják elhagyni ezt a szegény országot, amely olyan sokáig volt védbástyája a keresztény világnak. Hisszük, hogy nem fognak belekényszeríteni bennünket egy végső elkeseredésbe, nehogy oly eszközökhöz legyünk kénytelenek nyúlni, amelyek a kereszténységnek sem volnának javára. Magyarország pedig mindig hálás volt az ő jótevői iránt. A dicső francia nemzet is számíthat a mi vérünkre, életünkre.

— Nagyon megkönnyítené a magyarok helyzetét, — mondá Gremonwille — ha sikerülne Lengyelországban a francia királyi herceg trónralépését elősegíteni. Nyíltan beszélek önök előtt barátaim. Felső királyom a lengyel trónra francia herceget akar ültetni. Ausztria minden erővel ellenzi. Nem is csodálom, hogy megérzi az életét fenyegető veszedelmet. Hiszen ha sikerülne francia vérbeli királlyal Lengyelországot és Magyarországot a németek ellen egyesíteni, akkor a két vitéz nemzet karjainak egyetlen szorításával megfojthatná a tehetetlen osztrák császárságot. János Kázmér lengyel király utolsó férfisarja a Wasa-családnak. Neje, Gonzaga Luiza newersi hercegnő, szívéből, lelkéből francia érzelmű és a koronát, amelyet férje már megúnt, Conde Henrik Gyula fejére szeretné tenni. Csakhogy egy akadály van. Lubomirszky György herceg, aki e tervnek legnagyobb ellensége és osztrák zsoldban álló hazaáruló. Pár héttel ezelőtt sikerült kivinnünk, hogy a varsói gyűlésen fej- és jószágvesztésre ítélték. Menekülnie kellett osztrák földre, de sajnos, vannak hívei és lelkes barátai. Most fegyverkeznek, hogy Morván és északi Magyarországon keresztül haddal törjön vissza hazájába. Ezt az embert kellene megsemmisíteni és eltenni az útból, rögtön meg volna oldva a magyar kérdés is.

Vitnyédy rajongástól sugárzó arccal ugrott fel a helyéről :

— Excellenciás uram ! Ha tetszik és a francia érdek úgy kívánja, én ezt az embert kézrekerítem !

— Hogyan ? — kérdé kíváncsian a nagykövet.

— Ha keresztül jön Magyarországon, barátaimat értesítem a felvidéken. Hozzá csatlakozunk mi is és a magyar földön, élve vagy halva, erővel vagy csellel kézrekerítjük.

— Barátom ! — szólt Gremonwille Vitnyédy kezeit melegen megrázva — nagy szolgálatot tesz ezzel a mi királyunknak és hazájának ön lesz a megszabadítója !

— Adja Isten, hogy siker koronázza, édes öcsém, vállalkozásodat ! — mondá a primás. — De megvallom, nincs nekem bizalmam másban, csak a saját erőnkben. A magyar népnek szívében kell felkelteni a szabadság ösztönét ; meg kell tanítani, hogy higgyen a jövőben ! Hit nélkül nemzet még nem alkotott nagyot a földön. Nem tudom, megérem-e a felszabadulás pillanatát, de ha Isten bölcsessége az ő gyenge agg szolgáját magához rendelné és nem tudnálak benneteket segíteni a földön, imádkozni fogok ügyetekért az égben. Te pedig édes leányom, — fordult Zrinyinéhez — menj haza békességgel, biztosítsd a frigyet, amelyet Rákóczi Ferencel megindítottál. Ettől várom én a szabadulást és ha Isten kegyelme egészségemnek kedvez, jelen leszek a mátkapárnak lakodalmán, hogy megszenteljem áldásommal a frigyet, amelyet országunk boldogítására az égben kötöttek. Önnek pedig Excellenciás uram köszönöm, hogy alkalmat nyújtott a találkozásra és hogy reményt gyújtott az én hervadó szívemben . . .

E szavak után az agg primás elefántcsontnyelű botjára támaszkodva felkelt a kandalló mellől. Zrinyiné is búcsút vett a nagykövettől és szívükben a jól végzett kötelességnek öntudatával távoztak. Míg a kapu alatt Lippay kocsiájára ült, addig Zrinyiné Vitnyédyvel téli ruhájába burkolódzva, gyalog indult szembe az északi széllel.

Az éjjeli látogatás.

A sötét utcákon néma csendben haladtak egymás mellett. Így értek kapujuk elé. Vitnyédy már megragadta az ajtón csüngő jelzőkalapácsot, mikor a ház sarkán egy tántorgó alak fordult be az utcán. Rikácsoló, borízú hangon dudolta rekedt énekét és kezében éjjeli lámpást lóbázza dülöngött a falak mellett. Vitnyédy a grófnő karját megfogva, bevonta őt a kapu szegletébe s alig érthető hangon suttagá :

— Várjuk meg kegyelmes asszony, míg tovább megy!

De a részeg alak egyenesen feléjük tartott. Rontott német nyelvjárással kezdett beszélni hozzájuk és házsártoskodásával Vitnyédyt is felbosszantotta.

— Ilyen későn járunk az utcán? — kérde vigyorogva — a rendes polgárok már régóta alusznak.

Ezzel felemelte lámpáját és Zrinyiné arcába tartotta. Frangepán Katalin arcán még jobban összevonta a téli öltönyét. Vitnyédy pedig az éjjeli lámpa világosságánál egy ismerős arcot pillantott meg. Veres, duzzadt képéről rögtön felismerte a gazembert. Az indulat arcába hajtotta a vért és nem tudott többé uralkodni magán. Az egyik kezéből kiütötte a pislogó lámpát és öklével a csavargó arcába vágott. Mikor ez az ütéstől visszatántorodott, két kezével torkon ragadta és fojtogatni kezdte.

— Te gazember! Hát ide menekültél? Istenemre mondom, hogy élve nem fogsz most megszabadulni a kezeim közül!

A megtámadott alak egyszerre kijózanodott. Izmos karjának acél szorításával lefejtette magáról a fojtogató kezét és visszaugrott az utca közepére.

— Ezért még számolunk Vitnyédy uram! — szólt fenyegető hangon és egy pillanat alatt eltűnt a sötétségben.

Zrinyiné megdermedve állott helyén, alig tudott szóhoz jutni :

— Ki volt ez, István?

— Nem ismerte meg kegyelmes grófnő?

— Sejteni sem tudom!

— Vencel, a mi megszökött kutyapecérünk, Paka István cinkostársa, aki úgy látszik biztonságban érzi magát Bécs városában!

A külső zajra kinyílt a kapu ajtaja és Vitnyédy belépett a grófnővel.

— Kegyelmes grófnő! Itt az ideje, hogy fogassunk, úgy érzem, hogy ez a gazember eltanulta a kopóktól a szimatot. Ez felbérelt kém, aki nyomunkban ólálkodott; menjünk sietve, míg menekülhetünk.

— Jól van Vitnyédy, csak átöltözöm, addig ön adja ki a kocsinak a rendeletet. Pár perc múlva készen vagyok.

Zrinyiné sietve ment fel szobájába, míg Vitnyédy az útimálhát hozatta le a kocsira. Alig telt bele egy negyedóra, a lépcső alján útrakészen megjelent Zrinyiné, a kocsi pedig behajtott a boltozatos kapualjba. De e percben a kapuajtón felhangzott a kalapácsütés. Kezdetben lassú, bátortalan kopogás, de mikor az ajtó fel nem nyílt, mindig erősebb és határozottabb lett. Zrinyiné intett Vitnyédynek, hogy nyissa fel az ajtót, míg ő sietve tért vissza szobájába.

Vitnyédy bizonyos aggodalommal tárta fel a tölgyfaajtót amelyen egy téli ruhába öltözködött alak lépett be. Mikor felöltőjét szétnyitotta, felcsillant a homályban a katonagyenyruha.

— Zrinyi Péterné grófnőt keresem! — mondá határozott hangon.

— Azt csak Csáktornyan találhatja meg! — felelt egykedvű hangon Vitnyédy.

— Én csak ott kereshetem, ahol van és biztosan tudom, hogy most e házban időzik! Vitnyédy megdöbbsent a határozott hangon kiejtett szavakon. Zavara elárulta a tettetést.

Az idegen nyugodtan folytatá:

— Menjen a grófnőhöz és jelentse, hogy Rottal János grófnak sürgős és nagyon fontos beszélni valója van vele.

Vitnyédy szótlánul megfordult és mutatta a lépcsőn az utat. Bement a szobába. Egy perc múlva ismét visszatért, kinyitotta a terem ajtaját és bevezette az éjjeli vendéget.

Zrinyiné összefont karokkal állott az asztal mellett és hideg nyugalommal nézett végig a mélyen meghajló katonán.

— Meg fog bocsátani a grófnő, — szólott Rottal János — hogy ilyen késő éjjeli órákban zavarom, de az ön érdeke parancsolja, hogy félretegyem most az illemt és a szer-tartást.

— Valóban nem értem az ön buzgalmát, gróf úr!? — mondá gúnyosan Zrinyiné. — Saját érdekemnek pedig engedje meg, hogy én legyek a leghivatottabb védelmezője.

— Ma sebezhetetlen vagyok, grófnő! De én tudom legjobban, hogy mivel tartozom a Zrinyi-családnak. Tudom, hogy mit kockáztatok, de az én szívemben a hála jellembeli kötelesség; ahol pedig jellemről van szó, ott cselekedeteinknél még életünk ára sem véghatár. Eljöttem, hogy megmentssem önöket!

— Hát annyira veszedelmes Bécs, hogy még az utazó nők is lovagias védelemre szorúlnak? — kérde Zrinyiné, gúnyosan felkacagva.

— Grófnő, önök egy sebesült ismeretlen katonának nyujtottak védőszárnyat és jótékony ápolást. Nem terhelem önt érzéseim megvallásával, de az az emlék, melyet Csáktornyáról elhoztam magammal, a Zrinyi-család hűséges szolgálatára kötelezett le örökre. Árnyékuk leszek, meg fogom védelmezni hazájukat saját maguk ellen! Ha majd érezni fogják egykor, hogy ábrándjaik világából lebukva, összezúzták magukat az élet kemény rögein és elhagyatva vannak egyedül, egyedül bánatukkal és csalódásukkal, Rottal János grófra akkor is számíthatnak, mert én ott leszek önök mellett. Sikereikből nem kívánok részt, de csalódásukban együtt gyászolunk és Istenemre mondom, hogy elhárítom fejükről a fenyegető veszedelmet, amely lecsapni készül a Zrinyi-fészekre, mint a vércse a puha szárnyú galambra.

— Nem értem önt, gróf!? — szótagolta zavartan Zrinyiné.

— Én mindent tudok, kegyelmes asszony! Tudom, hogy ma éjjel együtt tanácskoztak a francia nagykövet palotájában. Nem nehéz kitalálnom az okát sem. Önök lángra akarják szítani az országban lappangó elégületlenséget, hogy nyílt lázadásban törjön ki a császári ház ellen. Ezt a mozgalmat készek vérükkel nagyra növelni és ma még nem hisznék el nekem, hogy az önök vérével fogják egykor azt elfojtani. Nem azért, mivel a császár nagyon erős, hanem önök a gyöngék. Egy széttagolt, darabokra tördelt ország, ahol pártoskodás, vallás-egyenetlenség hinti el mindenütt a veszély magvait, nem állhat szembe a győzelem esélyeivel az egységes birodalom hatalmával. Az önök nemzete lobbanékony, álmodozó nép, de csak szalmaláng, kesernyés füsttel és nem biztos, lassú égésű kőszén, amely tartós tüzet ad. Vas-erély, merészség a magyar nép jelleme és értenek is a fegyverviseléshez. De nem kevésbé értenek a cselszövéshez is. Haszonért, hatalomért Magyarországon mindenki kapható. Csak a módját kell megkeresni, hogy a hazafiság látszatával leplezgethessék árulásukat.

— Így csak egy idegen beszélhet a magyar nemzetről! — vágott közbe erélyes hangon Vitnyédy.

— Ha az embert születése idegenné teheti, az vagyok ; de ha a nemzeti jelleget a szív igaz érzései adják meg az embernek, úgy gondolkodásomra és érzéseimre nézve igaz magyar vagyok én is! Ezért tanultam meg nyelvüket, ezért kívántam magyar családba házasodni ; ezért honosítottam magamat államuk törvényei szerint, sőt nyíltan kimondom, szolgálatot akarok tenni új hazámnak, még akkor is, amikor az önök könnyelműsége a végveszélybe döntötte. Csakhogy én Zrinyi Miklós álláspontján állok! Magyarországnak túrnie kell egy ideig a német jármot, hogy a török igából felszabadulva, kivívhatta idővel teljes szabadságát.

Vitnyédy csodálkozva tekintett az ifjú katona nemes arcába. A rajongva szeretett bán nevének felemlítése kicsavarta a tüzesvérű magyar kezéből a fegyvert. Szelíd lemondással vette át a szót :

— Ha magyar érzés van az ön szívében, ismernie kell országunk siralmas állapotát. Mindenütt csak nyomor és pusztaság, amelyet a német hitszegésnek és álnokságnak köszönhetünk. Kiszolgáltatták az országot a török rablóhadjáratnak. Mezőinket felégetik és az igában dolgozó baromnak jobb sorsa van, mint az elhagyott magyarnak. Álmaikból felsikoltanak gyermekeink és az anya nem tudja, hogy elrabolt csecsemőjéből hol nevel a török hazájának új ellenségét? Nem tudja, hogy gyermekének kardja nem fogja-e egykor saját véreit kaszabolni és nem bizonyos, mikor fog az a pogánnyá nevelt szerencsétlen gyermek átgázolni anyjának testén. A nép az erdők mélyébe húzódik, mert nem mehet ki nyugodtan mezőjére és szőlőjébe, hogy családjának éhségét egy falat kenyérral csillapítsa. Elhajtják marhájával együtt a rabszíjra fűzött magyarokat. Az öregek váltságdíjával tömi meg erszényét az ellenség, a ki nem váltott hasznavehetetlen tömeget pedig kardélre hányják. A török várak előtt keresztényfejek vannak póznára tűzve, az utakon pedig temetetlen holttestek hevernek, hogy legyen a kóbor kutyáknak elég táplálékuk. És mindezt a németnek köszönhetjük! Ha biztosítani akarjuk magunkat, vagyionunkat és életünket azzal, hogy a töröknek behódolunk, akkor ránk küldik az idegen martalócokat és felségsértésért irtanak ki bennünket. Ha pedig életünk védelmezésére fegyvert fogunk a török ellen, akkor békeszegésért von felelősségre a német és kiszolgáltat a török bosszújának. Nem elég, hogy nem védelmez meg, de még gúzsba is köti kezeinket, hogy mint a vágóhídra vitt ökör, türelmesen várjuk a tagló-csapást.

Rottal János gróf kezeibe rejté arcát és némán hallgatta a véres szavakat, amelyek pattogtak, mint az ostorcsapás.

— Igaza van! A magyart itt legyőzött nemzetnek nézik, akit lenéznek, megvetnek és semmibe sem vesznek. Reá eresztik a fogadott zsoldosokat, akiket nem tudnak, vagy nem akarnak féken tartani és mivel ellátásukról nem gondoskodnak, kényszerítik őket a kóbor életre, a rablókalandokra. Rosszul fizetik a katonaságot és a császárnak 6 millió forintnyi jövedelmét felemészti az udvartartás, a játékok, a muzsika, a szórakozás! Az udvar azt hiszi, hogy joga van egy nemzet véres könnyéből s verejtékéből megszerezni az ő megszokott élvezeteit. Minálunk máig is csak Wallenstein elve járja, hogy az ellenséges föld tartsa el a katonaságot, ezért, mihelyt a császári zsoldosok magyar földre lépnek, nincs vége a gyalázatos zsarolásnak. Így tették esküdt ellenségévé az osztrák császárságnak a magyart, ezért nem tudják elhinni önök, hogy szabadulásukat egyedül császári házunktól remélhetik. Kalandos terveken török fejüket, hisznek a lengyelnek, a svéd királynak és bizton számítanak a francia király segítségére. Soha nagyobb csalódás még ezt a nemzetet nem józanította ki reményességéből. Én is ismerem XIV. Lajos léha, fényűző, gyönyörökre vadászó udvarát; ott csak egy célt ismernek: a királyi felség mindenható tekintélyét! Kihasznlják önöket, hogy

odalökjék szívtelenül a nyomornak, a pusztulásnak, mihelyt kenyértörésre kerül a dolog. A szabadság eszményi céljai a francia királyt nem lelkesítik. Hogyan szabadíthatna fel egy idegen népet a szolgaságból az a fejedelem, aki mindent elkövet otthon, hogy saját népének szabadságát is a szolgaság jármába törje!

Vitnyédy és Zrinyiné meglepetve pillantottak e szavak után egymásra, Rottal János gróf pedig folytatta:

— Ezért kell kitartani önöknek egyetlen reménységünk mellett, bárminő keskenynek lássék is az a kedvező út, amely országunkat a császári ház politikájával lábra állíthatja. És ha élő skorpiókkal korbácsolnák végig mezítelen hátunkat naponként, még akkor is kutyahúséggel kell tűrni a meggyaláztatást a magyar nemzet jövőjéért. De nem folytatom! — mondá Rottal gróf — mert mi úgy sem érthetnők meg egymást. Önök megindultak már a lejtőn, végig is csúsznak azon, míg össze nem törik önmagukat. De vigyázzanak! vértanúságuk ne legyen nevetségessé, hogy a nemzet tekintélyét ezzel végkép sárba ne tapossák! Legyen az önök áldozata legalább megváltás a magyar nép számára! Én pedig örködni akarok a Zrinyiek felett. Nyílt kártyával játszom! Bevallom, hogy nagy célok után török. Minden erőmet és összeköttetésemet felhasználom, hogy Magyarország sorsát valaha én tartsam a kezemben. Versenyezni fogok Nádasdy urammal a nádori méltóságért. Nem azért, hogy magamnak használjak, hanem hogy az országot talpra állíthassam és saját maga ellen megvédelmezhessem. Most pedig, grófnő, kérve-kérem, távozzék azonnal. Itt is, otthon is árulók veszik körül. Ne imádkozzék ügyük győzelméért fennhangon még házikápolnájában sem, mert előbb jó imádságuk Bécsbe, mint az egek trónusához. Köszönöm a gondviselésnek, hogy kezembe adta az alkalmat, amivel önt a biztos veszélytől megmenthetem. Az a menekülő gazember, aki szintén egyik fogadott kéme az udvarnak, hozzám futott az önök tartózkodását bejelenteni. Elhallgattattam most, de máskor nem tudom, ilyen kedvező körülmények váraкоznak-e önökre.

— Vencel volt az a gazember, úgy-e gróf úr? — kérdé fogcsikorgatva Vitnyédy.

— Vencel vagy Paka István, az mindegy! Ezeknek a nyomorultaknak nincsen nevük. Mindegyik csak fizetett eszköz a hatalom kezében. Megvetik őket, de kihasználják. Ma még el tudom simítani, hogy az udvar ne értesüljön a francia követnél folytatott tanácskozásról, de kérve-kérem önt, grófnő, beszélje le férjét arról a veszedelmes merényletről. Én tudom, hogy a Zrinyi-ház kormánypálcája az ön kezében van. Az ön éles esze a család politikájának irányítója. Kérve-kérem, álljanak meg a borzasztó úton, amely, higgye meg nekem, a vérpadig vezet. Még nem késő! Most pedig utazzanak! Biztonságban tehetik, gondom lesz rá, hogy baj nélkül haza érkezzenek. Bámulom az ön hőslélkét, asszonyom, de elítélem önben a gyermekeinek jövőjét kockára tevő könnyelmű anyát. Ilona grófnőnek pedig mondja meg... Nem! Ne szóljon grófnő, ha meg nem érzi, úgy is hiába mondanám, hogy minden gondolatomban csak ő érette imádkozom!

Ezzel mélyen meghajolva marokra kapta kardját és lassú lépésekkel távozott a teremből.

A grófnő nyitott szemekkel nézett csodálkozva a gróf után. Egy pillanatig mélyen elgondolkozott, azután megrázkódott és fejét büszkén felemelve, szigorú, parancsoló hangon mondá:

— Menjen, Vitnyédy! Rendelje elő a kocsit! Indulhatunk!

Zrinyi Ilona lakodalma.

Vitnyédy a bécsi találkozás után nyakába vette az országot. Fáradhatatlan agitációt fejtett ki a nemzeti mozgalom szervezésében. Megfordult a nádor udvarában, bejárta az egész felsővidéket és Bethlen Miklós révén megnyerte az erdélyi fejedelmet, Apaffy Mihályt is, a fegyveres fölkelés ügyének, aki viszont Thököly Istvánnal érintkezett.

Munkáját nagyon megkönnyítette Rákóczi Ferenc anyjának, Báthory Zsófiának erőszakos térítgetése is, mely a felvidék tizenhárom protestáns megyéjét a Bécsből szított ellenreformáció miatt vérig keserítette. A hazafias gondokat újabb és újabb vallási sérelmek tetőzték. A testi szabadság elnyomásához a lelki szabadság megbénítása is hozzájárult!

A nemzet világosan kezdte látni a bécsi udvar hitszegését. Az ország pénzen tartott katonaságot nem a török ellen vitték hareba, hanem fölhasználták a nemzet sanyargatására és az eretnekség mételények erőszakos kiirtására. Lábbal taposták a linci békekötés hitlevelét. Elvették a protestánsok templomait és iskoláit. Papjaikat elűzték, egyházaik ellen megindították az irtóháborút és nyiltan hirdették: »Inkább farkasok, mint eretnekek tanyája legyen Magyarország!«

Ismét felújultak a vallásüldözésnek, a türelmetlenségnek szomorú napjai. A fegyveres térítgetés vérbe és lángba borította újra a felvidéket, ahol a nemzeti függetlenség érzete még legélénkebben élt a szívekben. Az udvar egy csapással akarta kiirtani az országból a protestantizmussal együtt a magyarságot. Mit törődtek az ártatlanul üldözöttek feljajdulásával, a legszentebb emberi érzések meggyalázásával, a templomok véres megfertőzésével ha ezzel Magyarországot a német jogar tartományává sülyeszthetik? Az udvar most is úgy gondolkodott, mint Lipót király egyik özanyja, Castiliali Izabella, aki egykor ezt írta Rómába:

»Bizonyára sok szenvedést és keserüséget okoztam. Városokat, tartományokat és királyságokat pusztítottam ki lakosaiktól. De amit tettem, a szent hit iránt való szeretetből tettem!«

Kevés ember volt akkor az országban, aki Zrinyi Miklós emelkedett lelkének nemes álláspontjára tudott volna helyezkedni és az ország szabadságát alá ne rendelte volna a vallási elfogultságnak. Aki a keresztény hitet — mint ő — a krisztusi szeretet szempontjaiból értelmezte volna. Ezért fajult égő gyűlölködéssé a lelkek nemesítésére hivatott vallási élet. Az eszményi hitbuzgalom lángja kialudt és nem maradt az oltár tűzhelyén más, csak korom és salak. Még olyan emberek is belátták ezt az irtózatot testvérharcot, mint Nádasdy országbíró, aki jellemében sohasem volt képes az eszmények tisztább magaslatára felemelkedni. De mikor a nemzet pusztulásának gyökerére tapintott, nem habozott bevallani, hogy ő, aki évtizedeken át réme volt a protestánsoknak, most már belátja, *»hogy a religiobeli kérdéseket a pokolbeli ördög gyűjtotta a magyarok közé, pedig ha ezek révén elveszti őket a német, oda lesz az ország is, oda lesz a vallás is.«*

Hogy pusztult volna ez a nyomorult, meghasonlott ország, mikor kiegyenlíthetetlen hitellentét mérgezte meg a közéletet, feldúlta a családi szentélyt és nemcsak idegeneket állított szembe egymással, hanem még vérrokonokat is halálos ellenségekké tett.

Pedig más a hithűség és az eszményi vallásosság, mint a türelmetlenség és a gyűlölködő felekezetieskedés. A lelkiismereten tett erőszakoskodás sohasem volt apostoli fegyver és a krisztusi szellem megtisztítani, felemelni akarta a lelket, de nem eltiporni. A hitterjesztés tiszta eszköze csak a lelkek meggyőzése lehet, de nem a lelkek fogdosása.

Igy halmozódott össze a sok sérelem folytán a gyújtó anyag, amelyet csak lángra kellett lobbantani, hogy az országos felkelés kitörjön. Vitnyédy éles esze mindezt látta és elhatározta, hogy ő lesz a szikra. Ügyesen felhasználta hitsorsosainak elkeseredését, hogy az általános izgalomban új életre szülje a magyar szabadságot.

De amíg ő a felvidék szervezésén fáradozott, végzetes csapás érte a magyar ügyet. Lippay György esztergomi primás halála volt ez. Ez a nagyjellemű főpap huszonkét évig ült a primási széken és lángoló buzgalommal szolgálta egyházának felvirágzását. De vallásos érzése nem tudta benne elnyomni a magyart. Megsíratta az »eretnek« II. Rákóczi Györgynek halálát, mert a magyar szabadság hőseit látta elpusztulni benne. Mikor pedig a bécsi udvar a meggyalázó vasvári békét megkötötte, haragja felforr és nyíltan megmondta, hogy a király vétett koronázási esküje ellen, mert az a béke, melyet magyar tanácsosainak tudta nélkül kötött, hazaárulás.

S mikor látta azt a rettenetes pusztulást, melyet a rabló német csapatok vittek véghez elárvult hazáján, ahol papot, világit egyformán gyilkoltak és fosztogattak, elkeseredésében felkiáltott: »Átkozott legyen az a kéz, mely a koronát a hitszegő fejére tette le.«

Halálával a legerősebb oszlopa dőlt ki a magyar szabadságmozgalomnak. Vitnyédy, a nyakas luteránus is megsíratta a kemény katolikus főpapot. Annál több oka volt ehhez, mert az erélyes és okos magyar primást, aki nemzetiségének büszke érzésével a királyi udvarral is szembeszállt, Szelepcsényi György kalocsai érsek váltotta fel. Egy pénzvágó, kapzsi lélek, aki kész szolgálja volt mindenben az udvarnak és a legmagasabb egyházi hatalomért nemzete ügyének árulójává lett. Ily fordulat után nagyon gyenge vigasztalást nyújtott Vitnyédynek, hogy a francia nagykövet beváltotta bécsi ígérését és Zrinyi Péter gróf, Miklós bátyjának örökségébe lépve, elfoglalta a báni méltóságot.

A kidőlt oszlopok helyett új alapokat kellett keresni. Ezen fáradozott Vitnyédy teljes erejéből és folyton sürgette az okos Frangepán Katalint, hogy a Rákóczi-féle házasággal új erőt nyerjenek szent ügyüknek. Nyíltan megmondotta a bánnénak:

— A bán úr erős kardját senki sem pótolhatja. De a kegyelmes asszony esze mégis nagyobb szolgálatoakat tehet hazánk felszabadításáért.

Zrinyi Péterné belátta Vitnyédy igazságait és mindent elkövetett, hogy Ilona leányát Rákóczi hitvesévé tegye. Nem habozott odadobni legjobban szeretett gyermekének boldogságát sem, ha ezen az áron hazáját mentheti meg a szolgaságtól.

Fáradozásait siker koronázta. A két főúri család megegyezett és alig hogy megtörtént a báni kinevezés, rögtön nyilvánosságra hozták Ilona eljegyzését is Rákóczi Ferencel.

A mátkapár a trencsényi fürdőkben váltott gyűrűt.

A házasság megkötésének útját legjobban Széchy Mária, a nádorné egyengette. Mindent elkövetett, hogy eloszlassa Rákóczi anyjának, Báthory Zsófiának aggodalmait, aki attól félt, hogy a Zrinyiek hagyományos nemzeti érzéseit a hazafias erényekben tündöklő asszony férje szívében csakhamar lángra fogja szítani. Félelme nem volt alaptalan. Az anya jól ismerte Ferenc fiának fogékony szívét és könnyen befolyásolható természetét. De éles elméje belátta azt is, hogy a meghasonlott ország egységes ellenállásra képtelen. Hogyan rázhatná le ez a maroknyi nemzet egyszerre két világhatalom rabigáját? Hogyan szállhatna megoszlott erejével egyszerre szembe a török és a német császárság túlsúlyával? Okult boldogtalan férjének, II. Rákóczi Györgynek szomorú sorsán és szeretett gyermekének jövőjét féltette a nemzeti mozgalom esélyeitől. Amint mondani szokta:

— A Rákócziak kivették részüket a szenvedésekből. Elég volt az áldozat. Én Ferencből boldog embert akarok nevelni.

Ez a szempont bírta reá az anyát, hogy fia házasságába — bárha kelletlenül — de végre mégis beleegyezzék. Látta, hogy gyermeke szívét teljesen betöltötte Zrinyi Ilona szerelme. Az ifjú leány csodálatos szépségének hatása alól nem tudott kibontakozni. Szívének rajongó érzésével csüngött mátkáján, akit nemcsak szüzi bája, hanem lelkének nemessége, hazaszere- tetének lángoló lelkesedése már az első találkozás után Rákóczi Ferencnek eszményképévé tett.

Mivel Zrinyi Miklós gróf halálának gyászéve nem telt le, tehát az eljegyzést is minden külső pompa nélkül, a legbizalmasabb körben tartotta meg a két főrangú család. A szülőkön kívül csak a nádor vett részt. De azért futótűzként terjedt szét híre az egész országban. Nagy várakozásokat fűztek hozzá mindenütt. A nemzeti föltámadás hajnalhasadását várták a két hatalmas család sarjainak frigykötéséből.

A lakodalmat ősi szokás szerint a vőlegény várkastélyában tartották meg. Fényes kísérettel indult útra Csáktornya várából a menyasszony, hogy az ország másik részében fekvő sárosszegyei Makovicán megtarthassák az esküvőt.

A násznagy Wesselényi Ferenc nádornak bizalmas embere, Bory Mihály volt. Hónapokig készítette elő a fényes nászutazást, hogy a hosszú úton a nagyszámú kíséret szükségét ne szenvedjen. Kijelölte a pihenőhelyeket és minden előkészületet megtett, hogy mindenütt kényelmes szállás és elegendő élelem várja a fényes nászmenetet. Gyorsfutárok vitték szét országszerte a meghívókat, hogy a rokonok, barátok és a főrangú magyar nemesség szolgálkával és házi népükkel együtt útközben a menyasszony kíséretéhez csatlakozhassanak. A szerepeket is kiosztották; előre ki-

jelölvén a szertartásosság minden részleteit. Az ország legnevesebb családjait vonták bele a nászkíséretbe. Kiválasztották az algazdákat, akik a menetet megelőzték, hogy a szállásokat kiozzák és útközben a vendégek ellátásáról gondoskodjanak.

Mesés pompát fejtett ki a Zrinyi-család is. Bory vezette a díszmagyarruhás lovascsapatot. Külön személyzettel csatlakozott hozzájuk egy horvátországi püspök. Köntösös horvát bandérium kísérte a menyasszony hintóját. Fegyveres szolgálkák, karabélyos testőrség, amely egyformán nyújtott a nászmenetnek díszet és a portyázó török martalócok ellen oltalmat.

Az indulás előestéjén megérkezett a vőlegény lovas hírnöke is. Előre hozta egy részét a drága nászajándéknak. A rubin kövekkel kirakott madaras aranyláncot, gyémántos aranyövet és a menyasszonyi násfát, amely gyöngyökkel és ragyogó drágakövekkel volt kirakva. Egy gyönyörű művű ezüstkupát a bárnak és arannyal átszőtt selyemszövetet az örömanyanak és Ilona legkisebb hugának, Auróra-Veronikának, akit a család csak Aurórikának nevezett. Egy angyalarcú szőke kis leány, akinek lenvirág szemében az ártatlanság bűbája ragyogott.

ZRINYI ILONA.

Auróra becézett kedvence volt Ilona néjének. De a kis leány is rajongó szeretettel csüngött rajta. Rátapadt, mint a kúszó borostyán a tölgyre. Érezte néjében az erőt, a határozottságot. Félnék természete önkénytelenül keresett nála oltalmat, mint a pihegő madárfiók anyjának szárnyai alatt.

Az indulás kora reggelén is ott ült már Ilona szobájában. Szemeinek ragyogását bevonta az a homály, mely a feltörekvő könnynek előhírnöke. Ilona szeretettel szorította kebeléhez az ártatlan arcot. Szemeit csókokkal halmozta el.

— Ma örülni kell, kis hugocskám! Ez az én ünnepnapom! Törülöd le mindjárt azt a csunya könnyet!

Auróra hangos zokogásban tört ki. Belerejté fejét néjének kebelébe és gyenge teste reszketett a felindulástól. Pihegett, mint a galamb, amelyet szíven nyomnak. Azután fel-emelte néjére fátyolozott szemeit, amelynek mélységében ott reszketett a hangtalan fájdalomnak minden szomorúsága.

— Kedves néném, édes, aranyos Ilonám, mi lesz én velem, ha te is elhagysz?!

— Oh te kis jószág, édes bogaram te! — szólt szelíden, megsimogatva a bársenyos arcot — menyasszony lesz te belőled is! A te kis szíved is megmozdul majd egykor és akkor megérted, hogy van egy nagyobb szeretet, van egy nagyobb boldogság, mint amit én adhatok neked. Pedig úgy-e, én is odaadtam neked az egész szívemet? De lásd, ez a jó Isten rendelése. Ha a virág kinyílt, letörik. Ha a madár felnőtt, ott hagyja a puha fészket és kirepül a sötétbe... Talán a viharba... Egy-két év múlva majd eljön te érted is aranyos hintón az a tündérkirályfi, aki föltesz galamboktól húzott kocsijába téged, aranyos, a legszebb galambot, hogy megmutassa, merre van a boldogság országa!

— Hát te is boldog vagy, édes néném?

Ilona meglepetve nézett a szelíd arcba és fejét félrefordította, hogy elrejtse a fölcillanó könnyecseppet:

— Bizonyára! Hiszen minden menyasszonynak kötelessége a boldogság, kis hugom!

— Hát akkor miért sírsz? — kérde élénk hangon Auróra.

— Mert a virágot sem lehet leszakasztani tövéből, hogy könny ne serkedjen nyomába. Lásd, kis hugom, mi is odatapadunk emlékeinkhez. Minden emlék egy-egy gyökérszál, amely szívünkbe kapaszkodik. Nem lehet ezt szétszaggatni fájdalom nélkül. Bárminő boldogság várakozzék is reánk, azért mégis csak fáj elszakadni a hajléktól, ahol bölcsőnk ringott. A szobától, ahol dajkánk mesélt. A kályhapadkától, ahol gyerekjátékainkat rakosgattuk. A karosszéktől, amelyben fáradt fejünket anyánk keblére hajtottuk. Az ágytól, ahol lecsókolta a reggeli álmot szemeinkről az anyánk. Az udvartól, ahol galambjainkat etették. A rózsafától, amelynek fakadó bimbóit sorba csókolgattuk. A kápolnától, ahol először kulcsoltuk imára kezeinket. A sírbolttól, ahol atyáink porai nyugsznak. A környezettől, a rokonoktól és főleg te tőled, édes ártatlanságom, aki földísztetted virággal fehér nyoszolyámat, beragyogtad fényvel és mosollyal az én leányszobámat; álmaimnak, ábrándjaimnak, porbahullott reménysegeimnek titkos zugait... Az a jóságos Isten áldjon meg érte téged mind a két kezével...

E szavakra karjaival átölelte hugát s oly erővel szorította szívéhez, mintha összeolvadni akarna vele. Feje vállaira csuklott és kitört kebléből a sírás. Csak egy pillanatig tartott. Tenyerével hirtelen letörölte könnyeit s fejét fölvetve, Auróra arcába mosolygott.

— Tudod, édes, ez csak a mi szívünk gyengesége. Addig tart, míg új viszonyainkat meg nem szoktuk. De majd ha látjuk, hogy az új hajlékban is szeretet vár reánk, ott is csak nekünk virít a rózsza, az ablakunkon is csak úgy süt reánk be a napsugár és a beözönlő langyos szellő oda hozza ágyunkhoz a madárdalt, hogy beleszöhessük reggeli szunnyadozásunkba ott is,

csak úgy, mint otthon, akkor az új boldogság lassanként kiszorítja szívünkéből a régit, a hervadozó emlékeket és az eltemetett ábrándok sírján új remények virága nő.

— Ez az, Ilona, amitől félek — szólt remegő hangon Auróra, kezeit szívéhez szorítván.

— Mitől félsz, te kis madár?!

— Hogy én is oda jutok az eltemetett emlékek közé.

— Mi jut eszedbe? Mindjárt megharagszom, ha felteszed rólam . . .

— Ne, ne mondd tovább, édes néném, — vágott közbe esdeklő hangon — mert ez nekem nagyon fájna. De az én szívemre valami sötét előérzet vet árnyékot. Úgy sejtem, hogy az én életem ezután nagyon elhagyatott, vígasztalan élet lesz.

Pár percig szótlánul nézték egymást, de a szoba ajtója hirtelen felnyílt és Frangepán Katalin lépett be ünnepi díszruhájában.

— Édes gyermekeim, készüljétek! A násznép már az udvaron összegyűlve várakozik reánk. Te, kis lányom, menj a szobádba. Öltözz föl gyorsan az úti ruhádba. Azt az égszínkék, könnyű selymet vedd reád. Addig én Ilonával egy pár szót akarok váltani.

Auróra lassú lépésekkel ment ki a teremből. Nénje szeretettől sugárzó arccal kísérte lépéseit. Mikor az ajtó becsukódott utána, Ilona is visszanyerte nyugalmát.

— Parancsolsz, anyám! — szólt alázatos hangon anyjához.

— Új le édes leányom — mondá Zrinyiné nyugodt hangon, mialatt helyet foglalt egy karosszékben, azután folytatá:

— Ez a mai nap a te életed fordulópontja. A legfontosabb lépés, amelyet eddig tettél. Úgy tekintelek, édes leányom, mint egy bizonytalan útra induló hajóst. Bejutsz-e a révpártba vagy zátonyok között pusztulsz el, amelyek a mélységben rejtőzve leselkednek reád, azt ma még csak a jó Isten tudja. De a kormányrúd a kezében van. Ha erősen tartod, kikerülheted a veszélyt. Az élet vihara csak a gyenge lelkeken gázol keresztül.

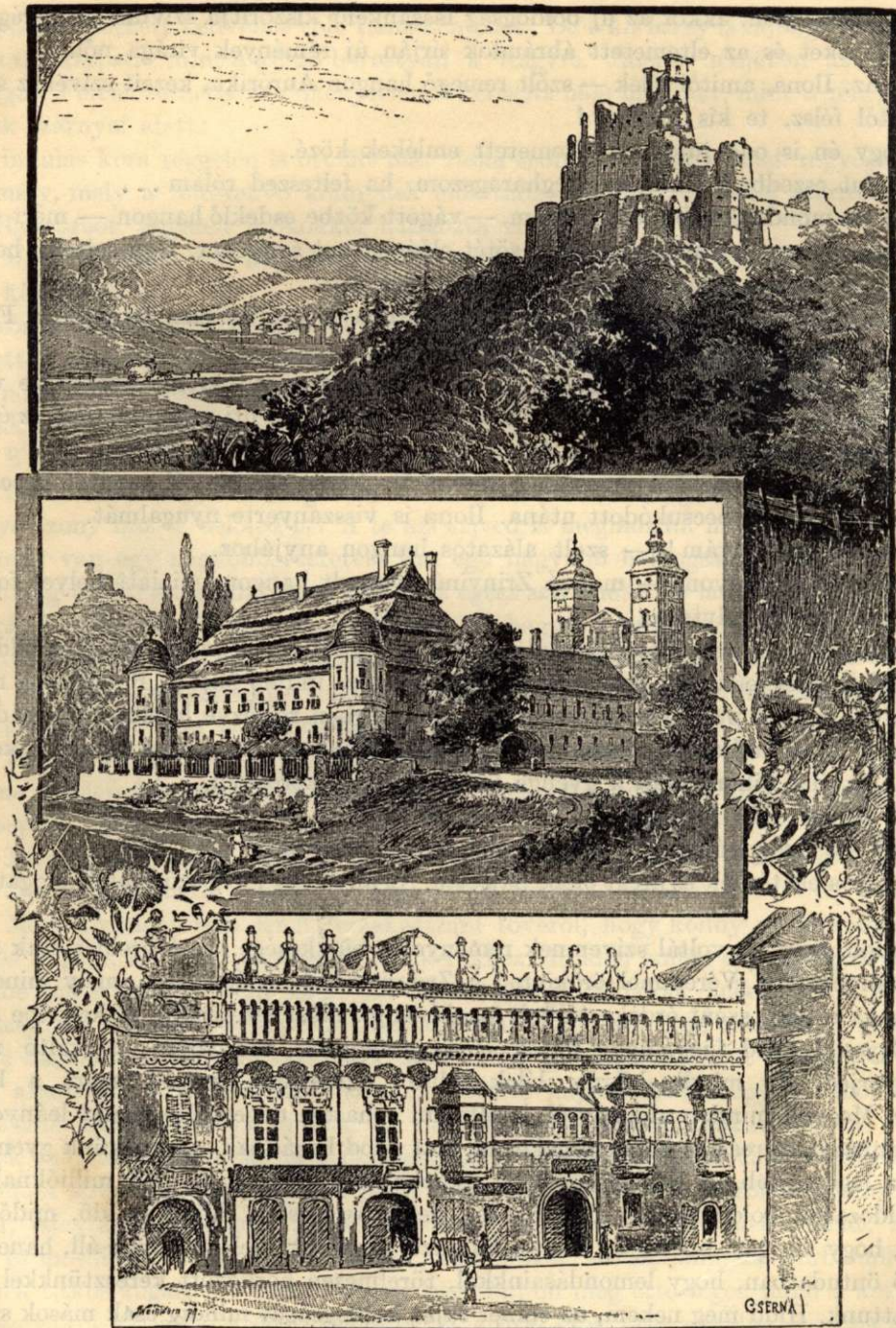
Rövid szünet után folytatá:

— Jöjj ide édes leányom! — szólt megindult hangon.

Ilona anyja elé térdelt és arcát ölébe hajtotta. Az anya egy ideig szótlánul simogatta fényes hajzatát.

— Tudod, hogy te voltál szívemnek reménye és büszkesége. Testvéreidet csak szeretem, téged bálványoztalak. Véremmel örökölted a Zrinyiek kötelességérzetét, mely minden áldozatra kész, ha a haza szent érdeke tőlünk megkívánja. Most leteszem a te kezébe az ország jövőjét. Egyedül tőled függ, hogy férjed szívét a nemzeti mozgalom megváltó munkájának megnyerjed. Te mindig büszke lélek voltál! Szerettem benned, mert a büszkeség jó fegyver. Megvéd minden aljasságtól és elbukni sohasem enged. Ne feledd leányom, hogy őseid vértanusága te reád is kötelességeket ró. Azt adod hazádnak, ami nekünk gyenge asszonyoknak a legdrágább. A boldogságot, de cserébe érte áldását nyered millióknak, akiket ezzel az áldozattal boldogítottál. Mondhatom, nem rossz csere. Eljön az idő, midőn magad is belátod, hogy az igazi boldogság nem a mi önző vágyaink kielégítésében áll, hanem abban a fölemelő öntudatban, hogy lemondásainkkal, türelmesen hordozott keresztünkkel másokat megválthattunk. Hidd meg nekem, az ember saját boldogságát mindig csak mások szemeiben találja fel! Légy hűséges, erős társa férjednek és vezesd őt szeretettel a legszentebb cél felé: hazánk felszabadítására. Most pedig megáldalak! Miklós bátyád sírjától jövök, ahol érted imádkoztam. Megmondottam néki, hogy békével nyugodhatik, mert a porba roskadt törzsnek új hajtása nőtt és ő nem halt meg hazájáért hiába . . .

A kelő nap sugarai beözönlöttek a nyitott ablakon és fénybe vonták a glóriás két alakot, akik átfonódva egymáson pihentették arcaikat, miközben könnyeik csendesen összefolytak.

A makovicsai vár, zborói és eperjesi Rákóczi-kastélyok.

Harangok zúgása, tarackok durrogása között indult meg a nászmenet. Ahol csak átvonultak, összesereglett a vidék, hogy a kocsik elé szórja a tavasz virágait és megbámulja a szemkápráztató menetet. Így értek Bártfa elé, hogy bevárják a fejedelmi vőlegény nász népének csatlakozását.

Már felcsillant az ódon város templomának rézfödele és bástyafalainak fellobogózott tornyai, mikor Bártfa előtt megálltak.

Itt várták be az úgynevezett »előlköszöntő« hírnököket, akik jelezték a vőlegény násznépének közeledését. Rákóczi Makovica várából indult ki fejedelmi kísérettel. Külön hintón vitték a kornyétát — a fejedelmi süveget — s utána hat gyönyörű almásszörű ménló repült az aranyos hintóval, amelyet Rákóczi menyasszonya részére küldött. A lovak sörénye és farka kékre volt festve, a vörös bársony takarón ezüstös lószerszám. Magyar és lengyel díszruhába öltözött zászlóaljok követték a főrangú vendégek kocsijait. Minden családnak színeit és címeit egyenruhás szolgaszemélyzet hordozta. Rézkürtös zenekar és a nászajándékot hozó társzekerek zárták be a menetet.

A fejedelem leugrott a hintóról és sietve ment menyasszonya elé. Szemei boldogságtól sugaraztak és Ilona előtt térdet hajtott, mialatt egy gyémántköves gyűrűt húzott ujjára. Azután felkelt és szembetűnő tisztelettel ölelte át jegyesét.

— Alig vártalak — suttogá meleg kézszorítással. Azután sietett üdvözölni az örömszülőket, a rokonokat és nászkíséretet.

— Isten hozta kegyelmeteket! Nagyon megköszönöm, hogy részt vesznek az én örömömben és boldogságomban.

Ezután Bártfa város küldöttsége lépett a mátkapár elé, hogy a tanács nevében meghívja a vendégeket a díszlakomára, melyet a városház tanácstermében rendeztek. A polgárság ezenkívül egy pompás ezüstserleggel kedveskedett a menyasszonynak nászajándékol.

Lakoma után útrakeltek Makovica várába, ahol az egyházi esküvőt tartották meg. A menyasszony Aurórika hugával a számukra készített aranyos díszhintóba ült, amelynek két oldala mellett Széchy és Zichy úriak lovaglának. A főpapokon és a hölgyeken kívül a többi násznép — maga a vőlegény és az örömapa is — lóháton kísérték a kocsikat.

A menetet Bory nyitotta meg a horvát csapattal és Rákóczi ónodi zászlóalja zárta be.

Igy haladt a násznép víg zeneszó mellett egész Hosszúrétig, ahol a falu mellett elterülő sík mezőn megállapodtak és az akkori kor szokása szerint megtartották a lakodalmi lófuttatást.

— Ki kell tüzni a menyasszonyi koszorút, — adta ki a parancsot az ünnepélyt rendező főgazda.

Ezután rendbe állították a menyasszony és a vőlegény kíséretének legjobb paripáit. Melyik viszi el a koszorút?! Ki lesz az úr a háznál?! Ettől függ, hogy az asszony vagy a férfi viseli-e majd otthon a süveget!

Rákóczi Ferenc biztos akart lenni a sikerben. Öt lovát állította versenybe. Zrinyi Péter gróf csak egyet választott ki, de azt maga ülte a futtatásnál. Az adott jelre egyszerre ugratott ki mind a hat lovas. Izgató futás volt. A közönség visszafojtott lélekzettel leste az eredményt. A csapat élén a bán. Prüszkölő paripája szélvészfényben rohant és már közel volt a célhoz, hogy leragadja a póznáról a kitűzött koszorút. De az utolsó pillanatban lova megbotlik és Zrinyi Péter a cél előtt lebukik. Mellette rohant el Rákóczinak telivér török lován Kún Kelemen úrfi, a fejedelem megbízottja és elragadta a bán elől a biztos koszorút!

A násznép megdöbbsent, de mikor látták a bán talpra ugrani, fellélekzettek.

Rákóczi boldogan sietett szépséges menyasszonyához, hogy a verseny első díját, az ékes koszorút, átadja neki. A második díj, amely egy vég skarlát-posztó volt, Zrinyi Péter gróftól illette.

Eközben megdördültek a makovicai várfok ágyúi. A násznép megindult és felrobogott a várba, ahol *Szelepcsényi* primás és a magyar főpapság már várta a mátkapárt.

A vár udvarán kiszálltak a hintókból és a lovasok is átadták csatlósaiknak a kantárszarat. A vendégek mind a palota dísztermébe vonultak. Elöl a násznagy, utána a mátkapár, azután a nászoló asszonyok, vőfélyek, koszorus leányok, örömszülők és végül a násznép, méltóságuk szerint. A főgazda, kezében koszoru, aranyos pálcával, rendbe állította a vendégeket. Két részre osztotta a násznépet. Az egyik csoport élén a menyasszony állt, háta mögött nászoló asszonya és koszorus leányai. Szemben pedig a vőlegény, násznagyával és vőfélyeivel.

A násznagy ekkor előlépett, hogy a leányt kikérje. Zrinyi Péter grófhhoz intézte következő szavait :

— Miután Isten jóságos kegyelméből, Rákóczi Ferenc fejedelem ő nagysága, aki leszámazó utódja Istenben boldogult néhai Rákóczi György fejedelemnek és Báthory Zsófia úrasszonynak, már eleve eljegyezte hites mátkájául Zrinyi Ilona grófnőt, aki Zrinyi Péter gróf, Horvátország bánjának és Frangepán Katalinnak szeretett leánya ; most tehát eljegyzett mátkáját Isten oltára elé akarja vezetni, hogy az egyház áldása szentelje meg a frigyét, amelyet ifjú szíveik szeretetében már régebben megkötöttek. Ezért kérem az örömszülőket, emlékezzenek meg annak idejében tett ígéletükről, hogy a nemes és becsületes vőlegénynek Ilona leányukat menyasszonyul kiadják.

— Vivát! vivát! — kiáltották egyhangulag a vendégek.

A bán pedig így felelt :

— Ígéletünkről megemlékezünk és örömmel megtartjuk. Ha a vőlegény fölismeri a menyasszonyban mátkáját és a mi szeretett Ilona leányunk a vőlegényben jegyesét, kiadjuk leányunkat, hogy hites feleségévé legyen Rákóczi Ferenc fejedelem ő Nagyságának.

A jegyes pár ekkor szembe állt és kölcsönösen fölmutatták egymásnak jeggyűrűiket. Ezután a vőlegény átölelte őt és megcsókolta.

Ekkor a menyasszony visszavonult, hogy magára öltse menyasszonyi ruháját s csak azután kezdődött a fölvonulás a templomba.

...és elragadta a bán elől a biztos koszort!

Már készen várta ott a násznépet az egyházi díszbe öltözött főpapság, élén Szelepcsényi érsek-prímással. Az eskü elhangzása után ágyúk dörgése és fegyverek ropogása között vezette vissza palotájába az ifjú férj hitese feleségét.

A nagy teremben újra »rendet állt« a násznép. Csak hogy a menyasszony most már a vőlegény násznépe között állott. Ekkor előállott két pohárnok nagy, aranyos, ezüstkorsókkal, kihímezett keszkenőkkel és két másik udvari tiszt, öblös, ezüst mosdótálakkal. Sorba mentek minden vendéghez és elsősorban a mátkapár, azután az asszonyok, leányok, végül a férfiak illatos vízzel mosták meg kezeiket.

Az ebédlő-teremben már meg volt terítve az asztal a lakomára. Tizenkét szobában tálalták az estebédet, ahol a vendégek méltóságuk szerint voltak beosztva. A szolgazemélyzet és a várórság pedig künn az udvaron lakomázott. Nyárson sütötték az aranyos szarvú ökröket. Nyílt kádakban állott a bor, hogy ki-ki szabadon meríthessen azokból tetszése szerint.

A nagy ebédlő asztala mellett Magyarország zászlós urai és előkelőségei ültek. Ott volt a nádor, az érsek-prímás, a horvát bán, püspökök és főispánok. A márványfalakat megrakták gyertyákkal, a pohárszékekre pedig kirakták a családi kincstár ezüstkészletét. A két karraton ültek a muzsikuskok, hogy egymást felváltás. Szünet közben hárfások pengették hangszerüket.

Zeneszó mellett hozták be az étkefogók az étket. Midőn kiosztották, mindnyájan föl-emelkedtek helyükről és az érsek-prímás fennhangon kezdte mondani az asztali áldást. A kiszolgálás rendjére az algazdák ügyeltek, akik zöldes pálcájukkal intézkedtek, hogy a vendégek közül szükségét senki ne szenvedjen.

Ebéd közben a főgazda fölemelte a tüzes hegyaljai borral töltött kupát és felköszöntötte a násznagyot, az új házasokat, azután a vőfélyeket, nászoló asszonyokat, végül a vendégeket. Mikor már ezekért is ittak, felkelt a násznagy és a vőlegénnyel, valamint ennek egyik vőfélyével, az örömatya háta mögé álltak. Poharukat a főgazdára köszöntötték, de az örömszülők egészségére itták meg állva. Ez volt az úgynevezett »lakodalmas pohár«. Azután mind a hárman visszamentek helyeikre. Ebéd után kezdődött a tánc. A megnyitó táncot a násznagy járta a nászoló asszonnal; utána a vőfély táncolt sorba a koszorú kisasszonyokkal. E táncban a menyasszony még nem vett részt, hanem ősi szokás szerint félrevonult, hogy ismét átöltözzék. Letette fejéről a gyöngyös és mirtusos koszorút. Levetette az arannyal átszótt fehérvirágú atlasz-selyem öltözékét, vagyis az úgynevezett menyasszonyi ruhát. Felöltötte helyette égszínkék selyem ruháját, haját kifonták és szélesen hátra eresztették. A puha, hullámos haj végig omlott karcsú termetén és fejére élővirágból koszorút illesztettek. Így vezette ki leányát kezénél fogva utoljára az édes anya, hogy átadja férjének.

Mikor a teremben a tüneményes szépség megjelent, a muzsikuskok rögtön elkezdték húzni a »menyasszony-táncát«. Először a násznagy fordult vele kettőt-hármat és a tánc után kezénél fogva az örömszülők elé vezette.

Külön csoportban összeverődve állott a Zrinyi-család, a menyasszony huga, Aurórika, testvére, János és a legközelebbi vérrokonok.

Bory Mihály uram pedig elkezdte a búcsuztatót:

— Isten szent rendelése, hogy nem jó az embernek egyedül lennie. Ezért teremté az asszonyt, aki csont a férfiú csontjából és vér az ő véréből. Azt akarta a gondviselés, hogy legyen a gyenge asszonynak erős oltalma a férfi. A férfi gondjainak pedig megosztója, bánatüzöje legyen az asszony szeretete, azért lesznek a szent házasság folytán ketten eggyé és amint a szentírás mondja, az asszony elhagyja férjéért atyját és anyját és lesznek két testben egy lélek. Most pedig elbúcsuztatom apjától, anyjától, véréből, hugától és minden egyéb rokon-

ságától Zrinyi Ilona grófnőt, akit Isten akaratából hitestársává tett Rákóczi Ferenc fejedelmének önagysága. Éljenek boldogul, Istennek dicsőségére, egymásnak lelki üdvösségére, anyaszentegyházunknak javára, szegény hazánkunk felvirágzására. Szaporodjanak és sokasodjanak dicső nemzetségüknek fenntartására. Amit pedig Isten összekötött, ember ne válassza szét! Vivát!

A násznép háromszor ismételte a násznagy utolsó felkiáltását. Az örömszülők pedig könnyes szemeiket törölgették. Ekkor előlépett a menyasszony és szülei előtt térdre esve végezte búcsuját:

— Köszönöm Kegyelmeteknek jóságos szeretetét, amely bearanyozta az én ifjúkorom boldog napjait. Áldja meg az Isten Kegyelmeteket mindazon jóért, amelyet soha meghálálni nem tudok. Hiszen a gyermek szeretete a szülők szeretetével összehasonlítva, mindig csak hálátlanság! Köszönöm, hogy felneveltek és tisztességesen férjhez adtak. Isten kegyelméből csak arra lesz gondom, hogy hűségesen szerető felesége legyek az én hites uramnak, de azért szerető gyermeke maradjak édes szüleimnek is! Összefér ez a kettő, mert a gyümölcsben is benne rejlik a virág.

Zrinyi Péter megindulva hallgatta leányának végbúcsuját, míg Auróra hangosan zokogott, Frangepán Katalin pedig lehajolt leányához, átölelte, forró csókokkal emelte magához; majd atyjához fordult, aki hosszasan átölelte és többször megcsókolta. Azután a két leánytestvér borult egymás nyakába és egymást átölelve, hosszasan sírtak. Végül Ilona János öccséhez fordult és megcsókolta őt. Utána a rokonság következett. Azután szemeit letörölve, vőlegényéhez lépett és karjaiba fogódzva hozzásimult élet párjához.

A táncot most már az ifjú pár kezdte meg, akit 12 díszruhás ifjú vett körül, kezükben égő gyertyákkal. A tánc után sorfalat nyitottak az ifjak az ajtóig és Rákóczi közöttük vezette ki a teremből ifjú hitvesét, hogy lakosztályába vigye. Az ajtó előtt megállt a házaspár és előlépett a díszmagyarba öltözött vőfély, aki kardját kirántva, ősi szokás szerint, levágta a menyasszony fejéről a virágkoszorút. Ezt nevezték »leánykapásnak«, amely pillanatban tust húzott a két zenekar és megszólaltak az ágyúk és a mozsarak.¹

A násznép csak ekkor kezdte meg az igazi lakodalmi mulatságot. Az idősebb vendégek visszavonultak, a fiatalabbak pedig sorba vették a »süveges táncot«, az »egeres táncot«, a »körmagyart« és a férfias »toborzót«. Ott künn a szabadban is megkezdődött a nagy népmulatság, a tánc, az ivás és a fenyőpóznamászás. Eközben a vőfély is előhozta a meleg mézes bort, amelyből sorba ivott a násznép. Férfiak és asszonyok egymásután, akik azután egymást megcsókolták. Azért nevezték e mézes bort »csókos pohár«-nak.

Igy mulatozott a vígkedvű násznép, míg a hajnal pírja bíborba nem vonta az eget. Csak a kapunál őrködő várnagy vette észre a kora hajnali órákban, hogy egy idegen lovas áll a várkapu felvonóhídja előtt és bebocsáttatását sürgeti.

— Ki légyen kegyelmed?

— Vitnyédy István a nevem.

— Mi járatban vagyunk?

— Megkértem a lakodalomról, de jelentse Frangepán Katalin nagyasszonynak, hogy sürgős beszélni valóm van vele.

— A nagyasszony most vonult fel szobájába. Talán már pihenésre is tért, de azért lépjen be és jelentkezzék nála.

¹ A lakodalmi szertartás korhű leírását báró Radvánszky Béla »Magyar családélet és háztartás a XVII. században« című munkája nyomán írtam.

A láncos híd csikorogva ereszkedett le és belovagolt rajta Vitnyédy István. Porosan, az út fáradalmaitól elcsigázva. Az udvarban leugrott lováról és átadta a vezetéket a fejedelem egyik lovászának. Egy apród felvezette a megkésített vendéget a palotába és átadta a bánné egyik bizalmas nőcselédjének.

— Épen az imént vonultak vissza Kegyelmes uraimék. De ha sürgős, azonnal jelentést tesztek.

— Menjen be és mondja meg, hogy Vitnyédy István kíván beszélni a nagyasszonnyal!

A leány csakhamar visszatért és bevezette Vitnyédyt Frangepán Katalin lakosztályába. Ébren volt még a Zrinyi-család. Az asztalnál ülve beszélgetett a bán feleségével. Vitnyédy István mélyen meghajolva lépett be és Frangepán Katalin helyéből felugorva eléje sietett és mind a két kezével egyszerre üdvözölte őt.

— Isten hozta Vitnyédy uram! Bizony aggodalommal vártam már jövetelét. Azt hittük, hogy valami baja esett az úton.

— Könnyen megtörténhetett volna, mert hiszen ez a szegény ország sehol sem nyújt biztonságot az utasnak. A váraikból portyázásra induló törökök minden pillanatban rabba tehetik a magyar embert saját hazájában.

— Csakhogy itt van! — mondá a bán és egy kézmozdulattal kijelölte a fáradt utas számára az egyik karosszéket.

— Nos, mi újság? — kérdé élénk hangon Frangepán Katalin.

— Bejártam a kitűzött helyeket. Megfordultam mindenütt, ahol csak lehetséges. Istennek legyen hála, jó eredménnyel jövök: a nádort teljesen megnyertük tervünknek. Különben ezt saját szájából fogják hallani, mert úgy tudom, hogy feleségével együtt itt van az ünnepélyen. De Wesselényi legbizalmasabb emberei feltétlenül támogatják ügyünket. Bory Mihály, Nagy Ferenc mellett sikerült megnyernem Iványi-Fekete László uramat; régi katonája a nádornak. Sokat használhat nekünk. Voltam Nádasdy Ferencnél is, aki megígérte, hogy részt vesz a stubnyai értekezleten. Megfordultam Munkácson is Báthory Zsófia várában. Itt volt a legnehezebb feladat, mert nemcsak az özvegy Rákócziné gyászruhája fekete, hanem az egész környezetnek a lelke is az. Azért itt csak körültekinteni akartam, hogy egy kissé tájékozzam magam. Báthory Zsófia teljesen Kis Imre páter befolyása alatt áll. Ez a nagyasszony gyónatója. Cinkostársa a papnak egy lengyel apáca, Luptorszka Hedvig, akik a makacsfejű nagyasszonyt az ujjakra tekerik. De találkoztam az udvarban egy jószívű pappal — a cselédeknek és a szolgáknak káplánjával, — aki testestől-lelkestől magyar és lángol a mi nemzeti ügyünkért. Beavattam őt, amennyire lehet és remélem, hasznos munkatársat nyertünk benne. Könyörgött, hogy vigyem őt abból az elátkozott fészekből magammal, ahol hazafiasan érezni és gondolkodni bűn. Azt hiszem, hogy a lelkes ifjú még sok hasznunkra leszen. De megérttettem vele, hogy akkor tesz szolgálatot a nemzeti mozgalomnak, ha ott marad Munkácson és híven tájékoztat bennünket minden eseményről. Van egy biztos ellenőrünk tehát Báthory Zsófia udvarában is, aki ismeri ellenségeink törekvéseit és figyelmeztet bennünket a csapdákra.

— Sejtettem, hogy kemény dió lesz a mi útunkban az özvegy Rákócziné — mondá Frangepán Katalin bosszúsan. — Előbb-utóbb meg fog indulni közöttünk a harc fiáért, de bízom az Istenben, hogy anyjának kárhözatos befolyását leányunk, az ifjú asszony ellen-súlyozni tudja. Megmondottam Ilonának, hogy használja fel hazánk javára férjének rajongó szeretetét. A fejedelem bálványozza a feleségét. Könnyű lesz az ő romlatlan, nemes, de ingadozó lelkét a magyar szabadságért megkezdett eszményi küzdelemnek a pártjára vonni. Csak a kezdet lesz nehéz, ha azonban sikerül elszakítani a járszalagot, amellyel fiát mindez ideig

a munkácsi várból vezették, akkor a küzdelem is eldőlt. Bízunk a többit az Istenre és Ilona ügyességére.

— Én tudom, hogy ez a lány még a napát is megbabonázza, csak egyszer találkozok vele — mondá meggyőződéssel a bán.

— Viktor káplán fellebbentette a fátyolt, — mondá Vitnyédy — amely titkos aknamunkát takar le. Kezembe adta a kulcsot Báthory Zsófia jelleméhez. A nagyasszony rideg, makacs teremtés és a Báthoryak szilaj vére lobog benne, de alapjában véve nem rossz szívű. Hiszen, amint mondá, ha sikerülne őt fondorkodó környezetének átkától megszabadítani, még hasznát is vehetnénk a mi nagy munkánkban. Sajnos azonban, erre nincs nagy kilátás. Mióta az özvegyi fátyolt felvette, azóta teljesen visszovonult a világtól. Nem érdekli őt sem az ország veszedelme, sem az elnyomott magyar nép szenvedése, csupán lelki üdvösségének akar élni. Komolyan foglalkozott már azzal is, hogy zárdába vonul. De a páter megérezte, hogy túlfeszítette egy kissé a húrt és a biztos zsákmány így kisiklik a kezéből. Azért rábeszélte, hogy neki kötelessége helyén megmaradni, mert így tehet a szent ügynek legnagyobb szolgálatot. Felgyújtotta szívében a fanatizmus lángját, amely mindent összepörzsöl: türelmet, szeretetet, anyai érzést, szóval a szívnek legnemesebb tulajdonságait. Csak egy célt lát: a katolikus vallás terjesztését. Ezért nyúlt önfejű szívóssággal az erőszakos térítés minden eszközehez. Meg akarja tisztítani jószágait az eretnekektől. A legegyszerűbb parasztkunyhókba ellátogat, hogy mint keresztanya jobbágyainak csecsemőit a katolikus templomba vigye. Az udvara tele van áttért protestánsokkal, akiknek állást, rangot biztosít hittagadásukért. Kényszeríti jobbágyait, hogy a katolikus ünnepeket megüljék; a protestánsok istentiszteletét fegyverrel zavarja, templomokat, iskolákat lefoglal és megvonja azoktól a főiskoláktól is a segélyezést, amelyekről anyósa, a hitbuzgó Lorántffy Zsuzsánna végrendeletileg gondoskodott. Így akarja jóvátenni azt a hibáját, hogy boldogult férjének, II. Rákóczi Györgynek kedvéért, no meg a fejedelmi házasságért ő is áttért egykor a protestáns hitre.

Ez az erőszak vérgeserítette a protestánsokat és máris tanácskoznak sérelmeik orvoslása végett. Jelen voltam a pataki tanácskozáson. Mondhatom, hogy nagy az izgalom és elkeseredés. Csak alkalmas vezérre várnak, aki kibontsa a zászlót. Mind a tizenhárom felső vármegyének küldöttei megjelentek Patakon és engem, mint hitsorsosukat, bizalommal fogadtak. Ott volt Nagyidai Székely András, a protestáns ellenzék főszónoka Abaujból; Keczer Menyhért sárosmegyei nagybirtokos, a lutheránusok leglármásabb szóvivője; Fígédi Nagy András, a nádori mezei hadak kapitánya és Négyes Szepesi Pál, Borsodmegyének alispánja. A zempléniek Pósaaházi János pataki tanárt küldték az értekezletre. Nagy vita volt. Hagytam őket, hadd öntsék ki először keserőségüket. Mondhatom, fájt a szívem, mikor saját hitsorsosaim körében is ugyanazt a türelmetlenséget és felekezeti gyűlölködést tapasztaltam, amitől már a munkácsi várban is annyira megundorodtam. Ezeknek a szemén is csak ott van a felekezeti hályog; nem látnak mást, mint vallási sérelmeiket. Az ország veszte, testvéreik pusztulása szemükben csak másodrangú kérdés. Nem a vasvári béke fáj nekik, hanem a linci békekötés megszegését fessegetik. Főleg meggyűlt a bajom Keczer Menyhért urammal, aki közöttük a legszenvedélyesebb és a legtürelmetlenebb lutheránus; kitört belőle az indulat:

— Százszor inkább a török sanyargassa az országot, hogysem hitünkben ismét megzavartassunk.

Ez az ő hitvallása. Szepesi Pál uram pedig azért kesereg, hogy minő igazságtalanság az, hogy nekik még mindig fizetni kell a primási tizedet. Csak Pósaaháziban került felül a magyar érzés. Még a vitatkozás legszenvedélyesebb pillanatában is azt mondta:

— El ne temessük a vad gyűlöletben magyar hazánkat, mindnyájunknak édes szülőanyját és nevelő dajkáját. Ne legyünk tehát gyermekeink megrontói, mert mindnyájan azon néhai magyar vérnek részesei vagyunk, akik ezt az áldott hazát egykor vérük ontásával foglalták el.

Frangepán Katalin megilletődve mondá :

— Derék pap, Krisztus szíve szerint való férfi!

— Én is megöleltem és megcsókoltam érte — szólt Vitnyédy. Azután iparkodtam meggyőzni őket, hogy nekünk is az Isten két hazát adott. Az egyik a földi, amelyért élni, dolgozni kötelességünk; aki ezt elveszti, az a másakra sem számíthat. Úgy kell tehát sáfárkodnunk, hogy biztosítsuk gyermekeink jövőjét a szabad hazában, mert csak ezzel érhetjük el mennyei üdvösségünket is. Megmondottam, hogy közelebb van a szabadulás órája, mint hiszik. Isten megindította országunk nagyjainak szívét, akik komolyan gondolkoznak azon, hogy felszabadítsák a pogány járomból hazánkat és a felszabadított országban szabaddá tegyék a lelkiismeretet is. Csak addig tiporhatnak lábbal bennünket, míg saját magunk bénítjuk meg egymást és gyengeségünkön uralkodhatnak. Ezért kell kiküszöbölni nemzeti harcunkból a vallási vetélykedést. Ráérünk ezt rendezni majd akkor is, mikor az országot saját urává tettük. Addig pedig ne legyen áldott az a vallás, ne legyenek áldottak azok az emberek, akik hitbéli ellentétekkel gyűjtogatnak a hazafiak szívében visszavonást, gyűlölséget és szétbontó egyenetlenséget!

— Jól mondta Vitnyédy! — szólt a bán, kezét nyujtva a lánglelkű hazafinak.

— Az Isten is meg fogja ezért áldani önt! — hagyta helyben a báné.

— Nem is a magam erejének, csak Isten kegyelmének tulajdoníthatom, hogy szavaim nem tévesztették el hatásukat. Az indulatok lecsillapodtak, a szenvedély tüze a szívekben kihamvadt. Felülkerekedett az emberekben a jobbjás és egyhangulag elfogadták, hogy résztvesznek a stubnyai értekezleten. Itt jön össze Magyarország színe-java. A nemzet sorsa tehát az önök kezében van bán uram! Az én szavam gyenge, az én gyarló tekintélyem nagyon is ingatag, hogysen a forrongó érzéseket egygé kovácsolhassam. De ha a nádor, Nádasdy országbíró és kegyelmed bán uram egyértelműleg járnak el és a nemzeti mozgalom élére állnak, rövid idő múlva meglepő sikereket fogunk felmutatni.

Céljaink elérésére nagyon kedvező az az elkeseredés, amelyet Báthory Zsófia erőszakoskodása okozott. Lám, az Isten a rosszat is jóra tudja fordítani! Csak ezt kell most ügyesen kiaknázni; a helyzet kulcsa Rákóczi Ferencnének, az önök leányának kezében van, ha ő férjét anyja ellenében képes rábírní, hogy kielégítsék a protestánsok jogos kívánságait és lecsillapítja a felső vármegyék vallási háborgását, akkor egy csapással 20.000 fegyver repül ki hüvelyéből a magyar szabadság kivívásáért. Egy kis engedékenységgel a katolikus Rákóczi Ferenc lesz a nemzeti mozgalom vezérszólója. Tudom Istenem, hogy elveszük a német kedvét országunk tiprásától. Hiszen Bécsben az a jelszó, hogy meg kell törni a hetyke magyart, le kell szedni aranyos forgóikat, ólomgombokat kell aggatni rájuk az arany és ezüst mentekapcsok helyett. A sárga csizmát pedig csehországi saruval kell felcserélni. Azért beszélnek így, mert joggal hiszik, hogy nincs többé a nemzetnek vezére. Szemünkre vetették Pozsonyban, hogy nincs több Bocskay Istvántok, Bethlen Gábortok, öreg Rákóczi Györgytök. De, ha a mindenható ereje cséplés mellől Gedeonokat, a juhok mellől Dávidokat állíthatott elő Izrealnek megszabadítására, nekünk is adhat vezért, ahonnan nem is reméljük. Az önök veje, Rákóczi Ferenc fejedelmünk lesz a magyar nép Mózesé és az ő csüggedző lelkének megerősítése Ilona grófnő munkájától függ. Tanítsa meg a férjét, hogy jobb meghalni karddal, mint összetett kézzel, gyalázatos hírnévvél testünket, lelkünket igába dönteni.

— Plonában nem fogunk csalatkozni! — mondá Frangepán Katalin — én tudom, hogy ő megteszi kötelességét.

— A bán urat pedig kérve kérem, készüljön komolyan a stubnyai értekezletre, míg az ifjú pár Munkácsra megy, hogy meglátogassa Báthory Zsófiát, aki tüntetőleg elmaradt a lakodalomtól, csak azért, mert a páter fejébe verte, hogy ilyen zavargó, tüzesvérű nép között még lelki üdvét is veszélyeztetheti. Addig mi összekovácsolhatjuk a nemzeti ellenállás hadseregét. Adja Isten, hogy igazságos ügyünk mielőbb diadalra juthasson!

— Adja Isten! — mondá a bán lelkesülten.

Ekkor Vitnyédy felkelt és távozni készült.

— Jó lesz pihenni, Vitnyédy uram, — mondá a bánné — ennyi fáradság után igazán megérdemli a nyugalmat.

— Az én pihenésem csak néhány óra. Megyek ismét apostoli vándorutamra, mert addig kell ütni a vasat, amíg meleg! Megyek Munkácsra, hogy jelen legyek a végzetes találkozásnál. Ha sikerül elszakítani a fonalat Rákóczi Ferenc és anyjának érzései között, akkor a mi ügyünk is győzedelmeskedett! Ez lesz az én igazi pihenésem! Mert becsületes szívű magyarnak nem lehet nyugalma, amíg hazája rabigában sinylődik.

A munkácsi látogatás.

Nagy ünnepségre készülnek a munkácsi várban. Várják az új házaspárt, Rákóczi Ferenc be akarja mutatni anyjának ifjú hitvesét; ez a találkozás fordulópontja lesz a magyar történelemnek.

A várórség díszruhába van felöltözve és a pattantyúsok tüzes kanóccal állnak mozsaraik mellett, hogy az érkező vendégeknek megadják az üdvölvéseket. A vár udvarán sorrendben áll a díszcsapat, a bástyatornyok fel vannak lobogózva és a palotába vezető kavicsos út virággal van behintve.

Az udvari kert hársfái alatt Vitnyédy István ül egy padon Viktor káplánnal. Lányos arcú szőke ifjú, beszédes nagy szemekkel és gyenge finom arcbőrrel. Magas homloka, nemes hajlású orra kiváló értelemre mutat. Szemeinek sastekintete elárulja a férfierélyt és határozottságot. Vitnyédy figyelmesen hallgatja az ifjú beszédét.

— A nagyasszony ma elhallgattatta a pátert. Ebéd közben rá akarta beszélni a fejedelemasszonyt, hogy ne adja át az ifjú párnak a pataki várat, mert a protestáns környezet befolyásolhatja Rákóczi Ferenc jóságos szívét. Azt mondta, hogy sokkal jobban élhetnek egymás boldogságának és lelkiüdvösségének Makovicán, mint abban a gyalázatos eretnekfészekben, Patakon.

— És mit mondott erre Rákócziné?

— Indulatba jött, megrázta fejét, ami annyit jelent, hogy nem tűr ellenmondást. De mikor ránézett a kezét dörzsölő páternek alázatos hajlongására, ismét csak megszelidült. Nyugodt hangon kérdezé: Micsoda veszedelem volna abban, hogy ha fiam az eretnekek városában élne? Hiszen a vár teljesen el van szigetelve attól a Babilontól. Ha pedig Ferencnek szívében nem volna meg a szükséges hitbuzgóság, akkor még Rómában is veszedelmes volna laknia. Az embert hitetlenné nem az ő külső viszonyai, hanem szívének benső hajlamai teszik! Különben legyen nyugodt, lelkiatyám, míg én élek, fiamra addig elég befolyásom lesz, hogy lelkét megmentsem bárminő veszedelmes csábítástól. De végre is Ferenc Rákóczi Györgynek fia, akinek rangjához, méltóságához illő módon kell élnie. Csak nem temethetem el őket

a makovikai várba? Hiszen az országnak joga van követelőleg tekinteni a Rákóczi-vér örökösére.

— Amint parancsolja nagyasszonyom, úgy lesz, — mondá meghúnyászkodva a páter — én csak aggodalmamat akartam kifejezni.

— Úgy érzem, öcsém, hogy az ifjú fejedelemnek meggyúlik a baja a ti papotokkal — mondá Vitnyédy.

— Amint én ismerem Rákóczi Ferenc urat, nem fogja összeakasztani vele a tengelyét. Az ember ösztönszerűleg irtózik a kígyótól, amely síkos testével kisiklik a kézből és mielőtt megmarkolhatnánk, alattomosan megmar. Különben is az ifjú fejedelem jószívű, békeszerető

Munkács vára.

ember, tudja, hogy csak anyjának okozna szomorúságot, ha a páterrel összetűzne. Ezért fogja kikerülni minden áron az összeütközést!

— Tudod-e öcsém, hogyan keményítik meg a vasat?

Viktor kérdőleg tekintett Vitnyédyre.

— Tűzbe teszik, összekalapácsolják, azután vízbe mártják és ismét parázsra teszik, hogy megedződjenek. Így lesz a vasból acél. No hát, mondhatom neked, hogy Zrinyi Ilona lelke a parásznál is tüzesebb. Rákóczi Ferenc szívét ez a tűz megedzi, nem lesz többé hajlítható gyenge vas a páter kezében.

A párbeszédet agyúk dörgése szakította félbe. A várfalakon egymásután dördültek meg a tarackok és felharsantak az udvaron álló díszcsapatnak trombitái. Vitnyédy és a káplán odasiettek a várfalakhoz és nézték, hogyan kanyarodik fel a dombos úton a fejedelmi párnak díszkísérete. Valóban fejedelmi pompával és fénnel vonult fel az ifjú házaspár Munkács várába. A menet előtt kürtösök fújták harsonáikat, azután zászlós lovascsapat, amelyet a fejedelmi pár hintója követett.

Azután néhány kocsit következett, amely a násznép egy részét hozta. Végül a híres ónodí zászlóalj, mint kísérő-csapat zárta be a felvonulást. Lassan kanyarodtak be az udvarra és a palota ajtaja előtt megállottak. Már kiemelte Rákóczi Ferenc feleségét a hintóból, mikor a hatalmas tölgykapun át Báthory Zsófia lépett ki az udvarra.

Büszke, hideg arc, amely éles tekintetével végignézett a kíséreten. Rákóczi Ferencné egy pillanatra megrázkódott és mély lélegzetet vett; de csakhamar összeszedte erejét és férjéhez simult, aki karján vezette őt anyja elé. Az ifjú asszony térdhajlással üdvözölte a nagyaszonyt. Rákóczi Ferenc pedig mélyen meghajolva tisztelettel emelte anyja kezét ajkához.

Báthory Zsófia átölelte menyét és homlokát megcsókolván, magához emelte; azután fiának arcát mind a két kezével átfogva, egy pillanatra szemébe nézett és megindulással csókolta meg arcának mind a két felét.

— Isten hozott benneteket édes gyermekeim! Nagyon sajnálom, hogy menyegzőtök ünnepén részt nem vehettem, de az én bús özvegyi életem annyi gondot rak gyenge vállaimra, hogy lehetetlen szívemnek óhajtását követni. Azután megvallom, nem szeretem a lármát és a zajos vigalmat. Az ilyen öreg asszonynak jobb már otthon, az ő megszokott fészkében, ahol napról-napra élhet és mindennap nyugodtan teheti meg azt a lépést, amely őt közelebb viszi sírjához.

— Édes jó anyám, messze vagy te még a sírtól! Hiszen olyan üde, élénk arcod van, amely méltán versenyez az ifjú kornak erőteljességével. Ne is adja az Isten, hogy elveszítsük benned a legjobb, a leggondosabb anyát!

— Tudom, édes fiam, hogy szeretettel vagy irántam, de életünk mindig a jó Isten kezében van. Az ifjú meghalhat, az öregnek pedig meg kell halnia!

— Istenes étellel könnyű szembenézni még a halállal is — mondá kezeit dörzsölgetve Kis páter.

Iona megütközve nézett végig a tolakodó közbeszólón, de a nagyaszony fejével bólintgatva így szólt:

— Ki volna biztos a nyugodt halálról, mikor még a legnagyobb szentek is remegve néztek eléje! No de, édes lányom, — szólt menyéhez — ne ütközz meg rajta, hogy mindjárt az első találkozásnál ilyen komoly gondolatokkal zavarom boldogságtokat. Ti fiatalok vagytok. Tietek az élet. Nem tudjátok megérteni az öregkor észjárását, pedig higgyétek meg, a ti boldogságtok csak kiszínezett ábránd-világ, amelyet az élet lassanként ronggyá tép. Kisebb-nagyobb megpróbáltatások után mindnyájan eljuttok végre a mi bölcsességünkhöz, amely az igazi boldogságot a lélek összhangjában találja meg. De ne beszéljünk többet erről édes gyermekeim! Én tudom, hogy a Zrinyi-család hithű és buzgó őseinek méltó ivadékát köszönhetem a Rákócziak fészkében és az én fiam hitvese sohasem fog szomorúságot okozni valláskérdésekben az ő öreg napának.

Báthory Zsófia ezután üdvözölte a többi vendégeket és felvezette őket a palotába. A makovici lakodalmat pár napig még folytatták Munkácson, de a fagyos levegő csakhamar kijózanította a tüzes násznépet. Egymásután tűntek el a várból.

A harmadik napon már csak a legbizalmasabb családtagok maradtak együtt. Ezután ezek is búcsút vettek és az új pár magára maradt anyjával.

Iona minden szeretetreméltóságát kifejtette, hogy Rákócziné szívéhez férközhessék. Leküzdötte ellenszenvét, megfékezte indulatait, de sohasem tudta szétoszlatni azt a hideg, nedves ködöt, amely társalgásukra nehezült. Az őszinte szó mindig ajkára fagyott és az ő kedves természetessége helyett bizonyos mesterkélt, alakoskodó modort kezdett elsajátítani. Érezte, hogy ebben a környezetben csak a hízelgésnek és a meghűnyáskodásnak van szerepe.

Megvetéssel nézte azt a tettettet alázatosságot, amelyet a páter és a társalkodó Hedvig minden szóban és mozdulatban kifejezni igyekeztek. Látta, hogy e képmutató meghúnyászkodás alatt minő durva önzés és szolgálai gőg lakozik, de elnyomta indulatait, mert azt remélte, hogy anyósának jó hajlamait így nyerheti meg.

Az egyik estebéd után Báthory Zsófia fiához fordult:

— Azt akarom, hogy Patakra menjetek lakni. Ezzel tartozol nevednek és méltóságodnak. Gondoskodtam már a vár rendbehozásáról és átadásáról. De hogy rangodhoz méltó ellátást is nyujtsak, atyai örökséged egy részét kiadni akarom. Nászajándéku 8900 öreg aranyat gyűjtöttem össze feleségednek és reá bízom a család ékszereit, arany-, ezüstkészletét is. Ezenkívül a páterrel már írásba foglaltuk, hogy minő jószágokat bocsátok kezre. Szeretném veled már ezt a számadást tisztába hozni. Te pedig, édes leányom — fordult Ilonához — menj le addig a kertbe, vagy nézz be, ha úgy tetszik, a kápolnába, mert ezek a száraz, anyagi dolgok téged bizonyára úntatnak.

Ilona meghajolva csókolt kezét anyósának és férjét megcsókolva kiment a teremből. A várkertnek hatalmas hársfasorai között megkönnyebült lélekkel szívta magába az üde tavaszi levegőt. Szívét úgy szorította egy névtelen fájdalom, hogy szeretett volna leborulni a földre, hogy magát kizokoghassa. Fájdalmas tekintetét felvetette az égre és kezeit összekulcsolva suttogá:

— E nehéz küzdelemhez Istenem adj erőt, hogy le ne roskadjak alatta! Nem keresem a boldogságot, amelyet a legutolsó jobbágy gyermeke feltaláhatott a szeretet karjaiban, amikor letörli porlepett homlokáról a verejtéket érette dolgozó hitvesének. Csak a vigasztalást keresem, a te erősítő szent malasztodat, hogy össze ne roskadjak a tikkasztó sivatagban. Én uram, megváltó Istenem, mért kell nekem ezt a nehéz keresztet hordoznom?

— A hazáért! — szólt suttogva egy hang az orgonabokor mögül és Vitnyédy lépett a fejedelemasszony elé.

— Vitnyédy! édes jó barátom! — szólt felderülve Ilona — hát maga is itt van? Hogyan jutott ebbe a kopár, elátkozott pusztaságba, ahol még a madár sem jár?

Vitnyédy alázattal csókolta meg a feléje nyujtott kezét:

— A víz is oda folyik, kegyelmes fejedelemasszony, ahol hézagot kell betölteni. Ide jöttem, mert sok munka vár még itt rám és sejtettem, hogy szüksége lesz önnek is a vigasztalásra.

Báthory Zsófia, I. Rákóczi Ferenc anyja.

— Bizony, édes Vitnyédy, nem tudom, mi lesz a vége?
 — A tűzköböl is az acélsapás csiholja ki a világosságot. Én ismerem az ön lelkét, fejedelemasszony, erősebb az minden kőnél és minél erősebb csapás éri, annál több világosságot sugárzik ki hazánk javára!

— Attól félek Vitnyédy, hogy egy váratlan csapás össze fogja törni még az én szívemet is! — szólt Ilona mélyen elgondolkozva.

— Újjászületik az ön lelke, majd ha látni fogja, mikor egy felszabadított nemzet jön el lábaihoz, hogy hálaimát rebegjen szenvedéseiért. Majd akkor eltűnik az életből mindaz, ami küzdelem, ami nehézség, ami homály és csak a fényt, diadalt, a dicsőséget látja. Ezért a jutalomért érdemes békén tűrni egy kis szenvedést.

— Bár csak az Isten adná, hogy fáradozásainkat siker koronázza! — sóhajtott fel Rákócziné.

— Dolgaink jól alakulnak — sугá Vitnyédy. — Mint a tűz a száraz avaron, úgy harapódzik szét az egész országban a nemzeti felszabadulásnak ösztöne. Az emberek kezdenek bízni. Zárkózott szívek kinyílnak és mint a mézharmatos lomb a nyári reggel harmatától, úgy üdülnék fel a szívek is a reménységtől.

— Hát sikerült a stubnyai értekezlet? — kérdé kíváncsian Rákócziné.

Vitnyédy fanyar arccal válaszolá:

— Nem úgy, ahogy én óhajtottam, de azért mégis lendített valamit a dolgon. Annyiban mind egyetértettek, hogy itt a végső pillanat, amidőn elszántan merni és tenni kell. Meg-egyezték a nemzeti felkelés gondolatában, de eltértek a módozatokban. Ez a mi szerencsétlenségünk, — folytatá keserű hangon — hogy mindenik a maga orvosságával akarja meggyógyítani a beteget és azt vallják, hogy inkább haljon meg, hogysen a más gyógyszere szerint boldoguljon.

— Ismét és megint ez a szerencsétlen vetélykedés — mondá bánatos arccal Rákócziné. — Átka ez a magyarnak!

— A nádor mindenáron török segítséggel akar békülni. Nádasdy is azt hajtja, hogy jobb behódolni a töröknek, amely a németnek egyetlen félelmes ellensége. A bán pedig szokása szerint pattogott. Neki a török nem kell sem testének, sem a lelkének. Ő a franciákban bízik, ha pedig cserben hagyják, inkább Lengyelországgal egyesül, de a töröktől nem kér segítséget. Mert ha ez győzedelmeskedik, a német rabság helyett pogány jármot hordozunk.

— Én azt hiszem, igaza van atyámnak.

— Az én uram, Miklós bán is mindig ezt mondta, de sem a nádor, sem Nádasdy nem bíznak a franciában. Csaknem törésre került köztük a dolog, de végre is abban egyeztek meg, hogy kíséreljék meg mind a két hatalmasságnál. A nádor Apaffy útján érintkezzék a törökkel, a bán pedig folytassa az alkudozást Gremonwillel. Aki pedig előbb segít rajtunk, az lesz a mi barátunk és szövetségeseink.

— És magának mi a reménysége, Vitnyédy?

— Szívem legelrejtettebb titkát árulom el, kegyelmes asszony, mert Zrinyi Miklós lelke önben testesült meg. Én nem sok jót várok ettől a huzavonától. Itt gyorsan kell tenni, nem érünk rá alkudozni. Én jól ismerem saját véremnek természetét, ha sikereket nem tudunk hirtelen felmutatni, a lángoló buzgalom kihamvad és nem érünk el semmi eredményt. Ez az ország sem bírja soká a ránehezedő terhet. Vagy felszabadul mihamarabb, vagy belepusztul. Én tehát merész lépésre szántam el magamat. Amire nem mernek vállalkozni az ország nagyjai, azt Isten segítségével megkísérlem én!

— De hát mit tehet egy ember? Ilyen nagy dologban!

— Megmondom kegyelmes asszonyomnak! Van egy lelkes ifjú testvérem itt a munkácsi várban, akiben még nem satnyult el a magyar vér. Megértettük egymást. Ez az ember segítségemre lesz az én merész munkámban. Nekem az a tervem, hogy 40—50 elszánt magyar vitézt veszek magam mellé és Bécs környékén meglessük, hogy mikor megy a császár vadászatra. Rendesen kíséret nélkül megy az erdőbe, az az 1—2 udvari ember, aki vele megy, gyenge az ellenállásra. De meg azután a hajtásnál szét vannak szórva az erdőben és a császár mellett 3—4 személyből álló vadászkíséret van. Én elfogom a császárt vagy a bécsi práterben, vagy a laxenburgi erdőben. Kíséretét könnyen leverhetjük és őt magát élve vagy halva kocsinkba tesszük. Már megbeszéltem báró Petrőczy Istvánnal, Thököly István sógorával, aki nagyon vitéz, lelkes magyar férfiú. Felajánlotta Kasza várát a Vág mellett. Oda vihetjük a fogoly császárt és mindaddig fogva tartjuk, míg a magyar nemzet kívánságát nem teljesíti.

— De hiszen ez örütség, Vitnyédy! Hát nem vet számot a következményekkel?! Akár sikerül, akár nem sikerül az önök terve, fejükkal játszanak.

— Kell sikerülni! Különben is nagy célok áldozatok nélkül el nem érhetők. Egy nemzet felszabadításáért az egyéni életet mindig kötelességünk kockára tenni. Hiszen ha el nem fogjuk is a császárt és nem tartjuk zálogként kezünkben őt, a nemzeti felkeléssel ugyanazon veszélyeknek tesszük ki magunkat. Így pedig mi vagyunk felül, senki sem fogja megtudni, hová lett a császár. Csak mi, akik megkezdjük az alkut az udvarral; a legrosszabb esetben pedig, ha üldöznének bennünket és Kasza várát ostrom alá fogná a királyi sereg, Lipót élete a kezünkben van. Ez a mi valódi pajzsunk, amely megvéd minden veszedelemtől.

— Én nem tudom mérlegelni az ön kalandos tervét, de félek, Vitnyédy, hogy bajba dönti önöket.

— Ne féljen, kegyelmes asszony. Óvatos vagyok, mint a kígyó, ravasz, mint a róka. Most pedig csak arra kérem, bírja reá a férjét minden erővel, hogy a felsővidéki protestánsokkal kiegyezék és adja vissza a pataki iskolának a Lorántffy Zsuzsánna-féle hagyatékot.

— Éppen most beszélnek meg Ferenc és anyósom a pataki vár átadását. Legyen nyugodt, mihelyt tanyát ütünk Patakon, rábírom a férjemet, hogy az okozott sérelmeket minden erejével orvosolja. De most menjen, Vitnyédy, nem szeretném, ha csak egy pillanatra is gyanuba jönnék. Ennek a várnak jobb füle van, mint Dioniziusz barlangjának! Mindenütt nyomomban ólálkodik a kémkedés.

— Holnap nekem már mennem kell Munkácsról, de nagyon kérem kegyelmes asszony, ha sikerült férjét rábírnai a protestánsok megbékítésére, tűzzön fel holnap egy rózsát hajába, mikor a kápolnába megy reggeli misére. Ezt az örömhírt meg akarom vinni a bánné nagyasszonynak, hogy boldoggá tegye az az első hír is, amelyet leányáról fog hallani én tőlem!

— Úgy lesz! — suttogá Rákócziné és megszorítá kezét Vitnyédynek, aki azt ajkához emelte és egy pillanat alatt újra eltűnt a várkert sűrűjében.

Éppen jókor, mert a homályos fák mögül Báthory Zsófia alakja bontakozott ki. Rákóczi Ferenc kísérte; pár lépéssel mögöttük Kis páter haladt kezeit szőrcsuhájának bő ujjasába dugva.

Iona eléjük sietett.

— Végezték kedves anyám?

— Rendben vagyunk leányom! Ti Patakra mentek lakni; fejedelmi bőkezűséggel lesztekk ellátva. Gondoskodtam róla, hogy királyi udvartartást vezethessetek. A te külön szolgálatodra a női cselédeken kívül még 4 lovas és 8 gyalog van rendelve; az összes személyzetek 600 emberből fog állni. Amint a páterrel számítottuk, az udvari személyzet és étellemezés összes kiadása 65.000 frtra rúg évenként. Ezt a temérdek összeget szívesen áldozom fel, hogy nevetekhez és rangotokhoz méltóan éljete!

— Köszönjük édes anyám nagy jószívűségét, — jegyezte meg szelíd hangon Ilona — de higgye meg nekem, sohasem vágytam én fényre, pompára, amelynek minden ragyogását szívesen odaadom egy csepp boldogságért.

— Így van jól leányom, de azért ne félj a pompától! Mert a gazdagság csak akkor veszedelmes, hogy ha neki élünk; ha azonban szívünket az anyagi rozsdától megtisztíthatjuk és

... és hálás szívének megindulásával csókolta meg ...

kell tartani — mondá Ilona. — Mert első az igazság törvénye, amelyet megsérteni még a szeretet kedvéért sem szabad. Nem szabad tehát elkövetnünk igazságtalanságot mással, ha annak árán bárminő jót cselekedjünk is, mert a legszentebb cél sem szentesíti az eszközt!!

— Én is akarom kérni édes anyám, — mondá Ferenc — hogy engedje meg, miszerint a jogtalanul okozott sérelmekért némi kárpótlást nyujthassunk. Nem akarok ellenségek között

dús vagyon közepette is lelkiileg szegénységben tudunk élni, akkor nem tesz kárt bennünk sem a vagyon, sem a gazdagság.

— Így van! Bölcsen mondja nagyasszonyom! — szólt közbe a páter. — Ez az úgynevezett lelki szegénység. Már pedig az írás szerint: boldogok a lelki szegények, mert övék a mennyek országa!

— Csak azt kötöttem ki férjednél, hogy a szent hitben való hűségben kitartson és katolikus buzgalmában soha meg ne ernyedjen!

— Főleg a pataki eretnekek követelőzéseit és tolatkodásait visszautasítsa, ez a nagyasszony óhajta — toldotta meg özvegy Rákócziné föltételeit a páter.

— Minden, ami jogos követelés, lelkiismeretbeli kötelességünk azt kielégíteni — mondá ifjú Rákócziné, hidegen végigmérve a szerzetest. — »Amit nem kívánsz magadnak, ne tedd azt másnak«, úgy-e páter, ez is benne van a szentírásban?

— Feltétlenül benne van, kegyelmes asszony!

— Ha benne van, meg is

lakni! Egy kis jótéteménnyel sok barátot szerezhetünk magunknak a felső megyékben. Ki tudja, mikor szorulunk rá e barátságra! Istennek legyen hála, nekünk bőven van, amiből adhatunk, de itt nem is a magunkét adjuk: boldogult nagyanyám végrendelezését hajtjuk csak végre.

— Ezt nem tűröm! — vágott közbe erélyes hangon Báthory Zsófia. — Az eretnokség még a pogányságnál is rosszabb, mert a pogány nem pusztítja saját véréit, ezek pedig a török igájába döntötték országunkat és cimboráskodásukkal urává tették Magyarországnak. Ferenc, erről többé egy szót sem akarok hallani!

— Istennek tetsző dolog — mondá a páter mosolyogva.

— Én nem hiszem, hogy az istennek kedve telnék bárminő méltatlanságban — tört ki Zrinyi Ilona hevesen.

A nagyasszony hideg szemekkel mérte végig menyét és a páterhez fordult:

— Jöjjön lelkiatyám, hagyjuk magukra egy kissé a fiatalokat, majd Ferenc megmagyarázza a menyemasszonynak, hogy az én házamban csak egy akarat szokott érvényesülni. Ez pedig, amíg én élek, az én akaratom!

Az ifjú Rákócziné marokba szorított öklökkel remegve állott helyén és küzdött egy pillanattal önmagával. Azután megragadta férje kezét:

— Te vagy az én uram és senki más! Te vagy az én parancsolóm, de te vagy az én védelmezőm is!! És neked mindegy nincsen egyetlen szavad? Túrni tudnád nevünkön a gyalázatot? Túrned azt, hogy megrabolt iskoláknak és templomoknak szennyes fillérei tapadjanak lelkünkhöz? Inkább a halál, mint a becstelenség!

Rákóczi Ferenc szemeit összevonta és mereven nézett egy percig maga elé. Azután felémelte tekintetét nejének nemes arcába, aki oly esdeklő tekintettel nézett reá, mint az elkárhozott nézhet az irgalmat osztó Istenre. Azután kitárta karjait, szívéhez ölelte a feleségét és lecsókolta szemeinek könnyét.

— Ne aggódj édes hitvesem, — szólt hozzá csillapítólag — holnap elmegyünk Patakra, ahol új életet kezdek! A te szavaidat fogom követni, nemcsak azért, mert ez az igazság és becsület, hanem azért is, mivel nagyon, nagyon szeretlek!

Ilona átölelte férjét és hálás szívének megindulásával csókolta meg, talán legelőször olyan igazán és olyan melegen!

A munkácsi kápolnában.

A kora reggeli órákban Vitnyédy Istvánt ismét ott látjuk a hársfasor alatt. Viktorral, az ifjú káplánnal sétálgatott. Élénk taglejtésekkel beszélgettek. Vitnyédy figyelemmel hallgatta a káplán szavait és felindulását csak alig tudta palástolni.

— Hát meglestek!? — mondá keserű hangon Vitnyédy.

— Kétségtelenül — folytatá Viktor. — Tegnap este a palota felső folyosóján volt dolgom, mikor Kis páter kijött a nagyasszony szobájából. Nagyon meg volt magával elégedve, mert kezeit dörzsölgette. Végig jött a hosszú folyosón és én ösztönszerűleg visszavonultam az ablakfülke homályába. A folyosó fordulójánál Hedvig testvérrel, a lengyel apácával találkozott. Suttogva beszélgettek, de az én éles fülemet egy árva szó sem tudta kikerülni.

— Szedje össze tisztelendő öcsém uram az emlékezetét és mondja el lehetőleg szóserint a párbeszédjüket.

— Jól emlékszem még a szavakra is. Az apáca nagyon izgatott hangon beszélt. Azzal kezdte, hogy nagyon fontos ujságot akar mondani.

- Nos? — kérde tőle a páter kíváncsian.
- Most jövök a kertből, ahol az ifjú fejedelemasszony egy idegen emberrel beszélgetett. Az esthomályban nem tudtam elég jól kivenni a vonásait, de annyit mondhatok, hogy nem a várszemélyzetből való. Ez az alak nekem legalább teljesen ismeretlen.
- Nos, ez igazán érdekes, — mondá a páter — folytassa csak kedves testvér.
- Óvatosan visszahúzódtam a sűrűbe és figyelmesen hallgatództam. Csak egyes szavak töredékét hallottam, de az értelmet nem tudtam elég jól kivenni. Közeledni nem mertem, mert az első mozdulattal elárultam volna magamat. Szerencsémre ők közeledtek. Csupa fül voltam és határozottan emlékezem a következő szavakra: »A laxenburgi vadászatnál könnyű lesz kézrekeríteni.« Azután megint érthetetlen suttogás következett. De végül ismét jól hallottam, hogy »Kasza várába visszük«.
- Lehetséges-e? — kérde csodálkozva a páter és kezeit összecsapta.
- Amit mondtam, arról jótállok.
- Szent Isten! Micsoda merénylet van itt készülöben?
- Merénylet? — kérde bámulva Hedvig. Én arról egy szót sem hallottam.
- Boldogtalan! Hát nem érti? Napnál világosabb előttem a dolog. Hm — suttogta tűnődve a páter. — Már ide jutottunk volna? A szent hit egyetlen erejét és támaszát akarják kézrekeríteni?! Mindig mondtam a nagyasszonynak, hogy ennek a házasságnak rossz vége lesz. Én ismerem a Zrinyi-vért. Nem ismernek semmiféle szent tekintélyt, mert a lázadás megmérgezett vére forr ereikben. Ide viszi az embert a góg és a kevélység. Nem vette észre testvér, minő lenézó megvetéssel tekintett végig az az asszony mi rajtunk, a nagyasszony leghívebb szolgálói?
- Én se vagyok vak, tisztelendő atyám — felelt az apáca. — Nagyon is észrevettem. Nekünk védekezni kell az új asszony kárhozatos befolyása ellen. Ez nekünk és a mi szent hitünknek legveszedelmesebb ellensége. Mi csak addig vagyunk biztonságban, míg a nagyasszony oltalma alatt élünk.
- Csakhogy én bennem a bán uram leánya emberére talált — mondá fenyegetődző hangon a páter. — Kezembe adták a csomót és én kibogozom. Már is dereng előttem a világosság!
- Szegény ifjú fejedelem! Micsoda kezekbe került! Ezt a jószívű, gyámoltalan embert még beleviszik valami veszedelembe.
- Sőt amint én látom, már benne is van.
- Miben?
- Az összeesküvésben?
- Szent Isten, lehetséges-e?
- Kezdem sejteni az összefüggést. Tegnap kaptam levelet Lobkowitz hercegtől, amelyben szívemre köti, hogy nézzek jól a bán uram körmére, mert egy idő óta nagyon gyanusan viselkedik. Az udvarnak megbízható értesülései vannak. Alighanem ő szervezi az országban az elégedetlen eretnekeket és a bécsi udvarral szemben konspirál. Érti már testvér?
- Nem látok egész világosan!
- Nohát felnyitom a szemét. A bán leánya által akarja kézrekeríteni a Rákóczi-vagyont és tekintélyt, hogy harcba vigye a császár szent személye ellen. Úgy látom, hogy tervük már kész és a végletekhez nyúlnak.
- Nem értem!
- Szerencsétlen! Hát ki szokott Laxenburgban vadászni? Nemde a császár? Meg vagyok győződve, hogy ezek a nyughatatlan vérű magyarok merényletet terveznek ellene. Itt csak

ő róla lehet szó. A mi fölséges urunkat akarják kézrekeríteni, hogy Kasza várába vigyék és fenyegetett élete árán csikarjanak ki tőle engedményeket.

— Szent Isten! Lehetséges volna?! —

— Biztosra veszem, bár teljes bizonyítékaim még nincsenek. De legyen testvér éles szemű, mint a hiúz. Kezünkben van a fonál. Jelentse rögtön, mihelyt valamit észrevesz. Én is figyelek. Ha biztos adatokat szerzünk, mi győztünk. Akkor nyíltan léphetünk fel a nagyasszony előtt is és összetörjük ezt a kevély, dacos Zrinyi-leányt. Nem nyugszom, amíg meg nem alázom és nem látom előttem a porban vonaglani, hogy ott csúszkáljon kegyelemért lábaim előtt. De addig egy szót se. Minden elhamarkodott föllépéssel csak magunkat ütnénk agyon.

— Páter! Én nagyon félek — szólt aggódva az apáca.

— Örüljön, vígadjon inkább a szívében. Isten kezünkbe adja legádázabb ellenségünket és mi taposni fogunk a sárkányoknak és basiliskusoknak a fején. Megmentjük a császárt és a szent hitnek mi leszünk a hősei és megvédelmezői.

— Adja Isten! — mondá nehéz sóhajjal az apáca.

— Most pedig menjen a szobájába, testvér. Én rögtön megírom a szükséges leveleket. Megásom nekik az aknát. Az óvatos elővigyázat most nagyon fontos.

— Isten áldása kísérje lépéseit — mondá az apáca távozása közben.

A páter pedig szobaajtóját nyitotta ki és a félig tárt ajtóból az apáca után kiáltott:

— Menjen le kedves testvér és mondja meg Samunak, a küldöncnek, hogy egy óra múlva jöjjön fel hozzám. Addig is készüljön, egy pár levelet fog levinni a városba. Majd megmondom, kinek fogja átadni.

Az ajtó bezárult és én megkönnyebbülten lélekztem fel, hogy a veszedelmes helyzet elhagyhattam.

— Világos árulás! — kiáltott föl Vitnyédy indulatosan. — Csak azt tudnám, mit írt ez a sátán és kihez küldötte a leveleit?! —

— Kinyomoztam — mondá elégedetten a káplán. — Megvártam Samut a kapunál és csatlakoztam hozzá. Elhitettem vele, hogy nekem is nagyon sürgős dolgom van a városban. Együtt mentünk ki a várból. Útközben nagyon elkeseredve beszélt a páterről, aki mindig csak őt zaklatja, de olyan fősvény, hogy fáradozásának soha egy fillér hasznát se látja tőle. Jámbor arccal kérdeztem tőle, hogy talán most is az ő ügyében fáradozik? Nagyon kifakadt:

— Több dolgot ad egy nap, mint a nagyasszony egész héten át. Pedig a kenyeret nem ő adja.

— Hát hova megy most, Samu?

— Nem jár ez az ember rendes úton, tisztelendő káplán úr. Most is ezeket a leveleket adta, hogy vigyem le a városba és adjam át annak a sunyi gazembernek, aki az alsó korcs-mában várakozik rám.

— Miféle embernek?

— Én nem tudom miféle szerzet. De minden hónapban megfordul Munkácson és én cserélem ki nála a páter levelezését. Annyi bizonyos, hogy nyomorult kinézésű, ellenszenves fickó. Nem szeretnék vele kettesben találkozni, mert nekem mindig kedvem volna rávetni magamat, hogy egyszer úgy Isten igazában, becsületesen eldögönyözzem.

— Mutassa a leveleket, Samu.

— Tessék, tisztelendő úr!

Csak egy pillantást vettem a borítékokra. De a címeket feljegyeztem. Az egyik Lobkowitz hercegnek szólt. A másik Szelepcsényi primás urunknak. A harmadik pedig valami Iványi Fekete Lászlónak.

- Fekete Lászlónak? — kérde megdöbbenve Vitnyédy.
- Határozottan emlékezem reá.
- Mit írhat ez az ember Feketének, Wesselényi hűséges katonabajtársának. Mindenesetre gyanus. Jó lesz szemmel tartani!
- Azt már nem tudom, mi volt a levelekben. Eddig nem mehettem.
- Nem mondta az az ember, — tudakolta Vitnyédy — hogy kinek viszi a leveleket? Vagy ő sem ismeri talán?
- De bizony mondta.
- Tudja a nevét öcsém uram?
- No nézze, ezt igazán elfelejtettem.
- Gondolkodjék egy kissé.
- Töröm rajta a fejemet, de most hirtelen nem jut az eszembe. Megálljunk. Hogy is mondta? Valami Kupa, vagy Kapu — igazán nem tudom. Csak annyit tudok, hogy István volt a keresztnéve.
- Nem Paka István? — kiáltott föl Vitnyédy meglepetve.
- De igen, igen. Jól mondja bátyámuram. Hanem honnan tudja maga ezt? — kérde a káplán csodálkozva.
- Ismerem ezt a gazembert — mondá fogcsikorgatva Vitnyédy. — Imádkozzék az Istenhez, ha ugyan az égben ilyen elvetemült gazembernek az imádságát beeresztik, hogy élve össze ne kerüljön velem, mert soha nyugodtabb lélekkel még egy sziszegő kígyót agyon nem tapostak, mint amilyen gyönyörrel én irtom ki ezt a förtelmes férget a földről.
- Hát ki ez az ember? — kérde a káplán.
- Öcsém! Ez az ember Paka István. Jól jegyezd meg ezt a nevet. És ha említik előtted, undorodj tőle, mint a dögvésztől, a rothadástól. Mindennapi imádságodba szőjj bele egy átkot és kérd azt az irgalmas Istent, hogy csak ezt az egy könyörgésedet hallgassa meg és büntetőkezének minden erejével csak ennek az egy embernek a fejére sujtson le. Én a légynek se tudnék ártani; de boldogan tépném ezt a gazembert izenként darabokra és gyönyörködném végvonaglásában, mint a tigris a vérben. Paka István! Még egyszer mondom, öcsém, ezt a nevet el ne feledd. És hogyha az életben összejössz e kárhozatnak gyermekével, tépd őt karmaiddal ízekre, hasogasd fogaiddal rongyokká, hogyha nincs más fegyvered. Ott gázolj rajta keresztül, ahol látod. Öld meg őt a nászolónyoszolójában; húzd el az oltár mellől, mikor szentségtörő ajakkal a mi Urunk szent testét készül magához venni. Ezt a gyilkosságot még az egekben is imádságnak tekintik.
- De hát ki ez az ember? — kérde elborzadva e szavakra a káplán.
- Ez a hitvány földi salak, ez a hazaáruló gazember, az én áldott emlékü jó uramnak, a mi hazánk letörött reménységének, Zrinyi Miklós bánnak a felbérelt gyilkosa... akit az Isten verjen addig is mind a két kezével, amíg én föl nem tartom és le nem ütöm ott, ahol először meglátom, mint a veszett kutyát.
- Az ifjú pap megborzadva hallgatta e vértől csepegő szavakat. Vitnyédy pedig ifjú barátjának vállára borult és keservesen zokogott. A könnyek árja lecsillapítá lassanként indulatainak heves kitöréseit, mint ahogy a jótékony eső is felüldíti a kiszáradt pázsitot.
- Néhány percig szóltalanul haladtak egymás mellett. Ezután Vitnyédy hirtelen megállt és kezét az ifjú pap vállára téve így szólt:
- Nekem innen távoznom kell. Érzem, hogy itt az utolsó pillanat. De téged az Isten szent szerelmére kérlek öcsém, vigyázz erre a kémkedő baráttra, mert veszedelmes ellenséget sejtetek benne. Még egy szívességet kérek tőled. Mikor szokott menni a család a reggeli misére?

— Körülbelül egy félóra mulva ott lesznek már a házikápolnában.

— Hogyan láthatnám én még egyszer az ifjú fejedelemszontt anélkül, hogy engem valaki észrevehetne?

— Azt nagyon könnyen megcsinálhatjuk. A családi misét mindig a páter mondja, én pedig orgonálok. A karzaton senki nincs kívülem. Ha akarja bátyám, felviszem. Ott elhelyezkedhetik. Láthat mindent anélkül, hogy mutatkoznék.

— Ezt akarom öcsém. Komoly okom van rá, hogy még egy utolsó pillantást vethessek az ifjú asszonyra. Nem szeszélyből mondom. Egy közösen megállapított jeltől akarok bizonyos dologban tisztán látni. Ha ez megtörtént, búcsut veszek tőled édes öcsém és megyek tovább küzdelmes úton, míg Isten segítségével célt nem értem és fel nem szabadítottam ezt a szerencsétlen, szolgaságban sínylődő nemzetet.

— Ez az én mindennapi imádságom is — szolt az ifjú pap. — De engedje meg édes bátyám, hogy elválásunk előtt én is kérhessek valamit öntől.

— Ha csak módomban áll, kérésed már is teljesítve van. Hogyha pedig erőmet felhaladó dolgot kérsz tőlem, remélem, hogy meglesz.

— Én nagyon, nagyon nehéz kéréssel jövök — felelt Viktor remegő hangon.

— No csak ki vele, öcsém!

— Bátyám — folytatá elérékenyülve a káplán és mind a két kezét megragadta Vityédynek — vigyen el innen engem magával!

— Hová öcsém?!

— Mit bánom én hová?! Csak kiszabadulhassak ebből a sötétségből, amely ránehezedik terhével a szívemre és összenyomja azt. Érzem, hogy szívemben lobog a lelkesedés, forr a tettvágy, hogy véremmel, életemmel én is szolgálatot tehessek imádott hazánknak. Itt úgy érzem magamat, mint a gályához láncolt fegyenc, akinek nincs más feladata, mint hogy elátkozott életének egyhangúságában lomha evezőjével csapdossa a hullámokat. Mióta önt ismerem, megtanultam, hogy van cél, amely minden jóllakás fölött áll. Nekem nincs családom, senkihez nem tartozom azért, hogy mindenkinek mindene lehessen. Ki akarom venni én is az én üdvözítő Istenem megváltó munkájából a reám eső részt. Testvéreimért, magyar fajomért, elnyomott hazámért akarom felajánlani életemet, mindenemet kiengesztelésül. Szeretetemet akarom beváltani élő cselekedetekre. Dolgozni, küzdeni, szenvedni, meghalni akarok értük, hogy életemmel az én Uramnak Jézusomnak egy kis örömet okozhassak. Bátyám! A megváltó szent szerelmére kérem, vigyen ki ebből a kárhozathból!

— Arany szíved van öcsém. Méltó tanítványa vagy a mi mesterünknek és isteni mintaképünknek. Ilyen a jó pásztor, az Úr szíve szerint való férfiú, aki életét is kész odaadni az ő nyájáért. Mondhatom, hogy szavaid nagyon jól estek nekem. Megvígasztalták, fölemelték az én csüggedező, szomorú lelkemet. Míg ilyen hazafiak élnek az országban, ez a nemzet nem pusztulhat el. Az örvények mélységéből is ki fogja emelni az önfeláldozásig terjedő szeretetnek megváltó munkája. De vétkezném Isten ellen és te ellened, ha a te nyugodt életedet az én bizonytalan sorsomhoz kötném. Nekem nincs, ahova fejemet lehajthassam. Mint az üzött vad menekülök vidékről vidékre az üldözők elől. Zápor mossa fejemet, szélvész szárítja föl. Vadonat erdők mélységében bolyongom és midőn a porlepett útszegélyen üdítő álmra ledőltem, nem tudom, lesz-e belőle ébredés? Én értem nem kár! Nekem az élet kinszenvedés lenne csak, ha kitűzött célomat el nem érhetném. Ha álmaimban, nemzetünk fölszabadításának reménységében csalódnám, akkor nekem úgy is legnagyobb jótevőm lenne a halál. Ha pedig elbuknék e szent küzdelemben, hősként pusztultam el a legdicsőbb csatatéren és csak én nyernék ezzel is. De te ifjú vagy még. Minek összekötni bujdosó sorsommal a tiedet. Két

élet miért pusztuljon el egyszerre? Ha az én munkám nem sikerült, akkor lépj örökömbé. Vedd fel az én vándorbotomat. Járd be vele a hazát. Ez legyen a végső veszedelmet hirdető véres kard a kezében. Izgass, mennydörögj, rázd talpra az elalélt nemzetet. Te légy a villám, a mennyköcsapás, amellyel ismét lángra gyújthatod nemzetednek lelkét, ezt a kiszáradt, de még mindig tűzfogó anyagot. Ha pedig célt értél és újra talpra állítottad hazánk szabadságáért véreinket, győzelemre fogja segíteni ügyünket az Isten, mert Ő az igazság! Diadalmas lobogóinkat babérral és virággal fogják megkoszorozni. Babérral, melyet hősök vére öntözött; virággal, amelyet honleányok könnyei neveltek illatossá. Akkor, midőn a győzelem mámorában úsznak a szívek és a kivívott szabadság harsogása az egekbe tör: akkor jöjj el pihenni az én jeltelen síromhoz. Én meghallom ott lenn imádságodat és porladozó szívem reszketni fog a megindulástól. Te pedig tűzd oda fejfám mellé vándorbotodat, apostoli útaid hűséges kísérőjét és ki fog az ott virágozni, mint ahogy kivirágzott egykor a frigyszekrényben Áronnak elhervadt vesszeje...

— Ha csak aggódó szeretete az akadály, hogy munkatársává nem szegődhetem, akkor egy komoly veszélyre figyelmeztetem, amely itt engem fenyeget. Nem akartam szóba hozni, nehogy gyávának véljen. De most kényszerít, hogy feltárjam az igazat. A mai naptól kezdve nemcsak önt, hanem engemet is veszély fenyeget. A páter kutatni fogja, ki volt az az idegen a várban és könnyű lesz a csapáson hozzánk férköznie. Én pedig jól ismerem, minő eszközökkel dolgozik az én szeretett testvérem a Krisztusban. Ő az erősebb. Tönkre tehet, elpusztíthat, anélkül, hogy ezen áldozatommal használhattam volna hazám szent ügyének. Ime! Így áll a helyzet, sorsomat önre bízom. Válasszon!

Vitnyédy egy pár pillanatig összevont szemekkel tanakodott és meglátszott arcán a küzdelem. Ezután hirtelen felderülve, kezét nyujtá az ifjú papnak:

— Testvérem, látom az én jóságos Istenem kezét. Ő rendezte így! Fejemet alázatos engedelmisséggel hajtom meg előtte. Legyen áldott az ő szent akarata!

A káplán átölelte Vitnyédyt és csak ennyit rebegett:

— Köszönöm! Nagyon köszönöm ezt, urambátyám!

— De talán már itt az ideje, öcsém, hogy a templomba menjünk.

— Igaza van! Rögtön megkezdődik a szent mise.

Mikor a karzatra felértek, éppen akkor vonult be a kápolnába a Rákóczi-család. Elől az özvegy fejedelemné, talpig gyászban. A hosszú, sűrű fátyolt egészen összevonta arcán és leroskadt imazsámolyára. Az ifjú fejedelmi pár a kápolna baloldalán álló Mária-szobor előtt foglalt helyet. Rákócziné fehér selyem ruhájában, csipkével díszítve, asszonyi szépségének teljes pompájában virágzott. Hófehér nyakán férjének jegyajándéka, a nehéz aranylánc csüngött, csak fejről hiányzott az ékköves diadém.

De minden drágakőnél szebben ragyogott dús hajzatában az a pirostüzű rózsa, amely örömmel részegítette meg Vitnyédy szívét.

Az orgona mély hangjai betöltötték a kápolnát és a lelkeket áhitattal. Az ifjú pap beleöntötte szívének minden boldogságát művészi játékába. Zokogott, fohászodott kezei alatt a hangszer. Egy égi összhangba olvadt össze minden, mintha a föld fohászodnék a tiszta angyalokhoz, hogy imára hívja fel őket.

Vitnyédy leborult a karzatra és sírt. Csendesesen folytak alá könnyei. Ezek a könnyek nemes szívét még jobban megtisztították és annak mélységében is felhangzott az égi zene: a béke, a nyugalom, az összhang!

Mikor szemeit felvetette, már a szent mise végéhez értek. Ekkor látta, hogy Zrinyi Ilona helyéből felkelt és a szűzanyának márványból faragott remek szobra elé állott. Egy

pillanatig áhitattal emelte szemét a szűziesen tiszta arcra. Az ő szeméből is ugyanaz a tisztaság és nyugalom sugárzott ki, amint ott állott szemben a Madonnával. Az ő fönséges mozdulatlanságában úgy látszott, mintha az ő alakja is fehér kicsipkézett márványból lenne kifaragva. Mintha két Madonna nézné-nézné szeretettel, hosszasan egymást. Ezután mindkét térde egyszerre megcsuklott, leborult arcával a földre és térden csúszott oda a szűzanyának, Magyarország védasszonyának lábaihoz. Egy könnyű mozdulattal kivette hajából az égő-piros rózsát és alázattal tette oda a szobor talapzatára. Az az égi alak pedig mintha e pillanatban rámosolygott volna.

Vitnyédy fejéhez kapott és megtántorodott, mint akit a káprázat ér. Idegesen ragadta meg az orgonáló papnak a kezét, aki égre emelt szemekkel játszta le azt a dallamot, amit ihletett lelke sugalmazott.

— Nézd, nézd, — mondá suttogva Vitnyédy, ideges izgatottsággal, egész arcában átváltozva — látod azt a rózsát a szűz lábainál? Tudod-e, mit jelent az, öcsém? A vallási békét, Magyarország új feltámadását!

A pap pedig belevágott az orgonába és kicsattant arcán a lelkesedés tüze. Az orgona zúgott, mint az égnek harsonája és felcsendült egy üde hang, amely lágyan, panaszosan, esdőleg és zokogással telve rebegé:

Mély alázattal könyörgünk,
Boldogítsd e szép hazát!
Es lobogtasd fenn közöttünk
A szeretet zászlaját.
Hogy neved, mint hajdanában,
Merre Isten napja süt,
Széles e magyar hazában
Legyen áldva mindenütt!

A sárospataki fészek.

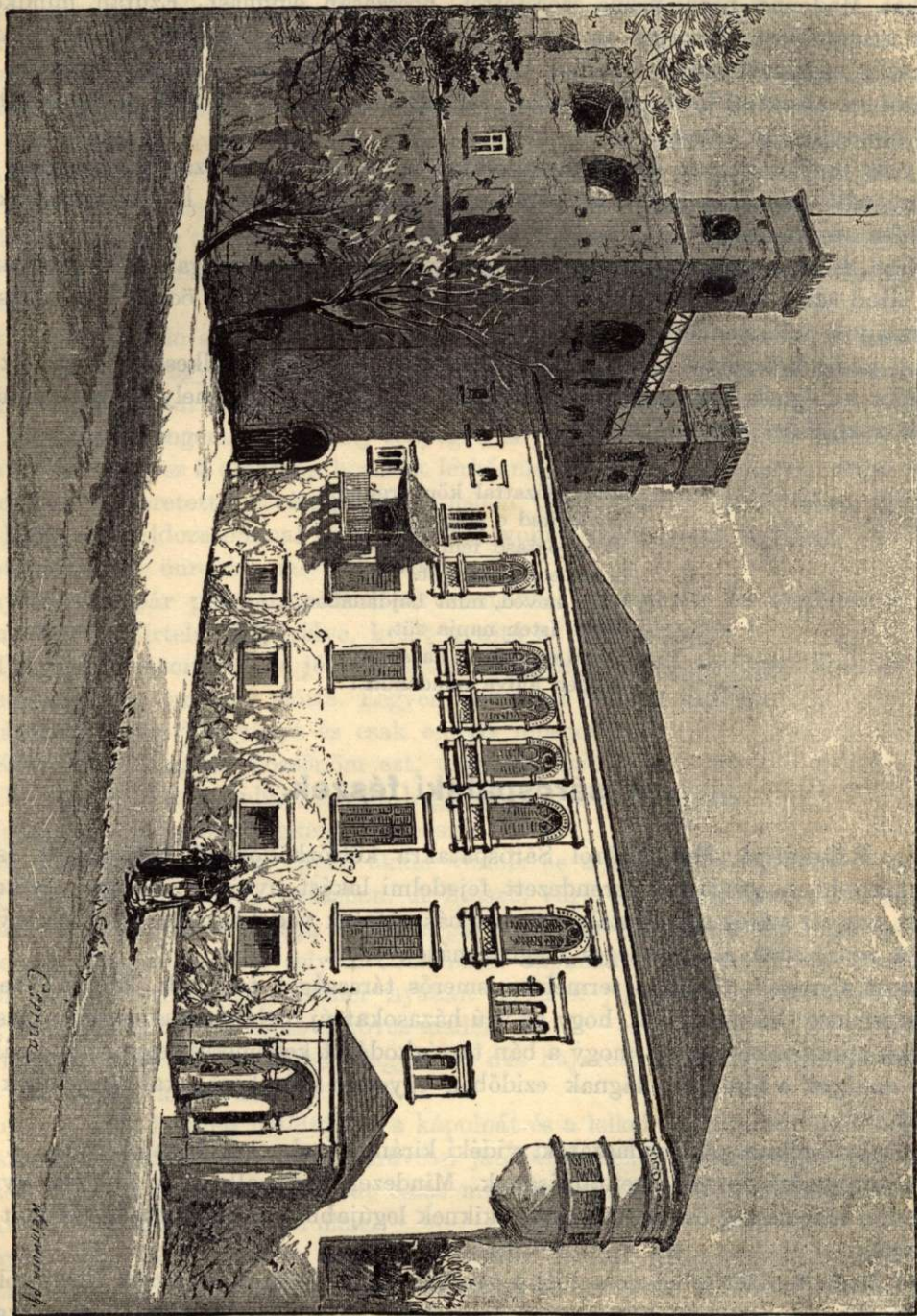
Az ifjú Rákóczi-pár Makovicáról Sárospatakra költözködött. A Lorántffyak ősi fészke nemcsak kényelmes, gazdagon berendezett fejedelmi lakást nyújtott, hanem egyike volt a legerősebb magyar váraknak. Hatalmas, erős bástyafalak védelmezték, amelyek a vidéknek is oltalmat nyújtottak az ellenséges megrohanások ellen.

A palota fényesen díszített termében ismerős társaságot találunk. Zrinyi Péter éppen most érkezett meg Csáktornyról, hogy az ifjú házasságát új otthonukban meglátogassa. Veje, a fejedelem, mindent elkövetett, hogy a bán tartózkodását kellemessé tegye. Lakomák, vadászatok — amelyek a főrangú világnak ezidőben egyetlen szórakozásukat nyújtották — egymást érték.

De a zajos multságok, vadászatok, vidéki kirándulások csak takarói voltak a nemzeti mozgalom szervezésének és ébrentartásának. Mindezek csak alkalmas ürügyet nyújtottak az éleggületlen főnemesség összejöveteleire, akiknek legújabbán a sárospataki vár volt a találkozási helyük.

Zrinyi Ilona fenkölt lelke nem hiába tanulta meg rajongva szeretett bátyjától, Zrinyi Miklós gróftól a hazaszeretnek kultuszát, mert életét teljes odaadással szentelte a szabadságmozgalom szent ügyének. Előzékeny modorával, mindenre kiterjedő szeretetreméltóságával lekötelezte és elbájoalta vendégeit. A felső vidék társadalmi életének középpontjává tudta

tenni Sárospatakot. Aki egyszer megfordult Patakon, az nem tudta többé elfelejteni a vár úrnőjének kedves megjelenését, figyelmes gondoskodását, amely a legigénytelenebb emberre

A Rákóczi-kastély Sárospatakon.

is egyformán kiterjedt. Azt áldozta fel a haza oltárára, amit egy női szív adhat. Családi nyugalmát, kényelmét és önfeláldozó háziasszonyi munkásságát.

Minden áldozat csak az egyéni önzésnek megzabolásával érhető el. Lemondás nélkül nincs lelki nagyság. Önzetlenség nélkül nincs áldozatkészség. Zrinyi Ilona e lemondásban és önzetlenségben mintaképe volt a honleányi erényeknek. Nagyobb hős volt bármelyik férfiúnál, mert életét nemcsak egyes válságos pillanatokban tette kockára hazájáért, hanem önként elvállalt lassú vértanaságával egész életét állandó áldozatnak tekintette. Az ilyen észrevétlen, külső dicsőségekkel nem járó kötelességteljesítés a legnagyobb hősiesség, amelyre csak egy igazán szeretni tudó női szív vállalkozhatik.

Pedig nehéz helyzetében minő kényes feladatok megoldására vállalkozott. A legszélsőbb ellentéteket kellett kiegyenlíteni. Ahol az egyenetlenségnek szétbomló elemei jelentkeztek, ott volt békét teremteni. Ahol egy szikrát látott kipattanni, mindjárt ott termett, hogy azt széttapossa, mielőtt tüzet fogna és a kedélyeket lángba boríthatná. Ahol csüggedést vett észre, lelkét öntötte bele a szívekbe. Megtanult lelkesíteni, hinni és remélni a szebb jövőben. Ő volt az összeforrasztó kapocs, amely szorosra fűzte a különböző érdekelletéteket és a nemzeti feladat szent ügyében egyesíteni tudta még a személyes ellenségeket is.

Kinizsi egykor két kezével harcolt a török ellen. Rákócziné száz kézzel küzdött egyszerre. Le kellett győznie önmagát, hogy uralkodhassék érzései fölött. Harcolnia kellett a munkácsi környezet cselvetéseivel, hogy anyósa szívét férjétől el ne idegeníthessék és Rákóczi szívében a gyermeki szeretetből fakadó benső békét meg ne zavarhassák. Keresnie kellett a módokat, hogy az ifjú fejedelem szeretetre vágyódó lelkének érzékenységét mindenben kielégíthesse. Emellett atyjának lobbanékony és a szélsőségek között ingadozó természetét is folytonosan egyensúlyban kellett tartania, nehogy meggondolatlan lépéseivel családjának és hazájának ügyét veszélybe döntse.

De a legkeményebb küzdelmet Báthory Zsófia vallási türelmetlenségével és fanatizmusával vívta meg. A jogaikban megsértett protestánsokat kellett kielégíteni és rábírní anyja befolyása alatt álló férjét, hogy megnyerje ezeknek jóindulatát anélkül, hogy örökre elvesse saját anyjának szívét.

Minő lelkinagyság kellett e nehéz és önként vállaira vett keresztnek hordozásához? Hős és vértanu volt egyidőben. Nem csoda, hogy a női erények magaslatán áll és az ő alakjára évszázadok óta minden magyar asszony csak mint mintára tekinthet.

Most is ott ül ízléssel és kényelemmel berendezett pataki lakosztályában és türelmes szelidséggel hallgatja Vitnyédy István panaszos kitöréseit:

— Ha a mennybéli angyal szállott volna alá a földre, hogy ő figyelmeztessen a bán uram merényletére, nem hittem volna el neki!

— Nem hiszem én azt, Vitnyédy uram, — mondá meggyőződéssel Ilona — hogy az én apám a maga életére tört volna.

— Pedig olyan igaz, mint hogy egy Isten van fölöttünk az égben. Olyan asszony mondta ezt nekem, aki még életében sohasem hazudott.

— Ki volt ez az asszony? — kérde Rákócziné határozottan.

— Kívánja a nevét kegyelmes fejedelemasszony?

— Követelem, hogy megmondja, — válaszolt Zrinyi Ilona erélyesen.

— Frangepán Katalin!

— Az én anyám?! — tört ki a csodálkozás felkiáltása Rákóczinéből.

— Igen, a bálné. Az én jóságos szívű, áldott nagyasszonyom.

— De hát hogyan lehetséges ez?

— Én sem tudtam megérteni — válaszolt Vitnyédy könnyes szeméit törülgetvén. —

Hogy ellenségeim folyton életemre törnek, azt nem veszem tőlük rossz néven. Ki ne akarná

széttaposni azt a fejet, amely mindig a sarkában leselkedik? Ki ne akarná összetörni azt a kezét, amely folyton fejünk fölött tartja a halálos csapást és csak a kedvező pillanatot lesi, hogy lesújtson reánk? Hogy elpusztítani akar a török, hogy gyilkosokat bérelt föl ellenem az udvar, ezt értem. De ezekkel szemben én is egész erőmet és minden óvatosságomat a harcba viszem. Csel ellen cselet vetek, fegyver ellen fegyvert használok. Szóval, orozva és hátul nem engedem magamat megtámadni. De amikor saját véreim ellen kell védekezniem, akik a bizalom palástjában férköznek testemhez, hogy orvul ejtsenek el, mint az én áldott emlékü Miklós uramat legyilkoltatták meghitt környezetében, akkor kihull az én kezemből is a védelmi eszköz és tehetetlennek érzem magamat, mint a gyermek, akit saját édesanyja fojt meg a bölcsőjében.

— Vitnyédy, amit maga beszél, az egyszerűen képtelenség.

— Még ha az édes anyja mondja is?

— Az anyám is tévedhet, — szólt hideg nyugalommal Zrinyi Ilona. — Tudom, hogy ő soha senkit meg nem csal. De ő is csalódhatik.

— Hallgassa meg tehát, kegyelmes asszony, az én szomorú történetemet. Mikor Munkácsról az én lelkemnek másik felével, azzal az ifjú pappal hirtelen eltávoztam, egyenesen Csáktornyára mentem. A bán úr már otthon volt. Közöltem vele a laxenburgi tervet. Nem idegenkedett tőle. Csak attól tartott, hogy a császár valahogyan kisiklik a kezeinkből és előbb kipattan a dolog, mielőtt a nemzeti fölkelésre elkészülhettünk volna.

— És mit mondott erre az örült tervre az anyám?

— Oh! annak a szíve egész férfi! — kiáltott föl lelkesülten Vitnyédy. — Azt mondta, hogy soha a világon még nagy dolgot véghez nem vittek volna, ha az első lépést a kivitel nehézségeitől tették volna függővé. Már magam is azt hittem, hogy rendben vagyunk — folytatá Vitnyédy. — A bán uramtól csak ötven megbízható, jó lovas huszárt kértem a rendelkezésemre. Mondottam, hogy bízsa csak rám a többit. Este még úgy váltunk el, hogy reggel alaposan megbeszéljük a dolgot. Másnap hajnalban az én ifjú pap barátom jött a szobámba és fölébresztett:

— Tudja-e bátyám, mi az újság?

— Nos, mit tudsz, édes öcsém?

— A bán úr korán reggel indul Buccariba.

— Nem lehet az, öcsém.

— A kísérettől tudom, akik már készen várják.

Felugrottam az ágyamból, fölkapkodtam a ruháimat és a bán szobájába rohantam. Nagyon kelleetlenül fogadott.

— Tudja Vitnyédy, meggondoltam a dolgot. Ilyen örült vállalkozásba én nem megyek bele. Bécs közelében, még ha sikerülne is a terve, nem járna eredménnyel. A császár eltűnését egy-két óra múlva észrevennék és önöket azonnal üldözőbe fognák. Az az 50 főnyi huszárkíséret lovastól együtt az első napon kimerülne és magukat szépen összefogdosnák. Ha pedig a császárt az utolsó pillanatban elpusztítanák is, jönne utána más. Az ország semmit se nyerne vele. Mi nem a személyt akarjuk legyilkolni, hanem az udvari politikát akarjuk megtörni. Ezt csak úgy érhetjük el, ha látják, hogy mi vagyunk az erősebbek.

Csodálkozva néztem a bánra. Hogyan változhatott meg egy éjszaka alatt a gondolkodása? Hiszen ő eddig mindenben rám és az ön anyjára hallgatott. Megkérdeztem tőle:

— A nagyszony is így gondolkozik, kegyelmes bán?

— Azt tőle kérdezze meg. Én az este óta nem láttam. Azt se tudja, hogy távozom. Most nem zavarom a reggeli szunnyadozását. Majd ha felébred, értesíteni fogják. Különben

is egy levelet írtam hozzá, abban mindent megmagyarázok neki. Higyje meg, Vitnyédy, ez bolond terv és tegye meg a kedvemért, hogy álljon el tőle. Én mondom, hogy Bécs közelében semmit se lehet tenni.

— Jól van! Tisztelem az aggodalmait, nagy jó uram és szívesen elfogadom a tanácsát. De hallgasson meg, egy új dologgal jövök. Ez talán még biztosabb és ha sikerül, eredményhez is vezet. Ha pedig véletlenül célt nem érünk, semmit se kockáztatunk.

— No, mi az? — kérdezé tőlem meglepve.

— Biztosan tudom, hogy Margit spanyol főhercegnő, akit a császár első neje halála után eljegyzett, útban van Bécs felé. Stirian jöttek keresztül. Alig néhány mérföldnyire Csáktornytól. A császár meg akarja az aráját lepni és egy pár bizalmas emberével elébe jön Pettauig. Adja nekem a bán úr azt az 50 huszárt, fogadom az Istenemre, hogy mi meglessük és kézrekerítjük. Míg ennek a híre Bécsbe jut, mi már régen Kasza várában leszünk. Ha pedig a dolog nem sikerül, a török portyázókat fogják gyanúsítani.

— Mondtam már, Vitnyédy, hogy én semmiféle ilyen dologba nem megyek bele. Hagyjon nekem békét a maga eszelős terveivel. Nem akarom családomat és hazámat bajba dönteni.

— Jól van, kegyelmes bán. Ha nem akar segíteni, nyélbe ütöm magam is a dolgot. Ne féljen, az ön neve nem lesz a játékban. Talán jobb is így. Nem dönthetem bajba a családját és mégis megmenthetem a hazámat.

Elváltunk szótlannul és ő kíséretével csakhamar elhagyta Csáktornyt. Nagyon bosszús és izgatott voltam. Szegény Viktor papom alig győzött lecsillapítani. Fel-alá járkáltam a szobámban és soha nehezebben nem vártam a nagyasszony fölébredését.

Végre egy szolga jött a palotából, hogy a nagyasszony beszélni kíván velem. Rohantam föl az emeletre. A nagyasszony igen lehangolt volt és szomorú arccal jött elém:

— Nézze! A bán ezt a levelet hagyta hátra. Olvassa csak el.

Átfutottam a sorokat. Wesselényi — a nádor — írta a bánhoz. Figyelmezteti, hogy óvakodjék engem várába fogadni, vagy ha ott vagyok, üttesse le rögtön a fejemet, nehogy miattam ők is bajba keveredjenek. Biztosan tudja, hogy én valamit forralok a fejemben. Iványi Fekete László bizalmasan közölte vele, hogy én a laxenburgi erdőben valószínűleg a császárt akarom elfogni. Tervemről már az udvarnál is tudnak.

— Most már mindent értek! — kiáltottam föl lelkem mélyéig fölháborodva. — Az a gazember Kis páter írta meg Munkácsból nemcsak Bécsbe, hanem Esztergomba és Murányba is. Ezt tartalmazták tehát azok az átkozott levelek! De legalább leálcázta az árulókat. Iványi Fekete László! Te őszfejú, tisztesarcú vén gazember, a te napjaid is meg vannak számlálva! — tört ki belőlem az elkeseredés.

— Most pedig olvassa el ezt a másik levelet is — szólt Frangepán nagyasszonyom és Zrinyi Péter gróf sajátkezűleg írott sorait nyujtotta kezeimbe.

Ez a levél röviden csak annyit mondott, hogy a bán előlem akar menekülni Buccariba. Fél, hogy bajba viszem magammal együtt. De a nagyasszony beszéljen rá, hogy hagyjam el mielőbb Csáktornyt, nehogy a nádor megtudja, hogy én ott a bán úrral találkoztam. Ő nem akar engem elpusztítani, azért időt ad, hogy meneküljek.

Mikor lettettem a levelet, elborította szemeimet a könny.

— Istenem! Ezt érdemeltem hát én hűséges, igaz barátságomért?! Életemet áldoztam volna fel a Zrinyiekért, mert egyedül tőlük vártam hazánk felszabadítását. Minden csepp véremet boldogan ontottam volna ki értük és ha tüzes fogókkal tépték volna testemet ízekre, darabokra, mint Dózsa Györgyöt tüzes trónusán egykor a kiéheztetett cinkosok, akkor is

mosolyogva haltam volna meg a bán uramért. Ime, ez a hála! Most látom csak, hogy a nagy méltóságok az alacsonyabb születésű emberhez mindig csak leereszkednek, de magukhoz őket soha föl nem emelik teljesen; mert nekik nem szívre, jellemre, becsületre, hanem csak szolgákra van szükségük.

Az ön áldott lelkű édesanyja vigasztalni kezdett. De ő sem találta meg szavaival az utat szívemhez. Hiszen e csalódás megszédített és úgy éreztem magamat, mint a hajótörött, aki minden összegyűjtött kincsét egyszerre vesztette el és azon az egyszerű deszkapadlón, amelybe kapaszkodik, csak életének koldus rongyait hurcolhatja magával, ha ugyan partot ér valaha.

— Tudja mit, Vitnyédy? — villant föl a szeme az ön jószágos édesanyjának. — Ne törődjék az uram hebehurgyaságával. Tudja róla, hogy hirtelen természetű, de jószívű ember. Könnyen hajlik a szóra. Majd ha hazajön, magához tér. Addig pedig tegye meg, amit akar, a maga felelősségére. Maga egész ember, nincs szüksége támogatókra.

E szavakra hirtelen felderült a szívem is, az arcom is.

— Köszönöm nagyasszonyom a jó tanácsot. Egy szavával fölemelt a kárhozat örvényből újra a mennyországba.

— Tanácsot is adok. Küldje el az ön ifjú pap barátját Légrádra Sellyei Györgyhöz, várunk kapitányához és írja meg az ön nevében, hogy küldjön át 50 huszárt a stájer szélre, ahol ön várni fog reájuk. Megírhatja, hogy a bán is tud róla. A kapitány tudja, hogy ön föltétlen barátja házunknak, kérését tehát rögtön teljesíteni fogja. A többi az ön dolga, Vitnyédy barátom!

Térdre esve csókoltam a nagyasszony ruhája szegélyét és életemnek talán ez volt a legboldogabb pillanata.

— Vitnyédy! — törte meg a hosszú hallgatást Rákócziné. — Ezt nagyon rosszul tette az anyám! Ilyen könnyelműen nem szabad szárnyat adni a maga tüzes fantáziájának. Maga csak szervezzen, lelkesítsen, a kivitelt pedig bízva másra. De folytassa, mert nagyon érdekes!

— Be is fejezhetem! Az én pap barátom elment Légrádra, beszélt a kapitánnyal. Mikor aztán ez a levelet elolvasta, azt mondta: Nagyon szívesen, de előbb megkérdem a bántól!

— A bán Buccariba utazott — felelt a káplán.

— Buccariba?! — kérdé csodálkozva a kapitány. — Hiszen ma délelőtt Légrádra jött.

Viktornak volt esze és míg a kapitány visszajött a válasszal, megugrott. Amint a következmények bizonyították, nagyon okosan tette; mert a bán irtózatos indulatba jött. Kiadta parancsba, hogy menjenek utánna és vessék a Drávába. A nagyasszonynak pedig futárral küldött levelet, hogy rögtön csukasson le bennünket, majd ha ő holnap megjön, végez velünk.

Zrinyiné mosolygott:

— Ráismerek az apámra! De legyen nyugodt Vitnyédy! Már régen megbánta fölfortyanását. Éppen tegnap panaszkodott, hogy régen nem találkozta és fontos beszélgetése volna önnel. Most künn vannak vadászni az urammal. De már jönni kell nekik.

— Én nem akarok vele találkozni! — kiáltott föl Vitnyédy és kezének egy mozdulattal mintha elhárítani akarta volna magától a bánt.

— Nem ismerek önre édes barátom! — szólt szelíd hangon Rákócziné és kezeivel megsimogatta Vitnyédy arcát. — Aki szívében egy kis neheztelést vagy haragot nem tud leküzdeni a hazáért, az nem is szereti hazáját igazán. Emlékezzék csak vissza Miklós bátyám szavaira: »Ha naponként végigkorbácsolnak benneteket, csókoljátok meg alázatosan azt a kezét, ha ezzel az áldozattal biztosíthatjátok a jövőt!«

Vitnyédy szemei könnybe lábadtak e szavakra és kezét nyújtá a fejedelemasszonynak.

— Igaza van nagyasszonyom! Frangepán Katalinnak csak ilyen leánya lehet. Szívemben

már én is régen megbocsájtottam. Eszemet, karomat szívesen bocsájtom a jövőre is Zrinyi Péter grófnak rendelkezésére a nemzeti ügy szolgálatában. De bizalmamat, régi ragaszkodásomat nem tudom erőszakolni. Hiába is tenném! Ennek a lélek mélységéből kell fakadnia!

— Remélem, Vitnyédy, hogy ki fogom önök között egyenlíteni az ellentéteket. Mondhatom önnek, hogy atyám még mindig a régi szeretettel és barátsággal viseltetik ön iránt.

Vitnyédy kétkedve rázta a fejét,

— Alkalma lesz mindjárt meggyőződni róla. Nézze, éppen most jött be a vadásztársaság az udvarba. Én sietek üdvözölni őket és visszatartom férjemet addig, amíg önök egymást meg nem értették. Ilyen két becsületes szívű magyar embernek nem szabad neheztelésükkel hazájukat megkárosítani. Hiszen úgylis olyan kevés ma már a tiszta szívű magyar!

E szavak után Zrinyi Ilona kisietett a teremből. Vitnyédy pedig összevont szemöldökkel gondolataiba mélyedt.

Pár perc múlva fölnyílt a terem ajtója és belépett azon Zrinyi Péter gróf, egészséges piros arcával és derüs jókedvével. Kitárt karokkal ment Vitnyédy felé.

— No öcsém, még mindig duzzogunk?

Vitnyédy szerényen hátrahúzódott. A bán hangosan felkacagott.

— Micsoda savanyú arcot vágsz öcsém?! Hát még most se felejtetted el azt a kis ijesztést?

— Nem az fájt nekem, amit kegyelmed tenni akart velem, hanem az az érzés, amelyből az a szándék fakadt. Nem az életemet sajnáltam, mert hiszen azt önként föláldoztam volna bármikor a Zrinyi-családért, hanem sajnálom a lelkéből kipusztult szeretetet, amelyet Wesselényi uram egyetlen intésére megtagadott tőlem. Hát csak ennyit ért kegyelmed szívében az én kutyahűségem?! Egy egész életnek önzetlen, önfeláldozó munkássága nem volt képes megvédeni a nádor úr vádaskodásától? Hogyan felel meg Isten előtt és saját lelkiismerete előtt sötét szándékáért, amely még a gyilkosságtól sem idegenkedett?! Hiszen még egy jó vadászebet sem pusztítunk el, ha az véletlenül megsérti a kezünket! De ha már nem nézte bennem kegyelmed az élet jogát, az embert, néznie kellett volna a hazája ügyéért lelkesülő magyart, akinek elpusztítása egyúttal a nemzeti ügy gyengítése is!

— Én csak az első fellobbanásomban adtam ki a parancsot — mondá Zrinyi Péter nyugodt hangon. — De csakhamar megbántam. Mikor reggel hazamentem és megmondta a feleségem, hogy kegyelmedet ő maga mentette meg, azt mondtam neki: »Nagyon jól tetted édes párom!« Ha én magát szívem benső elhatározásával akartam volna elveszteni, legyen nyugodt öcsém, módomban lett volna megtenni! De csak a vérem forrott fel. Indulatba jöttem, hogy tudtom nélkül mernek az én nevemben katonáimmal rendelkezni.

— Miért is nem adta meg kegyelmed nekünk akkor azt az ötven huszárt? Ma már minden dologgal tisztába lennének.

— Mert nem vagyok olyan bolond, mint uramöcsém — pattant föl a bán. — Azt hittem, már kiverte fejből ezt a bogarat. Csak nem engedhettem fejfel nekimenni a falnak!

— Hiszen míg a nádor levelét meg nem kapta kegyelmed, nem ütközött meg szándékomon — vágott közbe Vitnyédy szemrehányó hangon. — Hanem persze az a levél elforgatta a fejét! A nádornak, meg az országbírónak egyetlen levele többet nyom, mint egy ilyen országfutó éhenkórásznak minden önfeláldozása. Pedig az igazi hűséget nem pecsétetes hitlevelekben szokták biztosítani, mint aminőt kegyelmednek Wesselényi és Nádasdy uram most már harmadszor nyujtanak. Ezek az urak mindig újra és újra megesküsznek, hogy a régi esküszegést egy újabbal biztosítsák. Az én eskümet nem kutyabőrös pergamenre, hanem szívembe saját véremmel írtam föl. De ez nem ér annyit kegyelmed szemében, mint a nádornak vagy Nádasdy uramnak egyetlen sor írása.

A bán arcát elfutotta a harag.

— Hallja Vitnyédy, ne beszéljen többet nekem erről a hitványlelkű Nádasdyról, akit csak a mult héten vertem ki katonáimmal az egyik erőszakosan elfoglalt jószágomból.

Vitnyédy elsápadva csapta össze a kezeit:

— Szent Isten! Mit csinált megint kegyelmed? Hiszen az egész nemzeti mozgalom az önök hármasságának vállára volt felépítve. Mi lesz a mi ügyünkkel, ha a fenntartó oszlopok egymást kergetik ki a szövetségből, amelyet esküikkel erősítették meg?!

— Lássa öcsém, csak ilyen ember maga. Alig pár perccel ezelőtt még Nádasdy ellen pattogott. Most meg rám támad, hogy miért vertem ki Nádasdy népét a saját jószágomból.

— Nem Nádasdyért aggódom én, — mondá szomoruan Vitnyédy — hanem hazánk szent ügyéért, amelyet az önök egyenetlenkedése és indulatoskodása ismét csak zátonyra visz.

— No hát vigasztalódjék, mert a napokban ismét csak összejöttünk és új hitlevéllel erősítgetjük a szövetséget. De azért bizalmasan megmondom magának öcsémuram, hogy Nádasdy uramban egy fikarcnyit sem bízom. Ravasz róka, aki mindig csak a tejfölt akarja leszedni. Ha pedig baj lesz, ő húzza ki legelőször is a farkát a csapdából, mi pedig beleesünk.

— Az az én legnagyobb aggodalmam, — folytatá Vitnyédy — hogy még azok se bíznak egymásban, akik esküvel kötötték le magukat a legszentebb cél közösségében. Ezért nem tudunk boldogulni. Mihelyt előre teszünk egy lépést, utánna rögtön megtesszük hátra a másik kettőt.

— Nem olyan sötét a dolog, mint maga hiszi öcsém, — kiáltott föl elbizakodott hangon a bán. — Én se fekszem ám a hasamra, hanem dolgozom teljes erővel, most puhítom a vőmet. Már meg is ígérte, hogy összehívja a protestáns megyéket és sérelmeiket orvosolni hajlandó. Pár nap múlva nagy újságokra ébredünk. Az anyjától elvett iskolákat visszaadja. A pataki kolégiumnak kifizeti a Lorántffy-

No öcsém, még mindig duzzogunk?

féle alapítványok rendes járulékait. Jóságain megengedi jobbjainak a szabad vallás gyakorlatát. Ha ezt a protestánsok megtudják, Rákóczi egy tollvonására húszezer kard röpül ki hüvelyéből a magyar szabadság védelmére.

— Ez már dicső dolog — kiáltott föl Vitnyédy átszellemült arccal.

— Ez csak a kezdet, öcsémuram! Otthon megnyertem ügyünknek Talténbachot, Stájerország leggazdagabb földesurát, aki pénzzel lesz segítségünkre és szervezi a déli vidéken is a fölkelést. Testestől-lelkestől a mienk Frangepán Ferenc gróf sógorom is, akit teljesen beavattam ügyünkbe. Ő most Bécsben szimatol, de rövid idő múlva lemegy tengerparti jóságaira és a végvidéket csodíti össze. Én pedig a napokban fölmegek Eperjesre és megnyerem a felsővidéki lutheránusokat. A Keczerket, akik Thököly Istvánnak legbizalmasabb emberei s ezzel egy csapással biztosították Thököly vagyoni támogatását is. Gremonwillenél is sürgetem most már a megígért pénzbeli és hadi segítséget. Sőt meg vannak már az összeköttetésem a lengyel királlyal is. Frangepán sógorom most küldötte el Varsóba gyóntatóatyját, Bargigit és remélem, hogy jó eredményekkel fog visszatérni. De a legjobban állunk a nádornál. Széchy Mária néném keményen üti a vasat. A nádor már is készenlétben áll a nádori fölkeléssel. Bethlen útján összeköttetésben áll Apaffyval is, aki már el is küldte érdekünkben Balló követét a török nagyvezérhez, hogy legalább szabadságharcunkat ne akadályozza. Szép ajándékot gyűjtöttünk össze a nagyvezérnek! Itt is símán megy minden. Egy erős támaszunk van mellette Panajotti főtolmácsban, akinek nagy befolyása van a pasára és ez az ember a zsebünkben van. Nagy barátja a magyaroknak. Testestől-lelkestől a mienk.

Vitnyédy bámulva hallgatta e kápráztató reménysegeket és a bán gyönyörködve nézte szavának átalakító hatását.

— Igy állunk, fiskális uram! — szólt vidáman csettentve ujjaival. — Nemcsak a tintanyalók értenek ám a gyújtogatáshoz! Mi is meg tudjuk a nyelét fogni a dolognak, csak a kezünkbe kell venni.

— Istennek legyen hála az ő jóságáért! — szólt Vitnyédy imára kulcsolt kézzel és fejét alázatosan meghajtotta.

— Hát maga hogy sáfárkodott, édes öcsémuram, amióta úgy megvadult Csáktornyában?

— Én se henyéltem. Részt vettem a beszercebányai gyűlésen. Ott is mindnyájan talpon állnak, csak az óráját várják, hogy a tűz fellobbanjon. A bányavárosok szívesen fogják aranyukkal, ezüstjükkel segíteni ügyünket. Míg azonban egyrészt szítom a tüzet, addig nyomozom az árulókat is. Azt hiszem, sarkukban vagyok. Még a nádor udvarában is van egy gazember, akit le fogunk álcázni.

— Wesselényinél?! Áruló?! Ki az? — kérde a bán meglepetve.

— Iványi Fekete László!

— Fekete László! — kiáltott föl hangosan föl kacagva a bán. — Wesselényinek kipróbált katonacimborája? Mi jut eszébe, Vitnyédy? Ez az ember a mi legjobb barátunk. Ezért már én is tűzbe teszem a kezemet.

— Félek, hogy nagyon megegetné — mondá meggyőződéssel Vitnyédy. — Most még nem beszélhetek nyíltan, mert nekem vádaskodni nem szokásom, de pár nap múlva meg lesz a meggyőződésem. Biztosan tudom, hogy az az áruló Kis páter levelet küldött Paka Istvántól Fekete Lászlónak, Szelepcsényi primásnak és Lobkowitznak. Az én ifjú pap barátomat elküldöttem Esztergomba. Neki könnyű lesz Báthory Zsófia nevével beférkőzni a primási udvarba. A többi az ő ügyességétől függ és ahogyan én ismerem, pár nap múlva kezeinkben lesznek a bizonyítékok.

— Mit beszél maga össze-vissza öcsém? — kérde csodálkozva a bán. — Paka István levelet vitt Lobkowitzhoz, a primáshoz és Fekete Lászlóhoz? Hiszen ez lehetetlen! Fekete László a nádornak legbizalmasabb embere. Minden titkunkba be van avatva.

— Azért volna nagy baj, ha az árulást még csírájában el nem tipornánk.

— No, ennek igazán jó lesz utánanézni!

— Ez a szándékom. Én innen egyenesen lemegyek Sopron vármegyébe. Nezsiderben van egy kis jószágom, amelyet egy magárahagyott szegény nőtestvérem kezel. Bizony nagyon elhanyagoltam őt, pedig én vagyok minden gondolata és reménysége. Valahányszor megfordulok nála, mindig összetett kezekkel könyörög, hogy maradjak otthon, mert bajba döntöm magamat és ezzel őt is elpusztítom. Itt fogunk találkozni az én papommal. Ha tisztába jövök Kis páter levelével, megyek egyenesen Gremonwillehez Bécsbe.

— Csak vigyázzon, Vitnyédy, hogy valahogyan fel ne fedezzék a császári városban, mert magával együtt ügyünket is a mélységbe ránthatja.

— Ne féljen, bán úr, nincs az a kínpad, amelyen én tölem vallomást csikarnának ki. Előbb leharapom a nyelvemet, hogy a véres darabot arcukba köpjem, mintsem szent ügyünknek árulója legyek. De végre is, itt az idő, hogy világosan lássuk, mire számíthatunk Franciaországtól.

— Ez nagyon okos gondolat — hagyta helyben a bán. — Mondja Gremonwillenek az én nevemben is, hogy a tettek órája itt van, most már cselekednünk kell. Azért ne hitelgessen többé üres szavakkal bennünket, mert megrendül a bizalmam ígérének komolyságában. Jőjjön vissza a jó hírrel egyenesen Csáktornyára, én ott fogom önt bevárni. Sőt többet mondok. Egy fontos megbízást adok Gremonwillehez. Rákóczit rábírtam, hogy tudósítsa a nagykövetet, miszerint ő is mozgalmunkhoz csatlakozott. E levelet, amelyben az ígért francia segélyt újra megsürgetjük, életének árán is védelmezze meg!

— Köszönöm a bizalmat, bán uram és esküszöm, hogy a levél kézhez fog jutni.

— Tudom — mondá elérzékenyülve a bán és kezét nyujtá Vitnyédynek. — Ön már sokszor bebizonyította, hogy a mi családunknak legjobb és legigazabb barátja. Azért bocsássa meg, amit ön ellen felindulásomban vétkeztem. Ugy-e elfelejti?

— Már is kitörültem emlékezetemből! Pedig fájt, mondhatom, nagyon fájt az a csalódás. Azt hittem, hogy a szívem szakad meg utána. Már a hazámat is itt akartam hagyni. Végre is én is csak ember vagyok, akinek érző szíve és meleg vére van. Csak a megváltó, aki Isten fia volt, tudott még a keresztfán is imádkozni ellenségeiért. De ha én hűséges feláldozással még barátaim szívét sem tudom megnyerni, akkor ne csodálkozzék kegyelmed, hogy én is annyira elkeseredtem.

— Mondja már, uramöcsém, hogy szívéből megbocsátott! — unszolta őt a bán.

— Őszinte szívemből mondhatom, egy sértés csak addig hiba, amíg meg nem bánják és jóvá nem teszik. Kegyelmed nekem teljes elégtételt adott. De a nádor úrral még leszámolok! Míg én élek, ennek az embernek meg nem bocsátok, mert ő okozta nekem életemben a legnagyobb keserűséget.

— Jó, jó, — mosolygott a bán — csak végezzük el a nagy munkát és szabadítsuk fel szegény hazánkat, majd akkor Wesselényivel is leszámolhat.

— Ezt az embert nem kívánom látni, mert telve van iránta szívem keserűséggel és gyűlölettel! Ha módomban állana...

Nem fejezhette be mondatát, mert az ajtó hirtelen kinyílt és berohant az ifjú fejedelmi pár. Rákóczi arca sápadt volt, mint a viaszgyertya fénye, felesége szeméből pedig a könny patakzott.

Vitnyédy megdöbbenve tekintett rájuk, a bán pedig ijedten kérdezé :

— Az Isten szerelmére, gyermekeim, mondjátok, mi a baj ?

A fejedelem szótlanul adta át reszkető kezével ipának a gyászszegélyű levelet, aki belepillantva, fájdalmasan felkiáltott :

— Hát még az Isten is ellenünk van ? Századok óta veri már a magyart mind a két kezével és még most sincsen feltámadásunk ?

E szavakra elfödte arcát kezével és zokogni kezdett. Vitnyédy pedig kérdő tekintetét Zrinyi Ilonára vetette. Ez könnyes megindulással csak annyit mondott :

— Wesselényi nádor meghalt !

Vitnyédy fájdalmasan horkant fel, mint a szügyében sebzett vadállat. Reménységének egyik oszlopa dőlt nagy robajjal össze és romjai alá temette az ő hazafiui bizodalját is.

— Még ez is ? — suttogta megborzadva. — Igazságos Isten ! Miért nem vetted kiengesztelő áldozatul el — ő helyette — az én nyomorult életemet ? !

A bán fájdalmasan tekintett reá. Vitnyédy pedig megindultan csak ennyit mondott :

— Százszoros haldoklásommal váltanám meg ennek az igaz, nagy magyarnak az életét. Azután leborult az asztalra és keservesen sírt.

Az eperjesi út.

Zrinyi Péter gróf eperjesi utazása nem járt a kívánt sikerrel. A felvidék követei között — akik Eperjesen összegyűltek — olyan erős volt az elkeseredés, hogy az első gyűlésen látták az eredménytelenséget. Pedig az udvar is odaküldötte Rottal grófot, hogy csillapítsa le az éles hangulatot ; 13 vármegye és 8 szabad királyi város követei jöttek össze Eperjesen. Május 3-án volt az első ünnepélyes ülés. A rendek zúgolódtak, hogy kívánságaik teljesítése helyett ismét csak királyi biztost küldtek le számukra, pedig ők engedményeket vártak. Rottal szólalt fel először és magyarázni kezdte, hogy a nagy költséggel és véráldozattal kivívott vasvári békét félremagyarázzák. Azért felolvastatta először e béke pontozatait, azután pedig felszólította a követeket, hogy ha sérelmeik vannak, forduljanak egyenesen a királyhoz. Mert a felség azt akarja, hogy tartós békét adjon az országnak, oltalmába akarja venni a gyengébb részt. Meg akarja szüntetni a nép sanyargatását, falvak pusztítását, a napirenden lévő gyújtogatásokat, öléseket és rablásokat, amikről folytonos a panasz. Ahol pedig törvénytelen ségek forognak fenn, ott a nyugalmat és rendet barátságos egyezségek útján kívánja helyreállítani.

A követek nevében Szuhay köszönte meg a felségnek kegyét és kijelentette, hogy a rendek felelni fognak reá. De Rottal bizalmas felhívása nem talált visszhangra. Ott hagyták a királyi biztost Zrinyi Péterrel együtt és nem hittek a széphanjú ígéreteknek.

Megfogalmazták a sérelmi feliratot, amelyet nem Rottalnak, hanem egyenesen a felségnek a kezébe akartak letenni. Előszámlálták minden panaszukat. Könnyek nélkül — mondák — az ő sanyargatásukra emlékezni sem lehet és ők mégis bízva ügyük igazságában, Istenben és a királyban, önségélyhez mindedig nem nyultak. Hasztalan fordultak személyesen a nádorhoz, a felséghez, hiába jártak hetekig, hónapokig Bécsben, ahol költekeztek, könyörögtek, de hasztalanul. A felirat megszerkesztése után pedig zúgolódva eltávoztak.

Rottal gróf, aki teljes jóindulattal akart segíteni az ügyeken és belátta, hogy a magyar felső vidék népei milyen ártatlanul szenvednek, rá akarta a dacos rendeket még egyszer bírni, hogy álljanak el sértő hangon fogalmazott feliratuktól ! De hasztalan. Ezért csüggetegen

indult vissza, hogy a megbízást átadja a felség kezébe. Útközben Zrinyi Péter bán is hozzácsatlakozott kíséretével.

Rottal keservesen panaszkodott, hogy a legjobb indulattal sem képes a magyarok ügyében valamit tenni. Főleg Nádasdy ellen fakadt ki. Megmondta a bánnak, hogy az országbírónak csak önző céljai vannak az elégtelenség szításával. Itt lent a magyarok barátjának vallja magát, hogy Wesselényi után a nádorságot elnyerhesse, ott fent pedig Bécsben hűsége senki ápolja az összeköttetéseit, hogy az udvar kegyéről is teljesen biztosítva legyen.

— Nem ismeri ön gróf úr Nádasdyt, ha ilyen jellemtelenséget tesz fel az országbíróról — mondá erős hangnyomattal Zrinyi Péter gróf.

— Az ön könnyen hívó, gyermekeken őszinte lelkét vezette félre ez az ember, — mondá Rottal meggyőződéssel — ha még most is bízni tud benne.

A bán indulatosan felpattant, de Rottal nem engedé kitörni.

— Amit mondok, bizonyítani is fogom — folytatá nyugodt hangon. — Le akarom venni az ön szemérről a hályogot, bán uram, hogy ezt az embert a maga lelki mezítelenségében lássa. Hiszen nagy fájdalmat okozott már az én szívemnek az ön naiv hite és bizodalma, amellyel családjának jövőjét, országunknak sorsát egy kapaszkodó önérdemtől vezetett kalandornak a kezébe tette le. Hiába indulatoskodik kegyelmed, — folytatá éles hangon — én elmondom, ami a szívemet nyomja, mert megesküdtem egy fájdalmas pillanatban az én Istenemnek, hogy megvédelmezem a Zrinyi-családot még a saját hibájuk ellen is. Az én szívemben még ott él a csáktornyai napok drága emléke. Ezt a hálát, amely kötelességeket ró rám, nem tudja elhallgattatni az ön indulatossága sem. Nem engedhetem meg, hogy az országbíró orránál fogva vezesse továbbra is ezt a sanyargatásokban kimerült nemzetet és végveszélybe döntse a megszabadulás minden kilátása nélkül. De félttem önöket is! Nem akarom megérni, hogy a Zrinyi-család dísze és virága vérével mossa le a pártütést, amelybe őt Nádasdy uramnak becsvágya sodorja. Nem akarom, hogy egy lappangó árulás kipattanjon, mielőtt önnek és családjának módot ne nyújthatnék a biztos visszavonulásra.

A bán meglepetve nézett a határozottan kijelentett szavak után Rottal grófra és zavartan kérdezé:

— Micsoda pártütésről beszél itt gróf ur?

— Mindenki ismeri az önök kezében összefutó mozgalmat, amely csak egy lépés már az összeesküvéshez. Legbizalmasabb embereik már is besúgták tervüket az udvarnál Lobkowitznak. De az a lelketlen Lobkowitz hagyja önöket vergődni a hálóban, hogy minél többen belekeveredjenek és egy rántással megfojthassa mindnyájukat. Iványi Fekete László csak a napokban volt Szelepcsényi primásnál és kezébe adta a murányi összejövetel jegyzőkönyvét, ahol egyenként vannak elősorolva az úgynevezett interessatusok.

A bán meglepetve tekintett e szóra Rottal grófra:

— Hogyan, hát ön is tudja, hogy akik hazánk siralmas helyzetét megbeszélni összejöttünk Murányban, magunkat interessatusoknak neveztük? Ennyi igaz a dologban, de ez még messze van a pártütéstől és összeesküvéstől!

— Én mindent tudok, — folytatá Rottal — tudom a francia nagykövet rendszeres ámitgatásait. De ez az ember cserben hagyta máris önöket. A császár kibékült Németalföld egy részének árán a francia királlyal. Elintézték a köztük fennforgó viszályt a spanyol örökösödés kérdésében is. Most már nincs szüksége többé a magyar mozgalomra, hogy azzal a császári haderő egy részét kötve tartsa. Tudom továbbá a török nagyvezérrel való érintkezésüket is. Akiben önök leginkább bíztak, a nagyvezér főtölmácsában, az volt a legelső árulója szándékuknak.

— Ez a nyomorult Panajotti? — kiáltott fel indulatosan Zrinyi Péter.

— Jól mondá a bán úr! Panajotti csakugyan nyomorult féreg, mert fizetett kéme az udvarnak. Azért mutatott önök iránt olyan nagy barátságot, hogy bizalmukat megnyerje és azzal csak annál jobban visszaélhessen. Ez a féreg, aki megvetésre méltó teremtés, de mint megbízható kém nagyon hasznos ember, az osztrák kormány nevelése. Hitszegő görög, tehát azon fajból való, amely álnok fogásokkal behízeli magát, de ravaszságával kormányozni tudja az ő fizető urát és elárulná magasabb érdekekért barátját, hazáját, és ha kell, Istenét!

Az összeesküvő főurak.

— No, ezt nem gondoltam! — mondá a bán csodálkozva.

— Persze az ön tiszta lelkét könnyű félrevezetni. Tudom, hogy Panajottit megesküdtették a szent keresztre, hogy titkukat megőrzi. Sőt amikor gyanuba vették, hogy bizonyos dolgok tőle szivárogtak ki, újra megesküdtették, hogy első esküjét híven megtartotta. De ennek első dolga az volt, hogy szóról-szóra közölte tervüket Lobkowitzcal. Már tanácskoztak is az udvarnál az interessatusok fölött. Volt hang, amely gyors fellépést kívánt, de Lobkowitz mellett döntött, hogy a magyarok minél jobban belekeveredjenek az összeesküvés ingoványába és egy csapással minél többet pusztíthasson el közülük. Egy-két ember letartóztatásával végét lehetett volna vetni a dolognak, de ő gyökeres orvoslást kívánt.

— Hiszen ez borzasztó! — szólt megrettenve a bán.

— Még hihetlenebb dolgokat is fog ön hallani tőlem! Tudja meg bán uram, hogy Nádasdy fenn volt az udvarnál, hogy a nádorság betöltését sürgesse. Felfedezte a készülő mozgalmat és megígérte, hogy mindent rendbe hoz. Levelet írt páter Müllerhez, a császár

gyóntatóatyjához — ki neki régi ismerőse — és megkéri, hogy figyelmeztesse az udvart, miszerint nagyon veszedelmes dolog készül. Sopánkodik, hogy a császárnak nincs meg iránta a régi bizalma. Külön kérvényt intézett a felséghez, amelyben hűségét és szolgálatkésztségét felajánlja és igéri, hogy ha bocsánatot nyer, életének árán is kész megmenteni a felséges ausztriai házat.

Zrinyi Péter, mintha egy váratlan csapás ütötte volna fejbe, szótlanul haladt Rottal gróf mellett, de csakhamar megrázta fürtös fejét és dacosan felütötte:

— Ez nem igaz! Ez nem lehetséges!

— Sajnos, hogy így van! Ezért akarom önt minden erőmmel az örvény széléről visszarántani. Én látom már szerencsétlen végzetüket. Az ön vére nem fogja tisztára mosni a verpadon szegény családjáról a felségárulás bűnét. Látom az ön nejét, azt a büszke, eszes asszonyt a porig megalázva, birtokaitól kifosztva, nyomorban tengődve, mindenkitől megvetve hogyan könyörög, nem magáért, mert sokkal önérzetesebb ennél, de éhező gyermekeiért, hogy egy darab kenyérrel csillapíthassa nyomorukat és egy odavetett rongydarabbal fedezhesse testüknek mezítelenségét. Az ön leányai homlokukon fogják viselni a felségárulás bűnét. Fia, János, aki annyit hasonlít arcban és jellemben önhöz, kénytelen lesz meghunyászkodva könyörögni az udvarnál elnézésért apjának bűnéért, aki őt földönfutóvá és koldussá tette. Mit szól az ön lelkiismerete mindezekhez, bán úr?

Zrinyi Péter összetörve hallgatta a szívébe markoló szemrehányásokat, keservesen nyögte ki:

— Ez borzasztó! Nem, ez lehetetlen! Azután megragadta Rottal gróf karját és fülébe ordította:

— Ember vagy-e vagy a pokol ármánya beszél belőled? Bizonyítékok, bizonyítékok adj a kezembe, hogy hinni tudjak irtózatosszavaidnak!

Az utasok akkor haladtak el Kasza-vár előtt, amelynek magas bástyatornya büszkén nézett le az erdő mélységébe. Rottal gróf a várra vetette tekintetét, amelynek tornyait a nyugvó nap búcsusugarai ragyogták körül. Egy pillanatig elgondolkozott, aztán egy hirtelen eszmétől megkapatva kérdezé:

— Nemde igaz, hogy Vitnyédy ebbe a sasfészekbe akarta vinni a laxenburgi vadászaton elfogott császárt?

— Igaz! — mondá Zrinyi megtörve.

— Most kérdem öntől bán uram, ki tudott Vitnyédy tervéről más, mint a nádor, aki Iványi Fekete László besugására ilyen értelemben levelet is írt Csáktornyára; a másik, aki tudta, ön volt; a harmadik pedig Nádasdy, akinek egyszer ön ezt bizalmasan elbeszélte. Mondja meg nekem, hogy lehet az mégis, hogy az udvar mindezt tisztán látja? Nemde, hogy itt egy árulónak kellett lenni? Vagy a nádor, vagy ön, vagy az országbíró. Tessék választani! Itt a bizonyíték!

— Átkozott gazember! — tört ki az elkeseredés a bánból. — Elég! Most már én is világosan látok! Köszönöm önnek, — mondá Rottal grófnak — hogy azután a sérelem után, amelyet családunk ejtett önön, ilyen nemeslelkűnek mutatkozik. Meg fogom hálálni! Zrinyi Péter még senkinek sem maradt adósa. De kérve kérem, miután ön ilyen jól ismeri a helyzetet, adjon nekem tanácsot, mert én most gondolkodni sem tudok!

— Istennek legyen hála, hogy végre észére tért a bán úr! Féltem, hogy nem tudom önt meggyőzni, pedig az én tervem kész a Zrinyiek megszabadítására. Ön velem fog jönni az udvarhoz! Elmond mindent őszintén, fenntartás nélkül. A hibát csak bűnbánattal lehet helyrehozni. Én biztosítom a feltétlen kegyelemről és az a hurok, amelyet önnek vetett az ország-

bíró, őt fogja megfojtani. Van annyi befolyásom a császárnál, hogy mindent elfelejtenek, ha ön régi hűtlenségét új engedelmesség és hűségnek esküjével tudja jóvátenni.

Zrinyi némán hallgatott pár percig lelkének mélységében tépelődve. A sűrű erdő lomb-sátora között átszűrődött az utolsó napsugár és a lenyugvó nap véres koronájával még egy percig ott rezgett az ég peremén. Azután végkép lebukott és elöntötte pirosságával az eget, mintha friss sebből bugyogó meleg vér ömlenék szét rajta.

— Ez a vérpad! — suttogá lázas önkívülettel Zrinyi. — De nem ez az, ami az én lelkemet összetörte; én csak az én nyomorgó, világba taszított gyermekeimet látom és ezt az átkot nem... nem tudom elviselni!

Azután Rottal grófhoz fordult, felemelte reá büszke tekintetét és hidegen így szólt:

— Gróf úr! Menjünk az udvarhoz!

Vitnyédy István hajlékában.

A nezsideri erdő alján, egy pázsitos domb oldalában fekszik Vitnyédy István családi hajléka. Fehérre meszelt, boltíves ősi ház, amelynek homlokzata borostyánnal van befuttatva. Sűrű gesztenyelombok vetnek árnyékot a szellős pitvarra. Az udvaron galambdúc. A kis kertben illatos levendula szegélyezi a virágos ágyakat. Az eresz alatt csicsergő fecskepár vert tanyát. A kerti szellő besuhant a nyílt pitvarba és lerázta szárnyairól a szagos füvek mézes illatát.

A szalmafonatos lócán két ismerős alak ül a tulipános asztal előtt. A sávolyos szövésű lenabroszon foszlós kalács, frissen sült szárnyas, csepegő lépesméz és egy korsó somlyói állott. Zöldessárgába játszó, zamatos ó-bor, amely a cifrázott üvegben gyöngyeit dobálta fölfelé.

— Csakhogy megjöttél, édes Viktor öcsém — szólt Vitnyédy István az ifjú papnak és kezeit szeretettel nyugtatá vállára. — Megvallom, már aggódtam miattad. Napok óta vár-talak. Mártha húgom is mindennap csak a te szobádat rendezgette. Azt hiszem, még most sincs vele megelégedve.

— Áldott, jószívű teremtés lehet! — mondá Viktor. — A szemeiből kirí a tiszta lélek.

— No már azt mondhatom, hogy a szíve tiszta színarany. Megvédene még a szellőtől is. Csak azért zsörtölődik velem, hogy miért bujdosom országszerte, mikor ilyen barátságos hajlék vár rám itthon. Úgy-e Mártha húgom? — kérde Vitnyédy a pitvarba lépő pirosarcú, egyszerűen öltözött hajadont — az egyetlen keserüséget neked csak az én csavargásommal okozom?

— Ez már igaz, édes István bátyám — hagyta helyben a leány. — Csak ez hiányzik még az én boldogságomból! Soha sincs itthon kegyelmed. Ha egy-két napra betekint is, megint csak itthagya, mint a forgószele. Pedig jobbízű kenyeret, puhább derékaljat, illatosabb levegőt, gyengébb cirógatást sohasem találhat kegyelmed, mint ebben a tisztára meszelt egyszerű hajlékban.

— Tudom én azt jól édes húgom — válaszolt Vitnyédy bizonyos szomorú lemondással. — De hát az én sorsom a küzdelem és nem a nyugalom. Míg ez az ország rendbe nem jön, addig én is csak földönfutó lehetek benne. De bízom az Istenben, hogy rövid idő múlva hazajövök végkép és itthon maradok mindörökre. Azt akarom, hogy ha szememet egykor egy szabad hazában lehunyom, nyugvó poraim is megérezzék a sírban azt a szabadságot. Oda akarok tehát feküdni a szellőjárta domb oldalába, a zúgó jegenyék tövébe. Ott akarom hallgatni a lombok susogását, a madarak csicsergését, méhek döngését és a fészket rakó csalogánynak énekét. S majd ha az első napsugár csókjára pattogni kezdenek a fák rügyei és megzendül a pázsitos réten az élet, megérezni fogom síromban én is fölöttem a szabadság suhanását.

Azt a fényes, tiszta levegőt, amely be fogja tölteni akkor az egész ország szívét gyönyörűséggel. Csak ezt fogja érezni akkor a büszke paloták márványtermeiben és a nádvertes gunyhógerendás szobájában minden magyar lélek. Egy szent imádságba olvad majd ekkor össze az igaz szívek zokogása, mint a langyos tavaszi levegőben is összevegyül a kerti liliumoknak és a mezei ibolyáknak illata. Az én síromat pedig tapossátok akkor egyenesre. Hintsétek be a porhanyós földet kakukfűvel, mézvirággal, hogy leszálljanak hamvaimra megpihenni a tavasz repülő virágai, azok a színes puhaszárnyú lepkék, amelyek csak a tiszta illatban fürödnek, csak napfényben élnek. Hadd szívják ott magukba a harmatos füvek gyönyörűségét és hadd vigyék szét onnan az egész országba egy hervadozó szívnek sóhajait, amelyekben ez egy új tavasznak föltámadásáról, a szabadságról álmodozik!

Viktor áhitattal nézett Vitnyédynek átszellemült arcába és még léleketét is visszafojtotta, hogy meg ne zavarja ezt a tiszta imádságot. Így ültek pár percig szótlánul, míg végre Vitnyédy föleszmélt merengéséből.

— Gyermekeim! — mondá szelíden — egy kissé elérzékenyültem. Mintha valami szomorú sejtelem vetne árnyékot a szívemre. Olyan nehéz, olyan nyugtalan valami itt benn. Érzek valamit...

— Mindig így van az, — mondá Mártha könnyes szemeit törölgetvén — valahányszor csak hazajön kegyelmed! Egy-két napig jókedvű, hozzáfog minden dologhoz, de azután leejti a kezéből, leül, gondolkodik, nem találja sehol a helyét és oly szomorú a nézése, hogy magam ösztökélem ismét az útra. Sokszor azt hiszem, hogy én üldözöm ki kegyelmedet az idegenbe. Pedig én oly szívesen adnék helyet bárkinek, aki István bátyámat itthon tudná marasztani. Olyan szívesen lennék cselédje, szolgálója valakinek, aki asszonya tudna lenni ennek a háznak. Csak azt kérném tőle, hogy kösse meg az urát a szívével. Kösse a nyugalomhoz, a boldogsághoz és ebben a puha fészekben a mi szeretetünkhöz. Mondottam is már kegyelmednek, — folytatá duzzogó szemrehányással Mártha — hogy nézzen utánna a dolognak. Annyi földet bejár, hogy könnyen megtalálhatja a párját. Ha pedig rátalált és azt súgja a szíve, hogy ez az, nem kérdem én, honnan vette, csak hozza haza a mátkáját, tejbe-vajja fűrésztöm mindkettőjüket.

— Az én mátkámat már régen a szívemben hordom.

— Hát volt szíve ezt előttem elhallgatni? — pattant föl Mártha. — Talán már jegyet is váltottak kegyelmedek?! — folytatá szelíd szemrehányással.

— Persze, hogy váltottunk — felelt mosolyogva Vitnyédy.

— Eljegyzett mátkája lenne kegyelmednek!?

— Szent esküvéssel Isten színe előtt eljegyzett igaz mátkám!

— Hát ki az, István bácsi? — kérdé élénken Mártha fehér karjait bátyja nyaka körül fonva.

— Az én mátkám, édes húgom, a magyar szabadság.

— Mindig csak így beszél kegyelmed — fordult el duzzogva Mártha Vitnyédytől. — A mult nyáron is megígérte, hogy itthon marad addig, míg a ház kerti oldalát ki nem építik. Titokban úgy örültem neki. Azt hittem fészekrakás. A hátsó udvarban már mindent összehordattam. Csak meg kellene kezdeni a munkát.

— Ne búsulj, húgom! A jövő tavasszal mi is építünk házat. Bízom az Istenben, hogy akkorra már felépítettük a hazát is.

— Lássá, kegyelmed csak ilyen! Megint húzza-halasztja. Pedig a kert végében már készen várja a kőművest a téglá, a cserép, a homok, sőt már a meszet is megönttettem. Még most is gőzölög a friss meszesgödör.

— Jól van, édes húgom, csak ne zsörtölődj, majd rendbe jön minden. Gyere inkább, csókold meg a te tüskésbajuszú bátyádat. Emlékszel-e, hogy féltél tőle kiskorodban?

— Hogyne emlékeznék! — kiáltott fel kacagva a leány és Vitnyédy nyakába ugorva, arcát össze-vissza csókola. — No itt van! itt van! meg itt is! még egy! ez az utolsó! — mondá minden csók után. — Bizony nem is érdemi meg ilyen rossz ember, hogy ennyire szeressék!

— Majd megfizet érte az Isten, édes húgom. Nem maradt ő még senkinek adósa. De most menj Mártha a szobába és hozd ki az olajmécset a pitvarba. Már sötétedik és falatozás közben majd az öcsémel elbeszélgetünk egyről-másról.

— No már édes bátyám, az igaz, — mondá az ifjú pap, aki mosolyogva nézte végig a kedves jelenetet — hogy boldog otthont adott az Isten kegyelmednek. Szinte emelkedik az ember szíve, ha itt szétekint.

— Nem is hiányzik más az én boldogságomból öcsém, csak a mi édes hazánknak föl-szabadítása. Leigázott szolganemzetnek azonban a fiai sem lehetnek boldogok.

Mártha eközben az asztalra tette a mécsest s hogy a társalgást meg ne zavarja, csak-nem észrevétlenül sompolygott vissza szobájába. Vitnyédy pedig félkönyökkel az asztalra dőlve folytatá:

— Isten verte nemzet ez a magyar! Ha jól folyik a dolga, egymással verekszik. Ha szorongattatásban vagyon, kapható mindenre. Saját vérének is árulójává lesz. Míg más ország büszke a maga kiváló embereire és tenyerén hordozza az ő nagyságait, addig nálunk még az egy táborban küzdő bajtársak is csak addig tartanak össze, míg egyik-másik közülük ki nem válik. Mihelyt valakinek a feje csak egy ujjal kiemelkedik a tömegeből, ahelyett, hogy vállakra véve még magasabbra emelnék, hogy az ő fajuknak dicsőségét az egész világ megláthassa — rárohannak, sárba rántják, megrágalmazzák és hacsak lehet, azt a fejet leütik.

— Ezért nagy baj magyarnak születni — mondá csüggetegen az ifjú pap.

— Nem egészen mi vagyunk az okai, édes öcsém — folytatá Vitnyédy. — A tartós elnyomatás még a legjellemesebb nemzetet is szolgálalküvé teszi. Kipusztítja a lelkekből a nemes tulajdonságokat és az emberek hazájuk rovására iparkodnak érvényesülni. Versenyeznek egymással, hogy ki tudja jobban megzabolázni a nemzetet és ki tudja félelemmel, erőszakkal elnyomni ennek önérzetét. Felajánlják szolgálatukat az ország zsarnokainak, akik vesztegetéssel, hatalmi előnyökkel keresnek árulókat, hogy megbontsák a nemzeti egységet és kijátsszák a magyar embert saját vérük ellen. Az igába törésnek mind a két eszközét a kezükbe adják: az ostort is, meg az abrakostarisznyát is! Ahol azután a csábítás már nem segít és a konc nem képes elhallgattatni a lelkiismeretet, ott előveszik a korbácsot, hogy végig ostorozzák a nemzetet és félelemmel, börtönnel, kínpaddal fenyegetessék meg a nyugtalan-kodókat. Hogyan fejlődjék ki fajunkban a nemzeti önérzet, ha a mi vezetőink mindig csak a mi gyengeségünket huhogják füleinkbe és nemzeti cél gyanánt hirdetik a csúszó-mászó meghunyászkodást? Ki kell pusztulni a gyengébb jellemekből a hitnek és a bizalomnak, ha látja, hogy még az erősebbek sem merik kibontani szárnyaikat, hanem a lemondásnak, a megalkuvásnak ígéit hirdetik. De hiszen ez nem élet — csak tengődés! Minden nemzetnek öncélja van: erőinek kifejlesztése. De aki a nemzeti életet úgy tekinti, hogy ez kiegészítő része egy más hatalom fenntartásának és csak ahhoz van joga, hogy az idegen fajt táplálja és erősítse, az saját vérének árulója. A nemzet az ilyen ember kezében csak silány eszköz és kiöli belőle lassanként az önállóságot. Ahol pedig az erő önérzete egyszer már kipusztult, ott megtelnek a szívek gyávasággal. Ki ne sajnálná azt a kőszáli sast, amely nem mer kiszállni sziklafészkéből, hogy szembe repüljön a viharral, hanem visszahúzódik az ő biztos kalitkájába? Ott gubbasz-

kodik összevont szárnyakkal és bámulja börtönének aranyrácsait. Mozdulni sem mer, mivel egyetlen reménysége az etetés.

— Bizony szomorú állapotok ezek, édes bátyám! — mondá Viktor lemondással.

— Pusztul ez a szegény ország! Nem a vihar roppantja ketté törzsökét, nem az ég villáma töri le büszke koronáját, hanem megemészti a lassú podvásodás. Ahova csak nézek, mindenütt süpped alattam a talaj. Igaza van emlékiratában Nádasdynak, hogy kiveszett a magyar szívből a bátorság és a remegő kezekből mindig kiesik a fegyver is. Nincs nálunk gyalázatosabb nemzet, aki úgy fogja föl a gőzölgő szenet utolsó romlására, mint a megátkozott magyarság!

— Az országbíró úr is csak szóval hirdeti ezt, — mondá az ifjú pap meggyőződéssel — de ő maga is Fekete László uram példáját követi és lábujjhegyen már is átsompolygott az udvarhoz, hogy kivehesse részét az osztozkodásnál.

— Nádasdyban én magam se bíztam egy pillanatig se! — válaszolt Vitnyédy. — De hogy Fekete László uram ősz fejével ilyen gyalázatos árulásra vetemedhessék, azt nem hittem volna el senkinek.

— Pedig napnál világosabb az árulása! — kiáltott Viktor. — Megtudtam Pozsonyban, hogy már a szendrői gyűlés után fennjárt a primásnál. Ő figyelmeztette, hogy ne utazzék Szentkeresztre, mert leselkednek reá. Ő adta át a murányi tanácskozás jegyzőkönyveit. Szelepcsényi ezeket az iratokat Bécsbe vitte egyenesen Lobkowitzhoz.

— Pedig háromszor esküdött hallgatást a gazember — mondá indulatosan Vitnyédy — és mégis mindent felfedezett!

— Csak azt nem értem, — tündődött Viktor — hogy az udvar mindezek után miért hallgat olyan nyugodtan?

— Úgy látszik, érzik ott fenn, hogy a tűz már a mélységekbe harapódzott és ők gyengék annak elnyomására. Szerencsénk, édes öcsém, hogy rövid idő alatt az egész országot összeforrasztottuk! A nádor készen van a mezei hadakkal. Rákóczi a felvidéki sérelmeket orvosolta és 20 ezer protestáns fegyveres áll már zászlói alatt. A bán uram most mozditja meg Thököly Istvánnal együtt az eperjesi gyűlésre összejött rendeket. A végvidék Zrinyi Péternek és Frangepánnak intésére vár. Ezt látják Bécsben és hála Isten! hogy ma már ők remegnek. Minden oldalról fel vannak tornyosulva a hullámok és csak a csodatévő vessző intésére várnak, hogy összecsapjanak és habjaik alá temessék a császári zsoldosokat. Egy-két áruló az özönvizet már a fejük fölött vissza nem tarthatja. Ez az árvíz a mi évszázados könnyeinknek, patakokban ömlő vérünknek habjaitól dagadt oly magasra és ott hordja tetején az új Magyarország bárkáját, amelyből rövid idő múlva a mi nemzeti szabadságunk lép ki a földre, hogy a szivárványos égbolt alatt bemutassa hálaáldozatát a magasságbeli Istennek.

Vitnyédy az utolsó szavakat már a rajongás önkívületében mondotta. Tüzes szavai magával ragadták az ifjú papot is és észre sem vették, hogy a pitvar folyosóját befutó borostyánág egy pillanatra meglebben és egy gyűlöletben égő szempár mered reájuk az esti homályból.

— Majd a föltámadással eljön öcsém a leszámolás órája is. Hadd tudja meg a világ, kik azok a nyomorultak, akik silány földi érdekeikből a hazaárulás bünére vetemedtek! Kik emelték föl szentségtörő kezüket a magyar szabadság életfájára! Tisztán fogjuk látni, miért kellett az orgyilkos puskatusa alatt összetörni annak a fenséges agynak is, amelybe az Istenség rejtette bele teremtő erejének egyik szikráját? ! Megtudjuk, ki volt az én jó uramnak, Magyarország reménységének, gróf Zrinyi Miklósnak gyilkosa és legyilkoltatója. Jaj ezeknek a nyomorultaknak, akik meg fogják átkozni születésök pillanatát, mert egy bilincseit széttépett nemzet fog taposni rajtuk és haldoklásuk sóhajait túlharsogja a mi diadalordításunk.

Vitnyédy ekkor felemelkedett helyéről és kezébe ragadta a gyöngyöző borral telt kupát :

— Ezt a poharat, öcsém, a magyar szabadságért ! Te hozzád emelem föl, örök mindenható Isten, hogy tedd ennek minden cseppjét szentséges áldással termékennyé ! Ezen áldásból áradjon szét leigázott nemzetemre megváltásunk szabadsága ! Mi is szenvedtünk, mint a Te ártatlan magzatod szenvedett egykor a kereszt haláltusájában. Nézz a mi meggyötört, vértől verejtékező arcunkba és ne fordítsd el tőlünk a te irgalmas szemeidet. Mi is megköpdöttünk ! Ostorcsapásoktól hasogatott testünkől évszázadokon keresztül szivárgott elő a vér sebeink mélységeiből. Sokszor összeroskadtunk mi is keresztünk alatt, de egy végső erőfeszítéssel újra csak fölkeltünk, hogy kínos terhünket roskadozva hurcoljuk tovább a mi Golgothánkon ! Most itt van a pillanat, hogy bennünket is megdicsőíts ! Hogy letöröld véres verejtéktől beszennyezett homlokunkat ! Hogy felszárítsd a mi évszázados könnyhullatainkat ! Hogy a győzelem babérjával övedd a te Fiaid szűz anyjának képét dicsőségre vitt lobogóinkon. Mennyei atyánk ! Ne vesd meg a te gyermekeid könnyörgését. Nézz reánk ! Szentséges arcodat ne fordítsd el tőlünk ! Isteni szavaddal keltsd életre a rothadásból ezt a megholt nemzetet ! Adj izmaiba acélt, akaratába ércet, szívébe lángoló lelkesedést, küzdelmeibe kitartást és dicsőséget. Tüzet adj a hült szívekbe, kétkedőbe szent hitet. Új reményt a szívbe, melyet csüggedés sötétített ! Szabadság Istene, reád emelem e pohárt !

Viktor megkövülve ült helyén. Tágra nyitott szemeivel nézte a prófétát, hogyan dalolja a hazaszeretet zsoltárát.

De e pillanatban fény villant meg az udvar sötétségében és egy puskadőrej reszkettette meg a levegőt. Fojtó, kénkőves füst csapott be a nyílt pitvarba és Vitnyédy kezéből csörömpölve hullott az asztalra a pohár, hogy ott ezer darabra törjön.

A hatalmas alak széles melléhez kapott és megtántorodva végigzuhant a pitvar kövezetén. A piros téglát még pirosabbra festette a melléből kibugyogó meleg vér.

Mártha sikoltva rohant ki a szobából és tompa zuhanással vetette reá magát a halálos sebében vergődő haldoklóra. Az ifjú pap levegő után kapkodott, mert a rémület elnyomta szívében az öntudatot. Azután kirohant az udvarra, de a sötétségben semmit sem látott. Csak sejtette, hogy a gyilkos a hátulsó udvaron keresztül menekül.

Tántorogva tért vissza a pitvarba és karjaival átölelte Vitnyédy derekát, hogy ájultan fekvő nővére mellől fölemelje őt a szalmafonatú nyoszolára.

Egész testén végigömlött a piros vér bíbora. Arcáról eltűnt már az élet pírja és megmerevült vonásairól a lelkesedés lobogását lecsókolta a halál. Keble kínosan zihált és megtörött szemeinek utolsó pillantását fájdalmasan vetette ifjú barátjára.

— Viktor ! — suttogta elhaló hangon — egy levél van itt a keblemen. Rákóczié, Gremonwillehez. Vedd ki. Vidd föl Bécsbe — megigéred ? !

— Igérem.

— Most már jól van. Ne sírjatok. Az a kegyelmes Isten magához vesz reménységemben. Csalódás nélkül !

Azután nyöszörögve vonaglott és folytatá :

— Paka volt. Tudom ! Osztozhatom sorsában az én jó uramnak. Egy kézből jön a halál . . . igen, a halál, mert érzem, hogy ez az . . . Milyen könnyű, milyen jó . . . meghalni . . . Viktor ! — mondá, gyengéden megszorítva az ifjú pap kezét — én most meghalok, de a magyarnak élni kell . . . fiam, reád bízom a hazát . . .

Azután megrázkódott, fejét hátraszegte és összeszorított fogai között nyöszörgé :
— Isten . . . bocsásd meg a te gyarló . . . Teste egy pillanat alatt összeesett. Még egy-két mély sóhajlás szakadt fel kebléből és testén kínos remegés futott végig.

Az ifjú pap pedig összekulcsolta az önkívületben haldokló Vitnyédy kezét. Felemelkedett a nyoszola mellől, jobb kezét áldásra emelte és fennhangon mondá:

— A mi Urunk Jézus Krisztus feloldoz téged és nevében én is feloldalak téged minden bűneidtől az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében. Amen.

— A mi Urunk Jézus Krisztus feloldoz téged . .

Azután lerokadt a mozdulatlan testre és a viaszsárga kezeket összecsókolván, hangosan zokogott. Így nyugodott pár pillanatig halotti csendben, azután levette az asztalról a sávos terítőt és betakarta vele a véres alakot. Csak ekkor vette észre az önkívületben fekvő hajadont, aki mozdulatlanul pihent a téglapladról. Letérdelt melléje. Arcát ölébe emelte,

szelíden megsimogatta és friss vízzel mosogatta halántékát. Mártha lassanként ébredezni kezdett. Mély lélegzetet véve szemeit is felnyitotta s ijedten nézett maga körül, mintha egy kínos álom rémképeit akarná kitépni emlékezetéből.

— Mi ez? — rebegte megriadva és egész teste reszketett az ijedtségtől. — Úgy-e, ez csak álom? — kérde az ifjú paptól, kezeit erősen megragadva.

Viktor szomoruan hajtá le fejét és szemeiből némán peregtek alá a könnyek.

— Hát mégis igaz?! — sikított fel a fájdalom önkívületében Mártha és amikor oda vetette ijedt tekintetét a fehér lenvászatra, amelyet pirosra festett a foltokban átütődő vér, leroskadt a nyoszolára és vonagló testével átölelte bátyját.

Az ifjú pap szótlánul nézte a szomorú jelenetet és hagyta könnyekben kitörni a kínos fájdalmat. Kilépett a pitvarból az udvarba, oda szögezte tekintetét a hátsó sötétségbe, ahol az orgyilkost sejtette. De e pillanatban az udvar hátsó részéből egy vérfagyasztó üvöltés hangzott fel.

— Segítség! Segítség! — hörgött a sikoltás, amelyben többé emberi hang nem volt. A halálra vált vadállat irtózatossá bőgése egyesült e kiáltásban az észbontó fájdalommal. Viktor remegve húzódott vissza a pitvarba és megérinté a zokogó leány vállát.

— Hallod ezt a rémítő hangot, amely a velőkbe hasít? — kérdezte a leánytól. — Ez csak az orgyilkos lehet! Csak ilyen fenevad üvölthet ilyen rémesen és vérfagyasztón.

A leány csodálkozva nézett rá, de azután arca hirtelen felderült és kéjes boldogsággal sikoltott fel:

— Igazságos Isten! Ez a te kezed büntetése! Üvölts! Hörgj! És verje fel ordításod a poklok mélységeit, amelyből te is kiszabadultál! Pusztulj el nyomorultan te dögvész és be ne vegye a föld a te haló porodat!

Az ifjú pap egész testében összerázkódott e rettenetes átokra és reá vetette kérdő tekintetét a haját tépő hajadonra. Ez pedig így szólt:

— Oh! milyen gyors a bosszúállás! Az a gazember bizonyára belerohant a még gőzölgő mészgödörbe.

Viktor remegve nézett szét maga körül és ki akart rohanni a sötét udvarba. De a lány észrevette szándékát és karjait szilaj erővel ragadta meg. Térden csúszott mellette:

— Te szent ember! Istennek szolgálja! Ne avatkozz bele a te uradnak Istenednek igazságos munkájába! Hadd pusztuljon az a féreg, amelyet az ég haragja taposott el. Te őt már úgy sem mentheted meg! A pokol lángjánál is kínosabb az a biztosan ölő tűz, amely most az ő testét cafatokká égeti. Fojtsd el tehát szívedben az irgalmat, mert a te Istened is elfojtotta! Ha te még most is jót akarsz tenni ezzel a sátánfajzattal, az ég ellen lázadsz fel, mert ott fenn most még azt az imádságot is átoknak vennék, amelyet érette ajakad netalán elrebegne.

A kínos üvöltés mindig halkabbá vált és egy utolsó hörgés után elcsendesült. Az ifjú pedig térdre esve összekulcsolá kezeit és elkezdett lassan imádkozni.

A hajnal pírja még a pitvarban érte őket, amint ott virrasztottak egymással szemben szótlánul a kihült test mellett. Mikor pedig reggel kimentek a hátsó udvarba, ott találták a gödör mellett mézsréteggel bevonva és a kínos égéstől teljesen összezsugorodva Paka István alaktalan hulláját.

Az utolsó vergődés.

Zrinyi Péter kegyelemmel jött haza Bécsből. De minő megaláztatások árán! Hiába tárta fel őszinte szívét, az udvar csak hideg biztatással bocsátotta el. Pedig most lett volna szüksége egy kis jóindulatra, hogy lecsillapíthassa lelkében a gyötrő önvádat, melyet a bécsi út miatt érzett. Szíve fájt és vérzett, hogy ilyen fenséges mozgalomnak — amelytől annyit várt hazájára — ilyen siralmas legyen a vége. Csalódásainak bánatát harci zajba akarta temetni. Felajánlotta, hogy a felizgatott országot beleviszi egy olyan hadjáratba, amely a töröktől végkép megtisztítja Magyarországot.

Tervét is feltárta. Dalmáciában akarta megkezdeni a támadást és kérve-kérte a császárt, hogy bízza rá a déli sereg vezérletét.

Az udvar hallani sem akart a tervről. Kérését egyszerűen visszautasították.

Zrinyiből kitört az ő őszinte, de forró vérének indulata. Mikor távozott az udvarból, öklével fenyegette meg ellenségeit.

— Majd megmutatom én még nektek, hogy ki vagyok!

Igy hagyta el Bécset.

Csáktornyán összehívta a családi tanácsot. Feltárta a helyzetet.

— Felmentem, hogy rendbe hozzak mindent, — tört ki haragosan — de a császári udvarral nem lehet békülni a magyarnak. Bennünket csak szolgaságban akarnak tartani, de nem bíznak bennünk! Megaláznak, kihasználnak, de nem tudják eltérni, hogy magyar ember hazájáért valamit cselekedjék!

— Nem megmondtam én már régen kegyelmeteknek, hogy eb hite van a németnek! — mondá éles hangon Frangepán Katalin. — De kegyelmetek mindig csak a török ellen dúltak-fúltak. Szegény Miklós bátyámnak is az volt a hibája, hogy mindig a német plundrájába akart kapaszkodni. Minek olyan kocsi után futni, amelyik fel nem vesz bennünket?

— Jól beszélsz édes néném! — szólt közbe Frangepán Ferenc, aki együtt érkezett vissza sógorával Bécsből. — Nekünk a legnagyobb ellenségünk a császári udvar.

— Hiszen már én is kezdek megbarátkozni a török szövetség gondolatával. Hallom, hogy Rákóczi is csak ebben bizakodik. A felső vidék azt mondja: százszor inkább a török, mint a német! Csakhogy az nem tetszik nekem, — folytatá kedvetlenül a bán — hogy egy kissé nagyon is lassan mozognak. Azután már sokszor megégettem ezzel a kutya pogánnyal a kezemet. Mindig attól tartok, hogy cserben hagy.

— Hát kibem bízhatik másban kegyelmed? — pattant fel Frangepán Katalin. — Talán megint a francia királyban? Vagy Gremonwilleben, aki eddig mindig csak ígért, de soha semmit sem teljesített? Én kijózanodtam már ebből a reménységből. Torkig vagyok velük! A mi életünk a mi két szomszédunkhoz van kötve. Vagy a török, vagy a német. Ezek között kell választani!

— No már akkor nekem inkább a török — mondá Frangepán.

— Igazad van öcsém, — mondá Zrinyiné — mert nekünk a török csak a vagyonunkat pusztította, jószágainkba tett kárt, de törvényeinket, vallásunkat, szabadságunkat nem bántotta. Hódoltságban tartja az országot, hogy adót fizetessen vele magának, de ahol a török uralom fennáll, ott szabad a lelkiismeret és törvényeinket is magyarok hajtják végre.

— Édes Katóm, mért lettél te egyszerre olyan nagy barátja a töröknek? — kérdé a bán feleségétől.

— Mert meggyőződtem a vőmuramnál, hogy a magyar felső vidék Erdélyre támaszkodik, Apaffy uram pedig a török szövetségese. Olvastam a levelet, amelyet Bethlen Miklós Thököly István uramhoz vitt és amelyet Rákóczi Ferencnek is felmutatott. Megnyugtatja őket, hogy követsége ott jár a portán és legközelebb segítségünkre jön a török. Ha pedig kegyelmed még most is habozik, az utolsó pillanatban, akkor ne csodálja, ha átgázolnak rajtunk.

— Én készen vagyok szívem, csak az időt várom! Tudod, hogy Bukováczyt már is elküldtük a portához, hogy felajánljuk magunkat a németek ellen. Harmincezer törököt kértem segítségül. Ezekkel egyesülve a magyarok, kiszoríthatják végváraikból a németet. Igérem neki 12.000 tallér évi adót és elismertem, hogy országunk a szultán védelme alatt áll. De azt is kikötöttem ám, hogy régi szabadságunkat nem bántja és a végvárak, még ha török segítséggel foglaljuk is vissza, magyar kézen maradjanak.

— Hát köthet ennél valaki becsületesebb szövetséget? — kérde Zrinyiné. — Én inkább a pogánnyal tartok, ha az hozzám emberséges, mint a kereszténnyel, ha az a bőrömet is lenyúzza.

— Bukováczy jó híreket írt, — mondá elégedetten a bán — csak az az átkozott Panajotti ott ne volna a nagyvezér mellett! Ez izgatja folyton ellenünk Kara Ibrahimot és vezetiroránál fogva, pedig mindenki tudja róla, hogy fizetett kéme Bécsnek, csak a nagyvezért nem lehet felvilágosítani.

— Mit izent kegyelmednek Bukováczy?

— Sok jóval biztat, de azért semmi bizonyosat nem mond. Azt írja, hogy mihelyt a fű kizöldül és takarmány lesz, rögtön jön a török a segítségünkre. A nagyvezér már írt is a budai, az egri, a kanizsai basáknak, hogy amiben csak lehet, támogassanak bennünket.

— Mit akar még többet kegyelmed!? — szolt a bálné. — Kezdeni csak kell valakinek. Elég nagy víz a Duna, mégis csak egy kavics mögül buggyanik elő. Minél tovább folyik, annál nagyobb lesz, mert itt is, ott is erőt kap. Tisztán látom már, hogy megérett a dolog. De még ha húzódoznánk is, ránk nézve elérkezett a cselekvés ideje. Annyira belementünk már a dologba, hogy vagy keresztül vágjuk magunkat dicsőséggel, vagy elpusztulunk becsülettel. Csak vissza nem fordulhatunk többé. Felpuszkaporoztuk az egész országot és Patakon már alig várják a jelet, hogy fegyvert ragadjanak és segítségünkre jöjjenek. Ha kitör a harc, bizonyos, hogy magunkkal sodorjuk a törököt is.

— Alig várom én is, — kiáltott fel lelkesülten Frangepán — hogy a magyar süveg a török turbánnal egyesülhessen. Istenemre! a német kalapok akkor repülni fognak! Most verjük a vasat, amíg meleg! Ne adjunk időt annak a bugyogós népnek, hogy magát összeszedje!

— Miattam akár ma kezdhethük — szolt a bán villogó szemekkel. — Nekem a harc az életem, akkor érzem jól magamat, ha katonáim élén állok.

— Irassa meg kegyelmed a vőurunknak azonnal, hogy Istennek hála, mindent megkaptunk a török császártól. Mindent, amit csak kívántunk. Tudják meg Patakon, hogy itt mindnyájan talpon állunk.

— Csakugyan itt az ideje, hogy mozogjunk, édes sógor! Én megyek Károlyvárosba, hogy rendezzem a dolgokat. Remélem, pár nap múlva onnan jó hírekkel térek vissza.

— Kegyelmed pedig — mondá Frangepán Katalin — legjobban teszi, ha rögtön megparancsolja tisztjeinek, hogy a papok által hirdessék ki a szószekről, hogy minden jobbágy tehetsége szerint gyalog vagy lóháton, álljon fegyverbe, hogy az első riadóra készen legyen. Jutalmul pedig ígérje meg kegyelmed, hogy ha felszabadul az ország, a robotot és a jobbágy-ságot eltöröljük. Úgy sem emberséges dolog, hogy nálunk a gazda él a szegény zsírján és a

földesúr fosztogatja a jobbágyot. Mit nyer azzal a jobbágy, hogy védjük őt az ellenségtől, de helyette azután magunk tesszük tönkre?

E pillanatban kopogtattak a terem ajtaján és Zrinyi Péter bosszankodva kiáltott fel:
— Ki az? Nem megmondtam, ne zavarjanak!

A terem ajtaja azonban kinyílt és egy fehér talárba öltözött szerzetes lépett be az ajtón. Csontos arcú, világoskék szemű, hirtelenszőke alak, az angolszász fajnak jellemző karakterével. Forstall Márkus, augusztianus barát, aki Zrinyi Miklós titkára és a családnak benső barátja volt.

— Maga az kedves páter? — kérde Frangepán Katalin barátságosan eléje sietve a vendégnek.

— Mi jót hozott tisztelendő atyánk? — toldotta meg a szót a bán.

— Életbevágó fontos ügy hozott ide! — szólt komolyan a szerzetes. — Tudják kegyelmeitek, hogy a Zrinyi-családot még ma is úgy tekintem, mint rokonaimat, testvéreimet. Ha szegény Miklós urunk halála után elszakadtam is Bécsbe, de azért szívem mindig önöknél maradt; együtt érez kegyelmeitekkel. Együtt örül, együtt szomorkodik.

— Ezt mi is nagyon jól tudjuk, édes páter — szólt megindulással a bánné — és hálásak is vagyunk érte. Manapság úgymint ritka a jóbarát; annál jobban meg kell becsülni az igazit, mint aminő ön is!

— Ha a jóbarátot nehéz órák próbálják meg, akkor én szívesen keresztül mentem már önökért a tűzpróbákon. Most is azért siettem Bécsből, hogy feltartóztassam a fenyegető csapást, amely a Zrinyi-fézszekre lesújtani készül. Az udvarban az önök ellenségei kerültek felül. De csak alattomban szítják a parazsat. Óvatosan csúsznak, mint a kígyó, hogy észrevétlenül vethessék magukat biztos zsákmányukra. Ezért jöttem ide figyelmeztetni a lappangó veszélyre, nehogy készületlenül találja önöket.

— Hozzászoktunk már a bécsi ármányhoz, — mondá megvető hangon a bánné — de mi ébren vagyunk ám!

— Még eddig mindig széttiportam a csapdáikat, — mondá a bán önelégülten — most is szembe nézünk velük!

— Csakhogy a dolog most sokkal komolyabb, mint önök hiszik! Az udvar már kiadta a parancsot a stájerországi hadaknak, hogy jöjjenek észrevétlenül a Muraközbe, lepjék el a falvakat, nehogy a jobbágytságot önök idejében fegyverbe állíthassák.

— Ez már csakugyan nem tréfa dolog — mondá Frangepán Ferenc érdeklődéssel.

— Hagyd, sógor — inté le egy kézmozdulattal a bán. — Mire ezek ide jönnek, én már rendbe leszek Csáktornyaival és Légráddal és ez a két vár a Muraköz. Ez pedig az én kezemben van. Addig tartom azokat, míg Rákóczi ott fenn ki nem bontja a zászlót és be nem jön a török. Azután majd mi beszélünk a bécsi rongyokkal.

A bánné örömsugárzó arccal rázta meg férje kezét.

— Azért mondom, hogy a dolog nagyon komoly, mert kegyelmed már nem fogja összedehetni jobbágyait. Spankau egész hadtestével beözönlött már a Muraközbe. Két nap óta minden hírnököt, akik Csáktornyáról ki vagy be közlekedtek, letartóztatott. Magam is csak nagynehezen tudtam az őrvonalat kijátszani.

— Mit beszél, páter? — kérde arcából kikelve Zrinyi Péter.

— Azt mondtam, hogy a császári hadak már is ellepték Muraközt!

A bán toporzékolni kezdett dühében.

— Úgy van, bán úr. Spankau legkésőbb holnap éjjel ostrom alá veszi a várat. Megbízása van reá.

— No hát csak jöjjön! Előbb mint rám teszik a kezüket, meggyúlik velem a bajuk. Jóságaimat, méltóságaimat elvehetik tőlem, de a fejem és a becsületem még megvan! Hogy megemlegessék, ezt drágán fogjuk eladni. Úgy-e sógor?

— Ha kell, inkább magam is törökké leszek — mondá Frangepán. — De családunkon nem fog olyan könnyű szerrel keresztülgazolni az udvar, mint ahogy a mi szegény hazánkkal teszik.

— Most már úgy beszélnek kegyelmetek, ahogy egy egész férfi — mondá Zrinyiné. — Álljon talpra kegyelmed és vonassa ki rögtön a bástyákra az ágyúkat! Öcsémmel pedig üljenek lóra és menjenek át a kanizsai basához, kérjenek tőle segítséget és jöjjenek vissza török erővel! Fogják hátba a németet, hadd legyen melege Spankau uramnak. Én addig tartom a várat. Mihelyt hírt veszek kegyelmetekről, kirohanok. Tudom Istenem, hogy megemlegetik a csáktornyai napokat. Csak jöjjenek vissza mielőbb a segítségemre.

— Ne hamarkodják el a dolgot, kegyelmes asszony, hiszen így egyenesen belerohannak a törbe, amit ellenségeik vetettek. Ne állítsák a fegyver élére, amit egy kis ügyességgel rendezhetünk. Én Rottal gróf megbízásából jövök, aki összetett kezekkel könyörgött az Isten fiának szent szerelmére, hogy hallgassák meg az ő utolsó tanácsait. Az udvari tanácsban a Zrinyi-ház gyűlése került felül. Panajotti valami új követségről tett jelentést Bécsben. Elhatározták, hogy a Zrinyi-javakat lefoglalják, váraikat megtámadják, jobbágyaikat a hűségeskü alól feloldják és a bán fejére jutalmat tűznek. A Zrinyi-párt pedig élve vagy halva Bécsbe szállítják. Ez a határozat és csak annyit sikerült kivinni a császárnál az önök barátjainak, hogy a végrehajtást attól tette függővé, hogy a bán uram meghódol-e vagy ellenáll. Ha beereszti a császári csapatokat a várba, akkor Spankau a bánt János fiával és önnel, Frangepán uram, egész tisztelettel fogja Bécsbe szállítani. Ha azonban ellenáll és ostromra kerül a dolog, a császár szabad kezet ad a határozat végrehajtására és ebben az esetben a parancs, hogy az egész családot élve vagy halva kézre kerítsék és láncokban vigyék az udvarhoz.

— Míg a kezeinkben kard villog, addig más vasat nem fognak azokra verni! — mondá szikrázó tekintettel a bánné.

— Könnyen el lehet még a bilincseket kerülni — szolt a szerzetes. — Sőt egyenesen ez a küldetésem! Rottal gróf tanácsolja, hogy mielőtt a várat körülvennék, a bán úr sógorával együtt önkénytesen jöjjön fel Bécsbe. Mutassa meg az udvarnál, hogy nincs oka félni, mert ő nem lázadó, aki fenyeget, hanem hűséges alattvaló, aki meghódol. Rottal gróf ismét megszerzi a kegyelmet. Erről biztosítja a bán uramat. Éppen fenn van most az udvarnál Borkovich Márton zágrábi püspök, ez a szentéletű aggastyán, akit a császár bámul és nagyon szeret. Ez az ember vérét ontja a Zrinyiekért. Rottal őt akarja megbízni, hogy emelje fel szavát a bán családjáért a császárnál és világosítsa fel, hogy nem igaz az, amivel ellenségeik rágal-mazzák önöket. Egyúttal megkérte, hogy bírja rá a császárt egy oltalomlevélnek vagy kegyelmi iratnak kiadására. Mihelyt a császári ígéretet a püspök megkapja, rögtön jönni fog a kegyelmi irattal ide, a szomszédos Körmendre, hogy a Batthyányiak várában várja kegyelmeteket. Kérve kérem még egyszer, ne lökje el magától kegyelmed az utolsó deszkaszálat. Rottal János az Isten segítségével meg fogja önöket menteni.

— Köszönjük a jóakarátát, de nincs szükségünk mentő deszkára, csak az Isten segítségére! — mondá büszkén Zrinyiné. — Ezzel mi elengedők vagyunk önmagunknak! Másra nem szorultunk!

— De hát hogyan mehetnénk mi Körmendre? — mondá Frangepán tünődve — ha már Spankau előzönlötte a Muraközt?

— Azon az úton, amelyen én jöttem be! Turnicse felé még szabad a járás. A bán úr sógorával együtt jó lovas, könnyen átúszthatnak a Murán. Estére Széchi-szigetre érnek, reggelre Körmendre. Ha pedig holnapután Spankau megkezdí az ostromot, megnyitjuk neki a kapukat. Csak az üres kalitkát találja itt, a madár már elrepült.

Zrinyi Péter kérdőleg tekintett e szavak után sógorára. Forstall észrevette habozásukat. Rögtön közbevágott:

— Nines időnk gondolkozni, minden perc életkérdés. Rögtön pattanjanak lóra kegyelmetek; mi itthon a nagyasszonnyal imádkozni fogunk önökért.

— Én csak megátkozni tudnám őket, ha az ön tanácsát követnék — mondá Zrinyiné. — Én is azt mondom, üljenek lóra, úsztassanak át a Murán és menjenek Kanizsára! Pár nap múlva mi leszünk felül!

Zrinyi Péter felugrott helyéről és kiadta a parancsot a nyergelésre. Szükséges ruháit összekapkodta és Frangepánnal együtt elbúcsuzott feleségétől.

Az asszony két karjával átfonta férje nyakát és okos szemeivel kérőleg tekintett férje arcába.

— Péter! Csak most az egyszer légy erős! Ne hallgass senkire. Ferenc sógorodra se, mert ez még ifjú lélek, aki jobban ragaszkodik az élethez, amely neki csak örömet ígér, mint a becsülethez, amelyért meghalni is boldogság. Igérd meg nekem, hogy visszatérsz Kanizsáról a te feleségedet és családodat felszabadítani. Mihelyt átértél a Murán, küldj egy pár sort, hogy nyugodt legyek. Nevünkhöz méltó vitézséggel fogom megvédeni ezt a várat. De a fegyvert csak addig tarthatom erősen markomban, amíg bizodalmamat meg nem öled. Amíg remélni tudok benned, Csáktornya is áll. Erő nem veszi el tőlem, csak a te árulásod!

E szavak után a két lovas kivágtatott a várból. Mindössze 20 fegyveres ember kísérte őket 25 hátaslóval. Frangepán Katalin fehér kendőjével a bástyafokról még sokáig intgetett utánuk.

Forstell szomorú lemondással csak annyit tudott szólni:

— Adja az Isten, hogy meg ne bánja a nagyasszony!

A bánné azonban nem hallgatott reá. Megelégedéstől sugárzó arccal adta ki a katonáknak a parancsokat. Egész napon és éjen át együtt dolgozott velük. Betömette a lőréseket, előhozatta az ágyúkat, a hidat felvonatta; felállította a szakállas ágyúkat, kiosztotta a bástyákat, rendezte az őrséget és másnap délután összegyűjtötte minden híveit a várudvarba, hogy a végső ellenállásra fölesküdtesse őket. Már sorban állt az őrség, mikor egy futár habos lovon a kapu előtt megállt. Levelet mutatott fel a várnagynak.

— Kérdezzétek meg, kitől hozza? — mondá a bánné.

— A bán úrtól!

— Eresszétek be.

Frangepán Katalin reszkető kezekkel bontotta fel a levelet. Mohón olvasta:

Édes szívem!

Körmendről, a Batthyányiak kastélyából írom hozzád e sorokat. Nem akartam addig határozni, míg a zágrábi püspök úrral nem beszéltem. Nem dönthetem ok nélkül veszélybe a családot. Fegyverhez csak kényszerítve szabad nyulnunk, mert a harc esélyei reánk most nem kedvezők. Lelkiismeretem azt mondja: elég a kísérletezésből! Ferencnek is ez a nézete. Az ellenállásra nem vagyunk készen; minden oldalról megcsaltak. Legokosabb tehát békülni az udvarral. A püspök a császár szavát hozza, hogy ha felmegyek, minden el van feledve. Nyisd meg te is a várat

Spankaunak, mert ellenállással csak minket döntenél veszedelembe, János fiamat pedig azonnal küld Bécsbe. Azt akarom, hogy legyen mellettem valaki a családból. Isten oltalmazzon, drága Katalin! Ne zúgolódj — így kellett történni. A viszontlátásig hűséges férjed:

Zrinyi Péter gróf.

Az asszony arca mindig sápadtabbá lett, végül megtántorodott és reáborult egész testével a bástyafalra. Térdei megcsuklottak. Erőt vett rajta a gyengeség. A katonák megdöbbenve néztek reá. Ő pedig könnyeit letörölve feléjük fordult és mondá:

— Vitézek! Törjétek össze kardjaitokat. Esküre sincs szükségem többé! A kapukat megnyitjuk a császárnak. Kiben bízhatnék én még a nagy világon, ha már a férjem is elhagyott?!

Spankau még az éjjel megérkezett. Körülvette a várat. Felszólította az őrséget, hogy adják meg magukat. Az első szóra megnyílt a kapu és Zrinyiné egyik tisztje kihozta a kulcsokat azzal az üzenettel, hogy Csáktornya mindig nyitva áll a császári hadaknak.

A német zsoldosok beözönlöttek a várba. Zrinyiné Auróra leányával talpig gyászban fogadta a gögös vezért. Künn várta az udvaron Spankaut, amint tisztjeivel belovagolt a várba.

— Nagyságos asszony, — mondá Spankau Zrinyinének kardjával tisztelegve — én magam akartam felkeresni önt a palotában.

— Sajnálom, tábornok úr, hogy ott fenn nem fogadhatom. E perctől kezdve nem érzem magamat többé a vár úrnőjének, csak meghódolt szolgálónak. Férjem akarta így! Nekem engedelmeskednem kell!

Ezzel nyugodtan elfordult Spankautól...

— S hol van a bán úr? — kérde meglepetve Spankau.

— Útban Bécs felé! De helyette én vagyok a házigazda és vendégszeretettel fogadom önt és katonáit.

— Hálásak leszünk érte, kegyelmes asszony! — mondá gúnyos mosollyal Spankau, miközben lovagostorával látható bosszúsággal verdeste magasszárú csizmáját.

Valóban hálásak is voltak, mert amikor Zrinyi Bécsbe ért, akkorra már minden várát és jószágát feldúlták Muraközben. Csáktornyát is kirabolták.

Nemcsak a legénység fosztogatott, hanem a tisztek jártak elől jó példával. Bútorokat, fegyvereket, drága szőnyeget kocsikra rakattak. Lovakat szerszámostól vittek el. A pincéket kifosztották. A hordók fenekét bevették! Még a konyhaedényeket is elrabolták!

Csak maga Spankau, a hős osztrák generális, két órát, tizenkét ezüst serleget, szőnyeget, egy ezüst kardot, lovakat és kocsikat vitt magával. Egy bizalmas ezredese fegyvereket és lovakat rabolt. A másik feltörte a fali szekrényeket és 50 darab aranyat vitt el. Egy vitéz kapitány tizenkét ezüstpénzt és gyertyatartókat harácsolts össze, sőt még asztalkendőket is rabolt hozzá. Ami értékes volt, mind összezsomagolták. Zrinyiné hatvan cselédjével a kifosztott és leszerelt várban bútor, élelem és háziszerek nélkül maradt. Csak a testén levő ruháját hagyták meg.

Négy napi dúlás és fosztogatás után Spankau nagyon meleg hangon búcsuzott el Zrinyinétől, aki leányával a kerti lakban volt kénytelen magát megvonni.

— Ne nehezteljen a grófné, ha esetleg valami hiányt tapasztalna. Hja! — mondá vállvonogatva — ez a háboru. A győztes seregnek megvan a zsákmányjoga!

— Oh! a dicső császári hadsereg mindig nagyon jól értette, hogyan kell megnyitott várakat kifosztani, védtelen nőket kirabolni, lefegyverzett hősöket kivégezni! Hálásak vagyunk tábornok úr leánykámmal együtt, — folytatá metsző gúnyval — hogy a megbotoztatástól ez alkalommal bennünket megkímélni méltóztatott.

— Grófné! — rivalt rá Spankau ingerült hangon — nem számítom be önnek megmondatlan szavait. Betudom a megaláztatás keserűségének, amelyhez ön még eddig nem volt szokva.

— Igaza van tábornok — felelt Frangepán Katalin büszke fensőbbiséggel. — Ez a megaláztatás volt a mi első gyalázatunk. De legyen nyugodt, ezt is le fogjuk mosni nemsokára. Könnyel vagy vérrel, — ahogy az Isten akarja.

Ezzel nyugodtan elfordult Spankautól, még csak tekintetre sem méltatva őt. A generális pedig sarkantyuba kapta lovát és bosszúsán vágatott ki a kifosztott várból.

Szomorú napok.

Gyászba borult az ég a pataki vár fölött. Az élet zaja kihalt belőle. Ahol pár hónappal ezelőtt még vidám társaság seregett össze az ország minden részéből, hogy a nemzeti föltámadás nagy munkáját előkészítsék, ott ma már csak egy mély gyászba öltözött, boldogtalan asszony zokog családjának és hazájának pusztulása miatt.

Oh! milyen magára hagyták egyszerre azt a nagyszívű asszonyt, aki egész életét és életének minden boldogságát csak imádott hazájának üdvére fordította. Az ismerősök, jóbarátok, vérrokonok, sőt maga Rákóczi Ferenc, a férj is, sietett menekülni a sárospataki várból, nehogy az összeesküvés gyanuja miatt reájuk is lesújtson a kérélyhetetlen bosszú, amely a nemzeti mozgalmat vérbefojtotta.

Mint ahogy a megriadt nyáj szétrebben a veszély pillanatában, úgy futottak szét a fölkelés előkészítői az országszerte kitört üldöztetésnek hírére. Nemcsak a fegyvert tették le, mielőtt használhatták volna, hanem mindenki iparkodott magát a gyanuárnyékától is tisztázni. Rémhírek töltötték be az országot siralommal. A bécsi udvar hajtóvadászatot rendezett a magyar szabadság védelmére szövetkezett hősök ellen. Nem a békés kiegyenlítésnek a politikáját kereste, hanem hozzányúlt a láncokhoz, a kínzóeszközökhöz, a börtönökhöz, a verpadhoz: szóval a véres megtorlásnak gyalázatos eszközeihez.

Megindult mindenütt az üldöztetés. Megteltek ismét a börtönök. Megkezdődtek a jószágelkobzások. Gyanus volt minden jó magyar ember, mert akinek szívében a hazaszeretetnek csak egy szikrája lappangott, az már törvényen kívül állott és úgy bántak vele, mint összekülvő lázadóval.

Egyszerre két vérbíróságot állítottak föl. Az egyiket Bécsújhelyen, hogy ítéljen az önkéntes fogságba lépő Zrinyi és Frangepán, továbbá a bécsi börtönben sínylődő Nádasdy Ferenc országbíró fölött. A másodikat Pozsonyban, ahol egyszerre kétszáz vádlottat tartottak fogva.

A bíróságokat csupán ellenséges érzésű udvari emberekből állították össze. A bírák között egyetlen magyar ember se volt. Idegenek, nyílt ellenségek ítélkeztek szabadsághőseink fölött, akik hiába sürgették, hogy őket magyar törvények alapján vonják perbe és magyar bírák ítéljenek fölöttük.

Képzeltetjük, milyen bíraskodás volt ez?! Ha valakit besugás, árulás, vagy más egyéb gyanuokok alapján a vérbíróság elé állítottak, a vádat ellene nem a királyi ügyész tartozott bebizonyítani, hanem magának a vádlottnak kellett igazolnia, hogy ő ártatlan. Ha pedig bizonyítékainak beszerzésére módot és alkalmat kért, nem adták meg neki, mert börtönéből az ítélet kimondásáig senkit szabadlábra nem helyeztek. Minden hitvány árulót vagy bosszúálló rágalalmazót, aki terhelő tanuvallomást tett, elfogadtak hiteles tanunak. A szegény vádlottakat pedig nemcsak hogy nem szembesítették velük, hanem még a tanuknak neveit sem mondták meg nekik.

Igy akarták durva erőszakoskodással és égbekiáltó igazságtalansággal megbosszulni a magyar szabadságért megindított jogos nemzeti küzdelmeinket. Ritka család volt Magyarországon, akinek egyik-másik tagját börtönbe ne hurcolták volna és akinek nagyobb jószágá vagy vagyona volt, az ellen siettek vádat emelni, hogy birtokaikat elkobozhassák.

Beözönlöttek újra a német zsoldosok, hogy kizsarolják, elpusztítsák az országot és éhező gyermekek szájából rabolják ki az utolsó falatot. Tűzzel-vassal pusztítottak, mert a megriadt nemzet teljesen elvesztette a fejét és képtelen volt minden ellenállásra.

A nemzeti mozgalom vezetőit börtönbe vetették, a gyanusakat összefogdosták és Rákóczi Ferenc ellen is kiadták az elfogatási parancsot.

Az ifjú fejedelemnek mintegy 2000 embere volt összegyűjtve Tálya körül, de ő is csakhamar elvesztette hitét és bizalmát. Akkor csüggedt el teljesen, midőn ipának, Zrinyi Péter grófnak levélét meghozták Bécsből. A bán, aki pár héttel ezelőtt még a fölkelésre ösztönözte és a török szövetséget megkötöttnek mondotta, a bécsi fogságból csak lemondásra, meghódolásra intette őt. Leírta, hogy őt is milyen szerencsétlenségbe döntötték a rossz tanácsadók és a meg nem fontolt célok: »Ne bízzatok tehát a hitetlen törökben, hanem folyamodjatok a császárhoz és békében fogtok élni. Az én életem a ti kezetekben van most, mutassátok meg, hogy szerettek és gyermekeim vagytok!«

E levél után Rákóczi is otthagya a tábornokot; otthagya Sárospatakon az ifjú nejét és anyjához menekült, hogy Munkács sziklafalai mögött keressen menedéket. Tudta, hogy Báthory

Zsófia kedvelt egyéniség az udvarban és befolyásánál, összeköttetéseinél fogva csak tőle várhatja szabadulását. A munkácsi vár asszonya aggódó szeretettel és keserű szemrehányással fogadta az elveszettnek hitt gyermeket :

— Te rossz fiú ! Szövetséget kötöttél az eretnekekkel, fegyvert fogtál oktalan ipad tanácsára királyod ellen és búval, bánattal töltötted el napjaimat, de ipad megkapta jutalmát ! Ellened és bolond híveid ellen pedig már is jő a császár serege. Örvénybe rohantál, de még bízom a császár kegyelmében ; csakhogy most már vége legyen a háborúnak és ne gondoldj annak további folytatására. Váramban vagy, ahol én parancsolok és neked, ha akarsz, ha nem, engedelmeskedned kell.¹

Báthory Zsófia mindent elkövetett, hogy fiát megmentse, de viszont följánlotta a császári udvarnak minden erejét, hogy a nemzeti mozgalmat elnyomni segíti. Az ő szemében az alkotmányos küzdelem csak forradalom volt, amelyért Zrinyi Péter gróf halált, Szécsy Mária, a nádor özvegye pedig korbácsot érdemelne. Hogy azonban fiát teljesen kivonja a »lázas pártütők« sorából, magánál tartotta Munkácson és nem engedte meg, hogy bajtársaival vagy Patakon maradt nejével még csak érintkezessék is.

Míg így dúlták az országot és a vérbosszú minden fegyverével sanyargatták még az ártatlanokat is, addig Lipót császár elment búcsujárásra Nagy-Mária-Cellbe, szavai szerint :

— Imádkozni Magyarország boldogsága és megmaradásáért !

Visszajövet azonban aláírta a megyéknek szóló szigorú parancsot, amelyben ezeket a császári hadseregnek eltartására és szíves fogadására utasítja. Szóval, kiadta a rendeletet Magyarország rendszeres kipuhtására.

Mindezt a nyomort és szenvedést talán senki jobban át nem érezte a hazában, mint Zrinyi Ilona az ő elhagyatottságában. Élete célja omlott nagy robajjal össze, hogy romjai alá temesse reményeit és minden boldogságát. Mint a tavaszi fagytól leperzselt virág, úgy állott elhervadt reményeivel elhagyatva egyedül. Egyedül az ő nagy bánatával. Atyját, nagybátyját vérpadra hurcolták ; anyját Grácba száműzték Auróra hugával és minden vagyonuktól kifosztották, úgy hogy a dúsgazdag Zrinyi család kegyelemből nyert falatokkal csillapíthatta csak éhségét. János testvérét a császári udvar Bécsbe vitette, hogy ott vérenek és hazájának megtagadására neveltesse föl osztrák intézetben. Férje is magára hagyta hitvesét, aki hazájának siralmas sorsa fölött könnyezve, senkiben nem talált támaszt és vigasztalást.

Senkiben másban, csak az ő vallásos szívének élő hitében : az Istenben !
Most is ott térdel fekete gyászban a várkápolnának sötét posztóval bevont szentélyében és fátyollal eltakart arcát lehajtja az oltár zsámolyára. Az áhitatos, néma csendet csak emelkedő keblének mély sóhajai zavarják meg. Könnye végigcsorog hófehér arcán és panaszos szemeit fájdalmasan emeli föl az oltár feszületére :

— Oh te sokat szenvedett Istenember, nézz az én fájdalmamra és nyujts nekem vigasztalást ! Vedd el tőlem azt a keserű poharat, amelyet könnyeimmel töltöttem meg, midőn kínosan virasztottam elhagyatottságomban, álmatlan hosszú éjszakákon. Könnytől ázott vánkosaimon sóhajtoztam a reggel után és mikor rám virradt, alig vártam újra sötétségét. Amit én szenvedtem, annak emberi nyelven többé neve sincsen ! Nincs árva és elhagyatottabb nálam, akit véres árnyak riasztanak föl még imádságomban is. Látom vérpadra hurcolt apámat ; éhező testvéreimet ; az én megalázott anyámat, azt a szent asszonyt, akinek minden fohása csak hazájáért száll a te égi trónusodhoz. Látom ezt a kipuhtított, vérbe borult országot, ahol szabadságunk életfáját gyökerestől tépték ki az anyaföldből. Lesz-e ennek

¹ Pauler : Wesselényi összeesküvése. II. kötet, 47. lap.

új tavasza?! Hervadt reményeknek új föltámadása!? Végy magadhoz Uram Jézus, mert céltalan életnek nincs öröme, nincs vigasztalása. Ki emel föl engem, elhagyott, gyenge asszonyt, az én szomorú árvaságomból, sötét reménytelenségemből?!

A függöny mögül egy ifjú papnak alakja bontakozott ki.

— A te Urad Jézusod! aki élőhitedet megjutalmazza — susogta egy szelíd hang az oltár kárpitja mögül, amelynek lágysága az orgonahang erejével lopózkodt a szívbe.

Zrinyi Ilona meglepetve tekintett szét maga körül. A függöny mögül egy ifjú papnak alakja bontakozott ki. Ismerős vonásait azonban Rákócziné sem tudta rögtön fölismerni a szentély homályában.

— Nem emlékezik már reám nagyasszony?! — kérdé szeretettel az ifjú pap.

Zrinyi Ilona zavartan keresgélte mlékei között, de az ismerős alakot nem tudta beilleszteni.

— Én vagyok, Viktor, a munkácsi káplán, aki Vitnyédyvel együtt távoztam a várból. Az éjjel érkeztem Patakra és korán eljöttem a kápolnába, mert tudtam, hogy itt fogom önt legelőször meglátni. Nagyasszony! mióta én is hordozom nehéz keresztemet, azóta tudom, hogy a szomorú szíveknek nincs más vigasztalása az imádságnál!

Rákócziné arca egy pillanatra földerült, de azután csakhamar elborult ismét. Egy újabb emlék szomorúsága vetett rá árnyékot:

— Isten hozta tisztelendő atyám — mondá lemondó nyugalommal. — Szükségem lesz egy őszinte, igaz szívre; mert hiszen kidőltek mellőlem mindazok, akik önzetlenül szerettek valaha. Itt állok magamban; férjem, szülőim, testvéreim nélkül. Ön az első jóbarát, aki fölkeresett elhagyatottságom sötét napjaiban. Még Vitnyédy sem mutatkozik. Nem is sejtem, mi történt vele?

— Vitnyédy István meghalt!

— Ez is?! — rebegette Zrinyi Ilona irtózáttal.

— Meghalt — mondá megindulva Viktor — az én karjaimban.

— Tehát ez még sem volt áldozat!? — sóhajtá föl Rákócziné megkönnyebbülve.

— Vértanu volt, mint a többi, mert egy kéz mérte reájuk a csapást. Csak az eszköze volt más-más. Bécsújhelyen a bakó, Nezsiderben a fölbérelt orgyilkos.

— Irtózatós! — tört ki Rákócziné szemeit eltakarva. — Mennyi vér és mennyi pusztítás!? Ha szemeimet lehunyom is, mindig csak ezt látom.

— A családi ház pitvarában lótte orozva agyon Paka István, akit az igazságos Isten borzasztóan büntetett. Az oltott mészbe esett és ott halt meg az udvarban összeégett és zsugorodott testével.

— Tehát mégis van igazságszolgáltatás! — sóhajtá föl a fejedelemné.

— Az Isten mindig igazságot oszt; csak az időt választja meg hozzá. Egy láthatatlan kéz vezeti a mi sorsunkat. Ezt a kezet sokan nem látják meg, mivel árnyékot vet magára. De a vezetését válságos pillanatokban mindenki érzi. Ez a kéz fölemel és lesújt. Fölmagasztal és összetör. A hatalmasokat is letaszítja a székről, mihelyt bűneik mértéke betellett. De az elnyomottakat is fölmagasztalja, ha az ő szent akaratában való megnyugvással tudták hordozni megpróbáltatásuk keresztfáját. Az ön ártatlanul viselt szenvedései nagy kegyelmeknek előjelei. Isten minden önmegadással túrt szenvedést ezerszeresen jutalmaz. Akinek vállára oly nehéz próbákat rakott, mint a nagyasszonyéra, azzal fönséges céljai lehetnek az Istennek!

— Az én szívemben kihamvadt már minden remény. Nem tudja azt ön se többé életre fújni. Meggörnyedtem a reám mért csapások alatt; de azért sem kétségbe nem estem, sem nem zúgolódtam. Megnyugodtam Isten akaratában. E nyugalomban siratom az én drága halottaimat és még jobban az élőket. Köztük magamat is, aki már régóta nem élek, mert sem célom, sem reménységem nincs többé.

— Ez a bizalmatlanság nem méltó önhöz, nagyasszonyom. Frangepán Katalin nem ezt izente haldoklásának pillanatában.

Rákócziné megragadta az ifjú pap kezét és csókokkal halmozta el.

— Hát beszélt vele? Az én áldott, jó édes anyámmal?! Láttá őt nyomorában, szenvedéseiben? Volt mellette mégis hát egy magyar szív ott a távol idegenben, aki lecsukta szemeit az örökös pihenésre? Azokat a selymes, puha szempillákat, amelyek egy égő világot takartak el; az ő tiszta lelkének tükrét, ragyogó szemevilágát. Anyám! én édes jó anyám! — tört ki zokogással térdre esvén — miért hagytál bennünket árván, elhagyott gyermekeidet!

— Az ifjú pap nem talált, de nem is keresett szavakat a vigasztalásra. Hosszasan együtt sírtak és a fájdalom igaz könnyeit hullatták az oltárra áldozatul.

Mikor a bánat kitörése egy kissé csillapulni kezdett, Zrinyi Ilona folytatá :

— Beszéljen el nekem tisztelendő atyám mindent, amit anyámról vagy családomról tud. Hiszen olyan ellenkező híreket hallok felőlük, hogy most se látom tisztán gyászos végzetüket.

— Azért jöttem, nagyasszonyom, hogy mindent elbeszéljek önnek és átadjam haldokló szülőinek végbúcsuját és hagyatékait.

— Az apámét is ?

— Azt is ! Isten bölcs kegyelme engem jelölt ki, hogy e nagy szíveknek utolsó pillanatait a vallás vigasztalásával megkönnyítsem. Vitnyédy holtteste mellől egyenesen Bécsbe mentem, hogy átadjam a rám bízott levelet Gremonwillenek, amelyet Rákóczi Ferenc küldött Vitnyédyvel hozzá. Mikor én fölértem, már akkor az ön atyja is megérkezett Frangepán Ferencsel. Ők az augusztinusok külvárosi kolostorába szálltak meg és azonnal értesítették Lobkowitzot, hogy önként jöttek fel és rendelkezésére állanak.

Lobkowitz rögtön érettük küldötte hintóját, hogy őket a városba hozassa. A bán csak tisztességet látott e figyelemben, pedig ravaszul fölállított csapda volt. A külvárosi kolostor falai mögött biztonságban élhettek volna. Ezt a zárdát menhelynek tekintik. Erőszakkal onnan ki nem hozhatták volna őket. Ezért kellett szépszerével kicsalni mind a kettőt.

Az első napokban enyhe fogságban voltak. Szabadon járhattak-kelhetek és még kardjaikat sem vették el. De később mindig szigorították és végül fegyveres öröket állítottak szobáik elé. Megkezdték a kihallgatásukat is. A bán elmondta, hogy nem akart ellenállni és a felség ellen hadakozni, pedig német had jött ostromszerekkel vára ellen. Látta, hogy dúlják és prédálják a megszállott Muraközt. De ő nem akart harcolni, hanem lóra ült, a Murát átúsztatta és a felség elé jött, hogy lábaihoz boruljon, mert itt az adott szó szerint teljes biztonságban érzi magát. Mindenét feldúlták, megsemmisítették és jobban lakol hibáiért, mint megérdemelte volna. De mivel a felség kegyelméről biztosították, tehát legyen ezért is és mindenért az Úr neve áldott.

— Szegény édes apám, — sóhajtott fel a fejedelemné — a te őszinte, igaz szívedet milyen csúfosan törbe ejtették. Még nekünk is irattak vele börtönéből, hogy lefegyverezzük a felső vidéket. Mihelyt azután kezünkől kicsavarták a fegyvert és védtelenül állott az egész ország, rögtön megkezdték a véres bosszúállást.

— A bán is csakhamar belátta börtönében, hogy az adott szó szentségében hiába bízik. Ellenségei az udvarnál felülkerekedtek. Az egyetlen Rottal dolgozott szívvel-lélekkel mellette, de a tanácsban nem tudott többségre vergődni. A barátságos kiegyenlítésnek ő volt ott egyedül a szószólója. Azt hirdette, hogy most lehet az udvarnak megnyerni a magyarok szívét egy kis kegyelemmel és a javak visszaadásával. Legjobb mód a lázadást megszüntetni, hogy ha úgy cselekszik az udvar, hogy többé ne legyen okuk lázongani.

— Derék, becsületes ember ! — mondá élénk hangsúllyal Rákócziné. — Ebben az emberben nem csalatkoztam.

— Sajnos, — folytatá Viktor — hogy ezt a szelíd mérsékletet maga Szelepcsényi primás támadta meg legjobban. Azt mondta, hogy ez »hasztalan« és »helytelen« mérséklet. Isten is az egész emberi nemzetet sújtá egy Ádámnak vétke miatt, tehát bűnhődjenek a vétkesek még fiaikban is.

— Ezt a bűnhődést, sajnos, szegény ártatlan testvéreimnek is együtt kell velünk éreznük — mondá szomoruan a fejedelemasszony.

— Ez a gondolat bántotta legjobban a bán urat. Ezért lett mindig haragosabb az ő gyalázatos börtönében. Megtudta a családjára lesújtó csapásokat. Tudta, hogy félholt nejét betegen hurcolták ki ágyából és várából kivetették, hogy Grácba fogságba vigyék. Az utca-csócselék gúnyjai között kísérték családját megkötözve Grácba, míg ő a börtönben tehetetlenül szenvedett és oltalmukra, enyhítésükre nem siethetett.

Zrinyi Ilona hangos zokogása egy pillanatra elhallgattatta az ifjú papot. De csakhamar összeszedte erejét és sürgetve mondá :

— Tovább, tovább az Istenért! Hadd tudjak mindent.

— Hányszor ütött a bán saját homlokára, miközben felordított : Miért nem hallgattam én reád, Katalin! Most villogó fegyveremmel üzném ezt a bitangot, aki vasat rakott kezeimre! Úgy kell, Zrinyi Péter! Miért bíztál jobban másban, mint a saját erődben és igaz hitvesednek tanácsában. Elkeseredésében írt a császárnak is. Azt írta : »Tudja, hogy alkalmatlan lesz, de néma gyermeknek anyja sem érti szavát és a császár neki atyja, ura, mindene, máshoz tehát kihez folyamodjék?! Be vagyok zárva, hogy elfeledjenek és nevemnek gyalázata a világon elterjedjen. Javaimat ragadozó vadállatok pusztítják. Családomat, ezt a híres, tekintélyes családot, mely az ausztriai házért mindig kockára tette életét és vagyonát, megbélyegezték, meggyalázták. Ezen csak felséged segíthet. Adhattam-e engedelmességemnek nagyobb jelet, mint hogy felséged lábaihoz borultam? Visszaél hatalmával, aki bosszút áll azon, aki magát már megadta. Felségednek jelszava : »Parcere subjectis et debellere superbos«. Megszánni azokat, kik meghódolnak és leverni a kevélyeket. Én egészen tisztára nem moshatom magamat, de ha hibát követtem el, bocsássa meg. Nem az igazak, hanem a bűnösök hirdették a kegyesség dicső hírét. Ezt mondom és ezzel megkönnyebbült az én lelkem«. Ugyancsak ilyen kegyelmi kérvényt nyújtott be az ön nagybátyja, Frangepán Ferenc is, aki fölémeltette, hogy családjának ő az utolsó férfisarja és vele kipusztul az a dicső Frangepán-nemzetség, mely évszázadokon keresztül annyi szolgálatot tett a kereszténységnek és a magas ausztriai háznak. Ősei tizennyolc uradalmat és több milliót érő jószágokat veszítettek, mert az osztrák házhoz ragaszkodtak. Atyja és testvérei hatvan éven keresztül védték a határokat és ő maga is Zrinyi Miklós minden dicsőséges csatájában részt vett. Csak a mult háboruban is 400 katonát tartott a saját költségén. Ezen érdemekre való tekintettel alázattal kéri ő felségét, hogy adja vissza neki méltóságát és szabadságát.

— Szegény nagybátyám! — mondá elfojtott sóhajjal Rákócziné.

— Bizony szomorú karácsonyjuk volt szegényeknek. A bán Rottal János grófhoz is írt egy levelet, amelyben magát »mindenben elhagyatott, búban, bánatban, undok gyalázatban úszó és fetrengő rabnak« nevezte. De az udvar siket volt e kérésekkel szemben. Ott fenn már elhatározták a Zrinyi-család kiirtását. Míg ők a börtönben kínlódtak, addig az udvar farsangolt. Opera, ballet, fényes szánkázás, álarcos játékok egymást követték. A császár és császárné korcsmárosi jelmezbe öltöztek és az udvari bálon még az idős Lobkowitz herceg is reggel négy óráig táncolt. A kegyelmi kérvényeket pedig félre dobták, az ügyészség azt izente Frangepánnak, bizonyítsa be ártatlanságát. »Irgalmas Isten! — mondá az ön nagybátyja — hogyan szerezzek bizonyítékokat két ölnyi vastag falak között elzárva minden emberi társaságtól?«

A két foglyot átvitették Német-Újhelybe és ügyüket teljesen rábízta a császár Hoher Pálra, aki már a bíróságban is kitűnt kegyetlen vérszomjával. Ez az ember, aki minden magyarban lázadót látott és gyűlölettel égett fajunk iránt, a császárnak a legkíméletlenebb bosszút és megtorlást ajánlotta. Azt írta véleményében Lipóthoz : »Kezedben, kötözve, börtönben vannak a legkiválóbb vezetők. Könyörületességből meg ne kegyelmezz életüknek és

ne hallgass a csalfa szirének szavára, kik irgalmat ajánlanak, mert ez csak új veszélyt hozhat reád. Egyetlen orvosság itt a halál, mert csak a halottak nem fészkelődnek. Ezt a bajt csak vérrel lehet meggyógyítani. Erdély II. Rákóczi György által már megkapta a magáét. Most a magyarokon van a sor. Őket kell emberségre tanítani. Nincs féktelenebb nép a magyarnál,

Zrinyi és Frangepán a siralomházban.

mely sem régi nemzeti, sem Habsburg-házi királyainak nem akart másképp engedelmeskedni, mint a vaskényszerűség alatt. Fel kell tehát használni az alkalmat. Most le van nyögözve. Vezetői fogvák. Várai német kézben. Le kell tehát végképpen verni. Ne hidd, uram, hogy kegyelmeddel megengesztelheted őket.»

— Szörnyeteg! — tört ki az undor megvetésével Rákócziné.

— Sajnos, hogy ennek a szörnyetegnek véleménye döntött. A császári várpalotában

összegyűlt bíróság Frangepánt, Zrinyit és Nádasdyt fej- és jószágvesztésre ítélte és a büntetést előzetes kézcsonkítással súlyosbította.

— Irtózatos! — sikoltott föl a rémület hangján Zrinyi Ilona.

— Az ítéletben a bíróság külön hangsúlyozta, hogy a felség Zrinyinek csak színleg, tettetésből ígért kegyelmet, hogy törbe ejtse. A pártütők vérénél kedvesebb áldozatot — mondá Hoher — a felség nem is hozhat az Istennek.

— Kegyelmes Isten, hogy élnek vissza a gazok a te szent neveddel! Te veled, aki az örök irgalom istene vagy! — sóhajtott föl Zrinyi Ilona.

— A császár az ítéletet a kézcsonkítással együtt helybenhagyta. Április 28-ának délutánján vezették ki a bánt börtönéből és a vártéren, a katonák sorfalai között, olvasta föl Ábele — Hoher titkárja — a halálos ítéletet. Zrinyi Péter egy pillanatra elsápadt, de azért szótlánul, büszkén, bátran hallgatta végig a pribéket. Csakhamar lehozták Frangepánt is, aki már elkeseredve tiltakozott az igazságtalan ítélet ellen. Mindamellet még az éjjel levelet írt a császárnak: »Reszkető tollal, könnyes szemekkel, lábaihoz borulva kéri, hogy tekintse virágzó korát, őseinek érdemeit és ne tulajdonítsa vétkét másnak, mint ifjúsága túlhevének. Változtassa át a felség a halált bármiféle más büntetésre. Többet szeretnék még írni — végezé — és irgalomért esedezni, de én nyomorult gyengeségem miatt nem tehetem. Bevégzem soraimat, életemet és haláloamat felséged kegyelmébe és irgalmába teszem le.«

— És a felség nem indult meg e könyörgésre? — kérdé könnyes szemmel Rákócziné.

— A halálra ítélték utolsó könyörgései eljutottak hozzá, de ő bezárkózott Laxenburgba és nem hallgatta meg a szerencsétleneket. Azt mondta: »Imádkozni fog, hogy az Isten a mennyországba vigye őket.« A bán hamarabb magához tért. Isten neki! — mondá — meghalok én örömet, de ily módon veszni el mégis szomorú! Frangepán ezalatt levelet írt nejéhez, ígérve, hogy amint szerető férje volt a világon, úgy hű szószólója lesz a másvilágon.

— Én — folytatá Viktor — a kapucinusok zárdájában voltam megszállva és mint magyarul tudó pap, kijártam, hogy én nyujthassam nekik az utolsó vallási vígasztalást.

— Áldja meg az Isten önt, atyám — mondá hálásan a fejedelemasszony és megcsókolta az ifjú pap kezét.

— Éppen benn voltam az ön atyjánál, mikor a börtönébe este bejött Frangepán. Ő szólította meg a bánt. Eljött, — úgymond — hogy halála előtt még egyszer láthassa és tőle bocsánatot kérjen. Megköszönte, hogy vezérlete alatt megszokta a halált és reményli, hogy ő mint mester, most is jó példát fog neki mutatni. Szívesen halnék meg, ha azzal a te életedet, Péter sógor, megmenthetném! Holnap ismét találkozni fogunk az örökkévalóságban. A bán megköszönte, hogy eljött hozzá. Ő nem törődik a halállal. Sokszor nézett szeme közé a harmezőkön. Régi ismerőse, de fáj neki, hogy Frangepánnak is meg kell halnia. Ő megbocsát, de bocsásson meg neki Frangepán is.

Ezzel a két sógor egymást átölelte, megcsókolta és végbúcsut vőn.

»Tehát bátran!« — mondá Frangepán. — »Isten veled!« Holnap ilyenkor a másvilágon boldogabban fogunk ölelkezni.

Ezután megírta levelét hitvesének. Főlemlítette, hogy Ferenc testvérétől is szívélyes búcsút vett. Holnap 10 órakor vele együtt lefejeznek. Azért tőled is szeretett Katalinom e világon örökre búcsút veszek. Ha megbántottalak, ami megtörtént, bocsáss meg. Hála Istennek, én kész vagyok a halálra. Nem félek tőle és reménylem, hogy a mindenható Isten, ki e világra hozott, nekem is irgalmas leend. Reménylem, hogy holnap nála leszek és kérni fogom, hogy szent trónusa előtt az örök boldogságban ismét találkozassunk. Mindent Istenre bíztam. Ne búsulj azon, aminek meg kell lenni.

— Édes drága jó apám — mondá zokogva Zrinyi Ilona.

— Ezután hozzám fordult és nyugodt hangon így szólt: Lelki atyám, végezzünk! Midőn gyónását elvégezte és teljesen kibékült Istenével, megmondottam neki, ki vagyok. Nagyon megörült és hajából egy fürtöt levágott, hogy adjam át ezt önnek.

Ilona csókokkal halmozta el a drága ereklyét és szívéhez szorította.

— Mondja meg Ilona leányomnak, hogy fejezze be a munkát, amelyet a mi vértanúságunk megszentelt. Én már látom a jövőt és tudom, hogy az én véremből fog sarjadzani nemzetünknek dicsősége, a magyar szabadságnak hőse és fejedelme. Ne zúgolódjék és ne csüggedjen! Az én síromon kinő a magyar szabadság virága!

Reggel együtt indultunk a vérpadra. A bán feszületet tartott kezében és velem együtt imádkozott. Büszkén, szilárd lépésekkel ment. Katona volt, aki rohamra indul, nem elítélt, aki a haláltól retteg. Míg az ítéletet felolvasták, csendesen imádkozott. Csak mikor meghallotta, hogy a kézcsonkítást elengedik, hajtotta meg némán magát. A vérpadon leveté ruháját, elrendezte haját és fejét a törzsökre hajtván, mondá: »Uram! A te kezeidbe ajánlom lelkemet!« A hóhér hozzá vágott, de csak a harmadik csapásra hullott le az a büszke fő törzsökérl.

— Irgalmas Isten! — suttogta a rémület hangján Zrinyi Ilona.

— Frangepán is letérdelt és Jézus Mária nevét rebegé. Az első vágás jobb vállába szaladt. A szerencsétlen lebukott a földre, de ismét fölemelte fejét és föl akart kelni. Ekkor hanyatt esett. Egy hóhérlegény megragadta üstökét és még egyszer rávágott. Még ekkor is Jézus Mária nevét kiáltozá. Még egy harmadik vágás is kellett, hogy a fej testétől elváljon és életének vége szakadjon.

A két holttestet koporsóba tették és ugyanezen órában vitték Nádasdyt Bécsben és Bónist Pozsonyban a vesztőhelyre.¹

Én pedig elindultam Grácba, hogy fölkeressem az ön édesanyját, aki meghalt karjaimban, mert elborult elméjével sem tudta túrni nyomorát és megaláztatását. Összeroskadt a szenvedésben, mikor egyetlen vigaszát, az ön édes hugát, Aurórikát is kivették a kezei közül és betették a klagenfurti zárdába, hogy ott családjának bűneiért imádkoztassák.

Az ifjú pap szemeit az oltárra szegezve fájdalomtól reszkető hangon mondá el végszavait. Észre sem vette, hogyan önti el a halálos sápadtság a fejedelemnö arcát, akinek térdei megrogytak és egész testével végigzuhan a gyászposztós oltárnak lépcsőzetén.

A ravatal.

A pataki vár kápolnájában ravatalt állítanak föl. A csapások, amelyek egymásután érték a hősről, asszonyt, egy újabbal szaporodtak. Férjének, Rákóczi Ferencnek koporsója nyugszik a virágokkal díszített ravatalon. A viaszgyertyák sápadt fénye megvilágítja az ifjú halott jéghideg arcát, amelynek merev vonásairól eltűnt az élet színe. Az imázsármolyon özvegyi gyászának pompájában térdel a fejedelemasszony és szemeit a ravatal fölé állított keresztre szegezi. A halott fejénél összefont karral áll a pataki vár papja, az egykori Viktor káplán és szomorúan nézi a gyászos jelenetet. Zrinyi Ilona pedig elkezd imádkozni:

— Én uram és Istenem! Nem keresem többé a reám mért fájdalomnak okát, mert minden úgy van bölcsen, ahogy te rendelted. Alázattal hajtom meg tehát fejemet a te szent

¹ A történelmileg is hű adatokat nagy részben Pauler és Acsády történelmi műveiből merítettem.

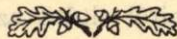
akaratom előtt! Még azt sem kérdezem, miért kell mindezt a szenvedést egyedül nekem elviselnem?! Tudom, hogy majd egykor lehull szemeimről a földi titkok fátyola és majd világosan fogom látni, hogy mi célod volt e megpróbáltatásokkal Neked. Most csak annyit tudok, hogy ok nélkül a szülői szív sohasem mér gyermekére szenvedést. Te jó Isten, tudom, hogy szerető atyám vagy; ok nélkül tehát te sem okozhatsz fájdalmat gyarló gyermekednek. Fönséges célod van az én könnyeimmel és szenvedéseimmel. Majd egykor belátom az okát is; addig pedig alázattal csókolom meg azt a vesszőt, amivel reám sújtasz, mert tudom, hogy atyai kéz az én javamra illet meg vele engem. De azt is tapasztaltam, hogy mikor az egyik kezeddel sújtasz, a másikkal mindig megsimogatsz. Ime! Még most is előttem látom atyám vértanúságát; nyomorban és az örület sötéttségében elhalt jó édes anyámnak kínszenvedéseit, testvéreimnek hazátlanságát, kipusztított nemzetemnek kínos vergődését. S mikor mindent elvettél már tőlem, amiért élni érdemes és jó, nem engedted elbukni a kétségbeesés kishitűségében, hanem ismeretlen érzések gyönyörűségével is kárpótoltál: az anyaságnak örömeivel és boldogságával. Most pedig letörted életem fájáról a hitvesi koronát és özvegyi karjaimmal nekem kell sírjába helyeznem gyermekeim atyját. Új terhek, új kötelességek, új szenvedések világába helyeztél. De mielőtt e kihült testtől megválnék, akinek igaz szeretetét mindig csak hűséggel és gyengédséggel viszonztam, esküt teszek a magasságos Isten színe előtt és e drága halott porhüvelyénél, hogy életemet és minden gondolatomat a magyar szabadság oltárára teszem le. Eddig női boldogságomat áldoztam föl e szent eszmének; a mai naptól kezdve anyai szívemnek minden szeretetét csak arra fordítom, hogy gyermekeim lelkébe beleoltsam a Zrinyi-vérnek rajongó hazaszeretetét, amely — ha kell — a vértanúságig terjed. Adj erőt, jóságos Isten, e nagy munkához! Te pedig nyugodj békén, drága halott. Sarjaidból fog kivirágozni a magyar szabadság! Áldott emlékü vértanúim, betöltöm a feladatot, amelyet hivatásom életcéljául tűztetek elém. A porba roskadt tölgynek új sarjai nőttek és ti nem haltatok meg hazánkért hiába!

Viktor atya összetett kezekkel hallgatta e hiterős szavakat és térdre hullva rebegett:

— Áldott legyen a te szíved, te dicsőséges anya és honleány. Te vagy a kiválasztott, hogy földerítsd a mi szomorú hazánkra az új föltámadás hajnalát. A te véredben van a mi reménységünk. Meghallgatja az Isten a te fohászaidat, mert szebb imádság még nem ostromolta meg az égnek ajtaját!

Talán az önkívület rajongása vett erőt a két igazlelkű gyászolón, vagy megindult lelkük mélységéből törhetett elő a hang; de ők úgy vélték, hogy a halott ajaka megmozdult és e szavakat suttagá:

— Isten meghallgatta a ti imádságtokat!

A Műveltség Könyvtára

Megjelenik két sorozatban, minden sorozat hat-hat kötetből áll.

KIADJA

AZ ATHENAEUM IRODALMI
ÉS NYOMDAI R.-TÁRSULAT

Minden kötet sok száz szövegképpel, színes és fekete műmelléklettel

I. sorozat. Természettudományi, technikai és társadalomtudományi ismeretek.

MEGJELENT:

- I. A technika vívmányai.
- II. Az ember.
- III. A világegységem.
- IV. A Föld.
- SAJTÓ ALATT VAN:
- V. Az élők világa.
- VI. A társadalom.

II. sorozat.

Irodalmi, történelmi és művészeti ismeretek.

I. A művészet könyve.

II. Magyarország története.

III. Az ókor és középkor története.

IV. Az újkor és legújabbkor története.

V. A magyar irodalom története.

VI. A világirodalom története.

Teljes enciklopédia!

A Műveltség Könyvtárának kötetei félevesi időközökben jelennek meg.

A teljes mű ára **12 kötetben,** igen díszes **288** kor. félbőr-kötésben

Megren- **4** koronás havi delhető: részletfizetésre.

RR
A Műveltség Könyvtárának szükségességét és fontosságát a legjobban bizonyítja, *RR* **46.000** kötet *RR* hogy eddig több mint *RR* adatott el

*

A KOSSUTH-MÚZEUM könyvterjesztő osztályából, Budapest, VIII., Népszínház-utca 23.

Előfizetési ív.

(1906. ÉV VÉGÉN AZ
ELSŐ NÉGY KÖTET MEG-
JELENT S AZONTÚL KÖ-
RÜLBELÜL FÉLÉVENKINT
JÖN EGY-EGY KÖTET.)

A Kossuth-Múzeum könyvterjesztő osztálya Budapest, VIII., Népszínház-utca 23. előfizetési felhívást bocsát ki:

☞ A MŰVELTSÉG KÖNYVTÁRA ☞

című munkára, mely két sorozatban, sorozatonként hat nagy oktáv alakú kötetben, rendkívül díszes félbörkötésben, gazdagon illusztrálva, művészi kivitelű színes és fekete műmellékletekkel jelenik meg.

Előfizetési feltételek: A mű ára sorozatonként 6—6 kötetben, tehát összesen 12 kötetben, díszes félbörkötésben 288 korona és 4 koronás havi részletfizetésre szállítatik.

Elismerem, hogy a műveket a Magyar Könyvterjesztő Vállalat, Fejes és Társa cég fogja szállítani és a részletek a szállítástól kezdődőleg minden hó 1-én a *Magyar Könyvterjesztő Vállalat, Fejes és Társa pénztáránál Budapesten* fizetendők mindaddig, míg a mű teljes vételára kiegyenlítve nincs. A részletek be nem tartása esetén a folytatólagos kötetek a hátralék pótlásáig visszatartatnak. A részletfizetések elmulasztása esetén a részletfizetési kedvezmény megszűnik és az egész mű vételára esedékessé válik.

A fenti előfizetési feltételeket elfogadom, külön kikötést nem teszek és ezek alapján a teljes mű átvételének kötelezettsége mellett megrendelem a fentnevezett munka mindkét sorozatát 12 kötetben 288 korona vételárért, fizetendő a szállítástól kezdődőleg 4 koronás havi részletekben Budapesten, a Magyar Könyvterjesztő Vállalat, Fejes és Társa pénztáránál.

Lakhely és kelet:

Név -----

Állás -----

Az illetréki díjjegyzék 30. tétele értelmében mint előfizetési ív bélyegmentes.

Az előfizetési ív kitöltve, borítékban, **Kossuth-Múzeum Budapest, VIII., Népszínház-utca 23. sz.**, cím alá küldendő.

Olvasható aláírást kérünk.

May Károly uti kalandjai

Megjelenik egyelőre 20 kötetben.

Az egyetlen gyűjtemény, mely jó fordításban, kitűnő átdolgozásban tartalmazni fogja **May Károlynak** az egész világon híressé vált **utazási műveit**.

Most jelent meg ezen könyvsorozatnak első 5 kötete a következő tartalommal: ==

1. köt.: **A medvevadász.**
2. köt.: **A Balkánon.**
3. köt.: **A Rio de la Plata mentén.**
- 4., 5. köt.: **A sivatagon keresztül-kasul.**

Sajtó alatt vannak és gyors egymásutánban szintén 5 kötetes sorozatokban fognak megjelenni a következő művek:

A szkipelárok földjén. A datolyák honból. A Korðillerákon. Bagdadtól Stambulig. A Csendes óceánon. A vad Kurdisztánon keresztül. A féltelmes. A túlvilág lépcsőfokán. Az ezüst oroszán birodalmában. A Máhái országában, 3 kötet. Sáltán és Isaríot, 2 kötet. Idegen ösvényen.

May Károlynak csodálatosan érdekesítő, de azért a valóságnak teljes látszatával bíró uti regényei az egész művelt világra gyakorolt hatásukban versenyeznek Verne Gyulának hasonló műveivel. May Károly bejárta az egész exotikus világot és saját élményeit vetette papírosra. *Egész irodalom keletkezett May Károly személye körül*, míg végre kifőrmálódott és meggyőződéssé vált az a vélemény, hogy May Károly művei az egész világ ily irányu irodalmában páratlanul álló remékek. May Károly uti regényei úgy az ifjúságnak, mint minden kor- és nem-beli *felnőttnek* legkedvesebb olvasmányja. *A May Károly uti kalandjai* cím alatt megjelenő gyűjtemény egyes kötetei *gyönyörű díszkötésben 4 koronába* kerülnek.

Szállítunk egyes köteteket is.

Megrendelhető a 20 kötet 80 K értékben 2 K havi részletekben.

Megrendelési-lap a 4. old.

A KOSSUTH-MÚZEUM könyvterjesztő osztályából, Budapest, VIII., Népszínház-utca 23.

Előfizetési ív.

A SZÁLLÍTÁS ÖT KÖTE-
TES SZOROZATOKBAN
== TÖRTÉNIK. ==

Megrendelem A Kossuth-Múzeum könyvterjesztő osztályából, Budapest, VIII. ker., Népszínház-
utca 23. szám, ezennel a

MAY KÁROLY UTI KALANDJAI

cím alatt megjelenő gyűjteményt húsz kötetben, díszkötésben 80 koronáért.

A művek a Magyar Könyvterjesztő Vállalat, Fejes és Társa cég által lesznek szállítva.

Előfizetési feltételek:

Ezen kötetből álló művek ára ..... korona, fizetendő két koronás egy-
másután következő havi részletekben, szállítástól kezdődőleg, a *Magyar Könyvterjesztő*
Vállalat, Fejes és Társának Budapest mindaddig, míg a mű teljes vételára törlesztve nincs. Jogosítva van a cég
az esedékes és le nem fizetett részleteket, a postaköltség hozzászámításával, postai megbízás útján bevonni. A rész-
letek be nem tartása a részletfizetési kedvezményt megszünteti és a mű teljes vételárát esedékessé teszi. A fizetett
részletek által még ki nem egyenlített része a küldeménynek, a szállító cég tulajdonát képezi. A megrendelés
a teljes mű átvételének kötelezettségére szól és a részletek be nem tartása esetén jogában áll a cégnek a folytató-
lagos köteteket mindaddig visszatartani, míg a lejárt részletek pótlólag fizetve nincsenek. Per esetén a budapesti
bármely ker. kir. járásbíróság illetékes. Az üzlet elfogadása a cégnek fenntartatik.

A fenti előfizetési feltételek alapján ezennel megrendelem a fentebb részletezett gyűjteményt ..... korona
vételárért, fizetendő .....-tól kezdődőleg két koronás havi részletekben Buda-
pesten, a Magyar Könyvterjesztő Vállalat, Fejes és Társa pénztáránál.

Lakhely és kelet:

Név: .....

Állás: .....

Az illetéki díjjegyzék 30. tétele értelmében mint előfizetési ív bélyegmentes.

Az előfizetési ív kitélve, borítékban, **Kossuth-Múzeum Budapest, VIII., Népszínház-utca 23. sz.**, cím alá küldendő.

Olvasható aláírást kérünk!

A KOSSUTH-MÚZEUM könyvterjesztő osztályából, Budapest, VIII., Népszínház-utca 23.

A Magyar Birodalom Története

IRTA
ACSÁDY IGNÁC

KÉT KÖTETBEN.
REMEK NYOMDAI KI-
ÁLLÍTÁSÚ, SZÁMTALAN
KÉPPEL DISZÍTETT MŰ.

A gyönyörű fél-
bőr-kötésbe kötött
teljes mű ára két
vaskos kötetben
40 K és megren-
delhető 2 kor.-ás
havi részletre. ::

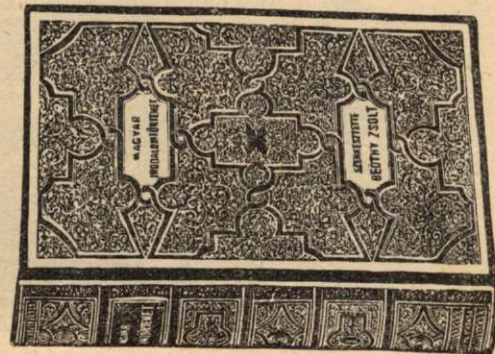
A hazánk történelmét tárgyaló művek sorában legújabb az Acsády két kötete, melyet az olvasóközönség nagy érdeklődéssel, nagy szeretettel fogadott. Új irány jellemzi ezt a munkát. Acsády nemcsak a fejedelmek és háborúk történetét adja, hanem a nemzet minden rétegének történelmi szerepét egyaránt kiemeli, a kulturális és gazdasági tényeket is fontosságukhoz méltóan tárgyalja. Acsády két-kötetes könyve az érdeklészítő előadást a tudás alaposágával egyesíti magában.

Megrendelési lap a 10. oldalon.

A KOSSUTH-MÚZEUM könyvtarjesztő osztályából.

A Magyar Irodalom Története

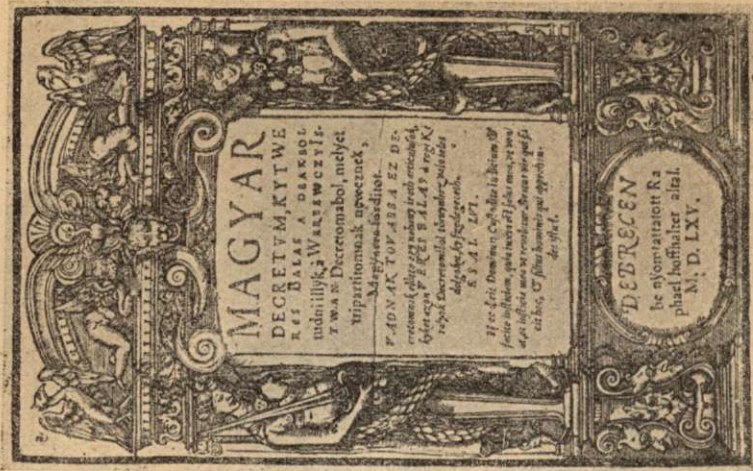
SZERKESZTETTE:
BEÖTHY ZSOLT és
BADICS FERENC.

Harmadik kiadás. KÉT KÖTET **Harmadik kiadás.**

Beöthy Zsolt híres könyvének második kiadása már évekkel ezelőtt teljesen elfogyott és most lényegesen átdolgozva, számos új képpel díszítve, több újvi tartalommal bővített új kiadásban jelent meg. A két vastkos kötetben rengeteg szövegkép és nagyon sok külön képmelléklet, régi okmányok, nyelvemlékek, hasonmások találhatóak és ez a pazarul fényes nyomdai kiállítás a meglepően szép beállítás egyetemben a legdíszesebb művek egyikévé avatják a Magyar Irodalom Történetét.

A 2 kötet ára díszkötésben **48 K.**
Havi részletfizetés . . . . . **2 K.**
Megrendelési lap a 10. oldalon.

A KOSSUTH-MÚZEUM könyvterjesztő osztályából, Budapest, VIII., Népszínház-utca 23.

Az Iparművészet Könyve

HÁROM
DISZES
KÖTET.

AZ ORSZ. MAGYAR IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT MEGBIZASÁBÓL SZERKESZTETTE:

RÁTH GYÖRGY.

HÁROM
DISZES
KÖTET.

A KÖTETEK TARTALMA:

I. KÖTET:

A művészi stílusok fejlődése: Gróh Istvántól.
Az iparosoztató fejlődése Magyarországon: Marczali Henrikktől.
Az érem: Ráth Györgytől.
A pecsétek: Dr. Aldásy Antaltól.
A mozaik: Lyka Károlytól.
A sokszorosított művészet: Dr. Eber Lászlótól és Czako Eleméntől.

II. KÖTET:

A miniature: Varju Elemémtől.
Az agyagművesség: Wartha Vincétől.
Az üveg: Divald Kornéltól.
Az üvegfestés: Lyka Károlytól.
A bútór: Gaul Károlytól.
A lakb: Divald Kornéltól.
A gyptika: Dr. Ráth I.-tól.
A fajaragás: Divald Károlytól.
A csónifaragás: Diner-Dénes Józseftől.

III. KÖTET (SAJTÓ ALATT):

A fémek az iparművészetben: Edvi Illés A.-tól.
A vas: Edvi Illés A.-tól.
A bronz: Dr. Eber L.-tól.
Az ötvösség és zománc: Mihalik Józseftől.
A fegyverek: Nagy G.-tól.
A szövőipar: Radtsich J.-tól.
A könyvkötés: Dr. Dézsi Lajostól.
A sokszorosítás modern eljárásai: Szöllősy M.-tól.
A modern iparművészet: Dr. Meller Simontól.

A teljes mű ára ... 48 K

Havi részletfizetés 2 korona.

Megrendelési lap a 10. oldalon.

Előfizetési ív.

A Kossuth-Múzeum könyvterjesztő osztálya, Budapest, VIII., Népszínház-utca 23., előfizetési felhívást bocsát ki a következő díszművekre:

Acsády Ignác: A magyar birodalom története című munkára, díszes 2 kötetben . . . . . K 40.—
Beöthy Zsolt: A magyar irodalom története című munkára, díszes 2 kötetben . . . . . K 48.—
Ráth György: Az iparművészet könyve című munkára, díszes 3 kötetben . . . . . K 48.—

(A NEM KIVÁNTAT
KÉRJÜK TÖRÖLNI.)

A nevezett művek a Magyar Könyvterjesztő Vállalat, Fejes és Társa cég által lesznek szállítva.

Előfizetési feltételek: A három munkának teljes 7 kötete 136 koronába kerül. Kívánatra a művek bármelyikét külön is szállítjuk. Egy munkának részlete havi 2 korona. Mindhárom munka egyszerre szállítva és Társa pénztáránál Budapestén fizetendőleg mindenképpen a szállítástól kezdődőleg minden hó 1-én a Magyar Könyvterjesztő Vállalat, Fejes elmulasztása esetén a részletfizetési kedvezmény megszűnik és az egész mű vételára esedékessé válik.

A fenti fizetési feltételeket elfogadom, külön kikötést nem teszek és ezek alapján a teljes művek átvételének kötelezettsége mellett megrendelem fentnevezett munkákat 7 kötetben 136 korona vételárért, vagy külön az egyes műveket a fentebb jelzett vételárért, fizetendő a szállítástól kezdődőleg a teljes 7 kötet havi 5 koronás, az egyes művek havi 2-2 koronás részletekben Budapestén, a Magyar Könyvterjesztő Vállalat, Fejes és Társa cég pénztáránál. A részletfizetések elmulasztása esetén a részletfizetési kedvezmény megszűnik és az egész mű vételára esedékessé válik.

Lakhely és kelet:

Név .....

Állás .....

Az illetéki díjjegyzék 30. tétele értelmében mint előfizetési ív bélyegmentes.

Az előfizetési ív kitöltve, borítékban, Kossuth-Múzeum Budapest, VIII., Népszínház-utca 23. sz., cím alá küldendő. **Olvasható aláírást kérünk.**

A KOSSUTH-MÚZEUM könyvterjesztő osztályából, Budapest, VIII., Népszínház-utca 23.

Kossuth Lajos 15 kötetben,
8° alakban.

Összes Munkái

Eddig megjelent
tizenkét kötet.

TARTALMA: I. kötet: 1859-i olasz háború korszaka. — II. kötet: A villafrankai béke után. — III. kötet: A remény és csapások kora. Történelmi tanulmány. — IV. kötet: Politikai előzmények a magyar emigráció olaszországi viszonyaihoz. Történelmi tanulmányok. Első rész: 1860—63. — V. kötet: Magyar ügyek. Második rész: 1863. A lengyel forradalom. — VI. kötet: Történelmi tanulmányok 1863—96. Levelek. — VII. kötet: Kossuth Lajos naplója 1863-iki működéséről és a magyar légio érdekében folytatott tevékenysége. — VIII., IX. és X. kötet: Kossuth Lajos levelei. — XI—XV. kötet: Kossuth Lajos beszédei és hirlapi cikkei.

Díszes vászonkötésben 180 kor. Megrendelhető a teljes mű 5 koronás havi részletfizetésre.

Hovatovább mindjebb távolodik tőlünk az az idő, mikor még e minden idők legdicsebb magyarja — ha nem is közöttünk, de — velünk élt, amikor még oly gyakran melegtett bennünket eleven lelkenek izzó tüze, szellemének csodálatos varázsa. O elment, — de egy egész könyvtárt hagyott reánk, melynek minden betűjét önmaga írta, melyben kitarja nagy lényének minden titkait és politikai végrendeletet tesz azok számára, kik elvért ma is, a jövőben is továbbküzdének. **Kossuth Lajos** ime szétosztja lelkét a magyar hazafiak között, egy csipetnyi mindenkinek juthat belőle, ki megszerzi az „Iratok“ 15 kötetét és e csipetnyi elég ahhoz, hogy egész életére lelkesedjék érte. **Megrendelési lap a 12. oldalon.**

A KOSSUTH-MÚZEUM könyvterjesztő osztályából, Budapest, VIII., Népszínház-utca 23.

Előfizetési ív.

A Kossuth-Múzeum könyvkiadó osztálya, Budapest, VIII., Népszínház-utca 23., előfizetési felhívást bocsát ki:

KOSSUTH LAJOS ÖSSZES MUNKÁIRA,

mely 15 kötetben, oktáv alakban, díszes vászonkötésű példányokban jelenik meg.

Megjelent eddig: „**Irataim az emigrációból**“ cím alatt 10 kötet, „**Kossuth Lajos beszédei és hírlapi cikkei**“ cím alatt 2 kötet, a további 3 kötet sajtó alatt van.

Előfizetési feltételek: 3 koronás havi részletfizetés mellett az első 4 kötet, 4 koronás havi részletfizetés mellett az első 6 kötet, 5 koronás havi részletfizetés mellett a megjelent 12 kötet egyszerre szállítatik, a továbbiak megjelenés után.

Elismerem, hogy a műveket a Magyar Könyvterjesztő Vállalat, Fejes és Társa cég fogja szállítani és a részletek a szállítástól kezdődőleg minden hó 1-én a *Magyar Könyvterjesztő Vállalat, Fejes és Társa* pénztáránál *Budapest*en fizetendők mindaddig, míg a mű teljes vételára kiegyenlítve nincs. A részletek be nem tartása esetében a folytatólagos kötetek a részletek pótlásáig visszatartatnak; a lejárt s le nem fizetett részleteket a cégnek jogában áll a portóköltség hozzászámítása mellett postai megbízással beszédni. A részletek be nem tartása esetében a részletfizetési kedvezmény megszűnik és az egész mű vételára esedékessé válik.

A fenti előfizetési feltételeket elfogadom, külön kikötést nem teszek s ezek alapján ..... kötet átvételének kötelezettsége mellett megrendelem a nevezett munka ..... kötetét ..... teljes sorozatát ..... korona vételárért, fizetendő a szállítástól kezdődőleg ..... koronás részletekben a *Magyar Könyvterjesztő Vállalat, Fejes és Társa* pénztáránál *Budapest*en.

Lakhely és kelet:

Sajátkezű aláírás: .....

Állás:

Az illetéki díjlegyzék 30. tétele értelmében mint előfizetési ív bélyegmentes.

Az előfizetési ív kitöltve, borítékban, **Kossuth-Múzeum Budapest, VIII., Népszínház-utca 23. sz.**, cím alá küldendő. **Olvasható aláírást kérünk!**

A KOSSUTH-MÚZEUM könyvterjesztő osztályából, Budapest, VIII., Népszínház-utca 23.

Tóth Béla Könyvei:

CZINOS
ANGOL
DÁSZON.
KÖTÉSSEN.

E GYMÁST egészíti ki ez a három kötet, melyben Tóth Béla a közmondássá vált idézeteknek, szólásmondásoknak, történeti tévedéseknek, koholmányoknak, magyar curiositásoknak kritikai gyűjteményét tárja elénk. A valóban nagy kutatások után, óriási munkával és kitűnő humorral megírt kötetek érzékeny hiányt pótolnak, s nagy nyereséget képezik irodalmunknak. Tóth Béla ezen híres három könyvének együttes ára csinos angol vászonkötésekben 21 korona és megrendelhető 2 K-ás havi részletfizetésre.

Szájrul-Szájra A magyarság szálló igéi.

II. kiadás. — Ára angol vászonkötésben . . . . 7 korona.

Mende-Mondák a világtörténet furcsaságai.

II. kiadás. — Ára angol vászonkötésben . . . . 7 korona.

Magyar Ritkaságok (Curiosa Hungarica)

Képekkel és hasonmásokkal. Ára angol vászonk. 7 korona.

Magyar Anekdotakincs Hat kötet

Több mint 500 illusztrációval. Diszkrétésben 38 K 40 fill.

Az egész sorozat ára 9 kötetben, kötve 59 korona 40 fill.

Szilágyi Dezső Beszédei

Megjelent eddig az első kötet, a további kötetek pedig gyors egymásutánban fognak kikerülni a sajtó alól. A tüneményes eszű államférfiu és szónok egész lelkületét leghívebben ezen beszédgyűjtemény tükrözi vissza. Mindazt, mit munkája és bámulatos tehetsége megnyilvánulásaképp elmondott, hiteles feljegyzések alapján rendezik sajtó alá *Fayer Gyula és Vikár Béla*.

ÖT KÖTETBEN, DÍSZES VÁSZONKÖTÉSSEN, NYOLCADRÉT ALAK.

SZERKESZTIK:

FAYER GYULA
ÉS VIKÁR BÉLA

Ára díszes vászonkötésben 55 K.
Megrendelhető 2 K navi részletre.

Széchenyi István gr. Munkái

- I. köt. **Naplói.** Összegyűjtötte Zichy Antal.
- II. köt. **Beszédei.** Összegyűjtötte Zichy Antal.
- III. köt. **Levelei I.** Összegyűjtötte Majláth Béla.
- IV. köt. **Levelei II.** Összegyűjtötte Majláth Béla.
- V. köt. **Levelei III.** Összegyűjtötte Majláth Béla.
- VI. köt. **Önismertet.** Megrendelési lap a 16. oldalon.

HAT KÖTETBEN.

A MAGY. TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
MEGBIZÁSÁBÓL ÖSSZEGYŰJTÖTTE:

ZICHY ANTAL ÉS
MAJLÁTH BÉLA

Ára fűzve ... .. 49 korona.
Megrendelhető 2 K navi részletre.

A KOSSUTH-MÚZEUM könyvterjesztő osztályából.

HOCK JÁNOS: *Díszes kötésben.*

Vigasztalások könyve

HONTI NÁNDOR
EREDETI KÉPEL-
VEL DISZITVE.

ELMÉLKEDÉSEK
ÉS
HANGULATOK.

Megrendelhető havi
részletfizetésre is.

Csinos vászonkötésben ... .. 6 K
Gazdagon aranyozott szaffiánbőr-köt., aranyfűzővel ... 10 K
Valódi borjúbőr-köt., bélelt puha táblában, aranyfűzővel ... 15 K
ILLUSZTRÁLT Nagyon csinos és erős vászonkötésben ... 8 K
DÍSZKIADÁS. Finom préseltnyomású bőrkötésben ... 15 K
Rendkívül finom borjúbőr-kötésben dombornyomással ... 24 K

Imakönyv

A katolikus hívők számára.

ÍRTA: LÉVAY MIHÁLY.

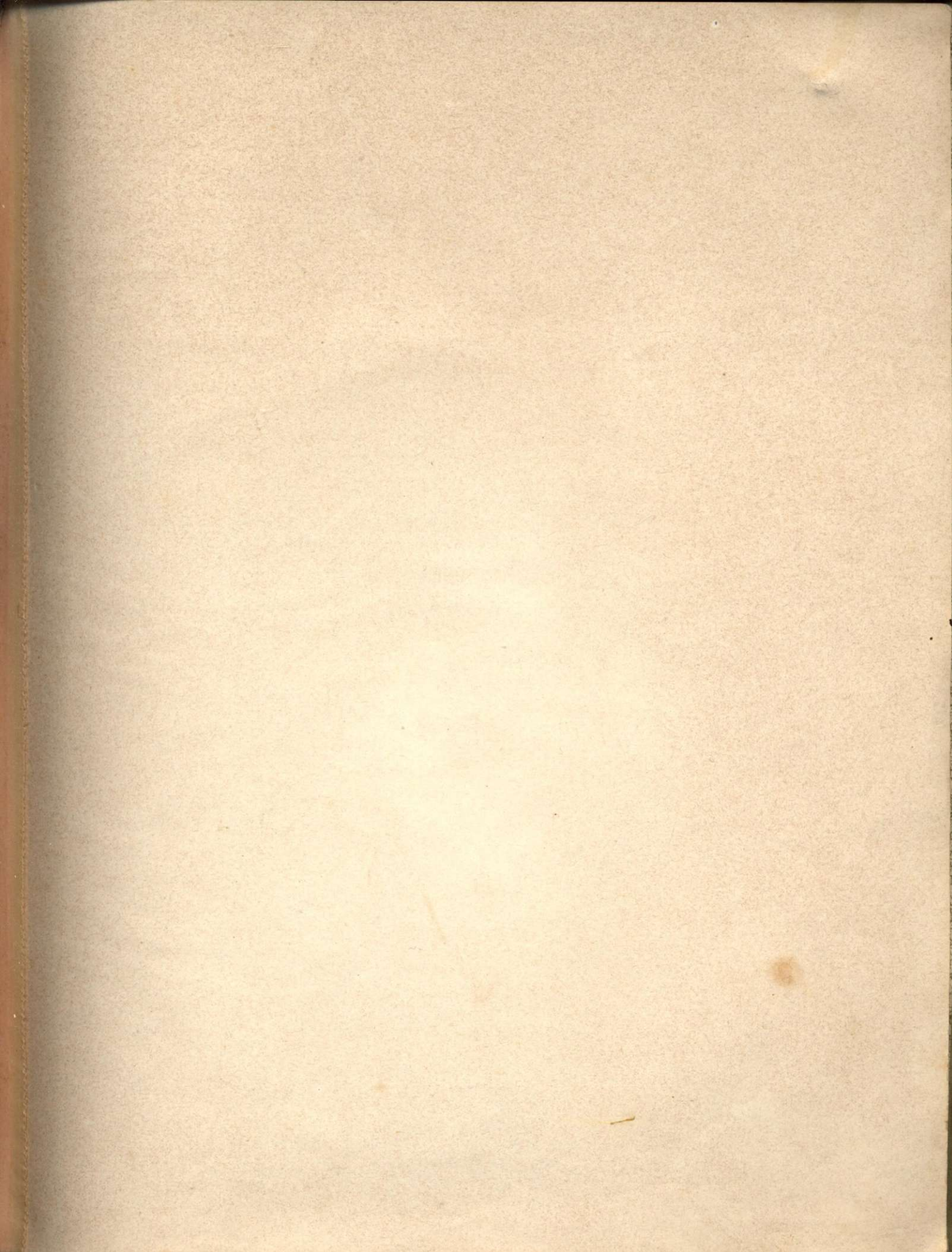
ORCZY THEKLA BÁRÓNÓ MŰVÉ-
SZIES KIVITELŐ SZINES KÉPEIVEL.

Ára legfin. bőrkötésben 30 kor.

Hordozható bőrtokban 40 kor.

Megrendelési lap a 16. oldalon.

AZ ATHENAEUM KÖNYVKÖTÉSZE

